

T.C.
BAŞBAKANLIK
DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı
Yayın Nu: 79

OSMANLI BELGELERİNDE
ERMENİ-RUS İLİŞKİLERİ
(1899-1906)
II

ANKARA 2006

Proje Yöneticisi

Doç. Dr. Yusuf SARINAY
Devlet Arşivleri Genel Müdürü

Proje Sorumluları

Doç. Dr. Mustafa BUDAK
Genel Müdür Yardımcısı

Dr. Önder BAYIR
Osmanlı Arşivi Daire Başkanı

Dr. Ahmet Zeki İZGÖER
Yayın İşleri Koordinatörü

Yayına Hazırlayanlar

Dr. Recep KARACAKAYA	Ahmet Semih TORUN
Aziz Mahmut UYGUN	Kamil AKBULUT
Numan YEKELER	Salih KAHRİMAN
Seher DİLBER	Ümmihani ÜNEMLİOĞLU
Mustafa ÇAKICI	Vahdettin ATİK

Belge Tarama ve Tespit

Dr. Ali Osman ÇINAR	Ali Mesut BİRİNCİ
Ayhan ÖZYURT	Nuran KOLTUK
Sezgin DEMİRCİOĞLU	Uğurhan DEMİRBAŞ

Mizanpaj

Vahdettin ATİK

Baskıya Hazırlık

Murat ŞENER
Salih DUTOĞLU

ISBN: 975-19-3859-7 (Tk.No)

ISBN: 975-19-3861-9 (2. Cilt)

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	V
KISALTMALAR	XIII

I. BÖLÜM

BELGELERİN TRANSKRİPSİYONLARI

No:	Belgenin Konusu	Sayfa
1	Hariciye Nâzırı Tevfik Paşa ile Rusya büyükelçisi arasında Sason olaylarından sonra Rusya'ya giden Ermenilerin geri dönüşleri konusunda yapılan görüşme	3
2	Rusya Hükümeti'nin Kafkasya'ya göç etmiş olan Osmanlı Ermenileri'ni memleketlerine gönderme kararı aldığı	4
3	Osmanlı Devleti'nin, Sason olaylarından sonra Rusya'ya giden Ermenilerin geri gönderilmesinden vazgeçilmesini istediği	6
4	Rusya'ya firar eden Ermenilerin Osmanlı ülkesine iadeleri konusunda bir komisyon kurulması gerektiği	9
5	Rusya Hükümeti nezdinde firari Ermenilerin iadesi konusunda gerekli teşebbüslerde bulunulması	11
6	Osmanlı ülkesine iade edilecek Ermenilerle ilgili Rusya Hükümetince hazırlanan defterin Rusya Büyükelçiliği'ne geri gönderilmesi	12
7	Rusya'ya göç eden Ermenilerin sayısının tahminen 20-25 bin civarında olduğu	14
8	Osmanlı ülkesine iade edilecek Ermeniler konusunda görevlendirilecek memurun gelişine kadar mevcut statükonun muhafazasının istendiği	14
9	Rusya'dan gelecek hiçbir Ermeni'nin kabul edilmemesi konusundaki iradenin tebliğ olduğu	18

No:	Belgenin Konusu	Sayfa
10	Rusya Devleti'nin Anadolu vilayetlerinden gelen Ermenilerin iadesi konusunda aldığı karardan vazgeçmediği.....	19
11	Osmanlı Devleti'nin Rusya'ya firar eden Ermenilerin Rusya dahilinde iskânları ve buna ilişkin masrafları tazmin etme teklifine Rusya Dışişleri Bakanlığı tarafından henüz cevap verilmediği	21
12	Rusya'ya göç eden Ermenilerin iadesi meselesinin kesin bir çözüme kavuşturulması için Rusya Büyükelçiliği'ne yeni bir talimat verildiği	27
13	Rusya'ya firar eden Ermenilerin Osmanlı ülkesine dönüşü ve diğer konulara ilişkin Rusya Büyükelçiliği'ne verilen tahrir.....	33
14	100'ü aşkın Ermeni eşkıyasının Rusya'dan Osmanlı topraklarına sızdığı	37
15	Rusya'da toplanan 150 kadar Ermeni'nin Müslüman köylerini basacakları.....	39
16	Ermeni çetelerinin sınırı geçerek Osmanlı topraklarına girmemeleri için Rusya Devleti tarafından gerekli önlemlerin alınmasının istendiği	39
17	Rusya'ya giden Ermenilerin Osmanlı ülkesine dönüşüne izin verilmemesine karşılık Erzurum, Van ve Trabzon vilayetlerinden Rusya'ya gitmek isteyenlere de izin verilmeyeceği	42
18	Rusya büyükelçisinin, 1896 yılında meydana gelen olaylardan sonra Osmanlı ve Rus vatandaşlığında bulunup pasaportları olan Ermenilerin ticaret amacıyla iki ülke arasında gidip gelmelerine engel olunmamasını istediği	43
19	Kafkasya'da bulunan Osmanlı Ermeni mültecilerinin iade edilmelerinin, Karadeniz sahillerine yapılacak şimendifer hattı inşası imtiyazının sadece Rusya'ya verilmesine bağlı olduğu.....	47
20	Petersburg Büyükelçiliği müşteşarının Osmanlı ülkesinden Rusya'ya gelen Ermenilerin iadeleri konusunda Rus bakanlarıyla görüştüğü.....	49
21	Erzurum Rusya Konsolosluğu İkinci Kançılaryası Prjevalskiy'nin Ortodoks mezhebinin kabul eden Ermenilere bazı vaatlerde bulunduğu.....	52
22	Göç eden Anadolu Ermenilerinin iadesi için Rusya'nın ısrarcı olmayacağına ilişkin Rusya Büyükelçiliği'nden rapor alındığı.....	53

No:	Belgenin Konusu	Sayfa
23	Ermenilerin Rusya'ya göç etmek zorunda bırakıldıklarına ilişkin Rus Büyükelçiliği tarafından yapılan açıklamaların asılsız olduğu	54
24	Ermeni Patrikhanesi ile Rusya Büyükelçiliği'nin girişimleri sonucunda Ermeni Piskoposu Papken'in serbest bırakıldığı.....	56
25	Rusya'nın Sithan sınır kapısı civarındaki Sariaçı depolarına silah ve cephane getiren Ermenilere rus memurlar tarafından müdahalede bulunulmadığı	56
26	Rusya'nın Osmanlı sınırına yakın köylerinde serbestçe dolaşan Ermeni çetelerine Rus Hükümeti tarafından müdahale edilmediği	57
27	Amerika ve Rusya'ya giden Ermenilerin yasak olduğu halde çeşitli vesilelerle geri döndükleri	58
28	Rusya'nın iltica eden Ermenileri vatandaşlığa kabul ettiği	59
29	Rusya konsolosunun Arak Manastırı'nda üslenerek Osmanlı askerlerine ateş eden Ermenilerin durumunu yerinde incelediği.....	60
30	Osmanlı ülkesinden Rusya'ya kaçan Ermeniler hakkında Rus Hükümeti tarafından ne şekilde işlem yapılacağı	62
31	Rusya'da bulunan Ermenilerin sınırı geçerek Osmanlı topraklarına zarar vermelerinin engellenmesi	66
32	Ermenilerin Osmanlı Devleti aleyhine yapacakları mitinglerle çıkacakları karışıklıklara Rusya Hükümeti'nin izin vermeyeceğinin bildirdiği.....	67
33	Rusya'da bulunan ve Osmanlı ülkesine göç etmek isteyen Ermenilere engel olunması	68
34	Rusya'ya dönen Ermenilerin kabul edilmemesinin iki devlet arasında hoşnutsuzluğa sebep olacağı	70
35	Rusya'dan gizlice Osmanlı ülkesine gelen Ermenilerin tekrar Rusya'ya kabullerindeki problemin aşılması gerektiği	71
36	Gizlice Osmanlı ülkesine giren Ermenilerin iade edildiklerinde Rusya sınırında engellenmemeleri için Petersburg büyükelçisinin çabaları	72
37	Rus Hükümeti'nin, Ermeni mültecileri zorla Rus tâbiyetine geçirmek istemesi üzerine Ermenilerin topluca sınıra doğru hareket ettikleri	73
		V

No:	Belgenin Konusu	Sayfa
38	Rus tâbiyetine geçirilmek istenen ve Osmanlı sınırına ilerleyen Ermenilerin kabul edilmeyerek iadeleri için çalışmalar yapıldığı.....	74
39	Sınıra yakın Rus köylerine gelen Ermenilerin Rus memurları tarafından iskân edildikleri.....	79
40	Ermenilerin Rus tâbiyetine girmek için zorlandıkları	80
41	Ermeni militanların Osmanlı sınırına yakın Karabulak nahiyesi ile Kağızman, Revan ve Başkale civarında toplandıkları	82
42	Osmanlı sınırına yakın yerlerde toplanan silahlı Ermeni militanların sınırı geçmemeleri ve deniz yoluyla Sinop'tan Osmanlı sahillerine çıkmamaları için gerekli önlemlerin alınması	84
43	Erzurum'da durumun çok gergin bulunduğu ve Ermenilere karşı sert tedbirler alındığına ilişkin haberlerin asılsız olduğunun Rusya Büyükelçiliği'ne bildirildiği	94
44	Osmanlı-Rus sınırında Ermeni asıllı subayların görevlendirilmemeleri gerektiği	96
45	Eçmiyazin Manastırı ile diğer Ermeni kilise, mektep ve mallarına Rusya Hükümeti tarafından el konulacağına ilişkin söylentiler.....	99
46	Patrikhane'nin Rusya'da Ermeni kilise ve manastırlarına ait mallara el konulması ile ilgili karardan vazgeçilmesi için müracaatta bulunmayı geciktirdiği	101
47	Rus Hükümeti'nin Ermeni kilisesine ait mallara el koyma kararını protesto için Tiflis ve Elizabetpol'de gösteriler düzenlendiği	104
48	Ermenilerin Osmanlı topraklarında karışıklık çıkarma hazırlıkları yaptığı.....	106
49	Rusya'dan sınırı aşarak Osmanlı ülkesine giren ve karışıklık çıkaran Ermenilerin yakalanmasına çalışıldığı	107
50	İstanbul'da bulunan piskoposların Patrikhane'de toplanarak Rusya'nın Eçmiyazin Katogikosluğu'nun mallarına el koyması konusunu görüştükleri	109
51	Ermenilere yardım ve yataklık ettiği tespit edilen Tarsus Rus Konsolosluğu'nda görevli Kavas Andon'un görevden alınması	110
52	Sınırı geçmek için çeteler oluşturan Ermenilerden bazılarının yakalanarak tevkif edildiği	111

No:	Belgenin Konusu	Sayfa
53	Rusya'da bulunan Ermenilerin isim değiştirerek Müslüman muhacir sıfatıyla Osmanlı ülkesine girmelerine izin verilmemesi.....	112
54	Ermeniler tarafından Avrupa'da toplanan ve Rusya'ya gönderilen paralarla silah ve mühimmat satın alındığı	113
55	Rus memurların Muş bölgesindeki askerî hareketlilik hakkında bilgi almak için Osmanlı kordonlarına ziyaretlerini sıklaştırdıkları.....	115
56	Ermeni eşkıyası Melkon'un Sarıkamış Natchalniği tarafından yakalanmasına rağmen Osmanlı sınırına yakın yerlerde daha birçok şakinin bulunduğu	117
57	Rusya'dan Osmanlı ülkesine gečen Ermeni çetelerini engellemek için Rus askerî memurlarına kesin emir verilmesi gerektięi.....	118
58	Muş Ermeni Murahhasa Vekili Vartan rahip tarafından konsoloslara verilen mahzarda müdahale talebinde bulunulduğu.....	120
59	Muş'ta ihtida ettikten sonra Erzurum'a gelen bir Ermeni kızının kaçarak Ermeni Katolik Murahhasahanesi'ne gittiği, oradan da Rusya konsoloshanesi tercümanının evine götürüldüğü	121
60	Kiskim kazasının hudut üzerindeki bölgelerine Ermeni çetelerinin saldıracakları	123
61	Ermeni Patrikliği'nin Bitlis'te tutuklu bulunan Ermenilerin miktarını gösteren bir defter gönderilmesi talebinde bulunduğu	125
62	Ermeni çetelerinin sınırı geçmemeleri için Osmanlı Hükümeti'nin uyguladığı politikanın Fransa, İngiltere ve Rusya konsolosları tarafından da desteklendiği	126
63	Ermeni çetelerin sınırı aşarak Velibaba civarındaki Müslüman köylere baskın yapmayı planladıkları	134
64	Rusya'nın Bitlis Konsolosluğu'nun, Ermeni ahaliden tehditle para ve fidye aldıkları için tutuklanan bir Ermeni çetesinin tahliyesini istediği	135
65	Rusya'dan Bayezid, Bitlis ve Erzurum'a geçtikleri sırada yakalanan Ermeni çete mensuplarıyla ilgili bilgilerin Rusya Büyükelçiliği'nden istendiği	136

No:	Belgenin Konusu	Sayfa
66	Ermeni çetelerinin Osmanlı topraklarına saldırmalarını önlemek için Rusya tarafından ne gibi tedbirler alındığının belirlenmesi gerektiği	141
67	Rusya'da toplanan yardımları Ermeni fakirlere dağıtıp hasta ve yaralı Ermenileri tedavi etmek amacıyla Bitlis'e gelmek isteyen Doktor Zavriyev ile beraberindekilere izin verilmesi	142
68	Rusya'dan İran'a geçen Ermenilerin Osmanlı topraklarına saldırı hazırlıkları yaptıkları.....	143
69	Rusya Hükümeti nezdinde girişimlerde bulunularak Ermeni bozguncuların sınırdan Osmanlı ülkesine sızmalarının engellenmesi	144
70	Bitlis Ermenileri'ne yardım için Rusya'dan gelen Doktor Zavriyev'in getirdiği ilaç hammaddelerinden girişi yasak olanların iadesi	145
71	Abbasgölü civarında askerî eğitim alan ve İran sınırında toplanan Ermenilerin Osmanlı ülkesine girmemeleri için önlem alınması gerektiği	151
72	Ermeniler tarafından öldürülen Rusya Askerî kaymakamlarından Ganikof'un eşi ve çocuklarına para yardımı yapıldığı.....	154
73	Rusya Konsoloshanesi'nde tutuklu bulunan Mihran Perazi'nin Osmanlı Devleti'nin iç güvenliğini bozucu hareketleri sebebiyle yargılanmak üzere Cinayet Tevkifhanesine teslimine konsolosluk tarafından izin verilmediği.....	156
74	Ermeni hastaları tedavi amacıyla Bitlis'e gelen Rus Doktor Zavriyev'in maksadını aşan faaliyetlerde bulunmaya başladığı.....	161
75	Kafkasya'daki Osmanlı vatandaşlarının emniyetlerinin sağlanması ve Ermeni bozguncuların Osmanlı hududundan geçmelerinin engellenmesi	163
76	Rusya'daki Osmanlı Ermenileri'nin deniz yoluyla Trabzon sahillerine çıkma kararı aldıkları.....	164
77	Rusya'da suç işleyen Osmanlı Ermenileri'nin Osmanlı ülkesine iadele-ri gerektiği konusunda Rusya Dışişleri Bakanlığı'nın nota verdiği...	165
78	Kafkasya umumî valisinin Müslümanlarla Ermeniler arasında çıkan olayları yatıştırmak amacıyla her iki tarafın ileri gelenleriyle görüş-tüğü.....	166

No:	Belgenin Konusu	Sayfa
79	Rusya Kaçılıryası tercümanının, Dolapdere'deki dükkânında barutla yakalanan Vahan ve Serkis'i, Rus vatandaşı olduklarını ileri sürerek himaye ettiği.....	167
80	Kütayis ve Gori'de çıkan karışıklıklarda yakalanan Ermenilere Rus Hükümeti tarafından sadece nakdî ceza verildiği	168
81	Elizabetpol'de Müslüman köylerine saldırarak 8 kişinin ölümüne sebep olan Ermeni çetesinin Osmanlı ülkesine girmesine engel olunması	169
82	Taşnaksütyun Cemiyeti'nin, Rus Hükümeti'ne göstereceği bağlılık ve itaate karşılık Ermenilerin Osmanlı ülkesindeki emellerini gerçekleştirmeleri için Rusya'nın yardımda bulunması şartını koştuğu	171
83	Rusya'daki karışıklıklar sebebiyle kabileler halinde İran sınırını aşan Ermenilerin Osmanlı topraklarına girmemeleri için gerekli tedbirlerin alınması	172
84	Ermeni çetelerine ait dinamit depolarının adreslerinin Petersburg Büyükelçiliği tarafından Rusya Dışişleri bakanına bildirildiği.....	174
85	Rusya Dışişleri bakanının, Ermeni komitelerinin Osmanlı Devleti aleyhindeki faaliyetlerinin Rusya Hükümeti tarafından asla desteklenmeyeceğini Petersburg büyükelçisine bildirdiği	175
86	Deniz yoluyla Batum'a gittiği anlaşılan Osmanlı Bankası olayı sanıklarından Sivaslı Kasbar Nalbandyan'ın yakalanması	177
87	Rusya'daki Ermenilerin Osmanlı ülkesine girişleri yasak olduğu için başka kişiler adına düzenlenmiş pasaportlarla giriş yapma teşebbüsünde bulunanlara engel olunması	180
88	Rusya'da bulunan bazı Ermenilerin mahalli şebhenderliklerinden aldıkları pasaportlarla Osmanlı ülkesine gelmek istedikleri	181
89	Üç sene önce Rusya'ya kaçan ve geri dönüşünde yakalanan Kığılı Kirakoci'nin iadesinde Rus memurlar tarafından problem çıkarıldığı	182
90	Rusya Polis İdaresi tarafından Batum'dan Messageries Kumpanyası'nın Danube isimli vapuruyla gönderilen Ermenilerin İstanbul'a girmelerine engel olunması	183
91	Rusya'ya iade edilen Ermenilerin kabulünde herhangi bir engelle karşılaşılmaması kararına rağmen kabul edilmeyen 42 kişinin Rusya Dışişleri Bakanlığı tarafından sürgün edilmek istendiği	183

No:	Belgenin Konusu	Sayfa
92	Ermeniler hakkında Rusya'da ilan edilen kararname sebebiyle geri dönüşü uygun olmayan bazı kişilerin gizlice giriş yapmak isteyeceklerinin göz önünde bulundurulması gerektiği.....	185
93	Usulen Rusya'ya iade edilmeleri gerekirken Osmanlı toprakları dahilinde bir mahalle sürülen Rus uyruklu Ermeniler konusunda Rusya Büyükelçiliği'nin şikâyetçi olduğu.....	186
94	Erzurum Rusya konsolosunun, Ermeni olan tercümanının kışkırtmaları sebebiyle anlaşmazlık çıkardığı belirtilerek değiştirilmesinin istendiği.....	193
95	Rusya'dan kaçan Ermenilerin iadeleri konusunda süre tahdidi getirilmesi	194

II. BÖLÜM

BELGE FOTOKOPİLERİ	199
İNDEKS	409

EK

REFERANSLAR.....	421
------------------	-----

KISALTMALAR

A. MKT. MHM	Sadâret Mektubî Mühimme
bkz.	Bakınız
DH. TMIK. S	Dahiliye Nezâreti Tesrî-i Muamelat ve Islahat Komisyonu
HR. SYS	Hariciye Nezâreti Siyasî Kısım
MV	Meclis-i Vükela Mazbataları
vb.	Ve benzeri
Y. A. HUS	Yıldız Sadâret Hususî Maruzat Evrakı
Y. MTV	Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı
Y. PRK. ASK	Yıldız Perakende Evrakı Askerî Maruzat
Y. PRK. AZN	Yıldız Perakende Evrakı Adliye ve Mezâhib Nezâreti Maruzatı
Y. PRK. BŞK	Yıldız Perakende Evrakı Başkitabet Dairesi Maruzatı
Y. PRK. EŞA	Yıldız Perakende Evrakı Elçilik, Şehbenderlik ve Ataşemiliterlik
Y. PRK. HR	Yıldız Perakende Evrakı Hariciye Nezâreti Maruzatı
Y. PRK. UM	Yıldız Perakende Umum Vilayetler Tahrirâtı
Y. PRK. ZB	Yıldız Perakende Evrakı Zabtiye Nezâreti Maruzatı
ZB	Zabtiye Nezâreti Evrakı

I. BÖLÜM

BELGELERİN TRANSKRİPSİYONLARI

**HARİCİYE NÂZIRI TEVFİK PAŞA İLE RUSYA
BÜYÜKELÇİSİ ARASINDA SASON OLAYLARINDAN
SONRA RUSYA'YA GİDEN ERMENİLERİN GERİ
DÖNÜŞLERİ KONUSUNDA YAPILAN GÖRÜŞME**

Rus büyükelçisinin Rusya Sefarethanesi'ndeki yemeğe katılan Hariciye Nâzırı Tevfik Paşa'ya, Sason olaylarından sonra ülkelerine gelen Ermenilerin miktarının 10 bin aile olduğunu ve bunların da hemen dönüşe başlayamayacaklarını, hatta hükümetinin bunu birkaç yıla yayabileceğini ifade ettiği

Daire-i Hariciye

Hususiye

361

Sason Vak'ası'ndan sonra mücerred havfa tebaan Rusya'ya firar etmiş olan Ermenilerden ve fakat erbâb-ı namusdan bulunan on bin nüfusun haşmetli İmparator hazretlerinin memuren Livadya'ya gitmiş olan Turhan Paşa'ya verdiği va'd mücebince evvelce defteri i'tâ edilmek şartıyla takım takım avdetlerine müsaade olunabileceği ve şu şerâit ifa olunmadıkça bunların kabul edilemeyeceği hakkında vasıta-i aliyye-i atûfileriyle şeref-mend-i ahz ve telakkisi olduğum emr u fermân-ı hikmet-beyân-ı hazret-i tâcdârî mantûk-ı münîfi vechile dün gece Rusya Sefârethânesi'nde verilen ziyafetde hâzır bulunmuş olan paşa-yı müşârunileyhle görüşüldükden sonra her ne kadar sefir cenâbları med'uvvîni i'zâz ü ikram ile pek ziyade meşgul idiyse de ba'de'ta'âm bir aralık ayrıca bir tarafa çekilerek kendisine irâde-i seniyye dairesinde tebligât-ı şifahîye ve münasibe icra olundukda bu madde Mösyö Maksimof vasıtasıyla da tebliğ olunduğu cihetle malumâtı olduğunu söyleyerek zikrolunan Ermenilerin on bin nüfus olmayıp on bin aile olduğunu ve İmparator hazretleri tarafından paşa-yı müşârunileyhe verildiği beyân olunan va'din kat'î olmayıp icabının icrası için lâzım gelenlere emir verileceğini beyândan ibaret bulunduğunu ifade etmesine mukabil bu bâbda geçen seneden beri taraf-ı acizîden bi'd-defaât icra olunan tebligât ve cereyân eden muhaberât on bin nüfus hakkında olup aileden kat'â bahs olunmadığını ve va'd-i mezkûr dahi ahîren Rusya Hariciye nâzırı tarafından defter-i mezkûrun tanzimi için Kafkasya valisine emir verildiğinin Hüsnü Paşa hazretlerine tebliği ile müeyyed

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

bulunduğunu söylemekliğim üzerine Hüsnü Paşa hazretleri tarafından bu bâbda vuku bulan iş'ârın emsali delâletiyle pek de şâyân-ı itimad olamayacağı ve kendisinin her fırsattan bi'l-istifade devleteyn beynindeki müvâlâtın te'yi-dine sarf-ı mesâîye memur bulunduğunu tekrar ederek bu bâbda sözüne itimad olunması cevabını i'tâ ile sâlifü'z-zikr Ermenilerin gelecek Mayıs'dan evvel avdete başlayamayacaklarını ve hükûmet-i metbû'ası mezkûr Ermenilerin hepsini bu sene sevk etmeyip tadrîcen birkaç senede yollaması dahi mümkün olabileceğini ba'de'l-beyân misafirlerini ağırlamak vazifesiyle mükellef bulunduğunu, ziyafet esnasında işle meşgul olamayacağını makam-ı i'tizârda dermiyân ile bir-iki gün sonra her nerede arzu edilirse gelip bu madde hakkında uzun uzadı görüşmeğe hâzır bulunduğunu ifade ile sözüne hitâm vermiş ve kendisiyle yarın tekrar söyleşilerek netice-i beyânâtının yine arz kılınacağı derkâr bulunmuş olmakla emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 29 Şevval sene 1316 ve fî 28 Şubat sene [1]314 / [12 Mart 1899]

Hariciye Nâzırı

Tevfik

Y. PRK. HR, 26/101

2

**RUSYA HÜKÜMETİ'NİN KAFKASYA'YA GÖÇ ETMİŞ
OLAN OSMANLI ERMENİLERİ'Nİ MEMLEKETLERİNE
GÖNDERME KARARI ALDIĞI**

Kafkasya'ya göç eden Osmanlı Ermenileri'nin 200'er kişilik kafileler halinde memleketlerine gönderilmelerine Rus Hükûmeti tarafından karar verildiği

Bâb-ı Âlî

Tercüme Odası

Numara: 6

Fî 4 Mart sene 1315

Nev'-i Tercüme: Rusya'ya hicret etmiş olan Ermenilerin Memâlik-i Şahane'ye avdetlerine dair

Hariciye Nezâreti'ne 2/14 Mart sene [18]99 tarihiyle

Rusya Sefâreti'nden vârid olan 127 numaralı takrîrin tercümesidir.

Zât-ı âlî-i nezâret-penâhîlerine şifahen dahi ifade etmiş olduğum vecihle Kafkasya memurîn-i mahalliyesi, 1894-1896 senelerinde Anadolu vilâyât-ı şahanesinde vuku'a gelen iğtişâşât üzerine Rusya'ya hicret etmiş olan tebaa-i

Osmaniyye'den bir takım Ermenilerin önümüzdeki mevsim-i sayfa vatanlarına iadesine ibtidâr etmek tasavvurunda bulunuyor. Kafkasya'nın cihât-ı muhtelifesine dağılmış olan bu Ermenilerin mikdar-ı sahîhi henüz malum değilse de her hâlde otuz bin nüfusu mütecâvizdir. Bu mikdar muhacirînin def'aten avdeti memurîn-i Osmaniyyece dâ'î-i müşkilât olabileceğinden Kafkasya memurîn-i mahalliyesi merkûm Ermenileri nihayet ikişer yüz nüfusu geçmek üzere katile katile iade etmek fikrindedirler. Hududa kadar her katile ile bir Rus memuru gidecek ve memur-ı mûmâileyhin yedinde hudud-ı Osmaniyye memurlarına tevdi' edilmek üzere mezkûr katile efrâdının esâmîsini mübeyyin bir cedvel bulunacaktır. Bahren gönderilecek Ermeniler Trabzon'a sevk edilmek üzere Batum'dan vapura ırkâb edileceklerdir. Hususât-ı meşrûhayı zât-ı âlî-i âsafânelerine iş'âr ile hudud memurîn-i Osmaniyyesi cânibinden muhacirîn-i merkûmenin Osmanlı toprağına duhûlüne bir gûne mevânî' îkâ' edilmemesi ve pasaportu hâmil olmadıklarından dolayı ceza-yı nakdî te'diyesine mecbur tutulmak gibi geçen sene avdet eden muhacirîn hakkında revâ görülmüş olan tazyikâtdan vâreste tutulmaları zımnında icab edenlere vesâyâ-yı lâzıme ifa buyurulmasını rica ederim. Ale'l-husus işbu Ermeniler vatan-ı aslîlerinden pasaport tedarikine imkân bulunamayacak ahvâl-i fevkalâde-i istisnâiye üzerine müfârat etmiş oldukları ve el-yevm yedlerinde bulunan cüz'î akçe ise Kafkasya'da bulundukları müddetçe müracaata mecbur oldukları bir takım ashâb-ı hayrın muâvenât-ı vâkı'aları mahsulü bulunduğu cihetle kendilerinden pasaportu hâmil olmadıkları bahanesiyle ber-vech-i bâlâ ceza-yı nakdî talep etmek bir vechile hakka tevfi'k edilemez. Bir de taraf-ı Devlet-i Aliyye'den resmen vuku bulan taahhüd mücebince muhacirîn-i merkûmenin esna-yı firarlarında terk etmiş oldukları mâ-meleklerini yed-i tasarruflarına alabilmelerini teshîlen şimdiden tedâbîr-i lâzımeye tevessül etmeleri zımnında memurîn-i Osmaniyye'ye evâmîr-i lâzıme i'tâ buyurulacağını ümid ederim.

Rusya konsolos memurlarından ve ez-cümle muhacirîn-i mebhûseden kısm-ı a'zâminin maskat-ı re'si olan Van Vilâyeti'nden aldığım malumâta nazaran vilâyet-i mezkûre ehl-i ziraatdan olan Ermeni ahâlisinin tenâkusu hasebiyle pek ziyade mutazarrır olmuş ve mukaddemâ Ermeniler tarafından zer' edilen birçok arazi el-yevm şûre-zâr hâline girmiştir. El-hâletü hâzihî Van'da

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

hüküm-fermâ olan kaht u galânın dahi başlıca sebebi budur. Hükûmet-i Seniyye muhacirîn-i merkûmenin arazilerini yed-i tasarruflarına almalarını tes-hîl ve can ve malları hakkında te'minât-ı mukteziyeyi irâe ederek vilâyet-i mezkûreyi kolaylıkla mukaddemki hâl-i ma'mûriyetine îsâl ve ircâ' edebilir. Bu mesele-i mühimmeyi fasl u tesviye için Kafkasya memurîn-i mahalliyesi tarafından masrûf olan mesâîyi tetmîmen cânib-i Hükûmet-i Seniyye'den it-tihâzı tensîb buyurulacak tedâbîrin bir an evvel taraf-ı senâverîye iş'ârını rica ederim. Beyân-ı hâl.

[16 Mart 1899]

HR. SYS, 2840/22

3

**OSMANLI DEVLETİ'NİN, SASON OLAYLARINDAN
SONRA RUSYA'YA GİDEN ERMENİLERİN GERİ
GÖNDERİLMESİNDEN VAZGEÇİLMESİNİ İSTEDİĞİ**

Osmanlı Devleti'nin Rusya'dan gönderilecek olan Ermenilerin nak-linden vazgeçilmesi, bunların bulundukları bölgelerde veya Rusya'dan Osmanlı Devleti'ne göç eden Tatar ve Çerkeslerin yerlerinde is-kânlarının sağlanması karşılığında 100 bin lira verme teklifinin Rusya İmparatoru tarafından reddedildiği

Yıldız Saray-ı Hümayûnu

Başkitâbet Dairesi

Rusya sefirine gönderilen tezkirenin suretidir.

Memâlik-i Şahane'yi terk ile gitmiş olan Ermenilerin avdetleri Devlet-i Aliyyece mehâzîr-i külliyei dâ'î görüldüğü cihetle Hükûmet-i Seniyyece kabullerinde mazeret derkâr ise de Rusya Hükûmet-i fahîmesince Ermenilerin nakli talebinde ısrar edilmesine binâen mücerred haşmetli İmparator hazretleri hakkındaki hissiyât-ı samimiye-i mülûkânenin yeni bir eseri daha ib-râz ile beraber devleteyn arasında teyemmünen cârî olan münasebât-ı samimiye-i dostâneyi en küçük bir şaibeden bile vikâye etmek emel-i muhâlesat-kârîsiyle Sason Vukuâtı'ndan sonra Rusya cihetine gitmiş olan ve on bin râd-desinde tahmin olunup fakat vilâyât-ı şahane valilerince ol mikdarda bulunduğu henüz musaddak olmayan ve bilakis daha az mikdar olduğu tahmin kı-

linan Ermenilerin on bin ferd olmak ve hangi vilâyetler ahalisinden olduğuna dair evvelâ bir defteri verilmek şartıyla ve mikdarı malum olmayan bir teklife karşı ihtiyar-ı ehven-i şer tarîkıyla bilâhare avdetleri makrûn-ı müsaade-i seniyye-i hazret-i Padişahî buyurulmuş idi. Fakat mehâzîr-i malumesi cihetiyle bu husus esasen metbû'-ı muazzam ve mufahhamım zât-ı şevket-simât-ı hazret-i Padişahî'nin arzu-yı hümayûnlarına muhalif olduğu gibi hemcivarlık hasebiyle gerek İmparator hazretlerinin peder-i haşmetâneleri ve gerek kendileri taraflarından şimdiye kadar ibrâz buyurulan âsâr-ı müvâlât ve hayrhâhî mülâbesesiyle zât-ı şevket-simât-ı hazret-i Padişahî haşmetli İmparator hazretlerinin hakk-ı âlîlerinde nasıl hissiyât-ı samimiye ile mütehasis iseler İmparator-ı müşârunileyh hazretlerinin de hakk-ı hümayûn-ı mülûkânede o kadar samimî hissiyât-ı âliye-i dostâne ile me'lûf olduklarına emniyet-i seniyye-i şahane ber-kemâl olduğundan zikrolunan Ermenilerin vaktiyle Mösyö Lobanof'a da beyân buyurulduğu ve ileride sâbit olacağı üzere iki devlet-i mütecâvirenin menâfi'ine muzır olan nakli maddesinden esasen ve hâlen ve istikbalen sarf-ı nazar olunup kendilerinin Rusya memâlik-i vesî'ası dahilinde iskânları cihetine gidilecek olur ise gerek Rusya Devlet-i fahîmesinin ve gerek Devlet-i Aliyye'nin menâfi'ine pek muvâfık olacağından bunların Rusyaca iskân ve îvâları zımnında vâki olacak masârifâ bedel yüz bin liranın taraf-ı Devlet-i Aliyye'den tesviyesine ve hatta yer tedariki için Tatar ve Çerkes ile Rusya'da bulunan ahali-i saire-i müslimeden Memâlik-i Şahane'ye mukaddemâ hicret edenler olduğu gibi yine gelecekler olup da Rusya Hükûmet-i fahîmesince istid'âları is'âf olunanlar bulunur ise bunlardan bir mikdarının mümkün olduğu kadar hududdan gayet uzak mahallere alınarak bu suretle teshîl-i maslahat edilmekten geri durulmayacağına ve bu da fevkalâde ve gayr-ı mesbûk bir şey olmadığına binâen ber-vech-i muharrer iki devlet-i mütecâvirenin hâlde ve istikbalde menâfi'ine elvermeyen bu nakil hususunda haşmetli İmparator hazretlerinin hükûmet-i fahîmeleri tarafından ısrar buyurulmadığı yani Ermenilerin nakli maddesinden esasen ve külliyyen sarf-ı nazar olunmak suretiyle arzu-yı hümayûn-ı mülûkâneye muvâfakat buyurulduğu hâlde bu keyfiyetin nezd-i me'âlî-vefd-i mülûkânede istilzâm edeceği mahzûziyet ve şükranı tasvir ve tarif gayr-ı kâbil olup haşmetli İmparator hazretlerinin zât-ı akdes-i hazret-i Padişahîce hüsn-i te'siri hiçbir

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

vakit ferâmûş buyurulmayacak bir eser-i kıymetdar-ı dostî ve meveddeti bu suretle de ibrâz buyurmuş olacaklarının ve şimdiye kadar devleteyn beyninde bir kat daha takviye-i ravâbıt-ı ihlâs ve meveddete masrûf olan himem-i ber-güzîde-i asîlânelerinden bu bâbda hüsn-i netice müstercâ olduğunun şeref-yâb-ı telakkisi olduğum irâde-i seniyye-i cenâb-ı Padişahî'ye imtisâlen iş'ârına ve bu vesile ile ihtirâmât-ı mahsusam te'minâtının nezd-i vâlâ-yı asîlânelerinde karîn-i kabul buyurulması ricasına ibtidâr eylerim.

Fî 6 Zilkade sene [1]316 - Fî 6 Mart sene [1]315

Mukabele edilmiştir.

Kulları
Mehmed Cevad

Kulları
Hakkı

Abd-i Memlûkleri
Tahsin

**

Yıldız Saray-ı Hümayûnu
Başkitâbet Dairesi

Rusya İmparatoru'ndan

Taraf-ı eşref-i hazret-i Padişahîleri'nden ibrâz buyurulan hissiyât-ı dostânenen pek ziyade memnun oldum. Hakk-ı âlî-i şahanelerinde aynı hissiyât ile mütehassis olduğuma zât-ı mülûkâneleri şübhe buyurmazlar. Fakat Kafkasya'ya muhâceret etmiş olan Ermenileri orada alıkomak benim için mümkün olamayıp bunların Memâlik-i Şahanenize avdetleri lâ-büd olduğu gibi bu suret devletlerimiz beyninde mevcut olan münasebât-ı hasene-i hem-civârî icabâtından olduğunu sefirlerimiz vasıtasıyla defaâtle hâk-i pâ-yı şahanelerine iblâğ etmeği vazifeden addeylemiş idim. Maamâfih hakk-ı âlî-i cenâb-ı Şehinşâhîleri'nde derkâr olan muhâdenet-i lâ-yetegayyerenin bir delil-i cedîdi olmak üzere tebaa-i şahanelerinden olan Ermenilerden memleketlerine avdet edeceklerin adedi bu senelik on bin kişiye hasr ve takayyüd için emir i'tâ eyledim ki, bunlar da memleketlerine avdete hâzırlanmaktadırlar. Hemen mahall-i memuriyetine avdet edecek olan sefirim bu bâbda zât-ı şahanelerine şifahen arz-ı izahât edecektir.

[18 Mart 1899]

Y. PRK. BŞK, 58/104

**RUSYA'YA FİRAR EDEN ERMENİLERİN OSMANLI
ÜLKESİNE İADELERİ KONUSUNDA BİR KOMİSYON
KURULMASI GEREKTİĞİ**

Osmanlı ülkesine iade edilecek firarî Ermeniler konusunda her iki devlet görevlilerinin katılımıyla bir komisyon oluşturularak nakil defterlerinin hazırlanması gerektiği

Bâb-ı Âlî

Daire-i Hariciye

Mektubî Kalemi

Aded

*Hariciye Nezâreti'nden 15 Mayıs sene [18]99 tarihiyle
Petersburg Sefâret-i Seniyyesi'ne çekilen telgrafnâmenin suretidir.*

Ermenilerin mukaddemâ ikâ' eyledikleri mefâsid esnasında bunlardan Rusya'ya firar edenlerin tekrar Memâlik-i Şahane'ye avdet etmeleri memleketin bunca mesâî ile takarrür etmiş olan asayişine hâlel îrâs edeceği gibi daha birçok mehâzîri dahi mûcib olacağından artık bunların el-yevm bulundukları mahallerde kalmaları veya Rusya'nın memâlik-i vesî'asının diğer münasib yerlerine sevk ve ikame edilmeleri ve bunun masârıfına mukabil cânib-i Hükûmet-i Seniyye'den yüz bin lira kadar bir meblağ dahi tahsis edilmeğe müheyyâ bulunulduğu beyânıyla sâlifü'z-zikr Ermenilerin iade olunmamaları hususu cidden taraf-ı eşref-i cenâb-ı mülûkânedan arzu buyurulmakda olduğuna binâen hakk-ı âlî-i hümayûnda İmparator hazretleri cânibinden hemîşe îbrâz edilmekde olan hissiyât-ı hayrhâhâne ve müvâlât-kârânenin bir eser-i cedîdi olmak üzere işbu arzu-yı Şehriyârî'nin metbû'-ı mufahhamı bulunan hükümdar-ı müşârunileyh hazretlerine iblâğıyla alacağı cevab-ı muvâfıkın bir an akdem sefâretleri vesâtatıyla arz-ı hâk-i pâ-yı âlî kılınması Mâbeyn-i Hümayûn-ı Cenâb-ı Mülûkâne Başkitâbet-i Celîlesi'nden Rusya Sefiri Mösyö Zinoviyev'e buradan hareketinden mukaddem tahrîren bildirilmiş idi. Şimdiye değin muntazar olan cevab henüz alınamamakla beraber mârru'z-zikr Ermenilerin takım takım Kafkasya'nın mahâll-i muhtelifesinden hudud-ı hakanîye sevk ve i'zâmına başlanıldığı mahallinden alınan telgrafnâmelerden anlaşılmıştır. Rusya Hükûmet-i fahîmesince sâlifü'z-zikr arzu-yı şahaneyeye muvâfa-

kat olunacağı muntazar olmakla beraber hilâf-ı me'mûl buna muvâfakat olunmayacağı farz olursa bile bunların ehl-i ırz takımı[n]dan olması ve on bin nüfusu tecavüz etmeyeceği ve evvel emirde bu suretle bir kıt'a defterinin i'tâsı ve hududca tayin olunacak bir noktadan imrârı ve bu hususun tarafeyn memurlarından müteşekkil bir komisyon ma'rifetiyle icrası hakkında devlet-i müşârunileyhâca teklif ve tasvîb olunan mevâd hakkında devleteynce henüz bir karar ittihâz olunmadığı hâlde şimdi bunların bağteten ve mahâll-i muhtelifeden vürûdları muvâfık olmayacağı cihetle ber-vech-i iş'âr hududa gelenlerin yerlerine iadeleri ve henüz gelmeyip de müteheyi-i hareket bulunanların dahi el-yevm bulundukları mahallerden infikâk etmemeleri zımnında Kafkasya Valiliği'ne serî'an evâmîr-i lâzıme ıstâr etdirilmesi ve bâlâda beyân olduğu üzere Rusya sefirine Mâbeyn-i Hümâyûn-ı Cenâb-ı Mülûkâne Başkitâbet-i Celîlesi'nden vâki olan tebliğde mezkûr arzu ve iltimas-ı hazret-i tâcdârînin istihsâl-i netice-i hasenesine taraf-ı sefirânelerinden bezl-i makderet edilmesi ve alınacak cevabın bir an akdem sûy-ı senâverîye iş'âr kılınması bâ-irâde-i seniyye-i hazret-i Hilâfet-penâhî beyân olunur.

**

Daire-i Hariciye Hususiye

Ermenilerin mukaddemâ ikâ' eyledikleri mefâsid esnasında bunlardan Rusya'ya [fırar] edenlerin avdet etdirilmemeleri hakkındaki arzu-yı hümâyûn-ı cenâb-ı Hilâfet-penâhî'ye dair Rusya Sefiri Zinovyev'in buradan Petersburg'a hareketinden mukaddem taraf-ı âlî-i atûfîlerinden tahrîren icra buyurulan tebligâta henüz cevap alınamamakla beraber mezkûr Ermenilerin Kafkasya'nın mahâll-i malumesinden hudud-ı hakanîye sevk ve i'zâmına başlanılmasından ve iki yüz kadarının hududa gönderilmesinden dolayı şerefyâb-ı ahz ve telakkisi olduğum emr u fermân-ı hümâyûn-ı hazret-i tâcdârî mantûk-ı münîfî vechile vesâyâ-yı lâzıme-yi hâvî kaleme alınan ve sureti leffen arz u takdim olunan telgrafnâme Petersburg Sefâret-i Seniyyesi'ne keşîde olduğu gibi Rusya Sefâreti maslahatgüzârının nâ-mizac bulunmasına mebnî tarafından nezd-i acizîye gelen Mösyö Maksimof'a dahi ol vechile tebligât-ı mukteziye icra olundukda cevaben müşârunileyh Zinovyev'in bu madde hakkında Peters-

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

burg'da icra eylediği teşebbüsün neticesine dair sefâretçe henüz bir gûne malumât olmayıp keyfiyetin bâ-telgraf istifsârıyla beraber zikrolunan Ermenilerin işin neticesine kadar bulundukları yerlerde alıkonulmaları hakkındaki tebligât-ı acizânemin Petersburg'a yazılacağı ve alınacak cevabın bildirileceği ifade olunmuş olmakla emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fi 4 Muharrem sene 1317 ve fi 3 Mayıs sene [1]315 / [15 Mayıs 1899]

Hariciye Nâzırı

Tevfik

Y. PRK. HR, 27/38

5

**RUSYA HÜKÜMETİ NEZDİNDE FİRARİ ERMENİLERİN
İADESİ KONUSUNDA GEREKLİ TEŞEBBÜSLERDE
BULUNULMASI**

Osmanlı ülkesine iade edilecek firarî Ermenilerin Rusya'da kalmaları konusunda Rusya Hükûmeti nezdinde gerekli teşebbüslerde bulunması için Petersburg büyükelçisine talimat verildiği

Hariciye Nezâreti'nden Petersburg Sefâret-i Seniyyesi'ne

fi 15 Mayıs sene 1899 tarihi, 79 rakamıyla çekilen telgrafnâmenin tercümesidir.

Bugünkü telgrafnâmeme zeyldir:

Zikrolunan Ermenilerin Kafkasya'dan Memâlik-i Şahane'ye azîmetlerinin külliyyen men'î için Rusya Hükûmeti nezdinde teşebbüsât icra ve mesâî-i kâmile ifa eylemeniz emr u fermân-ı hazret-i Hilâfet-penâhî muktezâ-yı mü-nîfesindendir. Veli-nimet-i a'zam efendimiz hazretlerinin taraf-ı eşref-i hü-mâyûnlarından âtîfeten mezkûr Ermenilerin Rusya'da kalmalarını teshîl için ihsân buyurulacak olan yüz bin liranın on bin lira râddesinde tezyîdi dahi kâbil olabilecektir. Her hâlde şimdiye kadar Rusya Hariciye nâzırı nezdinde icra etmiş olacağınız teşebbüsât-ı müessirenin hüsn-i neticeye iktirânı emrinde ibrâz-ı âsâr-ı revîyyet edeceğiniz me'mûl-i kavî olmakla cevab-ı sefâret-penâhîlerinin sür'at-i vürûduna şiddetle muntazırım.

Hariciye Nâzırı

Kulları

Tevfik

**

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

Rusya'ya mukaddemâ firar edip bu kere Memâlik-i Şahane'ye iadeleri Kafkasya Valiliği'nden taht-ı karara alınan Ermenilerin avdetlerini men' için Rusya Hariciye Nezâreti nezdinde icra-yı teşebbüsâtla neticesinin hemen iş'ârı vesâyâsını hâvî Petersburg Sefâret-i Seniyyesi'ne bu sabah keşîde kılınan mufassal telgrafnâmenin bir sureti takdim-i hâk-i pâ-yı âlî kılınıp işbu telgrafnâmeyle zeylen zikrolunan Ermenilerin Rusya'da kalmaları için tekrîr-i teşebbüsâtla bunların behemehâl bulundukları mahallerde durdurulmaları vesâilinin istikmâline sarf-ı mesâî ile beraber bu bâbda âtîfeten i'tâ buyurulacak yüz bin liranın inde'l-iktizâ beş-on bin lira râddesinde tezyîd dahi edilebileceğinin ilâve-i makâl olunarak nâzır-ı müşârunileyhe beyân edilmesi ve kendisinden alınacak cevab-ı muvâfıkın bilâ-ifâte-i vakt bildirilmesi ve'l-hâsıl bu yolda ibrâz-ı muvaffakiyete çalışılması şimdi dahi sefâret-i müşârunileyhâya bâ-telgraf izbâr kılındığından ol vechile vürûd edecek cevabın atebe-i ulyâ-yı cenâb-ı mülûkânelerine arzına müsâra'at ve mârru'l-arz Ermenilerin avdet edememeleri esbâbının istihsâline bezl-i makderet kılınacağı ve bunlar gelecek olurlar ise asla kabul olunmaması ve mugayir-i marzî-i âlî hâlâta zinhâr meydan verilmemesi için tedâbîr-i kaviyye ittihâz edilerek memurîn-i lâzimeye de talimât-ı mahsusa i'tâsı hakkında Erzurum, Van, Trabzon Vilâyetlerine vesâyâ-yı mukteziye ifa kılındığından alınacak cevaplar üzerine takib-i maslahata itina olunacağı ma'rûzdur.

Fi 4 Muharrem sene [1]317 ve fi 3 Mayıs sene [1]315

[15 Mayıs 1899]

Dahiliye Nâzırı

Kulları

Mehmed Memduh

Hariciye Nâzırı

Kulları

Ahmed Tevfik bin İsmail Hakkı

Y. PRK. HR, 27/37

6

**OSMANLI ÜLKESİNE İADE EDİLECEK ERMENİLERLE
İLGİLİ RUSYA HÜKÜMETİNCE HAZIRLANAN DEFTERİN
RUSYA BÜYÜKELÇİLİĞİ'NE GERİ GÖNDERİLMESİ**

Rusya İmparatoru nezdinde yeni bir girişimde bulunulduğundan Büyükelçilik Baştercümanı Maksimof tarafından, iade edilecek Ermenilerle ilgili verilen defterin geri gönderileceği

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

**Yıldız Saray-ı Hümayûnu
Başkitâbet Dairesi**

Hariciye Nezâreti'ne Gönderilen Tezkirenin Sureti

Rusya Hükûmetince Memâlik-i Şahane'ye gönderilmek istenilen Ermenilere dair defterin Rusya Sefâreti Baştercümanı Mösyö Maksimof tarafından bugün tevdî' edildiği 5 Muharrem sene [1]317 tarihli tezkire-i vâlâ-yı âsafâ-nelerinde arz u beyân ve mezkûr defterin hîn-i tevdî'inde tercüman-ı mûmâ-ileyh tarafından vâki olan mülâhazât dermiyân buyurulmuş ise de merkûm Ermenilerin Memâlik-i Şahane'ye külliyyen azîmet ve hicret etmemesi daha ziyade muvâfık-ı maslahat olacağı cihetle bu Ermenilerin avdet etdirilmemesi hakkında teşebbüsât icra ve bu bâbda Daire-i Kitâbet'den sefârete bir tezkire dahi tastîr ve isrâ kılınmış olup teşebbüsât-ı vâki'a ve tezkire-i mürsele üzerine sefâretten henüz beyânât vâki olmamış ve binâenaleyh bu hususda cevab-ı muvâfık alınması ümid edilmekde bulunmuş olmakla beraber zât-ı vâlâ-yı nezâret-penâhîlerince dahi malum olduğu vechile ahîren dahi bu maddeye dair taraf-ı eşref-i hazret-i Padişahî'den Rusya İmparatoru hazretlerine telgrafnâme-i hümayûn şeref-tastîr buyurulmak ve nezâret-i celîlelerince de Petersburg Sefâret-i Seniyyesi'ne ifa-yı tebligât olunmak suretiyle te'kîd-i teşebbüsât olunduğu cihetle işin el-yevm kesb ettiği şekil ve surete göre sâ-lifü'l-beyân defterin ahz ve kabulü münasib olamayacağından defter-i mezkûrun suret-i münasibede sefârete tevdî'i lâzım geleceğinin şeref-sudûr buyurulan irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî'ye imtisâlen tebliğine ibtidâr kılındı. Ol bâbda.

Fî 5 Muharrem sene [1]317 ve fî 4 Mayıs sene [1]315 / [16 Mayıs 1899]

Mukabele edilmiştir.

Kulları
Refik

Kulları
Ali Ekrem

Abd-i Memlûkleri
Tahsin

Y. PRK. BŞK, 59/64

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

7

**RUSYA'YA GÖÇ EDEN ERMENİLERİN SAYISININ
TAHMİNEN 20-25 BİN CİVARINDA OLDUĞU**

Vişayât-ı Sitte'den Rusya'ya hicret edenlerin çoğu, doğrudan doğruya pasaport alarak hicret etmedikleri ve izlerini kaybettirmek suretiyle memleketlerinden kaçtıklarından sayılarının tahminen 20-25 bin civarında olduğu

Şifre

Dördüncü Ordu-yı Hümayûnları Müşiriyeti'nden

C. fî 5 Mayıs sene [1]315. Sason Vukuâtı'ndan evvel ve sonra Rusya'ya hicret edenlerin ekserîsi doğrudan doğruya pasaport alarak hicret etmedikleri ve birer bahane ile ve izlerini gâib etmek suretiyle savuşduklarından Vişayât-ı Sitte'den bunların mikdarına dair alınacak malumâtın nâkıs olup kanaat-bahş olamayacağı akvâ-yı me'mûldür. Ancak Ermenilerin her türlü âmâl ve teşebbüsât-ı fesadiyelerine karşı şimdiye kadar icra kılınan takibât ve tecessüsâta aid malumât-ı ubeydâneme nazaran bunların mikdarı hakikate mukârin olmak şartıyla yirmi bin ile yirmi beş bin arasında tahmin ol[un]maktadır. Şu kadar ki, bunlardan bir kısmının te'min-i maişet yahud Ermeni fesad komitelerine iltihak etmek suretiyle Rusya memâlikinden dahi memâlik-i saire-i ecnebiyeye gitdikleri de işidiliyorsa da mikdar-ı sahîhi kullarınca nâ-malum idüğünün mübarek ve mukaddes hâk-i pâ-yı ulyâ-yı hazret-i veli-nimet-i a'zamîye cebîn-sây-ı memlûkiyet olarak arzına ictisâr kılındı. Ol bâbda.

Fî 7 Muharrem sene [1]317 ve fî 5 Mayıs sene [1]315 / [17 Mayıs 1899]

Müşir
Zeki

Y. PRK. ASK, 151/15

8

**OSMANLI ÜLKESİNE İADE EDİLECEK ERMENİLER
KONUSUNDA GÖREVLENDİRİLECEK MEMURUN
GELİŞİNE KADAR MEVCUT STATÜKONUN
MUHAFAZASININ İSTENDİĞİ**

Rusya'ya firar ettiklerinden memleketlerine iadeleri komşu iki devletin menfaatine olmayan Ermenilerin Rusya dahilinde iskân edil-

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

melerinin uygun olacağı, gerekli görülürse Osmanlı Devleti tarafından iskân masrafları için tahsis edilmiş olan meblağın artırılabilceği, bu konuda alınacak karara kadar mevcut statükonun sürdürülmesinin istendiği, ayrıca Rusya Sefareti'nden alınan malumat-tan Osmanlı Hükûmeti'nin memurlarına talimat vermesi için naklin bir müddet tehir edildiğinin anlaşıldığı

Yıldız Saray-ı Hümayûnu

Başkitâbet Dairesi

Petersburg Sefâret-i Seniyyesi'ne çekilen şifre telgraftâmenin suretidir.

Rusya'dan gelmek isteyen Ermenilerden on bin nüfusun defterinin i'tâsına haşmetli İmparator hazretlerinin ilhâhı üzerine muvâfakat gösterilmiş ise de bunların Memâlik-i Mahrûse-i Şahane'ye kabulleri iki hükûmetin menâfi'i ile aslen ve esasen kâbil-i tevfiğ olmadığından bunların nakli bahsinden Rusya Hükûmetince bütün bütün sarf-ı nazar edildiği hâlde hükûmet-i müşârun-ileyhâca bunların Rusya dahilinde iskân ve îvâları masârıfına mukabil Devlet-i Aliyyece yüz bin lira i'tâsı derecesinde fedakârlık ihtiyarından çekinilmeyeceğine ve merkûm on bin Ermeni'nin iadesi ısrarına bunları iskân için orada arazi-i kâfiye bulunamayacağını sebep göstermek Rusya memâlikinin vüs'at-i azîmesine nazaran kâbil olamazsa da şâyed böyle bir mütâlaa dermiyân edilir ise Rusya ülkesinde bulunan Gürcü ve Tatar ve sair ahali-i İslâmiyeden Rusya Hükûmetince nazar-ı hoşnudîyi celb edememiş olanların el-yevm sâkin bulundukları araziye mârru'l-beyân Ermeniler iskân ve bu suretle iadesi meselesi kâmilten bertaraf edilmek üzere Devlet-i Aliyye ahali-i merkûmeyi Memâlik-i Şahane'nin Rusya hududundan ba'îd olan dahillerinde îvâ eylemek şartıyla kabule âmâde bulunduğuna ve bir de Rusya Hükûmeti bu surete muvâfakat eylediği hâlde devleteyn arasındaki münasebât-ı vidâdiyeyi çekemeyen ve bu işi ser-rişte-i bedhâhî etmek isteyen bazı ecânibin eser-i sanî'ası olarak Avrupa evrak-ı havâdisinde bir takım güft ü gû vuku'undan itiraz ediyor ise bu türlü çirkâb neşriyât ile Rusya Devleti gibi kaviyyü's-şekîme bir devlet-i muazzamanın dâmen-i azametini leke-i şeyn îrâsı tamamıyla mümteni' olduğunu ve şâyed böyle neşriyât-ı bedhâhâne vuku bulur ise bütün matbûât-ı Osmaniyye müdafaa ve mukabelede ve Rusya Devleti'nin hem-civarı olan Devlet-i Aliyye hakkında bu Ermeni nakli meselesinin kat'iiyen berta-

raf edilmesi suretiyle göstermiş olacağı âsâr-ı hayrhâhîden dolayı izhâr-ı hissiyât-ı şükrânede yek-âvâz olacağını beyân ile beraber işbu arzu-yı hümâyûn-ı mülûkânenin netice-pezîr olması yolunda görülecek muvâfakat-âsâr-ı muâvenet ve muhâlesat-ı ber-güzîdeleri şevket-meâb efendimiz hazretlerince her zaman nazar-ı minnet ve şükran ile meşhûd olan haşmetli İmparator hazretlerinin me'âlî-i himemât-ı meşkûre-i haşmet-penâhîlerine ile'l-ebed ferâmûş edilemeyecek bir zamîme olacağı ve binâenaleyh işbu arzu-yı hümâyûn-ı şahanenin hayyiz-ârâ-yı husûl olmasına muvaffakiyetlerine zât-ı vâlâ-yı sefirânelerinin ibtidâ-yı memuriyet-i asîlânelerinden beri devleteyn beynindeki münasebât-ı hasene-i mevcudenin teşyîd ve takviyesi emrindeki mesâî-i memdûhaları delâletiyle emniyet ve itimad-ı hümâyûn-ı mülûkâne ber-kemâl bulunduğu fi 28 Şubat sene [1]314 tarihinde Rusya Sefiri Mösyö Zinovyeve gönderilen tezkirede tahrîr olunmuş idi. Şu tafsîlât Mösyö Zinovyeve gönderilen tezkirenin sureti olup taraf-ı vâlâ-yı sefirânelerine 27 Şubat sene [1]314 tarihinde keşîde edilen şifre telgrafnâme ile dahi Ermenilerin nakli bahsinden Rusya Hükûmetince bütün bütün sarf-ı nazar edildiği hâlde hükûmet-i müşârunileyhâca bunların Rusya dahilinde iskân ve îvâları masârifına mukabil Devlet-i Aliyyece yüz bin lira i'tâsı derecesinde fedakârlık ihtiyarından çekilmeyeceği ve işbu maksad-ı âlînin husûlü için mâ-fevka'l-imkân sarf-ı gayret olunması emr u fermân buyurulduğu mufasssalar iş'âr edilmiş idi. İşte Rusya Sefâreti'ne mezkûr tezkirenin gönderildiğinin ve ber-vech-i meşrûh mezkûr 27 Şubat sene [1]314 tarihli telgrafla taraf-ı âsafânelerine vuku bulan tebligâtın hemen şimdi Rusya Hariciye nâzırı ile bi'l-mülâkât beyânıyla beraber Devlet-i Aliyyece ihtiyar olunacak bu fedakârlık Ermenilerin nakil ve muhâcereti maddesine bir netice-i kat'îye verilmesi ve Ermenilerin Rusya'da iskân ve îâşeleri zımnında kendilerine muâvenet olunması esasına müstenid olduğu gibi çünkü Ermenilerin Memâlik-i Şahane'ye muhâcereti meselesi iki hükûmet-i mütecâvirenin menâfi'-i müsterekesine muvâfık olmadığından ve bu bâbda daha bir takım izahât ve tafsîlât i'tâsı zımnında taraf-ı eşref-i hazret-i Padişahî'den memur-ı mahsus i'zâmı mukarrer olarak zikrolunan akçe maksad-ı meşrûha kâfi görülmediği hâlde buna mikdar-ı kâfi daha ilâvesinden geri durulmayacağından ve Ermenilerin Rusya memâlikinde iskânları için verilecek olan mezkûr akçenin tezyîdi lâzım geldiği hâlde bu

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

bâbda Dersaâdet'deki Rusya Sefâreti'yle mükâlemeye Hariciye nâzırı paşa hazretleri memur buyurulduğundan buralarının da ilâveten Hariciye nâzırına tefhîmiyle memur-ı müşârunileyhin vusûlüne kadar statükonun muhafazası esbâbının istihsâli ve bu bâbda haşmetli İmparator hazretlerine dünkü tarihle telgrafnâme-i hümayûn dahi şeref-ıstâr buyurulduğu ber-mantûk-ı irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî tebliğ ve iş'âr ve netice-i teşebbüsâta intizâr olunur.

Fi 6 Mayıs sene [1]315

Mukabele olunmuştur.

Kulları
Naim

Kulları
Yahya Sezai

Abd-i Memlûkları
Tahsin

**

Daire-i Hariciye Hususiye

Vesâtat-ı aliyyeleriyle şerefyâb-ı telakkisi olduğum emr u fermân-ı hazret-i Hilâfet-penâhî mantûk-ı celîline imtisâlen Rusya maslahatgüzârı nezdine azîmetle hududa gelmiş ve gelmek üzere bulunmuş olan Ermenilerin devletçe bir karar ittihâzına değin mahallerinde kalmaları hususunun Kafkasya Valiliği'ne emrolunması için Rusya Hariciye Nezâreti'ne iş'âr-ı keyfiyet etmesini iltimas etmeliğim üzerine keyfiyeti şimdi telgrafla bildireceğini ifade ve fakat mezkûr Ermenilerden yalnız on bin nüfusun bu sene gönderilmesine ahîren İmparator hazretleri cânibinden karar verilip ol vechile telgrafnâme-i âlî-i hümayûna metbû'-ı mufahhamı tarafından cevap verildiğini ve şu kadar ki işbu on bin nüfus Ermeni'nin kabulleri zımında Hükûmet-i Seniyye memurlarına talimât-ı lâzıme i'tâsı için bir müddet-i kalîle te'hir-i hareketleri münasib olacağını ilâve eylemiştir. Mezkûr Ermenilerin bir müddet te'hir-i azîmetleri hakkında maslahatgüzâr-ı mûmâileyhin Petersburg'a yazacağı telgrafdan Petersburg Sefâret-i Seniyyesi'ne taraf-ı acizânemden şimdi bâ-telgraf malumât verildiği ve Lahey Konferansı'nda Devlet-i Aliyye murahhaslarının güya İngiliz ve Alman murahhaslarının ârâ ve efkârlarına mütâbaat

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

ve iştirak edecekleri şâyi'a-i kâzibesine gelince maslahatgüzâr-ı mûmâileyh bu gibi evrak-ı havâdis türrehâtının hiçbir hükûmet nezdinde itimada müsâdif olamayacağı derkâr bulunduğundan bahisle bunun ehemmiyetden bi'l-külliyye âzâde idüğünü söylediği berây-ı malumât arz u beyân olunur. Emr u irâde hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fi 7 Muharrem sene 1317 ve fi 6 Mayıs sene [1]315 / [18 Mayıs 1899]

Y. PRK. BŞK, 59/69

9

**RUSYA'DAN GELECEK HIÇBİR ERMENİ'NİN KABUL
EDİLMEMESİ KONUSUNDAKİ İRADENİN TEBLİĞ
OLUNDUĞU**

Rusya'dan gelecek olan hiçbir Ermeni'nin vilayetlerce kabul edilmemesi hususunda Padişah iradesi tebliğ olduğundan hudutta çete mensuplarını ayırdetmek üzere lisan bilen jandarma ve polis istihdamına gerek bulunmadığı

Bâb-ı Âlî

Daire-i Sadâret-i Uzmâ

Mektubî Kalemi

Aded: 939

Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'ne

Devletli efendim hazretleri

20 Muharrem sene [1]317 tarihli ve bin yüz yirmi dokuz numaralı tezkire-i cevabiye-i devletlerinde muharrer olduğu üzere Rusya'dan gelecek Ermenilerden erbâb-ı fesadın tefrîkiyle tayin-i mahiyetleri zımnında hududda lisan-âşinâ polis ve jandarmalar bulundurulması lüzumu Dördüncü Ordu-yı Hümâyûn Müşiriyeti'nin iş'ârına atfen taraf-ı vâlâ-yı Seraskerî'den bildirilmiş ise de malum-ı vâlâları olduğu üzere Rusya'daki Ermenilerden bir ferdin bile vilâyetlerce kabul olunmaması ahîren şeref-sâdır olup gurre-i Muharrem sene [1]317 tarihinde savb-ı devletlerine tebliğ kılınan irâde-i seniyye-i hazret-i Hilâfet-penâhî iktizâ-yı âlîsinden bulunmasına nazaran gelecek Ermenilerin tefrîkine mahal olmayıp hiçbirinin duhûlüne meydan verilmemesi lâ-büd

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

ve bu memnû'iyet-i kat'iyenin suret-i matlûbede muhafazası, tezkire-i aliyeye-i sipehdârîde dahi teslim olunduğu vechile cihet-i askeriyece iltizâm-ı tabassur ve takayyüde menûit olduğundan icab edenlere ber-mantûk-ı emr u fermân-ı hümayûn-ı şahane tebligât icrası taraf-ı vâlâ-yı Seraskerî'ye cevaben izbâr edilmiş olmakla nezâret-i celîlelerince de ona göre ifa-yı muktezâsına himmet buyurulması siyâkında tezkire-i senâverî terkîm kılındı, efendim.

Fi 26 Muharrem sene [1]317 ve fi 25 Mayıs sene [1]315 / [6 Haziran 1899]

Sadriazam

Rifat

DH. TMIK. S, 25/44

10

**RUSYA DEVLETİ'NİN ANADOLU VİLAYETLERİNDEN
GELEN ERMENİLERİN İADESİ KONUSUNDA ALDIĞI
KARARDAN VAZGEÇMEDİĞİ**

Anadolu vilayetlerinden Rusya'ya göç eden Ermenilerin memleketlerine iadeleri hususunda Rusya Devleti tarafından alınan kararın tatbikinden vazgeçmenin mümkün olmadığına Rusya Büyükelçiliği'nden bildirildiği

**Yıldız Saray-ı Hümayûnu
Başkitâbet Dairesi**

Rusya sefirinden vârid olan tezkirenin tercümesidir.

Zât-ı şevket-simât-ı hazret-i Padişahî'nin Kafkasya'da tebaa-i Devlet-i Aliyye'den olan Ermenilerin iadesinden külliyyen sarf-ı nazar olunmasını muşırâne rica eylediklerini hâvî 28 Safer tarihli tahrirât-ı vâlâları mündericâtını saray-ı İmparatorî'ye arzda tecvîz-i kusur etmedim. Haşmetli İmparator hazretleri zikrolunan mektubda münderic mütâlaâtı kemâl-i itina ile ba'de't-tedkik bu bâbda evvelce i'tâ eyledikleri kararı tağyîr edemeyeceklerini ve bu karar icabınca Kafkasya memurlarının şimdi on bin Ermeni'nin iadeleri için tehyî'ât ve tedarikâtta bulunacaklarını beyân eylerim. Malum-ı âlîleri olduğu üzere 1894 senesinden 1896 senesine kadar vukuât zuhur eden Ana-

dolu vilâyâtından Rusya'ya hicret eden Ermenilerin adedi otuz bini mütecâviz bulunduğ u ve her türlü esbâb-ı maişetden mahrum kalmış olan bunca nüfus-ı ecnebiyenin ictimâ ve izdihamında mehâzîr-i azîme derkâr olduğı cihetle bu hâl Rusya Hükûmeti'ni evvel emirde Hükûmet-i Seniyye'den bunların kâffesinin Memâlik-i Şahane'ye yeniden kabullerini talebe mecbur etmiştir. Bilhassa taraf-ı eşref-i mülûkânededen defaâtle beyân buyurulan temenniyâta ve metbû'-ı muazzam ve mufahhamım haşmetli İmparator hazretlerinin hakk-ı hümayûn-ı mülûkânedeki hissiyât-ı hayrhâhânelerine binâen memleketlerine iade edilecek Ermenilerin mikdarının şimdilik on bin adede hasr[ı] için muvâfakat buyurmuşlardır. Eğer şimdi Rusya'da temdîd-i ikamete me'zûn edilmiş olan yirmi bin Ermeni Memâlik-i Şahane'ye avdet edecek olsalar idi bunlar için ihtiyarına mecbur olacağı fedakârlık ve müşkilâtdan Hükûmet-i Seniyye işbu karar-ı müsâadetkârâne sayesinde muvakkaten kurtulmuştur. İmparator hazretleri Ermenilerin Memâlik-i Şahane'ye serbestçe girmeleri için bir gûne mevânî'a tesadûf etmemeleri ve bunların iskânlarıyla hemşehrileri olan Müslümanlar tarafından taarruzât-ı melhûzaya karşı te'min edilmeleri zımında iktizâ edenlere taraf-ı eşref-i mülûkânededen evâmîr-i lâzıme i'tâsına müsâra'atla işbu muvâfakatının takdir edildiğinin eser-i alenîsini görmeğ i bi-hakkın ümid etmektedir. Zaten mevzû'-ı bahs olan Ermenilerin Memâlik-i Şahane'ye avdetlerinden tevellüd edecek mehâzîr taraf-ı eşref-i hazret-i Padişahî'den zan buyurulduğı derecede azîm olmadığı ve bu mehâzîrin kısm-ı a'zâminin izâlesi her cihetle Hükûmet-i Seniyye'ye aid olacağı derkârdır. Kafkasya memurlarının memleketlerine iadeleri için emir almış oldukları muhacirînin cümlesi zürrâ' sınıfına mensubdur. Bu muhacirler memleketlerinden firar ettikleri günden beri dûçâr-ı sefalet oldukları cihetle mukaddemâ vâki olan taahhüdât-ı resmîyesine tevffikan Hükûmet-i Seniyyece bunların arazisi iade edilmesini ve merkûmlar da bu araziye ziraate başladıklarını müteâkib sefaletden kurtulacaklardır. Muhacirîn-i merkûme mesâîleri semeresiyle iskân ettikleri vilâyâtın dahi bilâ-şübhe saadet-i hâline dahi yardım edeceklerdir. Hususât-ı meşrûhanın zât-ı şevket-simât-ı hazret-i Padişahî'ye arzını rica eder ve almış olduğ um emir vechile Kafkasya'dan çıkacak olan Ermenilerin iadeleri hakkındaki suret ve tafsîlâtı kararlaştırmak üzere bilâ-ifâte-i vakt Bâbîâlî ile işe girişeceğ imi zât-ı âlîlerine ihbar eylemeğ i vazifeden addeyle-

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

rim. Metbû‘-ı mufahhamım haşmetli İmparator hazretlerinin bâlâda arz olunan işbu kararının mevki‘-i icraya vaz‘ını teshîl için gerek vükelâ-yı Saltanat-ı Seniyye gerek memurîn-i aide-i mahalliyyenin bi‘l-cümle mesâîlerini sarf edeceklerini ümid ile kesb-i mahzûziyet eylerim. Zikrolunan Ermenilerin Memâlik-i Şahane‘ye iadeleri için memurîn-i Osmaniyye‘nin ittihâzına mecbur oldukları tertibât ve tedarikâtı işkâl edecek bi‘l-cümle mevâdda Rusya Hükûmetince hem-civar iki devlet beynindeki ravâbıt-ı dostâne ile kâbil-i te‘lif olamayacak bir muamele nazarıyla bakılacağını ve şu hâlin Rusya Devleti‘nin Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye hakkındaki hissiyât-ı hayrhâhânesine sû-i te‘sir îrâs edebilecek mahiyeti haiz olacağını ilâveye lüzum göremem zannederim. İhtirâmât-ı fâikam te‘minâtının kabul buyurulmasını rica eylerim.

Fî 21 Temmuz sene [1]315 / [2 Ağustos 1899]

Zinovyev

Y. PRK. EŞA, 33/76

11

**OSMANLI DEVLETİ‘NİN RUSYA‘YA FİRAR EDEN
ERMENİLERİN RUSYA DAHİLİNDE İSKÂNLARI VE BUNA
İLİŞKİN MASRAFLARI TAZMİN ETME TEKLİFİNE RUSYA
DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI TARAFINDAN HENÜZ CEVAP
VERİLMEDİĞİ**

Rusya‘ya firar etmiş olan Ermenilerin memleketlerine iade kararından vazgeçilerek Rusya dahilinde iskânları ve iskân masrafları için Osmanlı Devletince daha önce taahhüt edilen miktarın artırılabilceğine dair olan takrîre Rusya Dışişleri Bakanlığı tarafından henüz cevap verilmediği

Şifre

Petersburg Sefâret-i Seniyyeleri‘nden

Fî 19 Mayıs sene [18]99 tarihli telgrafnâme-i âlîlerinde muharrer irâde-i seniyye-i cenâb-ı mülûkâne mazmûn-ı celîli malum-ı müstemendânem olarak bâ‘is-i taaccüb ve hayret olan mündericâtını bugün Rusya Hariciye nâzırı ile vuku bulan mülâkâtımda tefhîm edilip suret-i mahremânede haşmet-

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

li İmparator hazretlerine iblâğını ve bu bâbdaki mütâlaa-i haşmetânelerini çâkerlerine bildirmesini rica etdim. Müşârunileyh bu vak'a misillü Anadolu'nun bazı mahâllinde akdemce hâdiseler zuhura geldiğini söylemesi üzerine kulları vukuât-ı sâbkanın bazı defa dahi Protestan Ermenileri'nin Gregoryen Kilisesi'ne tecavüz eylemelerinden neş'et ettiğini bi'l-etraf beyânla Ermenilerin makâsıd-ı hainâneleri Düvel-i Muazzama'nın enzâr-ı dikkatlerini câlib olduğunu izah ile Ermenilerin Memâlik-i Mahrûse-i Şahane'ye gönderilmeleri ne kadar mûcib-i mahzur olduğunu söyledim. Müşârunileyh tebligâtımı İmparator hazretlerine bi'l-arz alacağı cevabı çâkerlerine tebliğ edeceğini söylediğinin ve rıza-yı meyâmin-irtizâ-yı hazret-i Padişahî'yi tahsil her an mak-sadım olmakla daima ayn-ı hikmet olan irâde-i seniyye-i Şehriyârî'yi tamamen ifayı bir vazife-i mukaddes bilip bununla müftehir iken karîben ciddî bir mükâfât-ı seniyyeye nâil buyurulacağımı selâm-ı meserret-encâm-ı hazret-i Padişahi'yle mübeşşer olmaklığım kullarını ihyâ buyurup temâdî-i ey-yâm-ı ömr ü ikbâl-i cenâb-ı tâcdârîleri dua-yı vâcibü'l-edası îsâl-i bârgâh-ı Ehadiyet kılınmakla ma'rûzât-ı acizânemin ve teşekkürât-ı azîme ve bî-nihâyemle beraber atebe-i şevket-mertebe-i hazret-i veli-nimet-i bî-minnet efendimize arzı müsterhamdır. Ol bâbda.

Fî 21 Mayıs sene [18]99 - Fî 9 Mayıs sene [1]315

Hüsnü

**

Şifre

Petersburg Sefâret-i Seniyyeleri'nden

Altı Temmuz tarihli telgrafnâme-i âlîlerinde muharrer irâde-i seniyye-i cenâb-ı mülûkâne mazmûn-ı celîli malum-ı müstemendânem oldu. Tıbk-ı emr u fermân-ı hikmet-beyân-ı hazret-i Padişahî vechile Rusya Hariciye nâzırını görüp mündericâtını bi'l-etraf ve kemâl-i dikkatle tebliğ ederek dikkatini bi'l-celb kemâ fî's-sâbık olduğu gibi bu bâbda şeref-sâdır olan fermân-ı celîl-i hazret-i Hilâfet-penâhî mantûk-ı münîfince defaâtle delâil-i kaviyye ile mü-

şârunileyh hazretlerini ikna'da kusur edilmedi ve Ermenilerin Memâlik-i Mahrûse-i Şahane'ye avdeti bunca fedakârlıkla meydana gelen emniyet ve asayişin yeniden ihlâlini mûcib olacağı ve bunun Devlet-i Aliyye için niha-yet derece muzır olacağını ve bu yüzden Rusya Hükûmetince de mazarrat tevellüd edeceği âşikâr olduğundan Devlet-i Aliyye mezbûr Ermenilerin adem-i kabulünde ısrar etmekde ma'zûr olduğunu ve işbu irâe olunan mehâzîr-i ale-niyeye mebnî haşmetli İmparator hazretlerinin buna muvâfakat ve müsaade etmeleri hakkında gerek Dersaâdet Rusya Sefâreti nezdinde gerek çâkerleri vasıtasıyla iltimas buyurulduğu vechile bu bâbda hüsn-i neticeye intizâr buyurulduğunu bi'l-beyân hudud üzerinde her türlü uygunsuzluğun men'î esbâbına karar verilmesine dair olan irâde-i seniyye-i hazret-i Padişahî'yi de Kont Muravyev hazretlerine tefhîm eyledim. Müşârunileyh hazretleri müracaat-ı sâbıkam üzerine haşmetli İmparator hazretlerini görüp bazı esbâbdan dolayı şimdiye kadar bir emir almadığını ve her hâlde bugünkü tebligâtımı da Çar hazretlerine arz edeceğini ve ancak akdemce de kullarına beyân etdiği vechile Memâlik-i Mahrûse-i Şahane'ye avdetlerine evvelce karar verilen ve Turhan Paşa vasıtasıyla İmparator hazretlerine teklif olunan on bin Ermeni'nin iadesinden sarf-ı nazar buyurulmayacağına dair İmparator-ı müşârunileyh hazretlerinden cevap alacağını iyi bildiğini ve bunların Memâlik-i Mahrûse-i Şahane'de Hükûmet-i Seniyyece mehâzîrden sâlim bir yere iskân edilmelerini söylemesi üzerine çâkerleri akdemce vuku bulan teklif misillü Rusya'nın tensîb buyurulacak bir mahalline yerleştirilmeleri daha münasib olacağını söyledim ise de müşârunileyh hazretleri bunların Rusya'da kalmaları mümkün olamayacağını maa't-teessüf söylediğinin ve Zinovyev cenâblarından bu bâbda ahîren hiçbir malumât almadıklarını ve hudud işine dair olan müzâkerâtı gayet musîb gördüğünü ifade eylediğinin hâk-i pâ-yı kerem-ihtivâ-yı hazret-i veli-nimet-i bî-minnet efendimize arzı müsterhamdır.

Fî 30 Haziran sene [1]315 ve fî 12 Temmuz sene [18]99

Hüsnü

**

**Yıldız Saray-ı Hümayûnu
Başkitâbet Dairesi**

Petersburg Sefâret-i Seniyyesi'ne keşîde olunan şifre telgrafnâme suretidir.

Rusyaca Memâlik-i Şahane'ye gönderilmek istenilen Ermenilerin çoluk çocuk dahi a'dâd olunmak üzere on bin nüfus olacağı ve kabulü ümid olduğu Rusya Sefâreti'nden bu kere de beyân olunup Devlet-i Aliyyece bir takım mehâzîr mütâlâa olunan bu meseleden sarf-ı nazar edilmesi hakkında vâki olan teşebbüsât İmparator hazretlerinin hakk-ı hümayûn-ı mülûkânede derkâr olan muhabbet ve müvâlât-ı hakikiye-i haşmetânelerinin bu hususda dahi âsâr-ı mahsusası müşahede olunacağını itimad-ı âlî-i mülûkânenen ileri gelmekte olup hususuyla bu mikdar Ermeni'nin Rusyaca Memâlik-i Şahane'ye sevk ve i'zâmına hiçbir mecburiyet tasavvur olunamayacağına ve Devlet-i Aliyyece Rusya Devlet-i fahîmesine karşı nasıl samimiyet ile hareket olunduğu malum olarak Ermenilerin gelmesi maddesinden ba'demâ külliyyen ve kat'iiyyen sarf-ı nazar olunmak üzere onların Rusya dahilinde iskânlarında kendileri için evvelce va'd olunan yüz bin liraya ilâveten mikdar-ı kâfi meblağın i'tâsı kararlaştırılmak için buradaki sefâret ile müzâkereden dahi geri durulmayacağına binâen bu maksad-ı âlîye çespân olacak suretde teşebbüsât-ı ciddiye icrasıyla Ermenilerin Memâlik-i Şahane'ye i'zâmları maddesinin külliyyen ve kat'iiyyen bertaraf edilerek arz-ı neticeye müsâra'at olunması sadakat ve reviiyyet-i aliyye-i âsafânelerine tevdi' buyurulduğu ve geçende hudud üzerinde bu taraftan bazılarının tecavüzâta cür'et etdikleri cânib-i sefâretten Bâbîâli'ye bildirildiği mesmû'-ı âlî buyurulması üzerine mütecâsirlerin derhal derdestiyle mehâkime tevdi'i zımnında lâzım gelenlere tebligât-ı kat'ie icra ve bu gibi şeyler ba'demâ vuku'a gelememek tedâbîrine tevessül ile beraber komiser ve kumandan sıfatıyla Livâ Tefvîk Paşa gönderilip yâverân-ı hazret-i Şehriyârî'den birinin suret-i mahsusada i'zâmı dahi derdest olduğu bâ-irâde-i seniyye-i hazret-i Hilâfet-penâhî tebliğ ve sefâretçe cevap istenilmekde ve Bâbîâli'ye müracaat edileceği beyân olunmakda olduğundan her hâlde matlûb-ı âlî vechile Ermenilerin Memâlik-i Şahane'ye i'zâmından külliyyen sarf-ı nazar olunduğuna dair bir cevap istihsâl ve arzı zımnında İmparator hazretlerini görmek iktizâ eylediği hâlde o yola gidilerek veyahud Kont Muravyev ile

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

görüŖülerek neticenin Pazartesi akŖamına kadar arzına müsâra‘at olunması ve selâm-ı saadet-ittisâm-ı Ŗahane ile taltif buyuruldukları tebŖîr ve beyân olunur. Ol bâbda.

Fi 27 Rebiülevvel sene [1]317 ve fi 23 Temmuz sene [1]315

Mukabele olunmuŖdur.

Kulları
Naim

Kulları
Ecved

Abd-i Memlûkleri
Tahsin

**

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu
BaŖkitâbet Dairesi

HaŖmetli Rusya İmparatoru hazretlerinin hakk-ı âlîlerinde Ŗimdiye kadar taraf-ı eŖref-i hazret-i PadiŖahî'den daima âsâr-ı ihlâs ve muhâdenet ibrâz olunarak iki hem-civar devletin arasında bâ-husus İmparator hazretlerinin peder-i haŖmetâneleri zamanından beri yevmen fe-yevmen te'eyyüd ve tees-süs eyleyen münasebât-ı haseneye ve İmparator hazretlerinin hakk-ı haŖmetânelerinde derkâr olan ihtirâmât-ı mahsusa-i Ŗahaneye binâen cânib-i seniyyü'l-cevânib-i cenâb-ı PadiŖahî'den ittihâz buyurulan meslek malum ve mukaddemâ zuhur etmiŖ olan bazı ahvâli halka unutturmak yolundaki mesâî-i Ŗahane emr-i meczûmdur.

Daha evvelleri bile Rusya Devlet-i fahîmesi tarafından Devlet-i Aliyye hakkında bazı ciddî muâvenetler vâki olmuŖ ve ez-cümle cedd-i emced-i hazret-i PadiŖahî cennet-mekân Sultan Mahmud Han hazretlerinin zaman-ı saltanatlarında Mısırlı Mehmed Ali PaŖa'nın makâsıd-ı muzırrasına karŖı Namiğ PaŖa vesâtatıyla taleb olunan muâvenetin Rusya Devlet-i fahîmesince dirîğ edilmemiŖ olmasının te'sirât-ı hasenesi el-yevm hâtır-dâŖte-i hümâyûn bulunmuŖdur.

Gönderilecek Ermenilere gelince bunlar tâbiiyet-i Devlet-i Aliyye'den sâkıt olmuŖ ve mukaddemâ Rusya'ya terk olunan mahallerde kalmıŖ adamlar

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

olup bunlar ehl-i ırz ve namus dahi olsalar Memâlik-i Şahane'ye vürûdlarıyla Ermeni bulunan bazı mahallerde ekseriyet teşkiline imkân hâsıl etmiş olacaklardır ve Devlet-i Aliyye için istikbalen tehlikeyi istilzâm edecektir.

Bunların Memâlik-i Şahane'ye vürûdları Devlet-i Aliyye gibi Rusya Devlet-i fahîmesince ileride muzır olacağı hakkındaki mütâlaât-ı hümayûn yine tekrar buyurulur. Bu on bin nüfus Ermeni'nin Rusya memâlik-i vesî'a-sından çıkarılmalarına esbâb-ı mücbire ve mühimme tasavvur olunamayıp acaba İmparator hazretleri bu bâbda taraf-ı eşref-i şahaneden mükerreren vâki olan temenniyyâta karşı bunların Rusya'da kalmaları hakkında bir emri dirîğ mi buyuracaklardır?!.. Zât-ı hümayûn-ı hazret-i Padişahî bunu asla hâtıra getiremezler.

İşte bunun üzerine kemâl-i ümid ile muntazar olan cevap-ı müsaidin bilhassa zât-ı şevket-simât-ı hazret-i Padişahîce fevkalâde hüsn-i te'sir hâsıl edeceği ve mücib-i teşekkür olacağı ve haşmetli İmparator hazretlerinin bir kat daha hoşnudîsi esbâbı takib olunacağı derkârdır.

Ermenilerin külliyyen ve kat'iyen nakli bahsi bertaraf olmak için masârıf-ı iskâniyelerince kendilerine muâveneten evvelce beyân olunan yüz bin liraya mikdar-ı kifâye zammı hususu dahi müzâkere ve emr-i te'diye bilâ-te'hir icra olunur. Bu suret Ermeniler hakkında bir adalet demek olduğu gibi haşmetli İmparator hazretlerinin Devlet-i Aliyye'nin bilâhare harâbîsini mücib olacak teklifte ısrar buyurmayacaklarında emniyet-i şahane ber-kemâldir.

Bu defa dahi tekrar buyurulan arzu-yı şahanenin husûl-i fi'liyâtını zât-ı hümayûn-ı mülûkâne kemâl-i itmi'nân ile rica buyururlar.

İhtirâmât-ı fâikam te'minâtının kabulünü bu vesile ile dahi temenni ederim.

Fî 28 Rebiülevvel sene [1]317 ve fî 24 Temmuz sene [1]315

Serkâtib-i Hazret-i Şehriyârî

Tahsin

**

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

Numara

1

Şifre

Başkitâbet'e Petersburg Sefâret-i Seniyyeleri'nden

İki kıt'a yirmi iki ve yirmi üç Temmuz-ı Rumî tarihli telgrafnâme-i âlîlerinde muharrer irâde-i seniyye-i cenâb-ı mülûkâne mazmûn-ı celîli ma-lum-ı müstemendânem oldu. Tıbk-ı emr u fermân-ı hikmet-beyân-ı hazret-i Padişahî'ye tevfikân Rusya Hariciye nâzırını görüp mündericâtından bahisle alınacak cevabı hemen bu akşama kadar atebe-i şevket-mertebe-i hazret-i Hilâfet-penâhî'ye arzına cesaret eylemekliğime sa'y ü gayret eylemiş ise de nâzır-ı müşârunileyhi maa't-teessüf yalnız bu Çarşamba günü görebilmek mümkün olacağını ve bu kere dahi lutf u inâyet-i fevkalâde-i cihan-derecât-ı hazret-i Padişahî'den olarak mazhar olduğum selâm-ı selâmet-encâm-ı haz-ret-i Padişahî bu âzâd kabul etmez kullarına hayat-ı taze bahş eylemiş olup ne yolda arz-ı şükran ve mahmudet eyleyeceğimi takdirden aciz kalıp vücud-ı behbûd-ı hazret-i Padişahîleri bu mülk ü devlet için bir saadet olan veli-nimet-i bî-minnet efendimiz hazretlerinin daima muvâzıbı bulunduğum temâdî-i ey-yâm-ı ömr ü ikbâl-i cenâb-ı tâcdârîleri dua-yı vâcibü'l-edası îsâl-i bârgâh-ı Ehadiyet kılındığının hâk-i pâ-yı şevket-ihtivâ-yı hazret-i veli-nimet-i bî-min-net efendimize arzı müsterhamdır. Ol bâbda.

Fî 26 Temmuz sene [1]315 ve fî 7 Ağustos sene [18]99

Hüsnü

Y. PRK. EŞA, 33/81

12

**RUSYA'YA GÖÇ EDEN ERMENİLERİN İADESİ
MESELESİNİN KESİN BİR ÇÖZÜME KAVUŞTURULMASI
İÇİN RUSYA BÜYÜKELÇİLİĞİ'NE YENİ BİR TALİMAT
VERİLDİĞİ**

Rusya'da ikâmet eden Osmanlı Ermenileri'nin memleketlerine gönde-rilmeyerek Rusya dahilinde iskânlarına ve bu iş için gerekirse Os-manlı Hükümetince para verilmesine dair teklifin Rusya Dışişleri

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

Bakanlığı'na iletilmiş olmasına rağmen dikkate alınmadığı ve Ermenilerin iadesi meselesinin çözüme kavuşturulması için Rusya Büyükelçiliği'ne yeni bir talimat verildiğinin bildirildiği

Yıldız Saray-ı Hümayûnu

Başkitâbet Dairesi

Rusya sefirinden gelen mektubun tercümesidir.

Rusya Devleti'nin an-asl Memâlik-i Şahane ahalisinden olup Kafkasya'da ikamet eden Ermeniler hakkındaki nokta-i nazarını fî 21 Temmuz / 2 Ağustos sene [18]99 tarihli mektubumda kemâl-i safvet ve serbestî ile izah etmişdim ve bundaki beyânâtın Hükûmet-i Seniyye'nin tereddüdlerine nihayet vereceğine ve talebine memur olduğum tedâbîrin hemen ittihâzı için memurîn-i aidesine evâmîr-i tâ edileceğine kaviyyen emin idim. Kadın ve erkek on bin Ermeni'nin mahall-i kadîmlerine avdetleri hakkındaki kararının feshi için Rusya Hükûmeti nezdinde yeniden teşebbüsât ifa etmekteğim zât-ı hazret-i Padişahîce arzu buyurulmakda olduğunu mübellîğ olan fî 28 Rebülevvel sene [1]317 tarihli tezkire-i vâlâlarının bende hâsıl ettiği hayreti ketm edemem. Bu hâl mârru'z-zikr fî 21 Temmuz / 2 Ağustos sene [18]99 tarihli mektubumda izah eylediğim mütâlaâtın lâıyk olduğu vechile takdir edilmiş olduğu fikrini hâsıl ediyor. Evvelce söylemiş olduğum vechile zât-ı hazret-i Padişahî'nin mevzû'-ı bahs etdikleri Ermenilerin avdeti meselesi arız ve amîk tedkik edilmiş ve mahzâ Rusya Devleti'nin Hükûmet-i Seniyye hakkındaki hissiyât-ı dostânesine bir delil-i cedîd daha ibrâz etmek emeliyle devlet-i müşârunileyhâca tebaa-i şahaneden olan yirmi bini mütecâviz Ermeni'nin şimdilik Rusya'da temdîd-i ikametlerine müsaade gösterilmiştir. Bundan dolayı Rusya Hükûmeti Hükûmet-i Seniyye'nin teşekkürât-ı minnetkârânesine mazhariyet için nâ-kâbil-i itiraz bir hak kazandığı zannında bulunmasıyla mütebâkî kalan ve Rusya'nın idare-i dahiliyesine ta'alluku olan on bin Ermeni'nin mahall-i aslîlerine iadesi hakkında ısrar mecburiyetini hâsıl eden esbâbın muhik ve esaslı olduğunda şübhe edilmesini ve hatta bunun mevki'-i bahse konmasını hükûmet-i müşârunileyhâ kabul edemez. Mevzû'-ı bahs olan on bin Ermeni'nin karîben avdetleri için iktizâ eden tedâbîrin ittihâzı zımnında nezd-i Hükûmet-i Seniyye'de ısrar etmek için Rusya Hükûmeti'nden emir al-

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

miş olduğumdan bu vazifeyi ifa ile iktifa ediyor ve mârru'l-beyân fî 28 Rebî-ülevvel sene [1]317 tarihli tezkire-i vâlâlarıyla tebliğ olunan arzu-yı âlî-i şahaneye tevfiğ-ı hareket edememek mecburiyetinde bulunuyorum. Diğer taraftan içlerinde kadınlar dahi bulunan bu on bin aciz Ermeni'nin avdetleri tezkire-i vâlâlarında beyân edildiği üzere Hükûmet-i Seniyye için ciddî bir tehlike olacağını kabul etmekde pek ziyade tereddüd ederim. Böyle bir itirafı bir devlet-i muazzamanın şân ve haysiyetiyle te'lif etmek bana müşkil görünüyor. Binâenaleyh ahvâl-i mahalliyenin bî-tarafâne tedkiki Hükûmet-i Seniyye'ye bu korkularının vâhî olduğunu isbat edeceği ümidini beslerim. Ânifü'l-beyân mevâddı ittılâ'-ı âlî-i şahaneye îsâl etmeği zât-ı vâlâlarından rica ile mârru'l-beyân on bin Ermeni'nin Memâlik-i Şahane'ye karîben avdetleri için iktizâ eden tedâbîrin ittihâzı zımnında memurîn-i aidesine bilâ-te'hir i'tâ-yı evâmîr edilmesi lüzumunda ısrar etmeği vazifem addederim. Bu bâbda âtiyen husûle gelecek kâffe-i te'ehhurun Rusya Hükûmetince kendi niyyât-ı âlî-cenâbânesinin Hükûmet-i Seniyyece kâfi derecede takdir edilmediği fikrini hâsıl edeceği sizce mechûl kalmamalıdır. Ol bâbda.

30 Temmuz / 11 Ağustos sene [18]99

Zinovyev

**

Numara

1

Hususî ve mahremâne

Şifre

Petersburg Sefâret-i Seniyyeleri'nden

On bir Ağustos-ı Efrecî tarihli telgrafnâme-i âlîlerinde muharrer irâde-i seniyye-i cenâb-ı mülûkâne mazmûn-ı celîli malum-ı müstemendânem oldu. Tıbk-ı emr u fermân-ı hikmet-beyân-ı hazret-i Padişahî mantûk-ı münîfi vechile Kont Muravyev hazretlerini görüp mündericâtından kemâl-i dikkat ve itina ile bi'l-etraf bahisle Faşo[da] Meselesi'nden Fransalılarla İngilizlerin ve İtalyanların maksadları neden ibaret olduğunu Rusya Hükûmeti tamamıy-

la bildiğinden binâenaleyh evvel emirde mevzû‘-ı bahs olan Ermeni Meselesi'nin tebligât-ı sâbika vechile ortadan bertaraf edilmesi lüzumunu bu kere dahi delâil-i kaviyye ile isbat ederek ba‘dehû yine Faşoda Meselesi hakkında da devleteynce hâlen ve istikbalen ne yapılmak icab eyleyeceğine dair Rusya sefirine emr u fermân buyurulduğu vechile me‘zûniyet verilmesi lâzım geleceğinin suret-i mahremânede İmparator hazretlerine iblâğ eylemesini tefhîm etdim. Müşârunileyh ifadâtımı İmparator-ı müşârunileyh hazretlerine gelecek Salı günü aynen arz eyleyeceğinde kusur etmeyeceğini beyân etdikden sonra kulları tarafından geçende vâki olup manzûr-ı âlî-i hazret-i Şehriyârî buyurulmak üzere yirmi sekiz Temmuz tarihiyle Mâbeyn-i Hümâyûn-ı Cenâb-ı Mülûkâne Başkitâbet-i Celîlesi'ne keşîdesine cesaret eylediğim telgrafnâme-i acizîde arz eylediğim vechile tebligâtımı tamamıyla İmparator hazretlerine iblâğ ile bu bâbda müşârunileyh hazretlerinden almış olduğu emir mücebince Rusya sefirine huzur-ı kerem-neşûr-ı hazret-i Padişahî'de şeref-i müsûle nâil oldukda mevzû‘-ı bahs olan on bin Ermeni'nin avdeti hakkında bi'l-etraf arz-ı tafsîlâtta bulunmak için talimât i‘tâ edeceğini ve bu talimâtı göndermeden evvel bir defa daha Çar hazretlerine takdim eyleyeceğini ifade eylemiştir. Nâzır-ı müşârunileyhin işbu cevabından istidlâl olunan hissiyât-ı çâkerî maa't-teessüf Rusya Hükûmeti mezkûr Ermeniler hakkında vuku bulan ısrarında devam edeceği melhûz gibi olmakla akdemce emr u fermân buyurulduğu vechile Hükûmet-i Seniyye'nin bundan asayış-i mahalliyi ihlâl edeceği hususunda ne derece dûçâr-ı müşkilât ve mehâzîr olacağını tekrar ile Ermeni Meselesi'nden Rusya Devlet-i fahîmesinin külliyyen sarf-ı nazar eylemesi emr-i tabîi olduğunu ve bu ise tarafeyn menâfî'ine büyük bir hizmet demek olacağını tekrar ale't-tekrar tefhîm eylemekde derece-i nihâyede sa'y ü gayretde kusur eylemediğim gibi mezkûr Ermenileri Memâlik-i Mahrûse-i Şahane'ye adem-i kabulde Devlet-i Aliyye daima ma'zûr olduğunu da ilâveten beyân eylediğimin atebe-i ulyâ-yı hazret-i veli-nimet-i a'zamîye arzı müsterhamdır.

Fî 4 Ağustos sene [1]315 ve fî 16 Ağustos sene [18]99

Hüsni

**

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

**Daire-i Hariciye
Hususiye**

Bâ-irâde-i seniyye-i hazret-i Hilâfet-penâhî geçen Cuma günü Petersburg Sefâret-i Seniyyesi'ne taraf-ı acizîden çekilen telgrafnâme mûcebince icra edilen tebligât üzerine Rusya Hariciye nâzırının on bin Ermeni'nin iskânı için akçe i'tâsı meselesinin bu işde her hâlde kâle alınmaması lâzım geldiğini ifade ve Mösyö Zinovyev'e i'tâsı istenilen talimâta gelince bu maddeye suret-i kat'iyede nihayet verilmek için atebe-i ulyâya arz etmek üzere müşârunileyhe yeniden posta ile irsâl olunan talimâtın bugün yarın Dersââdet'e vâsıl olacağı ve bu bâbda şeref-sâdır olacak emr u fermân-ı hümayûn-ı hazret-i Padişahî'nin bir karar ittihâz olunmak üzere sefir-i müşârunileyh tarafından Petersburg'a bildirileceğini ilâve eylediğini şâmil devletli Hüsnü Paşa hazretlerinden şimdi alınan telgrafnâmenin tercümesi leffen takdim kılınmış olmakla emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fi 20 Rebûlâhir sene 1317 ve fi 15 Ağustos sene [1]315

Hariciye Nâzırı
Tevfik

**

**Bâb-ı Âlî
Daire-i Hariciye
Tercüme Odası
Aded**

Hariciye Nezâreti'ne fi 26 Ağustos sene [18]99 tarihiyle Petersburg Sefâret-i Seniyyesi'nden vârid olan 339 numaralı telgrafnâmenin tercümesidir.

Yüz kırk dört ve yüz kırk beş numaralı iki kıt'a telgrafnâme-i âsafâ-neleri ahz olundu.

Şimdi Hariciye nâzırıyla görüşerek mârru'z-zikr telgrafnâmelerde munderic evâmire tevfiikan idare-i lisan eyledim. Müşârunileyh bendenizi kemâl-i dikkatle istimâ' etdikden sonra mezkûr on bin Ermeni'nin iskânı için akçe i'tâsı meselesinin bu işde her hâlde kâle alınmaması lâzım geldiğini ifade et-

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

miş ve Mösyö Zinovyeve talimât-ı matlûbenin bilâ-te'hir irsâli hakkında icra eylediğim teşebbüsâta gelince mesele-i mezkûreye suret-i kat'iyede nihayet verilmek üzere zât-ı hazret-i Şehriyârî'ye mûcebince ma'rûzâtda bulunmak için bâ-emr-i İmparatorî Dersaâdet Rusya sefirine zaten talimât-ı cedîde i'tâ edildiğini ve posta ile irsâl olunan bu talimâtın bugün veya yarın Dersaâdet'e vâsıl olacağını ve bu hususa dair taraf-ı eşref-i hazret-i Padişahî'den i'tâ buyurulacak cevabın ol bâbda bir karar ittihâz edilmek üzere Mösyö Zinovyeve tarafından Rusya Hükûmeti'ne tebliğ edileceğini beyân eylemiştir.

**

Numara

1

Şifre

Petersburg Sefâret-i Seniyyeleri'nden

Yirmi dokuz Ağustos-ı Efrencî tarihli telgrafnâme-i âlîlerinde muhar-rer irâde-i seniyye-i cenâb-ı mülûkâne mazmûn-ı celîli malum-ı müstemendâ-nem oldu. Ayn-ı hikmet olarak şeref-sâdır olan emr u fermân-ı cenâb-ı mülûkâne hükm-i celîline tevfikân Kont Muravyev hazretlerini şimdi görebilip Devlet-i Aliyye cânibinden Ermenilerin Rusya'da iskânı için nakden ihtiyar olunacak fedakârlık ne maksada mebnî olduğunu bi'l-etraf beyân ile bu bâbda hemen Dersaâdet Rusya sefirine talimât-ı serî'a i'tâ eylemesi hakkında teşebbüsât-ı mukteziye ve musırrânede bulundum. Müşârunileyh her ne vec-hile ve her ne suretle olur ise olsun Rusya Hükûmeti para cihetini asla kabul etmeyip para meselesinin ortadan kaldırılmasını bi'l-ityân hususât-ı saire hakkında da Zinovyeve cenâblarına bâ-emr-i İmparatorî ahîren i'tâ olunan talimâta taraf-ı eşref-i mülûkânedan lutfen şeref-sâdır buyurulacak cevab üzerine ba'dehû buraca verilecek karara müstenid olduğunu geçen güne nisbetle bir tarz-ı diğerde idare-i kelâm eylediğini ve mezkûr talimât mündericâtının neden ibaret olduğunu anlamak için her ne kadar kusur edilmemiş ise de buna dair bir ser-rişte vermemesinden ve işi talimât-ı mezkûre muhteviyâtının hâk-i pâ-yı şahaneye arzından sonra verilecek karara daima atfettiğinden

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

kullarınca şimdi bu bâbda her ne denilse belki veli-nimet-i bî-minnet efendimiz hazretlerine karşı bir kusurda bulunulmak ihtimalinden çekindiğimin ve ahîren kulları tarafından vuku bulan teşebbüsât üzerine İmparator hazretlerinden almış olduğu cevab mezkûr talimâta huzur-ı hümayûn-ı mülûkânede Rusya sefirine şeref-sâdır buyurulacak cevaba bina edildiğini ifade eylediğinin hâk-i pâ-yı tûtiyâ-sâ-yı hazret-i veli-nimet-i bî-minnet-i akdesîye arzı müsterhamdır. Ol bâbda.

Fi 18 Ağustos sene [1]315 ve fi 30 Ağustos sene [18]99

Hüsnü

Y. PRK. HR, 27/90

13

**RUSYA'YA FİRAR EDEN ERMENİLERİN OSMANLI
ÜLKESİNE DÖNÜŞÜ VE DİĞER KONULARA İLİŞKİN
RUSYA BÜYÜKELÇİLİĞİ'NE VERİLEN TAKRİR**

Rusya'ya firar etmiş olan Ermenilerin memleketlerine dönmeleri, Boğazlarda mevcut istihkâmların tamiri, Karadeniz sahillerinde demiryolu hattı yapılması ve Hamidiye Alayları'nın teşekkülü hakkında Rusya Büyükelçiliği'ne gönderilen takrir

Yıldız Saray-ı Hümayûnu

Başkitâbet Dairesi

Rusya Sefâreti'ne gönderilen varaka suretidir.

Üç yüz on iki senesinde Ermeniler tarafından Memâlik-i Şahane'de vuku'a getirilen ihtilâl ve iğtişâş neticesinde pençe-i kanundan kurtulmak üzere memâlik-i saireye firar edenlerden ve tebaa-i Devlet-i Aliyye'den oldukları ve Rusya'da bulundukları beyân olunan ve fakat Hükûmet-i Seniyyece bittab' malum olmayan Ermenilerin hicretleri için Rusya Hükûmet-i fahîmesi cânibinden vuku bulan taleb ve teklif üzerine taraf-ı eşref-i hazret-i Padişahî'den Rusya Devleti fahîmesinin Dersaâdet Sefiri asaletli Mösyö Zinovjev hazretleri vasıtasıyla ve Devlet-i Aliyye'nin Petersburg Sefiri Hüsnü Paşa hazretleri ma'rifetiyle bu Ermenilerin hâlen ve istikbalen ve'l-hâsıl kat'iiyen Memâlik-i Şahane'ye azîmet ve hicret etmemesi hakkında vâki olan ve haşmetli

Rusya İmparatoru hazretlerine iblâğ olunan mülâhazât-ı seniyye ve arzu-yı hümâyûn-ı mülûkâneye ve müşârunileyh İmparator hazretlerinin hakk-ı âlî-i hazret-i Padişahî'de rehîn-i samimiyet olan meveddet-i mahsusa-i haşmetâne-lerine binâen işbu Ermenilerin hâlen ve istikbalen gönderilmeyip Rusya memâlik-i vesî'asında kalacağı hakkında haşmetli İmparator hazretlerinin nâm-ı âlîlerine olarak sefir-i müşârunileyh Zinovyevev hazretleri tarafından gerek doğrudan doğruya ve gerek Başkitâbet vasıtasıyla zât-ı hümâyûn-ı hazret-i Padişahî'ye vuku bulan beyânât nezd-i me'âlî-vefd-i hazret-i Hilâfet-penâhî'de pek ziyade memnuniyeti mûcib olmuş ve vaktiyle haşmetli İmparator hazretlerinin cedd-i âlîleri tarafından cedd-i emced-i hazret-i Padişahî zaman-ı saltanatında Mısır Valisi müteveffâ Mehmed Ali Paşa Hâdisesi esnada ibrâz olunmuş olan muâvenât-ı hâlisa derecesinde ve ondan da ziyade bâ'is-i hüsn-i te'sir olarak hakikaten istilzâm-ı şükran eylemiştir. Rusya Devlet-i fahîmesinin Devlet-i Aliyye'nin serbest ve müstakil kalmasını istediği hakkında sefir hazretleri cânibinden kezâlik hâk-i pâ-yı hümâyûn-ı mülûkâneye arz olunan beyânâta gelince; bu beyânât da, hanedan-ı celîl-i Saltanat-ı Seniyye ve Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin bekâsı ve Memâlik-i Devlet-i Aliyye'nin tamamıyeti hususunda Rusya Devlet-i fahîmesinden daima intizâr olunan ve pek kıymetli bulunan efkâr-ı hayrhâhî ve dostînin en büyük burhân ve âsârı olduğundan nezd-i celîl-i şahanede ve efkâr-ı umumiyede gâyetü'l-gâye hüsn-i te'siri mûcib olacağı derkâr bulunmuş ve beyân-ı teşekkürâta müsâra'at kılınmıştır. Mukaddemâ bazı devletlerce Düyûn-ı Umumiye İdaresi'ne her taraftan azâ tayini hakkında vâki olan teşebbüsâtdan maksad bir murâkabe hâli iktisâbını mûcib olacak neticenin istihsâlinden ibaret bulunduğu taraf-ı eşref-i hazret-i Padişahî'den nasıl müdafaa buyurulduğu derkâr olarak şimdi de o meslek-i müdafaakârî-i âlî tamamen bâki bulunmuş ve maksad-ı muzırr-ı mezkûr hakkında ol vakit beyân buyurulan mütâlaât-ı seniyye-i mülûkâne ve hakikat-i mahza üzerine Rusyaca Düyûn-ı Umumiye'de azâ bulundurulmaması suretiyle dahi ibrâz-ı me'ser-i hayrhâhî ve dostî edildiği gibi el-yevm ol vakitki mütâlaât-ı seniyyenin isabeti bi't-tasdik te'yid-i keyfiyet edilmesi nihayet derecede memnuniyet-i şahaneye bâdî olmuştur. Avrupalıların Düyûn-ı Umumiye vasıtasıyla Devlet-i Aliyye'nin umûr-ı maliyesine ve öyle asker masârîfâtına ve maaşâta varıncaya kadar muamelâta değil en küçük bir müda-

hale manasını işrâb edecek ahvâle Hükûmet-i Seniyyece var kuvvet ile meydan verilmediği ve verilmeyeceği ve böyle sû-i neticelere yol açmak için Devlet-i Aliyye'yi te'diyesinden aciz borca giriftâr ederek Mısır gibi bir murâkabe-i maliye vücuda getirmek politikasına çalışanlar var ise de taraf-ı eş-ref-i hazret-i Padişahî'den buna asla rıza gösterilmeyeceği derkârdır. Rusya Devleti Devlet-i Aliyye'nin menâfi'î nokta-i nazarından bu meselede nasihat etmiş olmasından ve ber-vech-i muharrer Düyûn-ı Umumiye İdaresi'nde azâ bulundurmamasından dolayı dahi cidden teşekkür olunur. Maâzallahi Teâlâ öyle bir buhrân-ı malînin vuku bulmaması için şimdiye kadar bezl-i mesâî-i şahane buyurulduğu gibi Rusya Devlet-i fahîmesinden görülen şu niyyât-ı hayrhâhâne ve muâvenetkârâne bu bâbda bir kat daha bâ'is-i şevk ve kuvvettir. Karadeniz sevâhili hudud-ı muayyenesiyle malum olduğu üzere yalnız Devlet-i Aliyye ile Rusya Devleti'nin tamamiyeti dahilindedir. Avrupalıların şirket te'sis ederek oralarda yol, liman ve saire yapmak için teşebbüslerine dair henüz hâk-i pâ-yı hümayûn-ı şahaneye bir ma'rûzât olmayıp bundan evvel Trabzon taraflarında bir şimendifer inşası taleb ve teklifi vâki olduysa da birçok esbâba mebnî kabul buyurulmamıştır. Devlet-i Aliyye kendisine lüzumu olan yolları yapmak için çareler taharrî ederek hatta Cevad Paşa hazretlerinin makam-ı Sadâret'de bulunduğu sırada Rusyaca Sibiryâ ve Asya-yı Kübrâ taraflarına kolaylıkla ve ehven suretle şimendiferler yapılmakta olduğu mesmû'ı şahane buyurulması üzerine suver-i inşaiyeye malumât alarak emr-i inşaat dahilen hükûmetçe vücuda getirilmek için mühendis ve saire gibi erbâb-ı fûnûndan birkaç kişinin Rusya'ya gönderilmesi tasavvur olunmuş ve vesâit-i müte'addide ile buna çalışılmış ise de ol vakit Rusyaca muvâfakat olduğuna dair haber alınamamıştır. Bu da Hükûmet-i Seniyye'nin oralarda o gibi inşaat ve teşebbüsât için ecnebilere ruhsat i'tâsı niyetinde olmadığını ve Hükûmet-i Seniyye inşaatı kendi hesabına icra etmek arzusunda olduğunu te'yid eder. Karadeniz Boğazı'nda öteden beri istihkâm mevcut olup bu istihkâmât bir sebep ile tamire muhtac olup da tamire teşebbüs edildikçe veyahud usul-i cedîde üzere ta'dîlât ibtidâr olunsâ bedhâhânın bunu sû-i tefsir ile Petersburg'a îsâl etdikleri maa't-teessüf anlaşılmaktadır. İstihkâmât-ı mezkûre hiçbir vakit Rusya için bir fikr-i husumet hâsıl edemeyip bunlar küçük hükûmetlere karşı elzendir. Küçük küçük birer Tuna donanması ve tica-

ret seffineleri şeklinde vapurları bulunan bu hükûmetler Devlet-i Aliyye aleyhinde bulundukları zaman o tarafı yani İstanbul kapısını hâl-i müdafaada görmeyecek olurlar ise kendileri için medâr-ı cür'et olabilir. Nitekim bu bâbda az çok hissiyât da vâki olmuştur. Bu hükûmetler kavâ'id-i düvele pek de riâyet etmeyen ve şâyân-ı basîret ve ihtiyât olan küçük hükûmetler olup yoksa Rusya Devleti bir devlet-i muazzama ve muntazama olduğu ve Devlet-i Aliyye ile Rusya Devlet-i fahîmesi arasında mevcut olan meveddet-i kâmile ve münasebât-ı hasenenin ne derecede hâlisiyet ve samimiyet üzere bulunduğu derkârdır. Hamidiye Süvari Alayları'na gelince; bunlar adeta asker olup nizâmiye ve redîf nâmlarının henüz verilmemesi ise malum olduğu üzere kendilerinin aşâyir-i gayr-ı meskûneden olmalarından ve vaktiyle her nasılsa askerlikden tevhiş edilmelerinden ve seyyar bulunmalarından dolayı sair ahali gibi kur'a usulüne ve vezâif-i askeriyyeye bi't-tedric iskânlarıyla ısıdırılmak için ittihâz edilmiş bir usulden ibaretdir. Bu maksadı te'minen âtiyen mezkûr alaylar hakkında bazı tedâbir-i islâhiye ittihâzı dahi mutasavver olup işte maksad her devletde olduğu gibi Devlet-i Aliyyece de öteden beri teessüs eden usul-i askeriyyeye ahalisini tâbi kılmak olup yoksa Rusya aleyhinde teşkil-i kuvvet hâtıra gelmemiş ve işbu Hamidiye Alayları'nın yalnız Erzurum ve Van taraflarında değil Bağdad, Haleb, Şam ve Zor cihetlerinde dahi yapılması buna delil-i vâzıh bulunmuştur. Bu gibi şeylerden dolayı Rusya Devleti'nin Devlet-i Aliyye'nin niyet-i hâlisası hilâfında telakkiyâtta bulunacağı hâtıra gelmez ise de şâyed yanlış bir zehâb vâki olur ise mûcib-i teessüf-i şahane olması tabî'dir. Bu bâbda bir takım entrikacı Ermenilerin, o Ermeniler ki Amerika'da terbiye görmüş ve muzır fikirler peydâ eylemiştir; işte o Ermenilerin ve Devlet-i Aliyye ile Rusya Devleti arasında teyemmünen mevcut ve bekâpezîr olan meveddet-i sahîhayı çekemeyen bazı devletlerin sû-i ilkâat ve te'sirâtı mülâhazadan ba'îd değildir. Katolikler hakkında bâ-husus Arnavudluk'da ecânibin teşvikât-ı bedhâhânede bulundukları anlaşılmakta olduğundan hükûmetçe bunun önüne dolaşılacak olup bi't-teessür işbu ecnebler taraflarından şikâyetler vuku'a gelecek olur ise Rusya Devlet-i fahîmesince bu bâbda Devlet-i Aliyye'ye dirîğ-i muâvenet edilmeyeceği ümidindeyiz. Bükreş'de Arnavudları tahrik için evvelden beri bir cemiyet-i mefsedet teşekkül ederek icra-yı mefâsid teşebbüsünde bulunmalarıyla Romanya Hükûmeti nez-

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

dinde bulunan sefâret ma'rifetiyle şu hâlin izâlesi yolunda teşebbüsât ve ta-kibât icrası ve Bulgaristanca ve sair hükûmât-ı mütecâvirece de âmâl-i fesad-cûyâneye meydan bırakılmaması Rusya Devlet-i fahîmesinin niyyât-ı dostâ-nesinden kemâl-i itmi'nân ile intizâr olunmaktadır. Ortodoksların mazhar-ı himaye olmaları zaten muvâfık-ı menfaat-i devlet ve mutabık-ı meslek-i hü-kûmet olup Antakya Rum Patrikliği işinin neticelendirilmesi hakkında dahi irâde-i seniyye-i cenâb-ı Padişahî şeref-sudûr buyurulmuştur.

Mukabele olunmuştur.

Kulları
Rifat

Kulları
Mehmed Cevad

Abd-i Memlûkleri
Tahsin

İşbu suretin aslı Rusya Sefâreti Tercüman-ı Sâni Mösyö Maykof'a Daire-i Kitâbet'de yed be-yed tevdî' ve teslim edildiği ma'rûzdur.

Fî 17 Cumâdelâhire sene [1]317 ve fî 11 Teşrîn-i Evvel sene [1]315 / [23 Ekim 1899]

Abd-i Memlûkleri
Tahsin

Y. PRK. BŞK, 60/71

14

YÜZÜ AŞKIN ERMENİ EŞKIYASININ RUSYA'DAN OSMANLI TOPRAKLARINA SIZDIĞI

Rusya'dan Eleşkird'in Köse Dağı tarafında bulunan Çat kordonuna gelerek sınırı geçtikten sonra Hanzir köyündeki manastırda istih-kâm kıran ve silah kullanan 100'ü aşkın Ermeni eşkıyası ile ilgili olarak Osmanlı Petersburg sefirinin Rusya Dışişleri bakan vekîli ile görüşerek gerekli önlemlerin alınmasını istediği

Daire-i Hariciye

Hususiye

287

Rusya'dan Erzurum vilâyeti dahilinde Eleşkird'in Köse Dağı cihetinde bulunan Çat kordonundan hududu bi't-tecavüz Hanzir karyesi manastırında tahassun ile isti'mâl-i silah eden yüzü mütecâviz Ermeni fedaisi hakkında

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

ber-mûceb-i emr u fermân-ı hümâyûn-ı hazret-i Padişahî Rusya Sefâreti'ne derhal suret-i münasibede tebligât icra ve Petersburg ve Tahran Sefâret-i Seniyyeleri'ne de vesâyâ ifa olunduğu 5 Receb sene [1]317 tarihli tezkire-i acizî ile arz u inbâ kılınmış idi. Bu bâbda Hariciye nâzırı vekili nezdinde icra olunan teşebbüsât üzerine bu gibi vukuâtın tekerrürünü men'e sâlih tedâbîrin hemen ittihâzı zımında Kafkasya valisine telgrafla evâmir-i lâzıme i'tâ eyleyeceğini ve malumât-ı mukteziye istihsâlinde tecvîz-i kusur etmeyeceğini vekil-i mûmâileyhin suret-i kat'iyede va'd eylediğini şâmil Petersburg sefiri devletli paşa hazretlerinden ahz olunan 11 Teşrîn-i Sânî sene [18]99 tarihli ve dört yüz otuz dört numaralı telgrafnâmenin tercümesi leffen takdim kılınmakla emr u fermân hazret-i men lehül-emrindir.

Fi 7 Receb sene 1317 ve fi 30 Teşrîn-i Evvel sene [1]315

Hariciye Nâzırı

Tevfik

**

Bâb-ı Âlî
Daire-i Hariciye
Tercüme Odası
Aded

Hariciye Nezâreti'ne
fi 11 Teşrîn-i Sânî sene [18]99 tarihiyle Petersburg Sefâreti
Seniyyesi'nden vârid olan 434 numaralı telgrafnâmenin tercümesidir.

Yüz doksan bir numaralı telgrafnâme-i nezâret-penâhîlerinde beyân buyurulan hâdiseye dair Hariciye nâzırı vekili nezdinde icra eylediğim teşebbüsâta cevaben mûmâileyh vukuât-ı mûmâsilenin tekerrür-i vuku'unu men'e sâlih tedâbîrin hemen ittihâzı zımında Kafkasya valisine telgrafla evâmir-i lâzıme i'tâ eyleyeceğini ve bu bâbda malumât-ı mukteziye istihsâlinde tecvîz-i kusur etmeyeceğini suret-i kat'iyede va'd etdi.

[11 Kasım 1899]

Y. PRK. HR, 28/21

15**RUSYA'DA TOPLANAN 150 KADAR ERMENİ'NİN
MÜSLÜMAN KÖYLERİNİ BASACAKLARI**

Rusya'nın Çolaklı köyünde toplanan 150 kadar Ermeni'nin kordonları ve Müslüman köylerini basacaklarının haber alındığı

*Fî 14 Receb sene [1]317 ve fî 4 Teşrîn-i Sâni sene [1]315
tarihiyle Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'nden mevrûd tezkirenin suretidir.*

Devletli efendim hazretleri

Yüz elli kadar Ermeni erbâb-ı fesadının Rusya'nın Çolaklı¹ karyesinde ictimâ eyledikleri ve hududu tecavüzle kordonları ve Müslüman karyelerini basacakları Kordon Memurluğu'ndan bildirildiğine dair Erzurum Vilâyet-i Celîlesi'nden alınan 31 Teşrîn-i Evvel sene [1]315 tarihli telgrafnâmenin sureti Tesrî-i Muamelât Komisyonu ifadesiyle leffen savb-ı âlî-i dâverîlerine irsâl kılınmasıyla bu bâbda Petersburg Sefâret-i Seniyyesi'ne tebligât ifa ve neticesinin inbâsı hususuna himem-i aliyye-i nezâret-penâhîleri derkâr buyurulmak bâbında.

[16 Ekim 1899]

HR. SYS, 2773/54

16**ERMENİ ÇETELERİNİN SINIRI GEÇEREK OSMANLI
TOPRAKLARINA GİRMEMELERİ İÇİN RUSYA DEVLETİ
TARAFINDAN GEREKLİ ÖNLEMLERİN ALINMASININ
İSTENDİĞİ**

Eleşkird'in Musa Dağı tarafında bulunan Çat kordonundan sınırı geçerek Osmanlı ülkesine giren yüzü aşkın Ermeni eşkıyasından yaralı olarak ele geçirilen Ohannes'in, sorgusunda firar eden diğer Ermenilerin yaptığı hazırlık ve faaliyetleri anlatması üzerine, Ermeni çetelerinin sınırı geçerek Osmanlı topraklarına girmemeleri için gerekli önlemlerin alınması ve bunların cezalandırılması hususunda Rusya Devleti nezdinde teşebbüste bulunulduğu

¹ Metinde "Çarlaklı" şeklinde geçmektedir.

*Fî 12 Receb sene [1]317 ve fî 4 Teşrîn-i Sânî sene [1]315
tarihiyle makam-ı Sadâret-i Uzmâ'dan yazılan tezkire-i sâmiye suretidir.*

Devletli efendim hazretleri

Eleşkird'in Köse Dağı² cihetinde bulunan Çat kordonundan hududu tecavüz ve gördükleri muamele-i tenkîliye üzerine firar eden yüzü mütecâviz Ermeni eşkıyasından mecrûhan derdest olunan Ohannes isminde biri lede'l-isticvâb on nefer arkadaşıyla beraber Karakilise'nin Yoncalı karyesine ve oradan Kars'a aşdıklarını ve Rusya'nın Kars şehrinde Diran mahallesinde tüccardan Hamazasb'la Armudlu karyeli Bego'nun hânesinde bulunan Memiş nâmlarındaki şahısların kendilerine silah mübâyâ'a etdiklerini ve yüz müfsidden ibaret ve müsellağ oldukları hâlde Çolaklı karyesinde tecemmu' eylediklerini ve karye-i mezkûrede kalan kırk neferinin tertibleri vechile altı-yedi gün sonra geleceklerini ve bu kere tecavüz eden altmış kişinin cümlesi Rusyakârî mavzer tüfenkleriyle müsellağ ve her birinde biner aded fişenk bulunduğunu ve rehberlerinin Rusya'nın Hoşgeldi karyesinde mukim Mollasüleyman karyeli Andon ve Miş Sahak oğlu Mokay ve refîkleri Bulanık kazasının Şeyhyakub karyesinden Melik ve Karabet ve Pülür³ karyeli Aida ve Avadis ve Pala(?) karyeli Kaspar ve Ahlat kazasının Sogort⁴ karyesinden Çendo ve Afar ve nefsi-i Ahlatlı Reşo ve Kestor ve Arar ve Haço ve Köşk karyeli Kaspar ve Karanlı Hamparsum ve Karabet ve Mihal nâmlarındaki şakîler olduğunu ifade edip bunların hânesinde misafir oldukları Hanzir karyeli Varcebet dahi merkûm Ohannes'in ifadâtını tasdik ettiği ve Çat kordonu civarında icra kılınan taharriyâtta Rusya mavzer tüfenginin birkaç fişengi elde edildiği Erzurum Vilâyeti'nin Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'nden gönderilen telgrafnâmesinde beyân olunmuştur. Hükûmeteyn beyninde cârî olan münasebât-ı hasene-i dostâne iktizâsınca Rusya Devleti'nin memâlikinde böyle eşkıya çetelerinin teşekkül ve Rusya tüfenk ve fişenkleriyle teselluh ederek Memâlik-i Şahane'ye tahattî etmelerine müsaade etmemesi lâzım geleceği gibi Bayezid cihetinden Rusya'ya tecavüz etdikleri iddia olunan bazı eşhâs hakkında Hükûmet-i

² Metinde "Musa Dağı" şeklinde geçmektedir.

³ Metinde "Pelavr" şeklinde geçmektedir.

⁴ Metinde "Huzurat" şeklinde geçmektedir.

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

Seniyye'nin Rusya'ya olan muzâfâtı isbat için icra etdiği muamelât-ı şedîde-i istisnâiyyeyi kemâ-yenbağî takdir etmiş olacağı bî-iştibâh bulunan devlet-i müşârunileyhânın tecavüz eden sâlifü'z-zikr eşkıya hakkında bi'l-mukabele te'dîbât-ı şedîde icra edeceği de kaviyyen me'mûl ve bu bâbda taraf-ı devletlerine nezâret-i müşârunileyhâdan da tebligât ifa kılındığı siyâk-ı iş'ârdan münfehim olduğundan Rusya Sefâreti'ne ve Petersburg Sefâret-i Seniyyesi'ne icab-ı hâl ve maslahata göre tebligât icrasıyla neticesinin inbâsına himmet buyurulması siyâkında tezkire-i senâverî terkîm kılındı, efendim.

**

Bâb-ı Âlî
Hariciye Nezâreti
Sayı: 35255/198
Sadâret: 1099
20 Kasım 1899

Konu: Ermeni ajitatörleri
Petersburg

Tevfik Paşa'dan Hüsnü Paşa'ya

Bu ayın 9'u tarihli ve 35125/191 numaralı telgrafım uyarınca, zât-ı âlîlerine Sadriazam hazretlerinin Ermeni ihtilâlcilerinin ülkemizde geçenlerde icra ettikleri muzır faaliyetin ayrıntılarına dair bir ihbarını iletmekten şeref duyarım.

Bu yazıya göre sözü edilen bu Ermeni çetesi Rusya topraklarında Rusya ordusunda bulunan silahlarla silahlandırılmaktadır.

İki devlet arasında mevcut olan anlaşma ve dostluk gereği olarak Rusya Hükûmeti'nin böyle muzır faaliyetlere fırsat vereceğini ummuyoruz ve bu tür gelişmelere karşı gerekli engelleyici tedbirleri aldıracağını düşünüyoruz.

Bu sebeple Bâbiâli, Rusya'nın dostluk gereği olarak Rusya toprakları üzerinde bu tür gelişmelerin engellenmesi yolunda en etkili ve âcil tedbirleri aldırıldığını ispat etmesini candan arzu etmektedir.

St. Petersburg Konsolosluğu'na durumu iletip bu konuda gerekli olan neticenin sağlanması yolunda çaba sarf etmesinin iletilmesi ricasıyla.

HR. SYS, 2773/56

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

17

**RUSYA'YA GİDEN ERMENİLERİN OSMANLI ÜLKESİNE
DÖNÜŞÜNE İZİN VERİLMEMESİNE KARŞILIK
ERZURUM, VAN VE TRABZON VİLAYETLERİNDEN
RUSYA'YA GİTMEK İSTEYENLERE DE İZİN
VERİLMEMEYECİĞİ**

Rusya'ya gitmiş olan Ermenilerin Osmanlı ülkesine dönmelerine Rusya Hükûmeti tarafından izin verilmemesine karşılık, Erzurum Van ve Trabzon vilayetlerinden Rusya'ya gidecek olan Ermenilere de izin verilmemesine dair Meclis-i Vükelâ'da karar alındığı

Meclis-i Vükelâ

Müzâkerâtına Mahsus Zabıt Varakasıdır

18 Receb sene [1]317

10 Teşrîn-i Sâni sene [1]315

Hulâsa-i Meâli

Memâlik-i Şahane'den Rusya'ya gitmiş olan Ermenilerin Memâlik-i Şahane'ye avdetlerine Rusya Hükûmeti tarafından müsaade olunmayacağı cihetle Erzurum ve Trabzon ve Van vilâyetlerinden Rusya'ya gidecek Ermenilerin dahi azîmetlerine müsaade olunmaması Rusya sefirinin beyânâtına atfen Hariciye nâzırı paşa tarafından ifade olunmakla müzâkere-i keyfiyet edildi.

Kararı

Rusya'dan beri tarafa Ermenilerin gelmesine Rusya Hükûmetince müsaade olunmayacağı te'min olunmasına nazaran muamele-i mütekâbile olmak üzere mezkûr vilâyetlerden Rusya'ya gidecek olan Ermenilerin azîmetlerine ruhsat verilmemesi lâzım geleceğinden ona göre vilâyât-ı mukteziyeye tebliğât-ı lâzıme ifasının Dahiliye Nezâreti'ne bâ-tezkire-i sâmiye tebliği tezekkür kılındı.

[22 Kasım 1899]

(Meclis-i Vükelâ azâlarının imzaları)

MV, 98/94

**RUSYA BÜYÜKELÇİSİNİN, 1896 YILINDA MEYDANA
GELEN OLAYLARDAN SONRA OSMANLI VE RUS
VATANDAŞLIĞINDA BULUNUP PASAPORTLARI OLAN
ERMENİLERİN TİCARET AMACIYLA İKİ ÜLKE
ARASINDA GİDİP GELMELERİNE ENGEL
OLUNMAMASINI İSTEDİĞİ**

Rusya büyükelçisinin, 1896 yılında meydana gelen olaylardan sonra Osmanlı ve Rus vatandaşlığında olup pasaportları bulunan Ermenilerin ticaret amacıyla iki ülke arasında gidip gelmelerine engel olunmaması talebiyle ilgili gerekli emrin verilmesinin Padişah'ın iradesine bağlı olduğu

Daire-i Hariciye

Hususiye

Rusya sefiri bugün Bâbîâlî'de nezd-i bendegâneme gelerek haşmetli İmparator hazretlerinden almış olduğunu beyân eylediği emir ve talimâta istinâden ifadât-ı âtiyede bulunmuştur. Şöyle ki; huzur-ı âlîye geçenlerde vuku bulan şeref-kabulü esnada hâdisât-ı mâziyeden sonra şimdiye kadar muntazam pasaportla iki devlet memâlikine gidip gelmekde olan Rusyalı ve Osmanlı Ermenilerin Memâlik-i Şahane'ye azîmet ve avdetlerine memurîn-i Saltanat-ı Seniyye cânibinden mümâna'at olunmayacağı cânib-i seniyyü'l-cevânib cenâb-ı Şehriyârîleri'nden va'd ve beyân buyurulmuş olması üzerine keyfiyeti metbû'-ı mufahhamına bildirdiği ve binâenaleyh Rusya'da bulunan memurîn-i müte'allikasına ol vechile emr u talimât gönderildiği hâlde bilakis vilâyât-ı mütecâvire-i şahaneye avdet edenlerin red ve iade olunmakda bulunduklarını ve Devlet-i Aliyye şehbenderleri bunların muntazam ve yolunda görülen pasaportlarının muamelât-ı kaydiyesini ifadan imtinâ' eylemekde olduklarını ve hatta Memâlik-i Şahane dahilinde bile bulunanların bir vilâyetden diğerine gitmelerine müsaade olunmayıp envâ'-ı cefa ve ta'addiyâta hedef edilmekde bulunduklarını ve bu ise ne va'd-i âlîye ne de hissiyât-ı müşfikâne-i cenâb-ı mülûkâneye kat'â muvâfık bulunmadığını beyândan sonra hükûmet-i metbû'asının bu hâl-i esef-iştîmâle bir nihayet vermek için karîben tedâbîr-i şedîdeye tevessülден başka bir çaresi kalmadığını ve bu hâl nihayet

menâfi‘-i Devlet-i Aliyye'ye pek muzır bir takım ahvâl-i nâ-marziyeye sebebiyet vereceğini ve ez-an-cümle Ermeni meskûn bulunan vilâyât-ı şahanede icrası mukaddemâ taht-ı müzâkere ve karara alınan mevâdd-ı ıslâhiyeyi Bâ-bıâli'ye kabul ettirmek için hükûmet-i metbû‘asının teşebbüsât-ı müessire ve serî‘aya ibtidâra müracaat mecburiyetinde kalacağını ve'l-hâsıl vakit geçmeksizini yani Devlet-i Aliyye'nin başına böyle bir gâile çıkmaksızın icab-ı hâlin icrasını bir lisan-ı tehevvrle söylemesine mukabil kendisinin beyân ettiği ve veli-nimet efendimiz hazretlerine atfeylediği va‘d-i âliye dair malumâtım bulunmadığını ve fakat dost ve hayrhâhımız bulunan Rusya Devleti'nin bu gibi ehemmiyet-i siyasiyeden ârî şeyler için Saltanat-ı Seniyye'ye karşı teşebbüsât-ı muzırrada bulunabileceğine asla ihtimal vermedikden başka bilâhare lede'l-icab muâvenât ve müzâheretde bulunacağı ümid-i kavîsinde bulunduğumuzu beyân etmekliğim üzerine sefir-i müşârunileyh Rusya Devleti'nin muharebe-i zâileden beri zât-ı şevket-simât-ı hazret-i Padişahî'ye ve Hükûmet-i Seniyyeleri'ne göstermekden hâlî kalmadığı muamelât-ı dostâne ve müsaade-kârânesine mukabil neticesiz bir takım mevâ‘idden başka hiçbir şey yapılmadığını ve devleteyn arasındaki musâfâtın ciddiyetini isbata medâr olacak meydana bir şey bulunmadığını ve Almanlara ve Fransızlara bahş ve i‘tâ buyurulmakta olan bunca menâfi‘-i maddiyeden Rusların hiçbir vechile hissedar edilmediklerini ve kendilerinin dahi çok zaman geçmeksizin sairleri gibi şimendifer ve saire misillü imtiyâzlar talebinde bulunmak hakkını haiz bulunduklarını beyân etmesine mebnî cevaben Avrupa sermayedarânından bazılarına Memâlik-i Şahane'de verilmiş olan müsaade Rusya Hükûmeti'ne rağmen olmayıp mücerred imar-ı mülk fikrine müstenid bulunduğunu ve her yerde mer‘î olan kaide bunu icab ettirdiğini ve bu misillü esbâb-ı ma‘mûriyetden olan şeylerin memleketimizde husûl-pezîr olması hasbe'l-ihlâs kendilerince dahi bâ‘is-i memnuniyet olacağı itikadında bulunduğumuzu söyledim. Sefir-i müşârunileyhin tekrar kelâma âğâzla ehl-i ırz ve istikâmetden olan ve iki devlet tebaasından bulunan Ermenilerin kesb ve ticaretlerini men‘ ve tatile bâ‘is olan iyâb ü zehâblarının kemâ fi's-sâbık serbest bırakılması için lâzım gelenlere serî‘an evâmîr-i kat‘iye i‘tâsı lüzumunda ısrar edip ifadât-ı mebsûtasının bi-tamâmihâ atebe-i felek-mertebe-i hazret-i Zıllullahîleri'ne arz kılınmasını

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

iltimas ederek ve bir-iki güne kadar cevaba muntazır bulunduğunu ilâve eyleyerek veda eylediği ma'rûzdur.

Fi 25 Şaban sene 1317 ve fi 16 Kânûn-ı Evvel sene 1315

Hariciye Nâzırı

Kulları

Tevfik

**

Daire-i Hariciye

Hususiye

Hâdisât-ı mâziyeden sonra muntazam pasaportla devleteyn memâlikine gidip gelmekte olan ve Devlet-i Aliyye ve Rusya tebaasından bulunan Ermenilerin Memâlik-i Şahane'ye azîmet ve avdetlerine müsaade olunmamakta olduğuna dair Rusya sefirinin vuku bulan ifadâtını hâkî atebe-i ulyâ-yı şevket-ihtivâ-yı hazret-i Hilâfet-penâhîleri'ne arz u takdim kılınan arîza-i ubeydânem üzerine zikrolunan Ermenilerin ahvâl ve hüviyetleri hakkında malumât olmadığından bu bâbda Dahiliye nâzırı paşa kullarıyla bi'l-müzâkere malumât-ı lâzîminin arz-ı atebe-i ulyâ-yı cenâb-ı cihandârîleri kılınması hakkında başkâtib bey kulları vesâtatıyla şerefyâb-ı telakkisi olduğum emr u fermân-ı cihan-mutâ'-ı hazret-i Şehriyârîleri mûcib-i âlîsınca paşa-yı müşârunileyh kullarıyla müzâkere ve istîzâh-ı keyfiyet olundukda bu gibi Ermeniler hakkında Meclis-i Mahsus-ı Vükelâca tanzim olunup arz-ı hâk-i pâ-yı âlî-i hazret-i tâcdârîleri kılınan mezâbıt ve tarafından vuku bulan ma'rûzât-ı hususiye ile südde-i seniyye-i cenâb-ı mülûkânelerine arz-ı malumât olunmuş ise de bu kere dahi hâdisât-ı vâkı'adan sonra gidenlerin ahvâliyle suret-i azîmetleri ve hüviyet ve mikdarları hakkında icab eden vilâyâtdan hemen taleb-i izahât ve malumât ile alınacak cevabların atebe-i ulyâ-yı cenâb-ı Padişahîleri'ne arzına mücâseret olunacağı cevabı alınmıştır. Sefârât-ı seniyye ve şehbenderhânelerce bunların pasaportlarının vize edilmemesi ise muhât-ı ilm-i âlem-ârâ-yı hazret-i cihandârîleri buyurulduğu vechile Rusya'da bulunan Ermeni ve Katoliklerden hiçbir ferdin Memâlik-i Şahaneleri'ne avdetine müsaade olunmaması hakkında mukaddemce şeref-sâdır olan irâde-i isabet-âde-i haz-

ret-i mülkdârîleri mûceb-i âlîsınca sebk eden vesâyâyâ müstenid olduğuna ve gerçi şeref-telakkisiyle mübâhî olduğum emr u fermân-ı hümayûn-ı hikmet-makrûn-ı hazret-i tâcdâr-ı a'zamîleri mûceb-i âlîsınca sefir-i müşârun-ileyhin hüsn-i idaresiyle tatyîbine sarf-ı vüs' ve makderet olunmakda ise de bu işde kendisi esna-yı hâdisede ve ondan sonra Rusya'ya gitmiş olan ve iadele-ri evvelce taleb edilen Ermenilerin oldukları mahallerde tevkiflerine cânib-i Saltanat-ı Seniyyeleri'nden vuku bulan iltimas üzerine haşmetli İmparator hazretlerinin taraf-ı eşref-i cenâb-ı mülûkânelerine olan meveddet-i mahsusasına ve beyne'd-devleteyn cârî olan musâfât-ı cemîle icabınca devlet-i metbû'ası tarafından bir eser-i muhâdenet ibrâzı arzusuna mebnî muvâfakat olunmuş ise de böyle ale't-tevâlî Rusya'ya gidenlerin avdetlerinde kabul edilme-mesi evvelkilerin mikdarını tezyîd etmekde olduğu cihetle bu suretin kat'iy-yen kabul olunmayacağını musirran beyân etmekde olmasına nazaran bu bâbda devletçe bir karar-ı seri ittihâzı lâzımeden olduğu gibi esna-yı hâdiseden sonra ticaret maksadıyla ve muntazam pasaportla Rusya'ya gidenlerin avdetlerine müsaade olunması rehîn-i tasvîb-i âlî buyurulduğu hâlde bu bâbda iktizâ edenlere vesâyâ icrası emr u fermân-ı hümayûn-ı hikmet-makrûn-ı cenâb-ı Şehinşâhîleri'nin şeref-sudûruna mütevakkıf bulunmuş ve Rusya Sefâreti'nin vuku bulan şikâyeti üzerine pasaportunun vize edilmesi hakkında ahîren şeref-sâdır olan irâde-i seniyye-i cenâb-ı mülûkâneleri iktizâ-yı âlîsınca Kars Şehbenderliği'ne tavsiye edilen Rusya tebaasından Davidof'un pasaportunun vize edilmemesi vesâyâ-yı ma'rûza-i mesbûkadan münba'is bulunduğu ve tebaa-i mezkûreden bulunan Ermenilere müsaade olunması Kars'da bulunup memleketlerine avdet istid'âsında bulunan Ermeniler tarafından sudâ'ı mûcib olacağı beyânıyla taleb-i talimâta dair Kars Şehbenderliği'nden vârid olan tahrirât suretinin leffen arz u takdim olunduğu ma'rûzdur.

Fî 27 Şaban sene 1317 ve fî 18 Kânûn-ı Evvel sene 1315 / [30 Aralık 1899]

Hariciye Nâzırı
Kulları
Tevfik

**KAFKASYA'DA BULUNAN OSMANLI ERMENİ
MÜLTECİLERİNİN İADE EDİLMEMELERİNİN,
KARADENİZ SAHİLLERİNE YAPILACAK ŞİMENDİFER
HATTI İNŞASI İMTİYAZININ SADECE RUSYA'YA
VERİLMESİNE BAĞLI OLDUĞU**

Kafkasya'da bulunan Osmanlı Ermeni mültecilerinin iade edilmemelerinin, Karadeniz sahillerine yapılacak şimendifer hattı inşası imtiyazının sadece Rusya'ya verilmesine bağlı olduğunun Rusya Dışişleri bakanı tarafından Osmanlı Devleti'nin Petersburg Sefiri Hüsnü Bey'e ifade edildiği ve Mâbeyn Başkâtibi Tahsin Bey tarafından konu ile ilgili olarak sunulan projenin Rusya Büyükelçisi Zinoviyev tarafından uygun görülmeyip büyükelçinin iki ülke arasında bir yanlışığa sebebiyet vermemek için kendi görüşlerini Padişah'a aktarmak istediği

Mahremâne

Şifre

Petersburg Sefâret-i Seniyyeleri'nden

Bugün Hariciye nâzırıyla vuku bulan mülâkâtımda müşârunileyh kullarına bir muhtıra i'tâ edip manzûr-ı âlî buyurulmak üzere tercümesinin bervech-i zîr arzına cür'et eylerim.

Rusya Hükûmeti'nin Kafkasya Ermeni mültecilerinin avdetleri hakkında izhâr eylediği rû-yı muvâfakatkarânenin bir takım şartları miyânında Bahr-ı Siyah boyunca Anadolu'da tayin olunacak bir mıntıka dahilinde kıta'ât-ı mezkûrede Hükûmet-i Seniyye cânibinden tensîb olunduğu takdirde şimendiferler inşası hakkındaki müsaadenin yalnız Rusya'ya münhasır olması olup Anadolu'nun aksâm-ı sairesinde pek mühim ve ziyadesiyle vâsi' şimendifer hutûtu imtiyâzâtı i'tâ olunduğu şöyle bir sırada mârru'z-zikr maddenin bittab' taleb olunması icab-ı hâlden bulunmuş ve hususuyla zât-ı hazret-i Padişahî defaâtle Bahr-ı Siyah'ın yalnız Devlet-i Aliyye ve Rusya'ya münhasır olmak üzere tanımakda olduklarını da ifade buyurmuşlar idi. Her ne kadar mârru'l-be-yân madde hükûmeteyn menâfi'-i bâhiresi iktizâsından ise de şimdiye kadar taraf-ı eşref-i mülûkânenen bu bâbda bir cevab sâdır olmadığından Mösyö Zinoviyev bâ-emr-i İmparatorî bu bâbda bir cevab-ı kat'î taleb eylemeğe ma-

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

husus her bir yeni mühlet vuku‘u mülteci Ermenilerin Kafkasya'da muhafazası hakkındaki şartlara muvâfakatda cevab-ı red gibi telakki olunacağından ba‘d-ezîn Rusya Hükûmeti gerek Ermeni işlerinin tesviyesi ve gerek mesâil-i siyasiye-i mu‘allaka-i saire hakkında menâfi‘-i zâtiyesini gözededeceğinin beyânına müsâra‘at edilmiştir.

Ma‘rûzât-ı vâkı‘amın hâk-i pâ-yı kerem-ihtivâ-yı hazret-i veli-nimet-i bî-minnet efendimize arzı müsterhamdır. Ol bâbda.

Fî 14 Kânûn-ı Evvel sene [18]99 ve fî 2 Kânûn-ı Evvel sene [1]315

Hüsnü

**

Yıldız Saray-ı Hümayûnu
Başkitâbet Dairesi

Rusya sefirinden gelen arzının tercümesidir.

Başkâtib Tahsin Bey hükûmet-i metbû‘amın emrine imtisâlen Karadeniz’in vilâyât-ı sahiliyesinde şimendifer inşasına müte‘allik olarak hâk-i pâ-yı hümayûn-ı mülûkânelerine arz ile kesb-i mefharet eylediğim metâlibe cevab olmak üzere dünkü gün Sefâret-i İmparatoriye Baştercümanı Mösyö Maksimof’a bir proje i‘tâ eylemiştir. Bu proje, beyânına memur olduğum metâlibe muvâfık olmamakla beraber müşârunileyh Tahsin Bey’in nâm-ı hümayûn-ı şahanelerine olarak Mösyö Maksimof’a bi‘d-defaât vâki olan tebligât-ı şifahiyelerini hissölunacak derecede tağyîr ediyor. Metbû‘-ı mufahhamımın hükûmet-i İmparatoriyelerine böyle bir projenin tebliği Petersburg’da bir te’sir-i elîm hâsıl etmekden hâlî kalmayacağı gibi Devlet-i Aliyye ve Rusya’nın münasebât-ı âtiyesince dahi nâhoş bir te’sir husûle getirebileceğinden eminim. Bu hususda zât-ı şevket-simât-ı mülûkânelerinin suret-i ciddiyede nazar-ı dikkat-i hümayûnlarını celb etmeği vazifeden addeylerim. Sarf-ı mâ-hasal-ı iktidar ile hem-civar iki hükûmet beyninde bir gûne yanlışlığa mahal vermemeği pek ziyade arzu eylediğimden zât-ı şevket-simât-ı mülûkânelerince mechûl bırakılamayacak olan ve ehemmiyet-i fevkalâdeyi haiz bulunan mülâhazâtı kendi vasıtasıyla hâk-i pâ-yı hümayûn-ı şahanelerine arz edebilmek üzere

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

emniyet-i seniyye-i hazret-i Padişahîleri'ni haiz bir zâtın lutfen Sefâret-i İm-
paratoriye'ye i'zâm buyurulmasını ricaya mücâseret ediyorum.

Fî 31 Kânûn-ı Evvel sene 1899 / [31 Aralık 1899]

Bende-i Sâdık ve Mutî'leri

Zinovyev

Y. PRK. EŞA, 34/66

20

**PETERSBURG BÜYÜKELÇİLİĞİ MÜŞTEŞARININ
OSMANLI ÜLKESİNDEN RUSYA'YA GELEN
ERMENİLERİN İADELERİ KONUSUNDA RUS
BAKANLARIYLA GÖRÜŞTÜĞÜ**

*Petersburg Büyükelçiliği Müsteşarı es-Seyyid Mehmed Bahaeddin'-
in Rusya Nâfia Nazırı Yermolov ile Osmanlı ülkesinden Rusya'ya
gelen Ermenilerin geri gönderilip gönderilmemeleri ile ilgili olarak
görüş alışverişinde bulunduğu / Müsteşarın katıldığı bir başka top-
lantıda da Almanya'nın Rusya büyükelçiliği ataşenavalından Kara-
deniz'deki Rus donanmasının durumu hakkında bilgi aldığı, ayrıca
Almanya Genelkurmay Başkanlığı'nda görevli bir generalden Al-
manya ile Rusya arasındaki ticaret anlaşmasının seyri konusunda
malumat edindiği*

Petersburg'dan

Huzur-ı Âlî-i Veliyy-i ni'amîleri'ne

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Evvelsi akşam i'tâ olunan bir ziyafetde Harbiye ve Ziraat ve Nâfia nâ-
zırlarıyla bazı süferâ ve diğer zevât miyânında kulları dahi med'uvven hâzır
bulundum. Ba'de't-ta'âm bir saat devam eden kahve ve sigara sohbeti esna-
sında Nâfia nâzırının yanına giderek öte beri musâhabeden sonra Rusya'ya
gelen Ermenilerin iadesinden sarf-ı nazar olunarak bunlar Rusya'nın münasib
mahallinde yerleştirilmiş olsa Rusya Devlet-i fahîmesinin Saltanat-ı Seniyye
hakkında olan hüsn-i niyyâtına bunun bir zamîme-i mahsusa olacağını söy-
lemem üzerine müşârunileyh geçen yaz Kırım'a azîmet eylediğini ve orada
bulunan birçok tebaa-i müslime-i şahanenin tütün ziraati ve yol işlerinde ame-

liyât-ı türâbiye gibi umûrda gayet çalışkan ve affif ve müstakîm bulunduklarını re'ye'l-ayn müşahede eylediğini beyân eylemekle kulları ma'hûd Ermenilerin de zürrâ' gûruhundan olduklarını binâenaleyh Sibiryâ'da gayr-ı mezzrû' pek çok arazi-i hâliye olduğu malum olduğunu ve Sibiryâ sekenesinin teksîr ve tezyîdi ile meşgul olduğu şu sırada bunlar münasib bir mevkie yerleşdirilmiş olsalar hars ve ziraat hususunda kendilerinden istifade edileceğini ve malumları olduğu vechile Hükûmet-i Seniyye bu bâbda vuku bulacak bi'l-cümle masârıfı tesviye ve te'diyeye âmâde bulunduğu cihetle artık bu bâbda bir müşkilât kalmadığını dermiyân eylememe cevaben nâzır-ı müşârunileyh Yahudilerden pek müştekî olup Ermeniler dahi tıbkı Yahudiler gibi ashâb-ı ziraatin mahv ve berbâdîsini mûcib olmakda bulunduklarını söyleyerek bunların adedini sual eylemekle kulları sekiz-on bin râddesinde olduğunu ve tek-raren bunlar ecânibin teşvikiyle ilân-ı isyan eylemiş zürrâ' gûruhu olup mahall-i fesad ve matmah-ı nazarları olan merkezden teb'îd olundukları takdirde tarla ve sapanlarıyla meşgul olarak haşmetli İmparator hazretlerine mutî' ve sâdık kalacaklarında şek ve şübhe olmadığını bi'l-beyân Ermenilerin Rusya'da kalmaları hakkında müşârunileyhi ikna için son derece sarf-ı mesâîden geri durmadım. Mösyö Yermolov cevaben Ermeniler hakkında sem'ine îsâl olunan malumât bunların pek denî, ahlâksız, faizci, alçak olduklarını mübeyyin olup binâenaleyh işbu Ermenilerin kabulü tarafdarı olmadığını ve işbu Ermenilerin çiftçi ve zürrâ' sınıfından oldukları mechûl olduğunu, eğer bunların yerinde on bin Türk Müslümanı olsa maa'l-memnuniye kabul eyleyeceğini söylemesi üzerine: "O hâlde bunları ne siz istiyorsunuz ne biz istiyoruz. O hâlde bunlar bu gidişle ne olacak?" dedim. Müşârunileyh de cevaben: "Canım sizde hiç boş bir ada yok mu? Doldurmalı bir adaya." diyerek mükâlemeye hitâm vermiştir.

Mecâlisde müşahade olduğu üzere diğer süferâ, nâzırlar ile mükâleme eylemekde olup bittab' bu mükâlemâtın ekseri mesâîl-i mevcude üzerine cereyân eylemekde olduğu bedîhîdir. Vâkı'â merkez-i tebligât Hariciye Nezâreti olduğunda şek yoğise de işde alâkadar olan nâzıra da bi't-tesadûf mesele etrafıyla anlatılmış olsa işin halli daha sühûlet kesb edeceğinde iştibâh yoktur. Sefir paşa ise hiçbir yere çıkmadığından diğer nâzırlar ile görüşmemekde olduğundan netice-i teşebbüsât-ı resmiye-i vâkı'ası Kont Muravyev'in

istediği vechile işde alâkadar nâzıra anlatmasına mütevakıf bulunmaktadır. Zamanıyla arz u iş'ârına cür'etyâb olduğum vechile dahi geçen sene bir se-fâret ziyafetinde Dahiliye nâzır-ı sâbıkı ile olan mükâleme-i çâkerânemde Hükûmet-i Seniyye'nin Ermeni mesâili hakkında serd ve beyân eylemekde olduğu mütâlaât-ı sâibe ve mülâhazât-ı sairenin en mühim noktalarından mü-şârunileyhin bî-haber olduğu tebeyyün eylemiş idi. Halbuki ara sıra süferâ-yı sairenin yaptığı gibi nuzzâr-ı saire ile dahi görüşülüp de teâtî-i efkâr edilmiş olsa işlerin dilhâh-ı me'âlî-iktinâh-i hazret-i veli-nimetî vechile halli hususun-da muvaffakiyet ümidi her hâlde ziyadeleşir.

Dün gece dahi bir meclisde Almanya Sefâreti ataşenavalı ile görüşdü-ğüm ve Von Der Goltz ve diğer Alman zâbitânından konuşulduktan sonra mûmâileyh Rusya'nın Karadeniz donanması yevmen fe-yevmen kesb-i kuv-vet eylemekde olduğunu ve bu müdhiş donanmanın mükemmel ve son sistem-de sekiz cesîm ve iki sağır zırhlı üç kruvazör, altı topçeker, yirmi altı torpil seffinesi ve on iki asker nakli için cesîm seffineden ibaret ve bir hâl-i mükem-mel ve muntazamada olduğunu ve bundan mâadâ daha kruvazör inşası için Karadeniz'de destgâhlar inşa kılınmakda olduğunu ve asıl câ-yı dikkat olan nokta Rusya Devleti donanmasının muhafazası altında sevâhil-i Osmaniyye'-ye def'aten otuz bin asker gibi dehşetli bir kuvvet nakledeceğini ve halbuki Karadeniz Boğazı'nın matlûb vechile müstahkem olmadığını bi'l-beyân istih-sâl eylediği me'zûniyet üzerine Karadeniz sevâhilindeki kale ve istihkâmla-rın -uzakdan olsun- teftişi zımnında karîben Kırım'a azîmet edeceğini suret-i mahremânede söyledi. Almanya ile Rusya beynindeki ticaret muâhedenâme-sinin müddeti bundan yedi-sekiz sene mukaddem hitâm bulmasına mebnî bu-nun temdîdi hususunda tarafeyn beyninde hâsıl olan tezaad ve nizâ' devleteyn miyânındaki münasebât-ı siyasiyenin inkitâ'ını mûcib olacağından ol zaman havf olunduğu gibi Rusya Devleti Varşova hududunda Almanya'ya karşı tut-makda olduğu yüz yirmi bin kişilik kuvvetinin tezyîdine bile lüzum gördüğü hâtırlardadır. İşbu ticaret muâhedesinin müddet-i munzamması iki sene son-ra münkazî olacağından işbu müddetin yani iki sene sonraki zamanın gayet heyecanlı ve korkunç olacağını ve devleteyn-i muazzamateynin ol vakit yek-diğerine her suretle icra-yı fedakârî edeceği bedîhî ve aksi takdirde neticesi-nin pek vahim olduğunu şimdiden bile kesdirmek güç olmadığını -bu bâbda

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

suret-i münasibede vâki olan suallerim üzerine- erkân-ı harbiye riyâsetinde bulunan bir general ifade ve beyân eyledi.

Her ne kadar Petersburg ve Berlin Maliye Nezâretlerinde şimdiden muâhedenâmenin esas-ı ve teferruâtı ile iştigâl olunmakda ise de maamâfih devleteyn-i mezbûreteyn beyninde henüz bir teşebbüsât-ı resmîyede bulunulmamış olduğunu geçenlerde Almanya Sefâreti'nde bulunduğum esnada anlamış idim.

Veli-nimet-i bî-minnet efendimiz hazretlerinin âzâd kabul etmez bir kölesi olan işbu abd-i sâdıklarının ma'rûzât ve mesrûdât-ı bendegânemin hâk-ı pâ-yı kerem-ihativâ-yı hazret-i Padişahî'ye arz ve iblâğ-ı niyaz eyler ve teveccühât-ı âsafânelerinin farak-ı kemterânemde lem'a-nisâr olmasını rica eylerim. Ol bâbda emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 29 Kânûn-ı Sâni sene 1315 / [10 Şubat 1900]

Petersburg Sefâret-i Seniyyesi Müsteşarı

Abd-i Sâdıkları

Es-Seyyid Mehmed Bahâeddin

Y. PRK. HR, 28/37

21

**ERZURUM RUSYA KONSOLOSLUĞU İKİNCİ
KANÇILARYASI PRJEVALSKİY'NİN ORTODOKS
MEZHEBİNİ KABUL EDEN ERMENİLERE BAZI
VAADLERDE BULUNDUĞU**

Erzurum'da mezhep değiştirmek isteyen Ermeniler tarafından üç Ermeni köyü ahalisinin Ortodoks Mezhebi'ni kabul etmek üzere Rusya Konsoloshanesi'ne başvurdukları ve Konsoloshane ikinci kançılaryası Mösyö Prjevalskiy'nin mezhep değiştiren Ermenilere bazı vaadlerde bulunduğu dair haberler yayıldığı

Şifre

Erzurum Vilâyeti'nden

Fî 3 Şubat sene [1]315 tarihli telgrafnâmeye ikinci lâhikadır:

Diğer üç Ermeni karyesi ahalisinin dahi Rusya Konsoloshânesi'ne müracaatla Rum Ortodoks Mezhebi'ni kabul edeceklerini ifade eylemeleri üze-

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

rine Konsoloshâne'den haklarında olunacak muamele istîzân edildiği cevabı verildiği Ermeniler tarafından şâyi' kılınmaktadır. Yedi-sekiz seneden beri Erzurum Rusya Konsoloshânesi'nde ikinci kañçılar sıfatıyla bulunup kendisinin istihkâm miralaylarından olduğu anlaşılan ve iki gün evvel ailesiyle beraber Tiflis'e azîmet etmiş olan Mösyö Prjevalskiy'nin gerek evvelce ve gerek bu kere tebdil-i mezheb teşebbüsünde bulunan Ermenilere Ortodoks Mezhebi'ni kabul eyledikleri takdirde tekâlîf-i emîriyelerinin Ruslara hükûmet ma'rifetiyle verileceği için bir takım mevâ'idde bulunduğu tebdil-i mezheb etmek teşebbüsünde bulunan Ermeniler tarafından işâ'a edilmekte idüğü berây-ı malumât ma'rûzdur.

Fî 24 Şevval sene [1]317 - Fî 12 Şubat sene [1]315 / [24 Şubat 1900]

Vali

Rauf

Y. PRK. UM, 49/88

22

**GÖÇ EDEN ANADOLU ERMENİLERİNİN İADESİ İÇİN
RUSYA'NIN ISRARCİ OLMAYACAĞINA İLİŞKİN RUSYA
BÜYÜKELÇİLİĞİ'NDEN RAPOR ALINDIĞI**

1896 olaylarından sonra Rusya'ya göç eden Anadolu Ermenileri'nin Anadolu'ya geri dönmeleri için Rusya Devleti'nin ısrarcı olmayacağı ve Karadeniz sahillerinde inşa edilecek demiryolu hususunda Osmanlı Devleti'nin Rusya'nın çıkarlarını gözetceğinin umulduğuna dair Rusya büyükelçisinden alınan raporun Sadâret'e sunulduğu

Bâb-ı Âli

Daire-i Hariciye

Mektubî Kalemi

Aded

Fî 1 Nisan sene [1]316 tarihiyle

makam-ı sâmi-i Sadâret-penâhi'ye yazılan tezkirenin suretidir.

An-asl Anadolu ahalisinden olup bin sekiz yüz doksan altı vukuâtı üzerine Rusya'ya hicret etmiş ve evvelce defteri i'tâ olunmuş olan Ermenilerin iadeleri hakkında ısrar edilmemesi için haşmetli İmparator hazretleri tarafından emir almış olduğunu ve müşârunileyhin Hükûmet-i Seniyye'nin menâfi'i

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

hakkında ibrâz eylediği işbu eser-i muhâlesat ve iltizâmdan dolayı mütekâbi-
len Rusya menâfi'ine ve ale'l-husus Bahr-ı Siyah sevâhilinde demiryollar in-
şası hakkında suret-i itilâfiyeye müte'allik menfaatine riâyet olunacağı hükû-
met-i metbû'asınca me'mûl idüğünü mutazammın Rusya sefirinden alınan
takrîrin tercümesi leffen takdim kılınmakla emr u fermân.

[14 Nisan 1900]

Aslına mutabıktır.
(İmza)

Y. PRK. HR, 28/63

23

**ERMENİLERİN RUSYA'YA GÖÇ ETMEK ZORUNDA
BIRAKILDIKLARINA İLİŞKİN RUS BÜYÜKELÇİLİĞİ
TARAFINDAN YAPILAN AÇIKLAMALARIN ASILSIZ
OLDUĞU**

*Eleşkird'den bazı Ermenilerin Rusya'ya göç etmek zorunda bırakıl-
dıkları ve Osmanlı-Rus sınırı üzerinde bazı yolsuz muamelelerde
bulunulduğuna dair Rusya Büyükelçiliği tarafından yapılan açık-
lamaların doğru olmadığı / Üç seneden beri pasaportlu olarak
Erzurum vilâyetinden Rusya'ya giden ve sayıları 1.357 olan Erme-
nilerin çoğunun geri dönmek istediklerinin Erzurum Vilâyeti'nden
ifade edildiği*

Sadâret

Mektubî Kalemi

22 Nisan [1]316

Şifre

Erzurum Vilâyeti'ne

Erzurum vilâyetinden ve ale'l-husus Eleşkird taraflarından bir takım
Ermenilerin Rusya memâlikine hicrete mecbur edilmekte ve iğtişâş-ı malum-
dan sonra li-ecli'l-maslaha muntazam pasaportlar ile Rusya memâlikine gi-
dip şimdi avdet etmek isteyenler dahi beri taraftan kabul edilmemekde oldu-
ğu Rusya Sefâreti'nden ifade ve hudud üzerinde bir takım yolsuz muamelâtın
kat'iyen men'î taleb olunmuş olmakla mezkûr Ermenilerin Rusya'ya hicret-
lerine ne taraftan sebebiyet verilmiştir ve bunların mikdarı nedir? Mükem-
mel ve sıhhate makrûn tahkikât icrasıyla iş'ârı ve öyle muntazam pasaportla

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

gitmiş ve avdet etmek emelinde bulunmuş olan Ermeniler var mıdır ve miktarı nedir ve ne vakit gitmişlerdir? Burasının dahi izbârı ve hudud üzerinde Rusya[lı]ların şikâyetü mûcib ahvâl vuku'una kat'iyen meydan verilmemesi tavsiye olunur.

**

Bâb-ı Âlî
Daire-i Sadâret-i Uzmâ
Telgraf Odası
Aded

Erzurum Vilâyeti'nden vârid olan şifre telgrafnâmenin hallidir.

C. 22 ve 25 Nisan sene [1]316. Hicreten değil firaren tevârîh-i muhtelifle ile Rusya'ya azîmet etmiş Ermeniler var ise de bunların azîmetlerine hiçbir taraftan sebebiyet verilmediğinin ve ez-cümle 3 Mayıs sene [1]316 telgrafla arz olunduğu üzere Eleşkird'den meydanda bir sebep olmadığı hâlde on dört [Ermeni'nin] daha Rusya'ya gittikleri ve saye-i kudret-vâye-i hazret-i Padişahî'de hudud-ı hakanîde muhafaza-i asayiş ve Rusyalıların şikâyetini mûcib ahvâlin vuku'a getirilmemesine itina edilmekde olduğu ve ahali-i karyenin talebi üzerine Diyadin dahilinde bir Ermeni karyesinin münasib bazı hânelerinde müfreze-i askeriye ikame edilmekde ise de bundan dolayı murahasası vekiliyle ahali tarafından izhâr-ı şükran edilmekde olup öyle manastır işgal ve zabt ve Kürdler tarafından altı nefer Ermeni'nin katledilmesinin esası olmadığı lede'l-isti'lâm Bayezid Mutasarrıflığı'ndan bildirilmiştir. 18 Kânûn-ı Evvel sene [1]315 tarihinde Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'nden vuku bulan istifsâr üzerine icra kılınan tahkikât ve muhaberât neticesinden anlaşılıp ol vakit nezâret-i müşârunileyhâya yazıldığı üzere üç sene kadar bir zamandan beri bâ-pasaport vilâyetçe Rusya'ya gitmiş olan Ermenilerin bin üç yüz elli yedi neferden ibaret bulunduğu ve bunların ekseriyetle avdet etmek istedikleri me'mûl idüğü ma'rûzdur. Fermân.

Fî 5 Mayıs sene [1]316 / [18 Mayıs 1900]

Erzurum Valisi
Rauf

A. MKT. MHM, 642/20

24

**ERMENİ PATRİKHANESİ İLE RUSYA
BÜYÜKELÇİLİĞİ'NİN GİRİŞİMLERİ SONUCUNDA
ERMENİ PİSKOPOSU PAPKEN'İN SERBEST
BIRAKILDIĞI**

Yıldız Sarayı ve Bâbîâli nezdinde Ermeni Patrikhânesi ile Rusya Büyükelçiliği'nin girişimleri sonucunda Ermeni Piskoposu Papken'in serbest bırakıldığı haberinin Viyana'daki Correspondenz Bureau ile diğer ajanslar tarafından yayınlandığı

**Nezâret-i Umûr-ı Hariciye
Matbûât-ı Ecnebiye Müdüriyeti**

*Viyana'daki Correspondenz Bureau
Dersaâdet'den aldığını bi'l-beyân 4 Kânûn-ı Evvel sene 1900
tarihiyle tercümesi zîrde muharrer telgraftâmeyi neşretmiştir.*

Yıldız Saray-ı Hümayûnu'yla Bâbîâli nezdinde Ermeni Patrikhânesi ve Rusya Sefâreti cânibinden vuku bulan teşebbüs üzerine Ermeni Piskoposu Papken'in tahliye-i sebîli için Muş Mutasarrıflığı'na bâ-telgraf emir verilmiştir.

Bu havâdisin sair ajanslar tarafından dahi haber verildiği ma'rûzdur.

[4 Aralık 1900]

Y. PRK. HR, 29/48

25

**RUSYA'NIN SİTHAN SINIR KAPISI CİVARINDAKİ
SARIAÇI DEPOLARINA SİLAH VE CEPHANE GETİREN
ERMENİLERE RUS MEMURLAR TARAFINDAN
MÜDAHALEDE BULUNULMADIĞI**

Ermenilerin Rusya'nın Sithan sınır kapısı yakınında bulunan Sariaçı depolarına silah ve cephane getirdikleri, Sithan ile civarındaki köylerde serbestçe dolaşan Laz kıyafetindeki Ermenilere Rus memurlar tarafından müdahale edilmediği ve Tiflis'ten Alekşandropol'e (Gümrü) çok sayıda Dragon atlısının geldiği

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

Fî 1 Şubat sene [1]316

tarihiyle makam-ı Sadâret-i Uzmâ'dan mevrûd tezkire suretidir.

Rusya'nın Sithan kapısı civarında bulunan Sariaçı depolarına bir takım Ermeniler Kars'dan esliha ve cephâne sevk eyledikleri ve Sithan ile civarındaki karyelerde Laz kıyafetinde sekizer onar nefer hazelenin serbestçe dolaşmakda ve Rus memurları tarafından bunlara müdahale olunmamakda olduğu ve Ermeni fesedesinin Kars ve havalisinde yeni tüfenkle müsellağ olarak gezdikleri ve Tiflis'den Aleksandropol'a külliyyetli Dragon atlılarının geldiği tahkikât-ı vâkı'adan müstebân olduğu Dördüncü Ordu-yı Hümayûn Müşiriyet-i Celîlesi'nin iş'ârına atfen taraf-ı vâlâ-yı Seraskerî'den bildirilmiş olmakla iktizâ-yı hâlin icra ve inbâsı siyâkında tezkire-i senâverî terkîm kılındı.

[14 Şubat 1901]

HR. SYS, 2774/9

26

**RUSYA'NIN OSMANLI SINIRINA YAKIN KÖYLERİNDE
SERBESTÇE DOLAŞAN ERMENİ ÇETELERİNE RUS
HÜKÜMETİ TARAFINDAN MÜDAHALE EDİLMEDİĞİ**

Rusya'nın Kars, Kağızman ve Tiflis ile Osmanlı sınırına yakın Karakurt mevkiindeki köylerde serbestçe dolaşan Ermeni çetelerine Rus Hükümeti tarafından müdahale edilmediği / Pasinler ile Karakilise'nin karşı tarafında Rus sınırındaki Ermeni köylerinde 40-50 kişilik Ermeni çetelerinin bulunduğu

Şifre

Dördüncü Ordu-yı Hümayûnları Müşiriyeti'nden

Şu aralık Rusya'nın Kars, Kağızman ve Tiflis fesedeleriyle hudud-ı ha-kanîye civar Karakurt mevkiinde ve köylerde Ermenilerin gayet serbest bir hâlde gezmekte ve hatta Ermeni fesedesi yek nazarda fark ve teşhis olunur elbise ve kıyafetde olup bunlara Rusya Hükümetince ilişik edilmemekde ve bizim Pasinler Karakilisesi mukabilinde bulunan Rusya Ermeni karyelerinin kurbünde kırkar ellişer Ermeni hazelesi bulunmakda olduğu ve'l-hâsıl Rusya

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

hududu dahilindeki Ermeniler her vakitden ziyade azgın bir hâlde bulunup ifşâ-yı esrar edenleri de beynlerinde itlâf etmekde bulundukları tahkik kılınıdğı alınan jurnallerde iş'âr olunmuş ve hudud ve havalisinde havaların güşâ-yişine mebnî her türlü ihtimalâta karşı hudud-ı hakanîce tezyîd-i kuvvet ve bir kat daha teksîr ve te'yid-i dikkat ve basîrete aid tedâbîr-i askeriyye teves-sül kılınmış olduğunun mübarek hâk-i pâ-yı âlî-i veli-nimet-i akdesîye vaz'-ı cebîn-i ubûdiyetle arzına cür'et kılındı. Ol bâbda.

Fî 7 Zilhicce sene [1]318 ve fî 16 Mart sene [1]317 / [29 Mart 1901]

Müşir

Mehmed Zeki

Y. PRK. ASK, 168/32

27

**AMERİKA VE RUSYA'YA GİDEN ERMENİLERİN YASAK
OLDUĞU HALDE ÇEŞİTLİ VESİLELERLE GERİ
DÖNDÜKLERİ**

Amerika ve Rusya'ya gidip yasağ olduğu halde çeşitli vesilelerle geri dönen Ermenilerden yakalananların Rusya'ya iadelerinde problem yaşandığından bunların Osmanlı topraklarına tekrar girişlerine fırsat verilmemesi

Meclis-i Vükelâ

Müzâkerâtına Mahsus Zabıt Varakasıdır

Gurre-i S. sene [1]319

[7] Mayıs sene [1]317

Hulâsa-i Meâli

Amerika'ya hicret eden veyahud firar suretiyle Rusya'ya giden Ermenilerin Memâlik-i Şahane'ye avdetleri memnû' olduğu hâlde bunlardan bazıları birer vechile yine avdet etmekde olduklarından ve Rusya'dan gelen Ermeniler gerçi yine Rusya'ya iade olunmak üzere derdest ve i'zâm olunuyor ise de bunlar Rusyaca kabul edilmemekde bulunduğundan bahisle istifsâr-ı muameleyi ve bazı ifadeyi hâvî Dahiliye Nezâreti'nden vârid olan tezkireler okundu.

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

Kararı

Suret-i iş'ârâta göre zikrolunan Ermenilerden Rusya'ya iade olunmak üzere i'zâm olunanlar oraca kabul edilmemekde olduğu gibi Amerika'ya hicret edip de bilâhare yine Memâlik-i Şahane'ye gelenlerin Amerika'ya iadeleri birçok müşkilât ve masrafa muhtac olmasıyla beraber bunların Amerikaca kabul edilip edilmeyecekleri dahi mechûl bulunduğu nazaran mezkûr Ermenilerin kefalet-i kaviyyeye rabtıyla memleketlerine gönderilmeleri ve memurîn-i aidesince dikkat ve basîret üzere bulunularak ba'd-ezîn bu takım Ermenilerden Memâlik-i Şahane'ye geleceklerin duhûlüne meydan verilmemesi zımnında icab eden vilâyâta tebligât-ı ekîde icrası hususlarının Dahiliye Nezâreti'ne iş'ârı tezekkür kılındı.

[20 Mayıs 1901]

(Meclis-i Vükelâ azâlarının imzaları)

MV, 102/30

28

**RUSYA'NIN İLTİCA EDEN ERMENİLERİ
VATANDAŞLIĞA KABUL ETTİĞİ**

Rusya'ya iltica eden Ermenilere vatandaşlık verildiğinin Tiflis Başkonsolosluğu'ndan ifade edildiği

Türkiye Tiflis Başkonsolosluğu

No: 6795

Tescil Tarihi: 6 Temmuz 1901

Tiflis, 4/17 Haziran 1901

Padişah hazretlerinin Hariciye Nâzırı Ekselans Tevfik Paşa'ya

Sayın Nâzır

Zât-ı âlîlerine ihtiyâten bildirmekten şeref duyarım ki, aldığım bilgiye göre Rusya Hükûmeti son huzursuzluklar sebebiyle Rusya'ya iltica eden Ermenileri Rusya tâbiyetine almaya karar vermiştir.

En yüce saygılarımın kabulü ricasıyla.

Ziya

HR. SYS, 2774/21

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

29

**RUSYA KONSOLOSUNUN ARAK MANASTIRI'NDA
ÜSLENEREK OSMANLI ASKERLERİNE ATEŞ EDEN
ERMENİLERİN DURUMUNU YERİNDE İNCELEDİĞİ**

Bitlis valisinin, Arak Manastırı'nda üslenerek Osmanlı askerlerine ateş eden Ermenilerin durumunu yerinde inceleyen Rusya konsolosundan, söz konusu Ermenileri nasıl tanıdığı ve sefarete ne şekilde bilgi verdiği konusunda açıklama istediği

**Yıldız Saray-ı Hümayûnu
Başkitâbet Dairesi**

Müsta'celdir

Muş'dan Şifre

8 Teşrîn-i Sâni sene [1]317 zeyldir:

Kumandan Mehmed Ali Paşa bugün manastır civarına giderek avdetle eşkıyanın fûrceyâb-ı firar olamamaları zımnında müfrezeyle takviye ve icab eden nikâta asâkir-i şahane ikame eyledikleri ve akşama kadar eşkıyanın manastırdan ara sıra ateş icra eyledikleri hâlde mukabele olunmadığını ve evvelce arz kılındığı vechile eşkıyanın hurûcuna intizâr etdirildiğini ifade eylemiştir. Rusya ve İngiltere konsolosları dahi sabahleyin manastır cihetine gidip harekât-ı askeriyeyle uzakdan temâşâ ile akşam üstü Muş'a avdet eyledikleri ve lehül-hamd hiçbir tarafda başka bir gûne vukuât olmayıp asayiş ber-kemâl bulunduğu ma'rûzdur. Fermân.

Fi 8 Teşrîn-i Sâni sene [1]317

Bitlis Valisi
Hüsnü

**

**Yıldız Saray-ı Hümayûnu
Başkitâbet Dairesi**

Muş'dan Şifre

Zeyldir:

Rusya konsolosu nezdine gidilerek Arak Manastırı'nda mütehassın ve silah be-dest-i şakâvet olan Ermenileri ne suretle tanıdığının ve sefârete nasıl

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

malumât verdiği h k mete bildirilmesi suret-i münasibede talep olundu. İşbu Ermeniler reisleri bulunan Antranik n m ş r rin refakatinde geş    güzâr ve Ermeni ahaliden suret-i d imedede para ve erzak ve elbise ahzına ictisâr eylemiş  ve istedikleri şeyleri vermeyen Ermenileri fırsat buldukça katl ve cerh etmekde oldukları gibi şu harekât-ı şak vetk r nelerini Ermenistan gayretkeşliği altında icra eylemekde bulunmuş  oldukları cihetle cümlesinin eşkıya ve içlerinde fi 'l-i katle c r'eti vuku bulanların k til olduklarına ş bhesi olmadığı ve sefâretine çekdiği telgraf Antranik  etesinin Arak Manastırı'na gelecek tahassun ve asâkir-i şahaneye silah end htına cür'et etdikleri bey nından ibaret idiğ  konsolos-ı mûmâileyh tarafından cevaben ve şifahen ifade ve beyân kılındığı ma'rûzdur. Fermân.

Fi 10 Teşrîn-i S n  sene [1]317

Bitlis Valisi

Hüsnü

**

şifre

Bitlis Vilâyeti'nden

Evvelce Muş'da iken Arak Manastırı abluhasını görmek üzere manastır cihetine gitmiş  olan İngiliz konsolosu orada bulunan ve lisan-âşinâ olan Süvari Kumandanı Miralay Cebbar Bey ile tesadüfen mülâkât eylediği sırada bir müddetden beri Anadolu'da tekevvün eden vukuâtın fevkalâde büyük neticesi olduğunu ve Saub Hamparsum gibi bir acize kadını cezaya uğratmak bir şey olmayıp asıl manastıra tahassun eden eşkıyayı tutup cezalandırmak büyüklük ş nından bulunduğu söylediğini mûmâileyh Cebbar Bey   kerlerine gelerek ilc -yı sadakatle ihbar eylerim demiş olduğu ve şimdi Bitlis'de bulunan mûmâileyh konsolosun Ermenilerin şübheli takımıyla g r şd ğ  ve ifs da  alışdığı ve bilhassa şevket-me b-ı me' l -nis b efendimiz hazretleriyle İngiltere H k meti arasındaki  s r-ı dostiye yakışmayacak hareketde bulunduğu Bitlis Kumandanı ve Vali Vekili Mirliv  Salih Paşa tarafından suret-i mahremânede telgrafla bildirildiği ma'rûzdur.

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

Fî 24 Şaban sene [1]319 ve fî 22 Teşrîn-i Sânî sene [1]317 / [5 Aralık 1901]

Vali

Hüsnü

Y. PRK. UM, 57/12

30

**OSMANLI ÜLKESİNDEN RUSYA'YA KAÇAN ERMENİLER
HAKKINDA RUS HÜKÜMETİ TARAFINDAN NE ŞEKİLDE
İŞLEM YAPILACAĞI**

*1893 tarihinden itibaren değişik tarihlerde Osmanlı ülkesinden Rusya'ya firar eden Ermenilere dair Kafkasya İdare-i Umumiyesi tarafından Tiflis Resmî Gazetesi'nde yayınlanan kararnamede bazı sa-
kıncalı maddeler bulunduğu*

Bâb-ı Âlî

Tercüme Odası

Numara: 373

Fî 2 Kânûn-ı Sânî sene 1317

Nev'-i Tercüme: Memâlik-i Şahane'den Rusya'ya
firar eden Ermeniler hakkında neşrolunan
kanuna ve bu bâbda bazı mütâlaaya dair

*Hariciye Nezâreti'ne 23 Kânûn-ı Evvel sene [1]901 tarihiyle Tiflis
Başşehbenderliği'nden vârid olan 6903 numaralı tahrirâtın tercümesidir.*

Bin sekiz yüz doksan altı hâdisesi üzerine Memâlik-i Şahane'den müfâ-
rakat etmiş ve el-hâletü hâzihî Kafkasya'da ikamet eylemekde bulunmuş olan
Ermenilere dair Kafkasya İdare-i Umumiyesi tarafından *Tiflis Resmî Gazete-*
si'yle neşrettilen tahrirât-ı umumiyenin bir sureti leffen takdim kılındı. Rus-
ya Hükûmeti tarafından ittihâz olunan işbu mukarrerâtın tatbiki hâlinde mez-
kûr Ermenilerce tevellüd edecek ahvâlin vehâmetine ve mukarrerât-ı mezkû-
renin Hükûmet-i Seniyyece istilzâm edebileceği netâyice nazaran lâ-yih-ı hâ-
tır-ı kemterî olan bazı mütâlaât ve mülâhazâtın ber-vech-i âtî arzına ibtidâr
ederim. Şöyle ki:

İşbu kararnâmede beyân olunan Ermeniler hemen kâffesi vilâyât-ı mütecâvire-i şahane ahalisinden olmak üzere takrîben kırk bin râddesinde olup merkûmûn Memâlik-i Şahane'den pasaportla çıkmış diğer Ermenilerle beraber Tiflis⁵, Revan, Kars, Batum ve Bakü eyaletlerinin nevâhî-i muhtelifesinde kalabalıklı bir takım cemaatler vücuda getirmekde ve bilhassa Batum ve Bakü fabrikalarında amelelikle müstahdem bulunmaktadırlar.

Bunlar bir müddet ikametden sonra Rusya tâbiyetini kabul hususunda kanunun bahş etmiş olduğu salâhiyetin şimdiye kadar isti'mâlini asla tahattur etmemişler ve hatta birçoğu mevcut sermayelerini Hükûmet-i Seniyye cânibinden Memâlik-i Şahane'ye avdetlerine müsaade buyurulur buyurulmaz Rusya'dan müfâratle kendilerine muntazır olan evlâd ü ıyâlleri nezdine avdetlerine mâni olabilecek teşebbüsâta sarf etmekden imtinâ' eylemekde bulunmuşlardır. Binâenaleyh kararnâme-i ahîrin neşir ve ilânı merkûmlarca teessür-i azîmi mûcib olmuştur. O derecede ki, sıfat-ı tâbiyet-i Osmaniyye'yi zâyi etmemek için bunların fedakârlığı icraya müheyâyâ bulunduklarını arz edersem mübâlağa etmiş olmam. Şu kadar ki; zât-ı âlî-i nezâret-penâhîlerin ce dahi müşahede buyurulacağı üzere kararnâmenin "sâlisen" işaretli fıkrası kat'ıyyü'l-müfâd olup hatta merkûmûnu cebren Rusya tâbiyetine idhal için şimdiden teşebbüsât-ı mukteziyeye tevessül bile edilmiştir. Zira hemen umumen esbâb-ı servetden mahrum ve memleket-i asliyeleri kendileri için mesdûd bulunan böyle binlerce ahaliyi kâffeten tard ve teb'îd edebilmek suret-i ciddiyede teşebbüs olunabilecek iş olmadığı emr-i âşikârdır.

İşbu ahvâl-i müessifeye karşı Hükûmet-i Seniyyece tedâbîr-i mukteziye ittihâz buyurulmadığı takdirde hemen kâffesi taife-i zükûrdan olan işbu kırk bin nüfus tebaa-i Osmaniyye doğrudan doğruya ve müctemi'an Rusya tebaasından olmak üzere kaydolunacaklar ve hizmet-i askeriye dahi dahil olduğu hâlde ahali-i mahalliye'nin mükellef bulundukları bi'l-cümle tekâlîfe tâbi tutularak ve artık Memâlik-i Şahane'ye avdet edemeyerek bu suretle Devlet-i Aliyye için büsbütün elden çıkmış olacaklardır.

Bundan başka daha mühim diğer bir cihet dahi vardır ki, o da muhacirîn-i merkûme ailelerinin Memâlik-i Şahane'de kalmış olmasıdır. Zevc ve

⁵ Metinde "Bitlis" şeklinde geçmektedir.

zevce ve ebeveyn ve evlâdın ilâ-nihâye yekdiğerinden uzak yaşayamayacakları tabîî bulunduğundan, âtiyen bi'z-zarure zîrde muharrer iki ihtimalden biri hâsıl olacak; yani ya Rusya'nın işbu tebaa-i cedîdesi haiz oldukları hukuktan bahisle aileleri nezdine gitmeğe kalkışacaklar -bu ise memurîn-i mahal-liye ile Rusya konsoloshâneleri beyninde bir takım ihtilâfât zuhuruna bâ'is olacaktır- veya zevce ve çocuklarını kendi nezdlerine celb etmek üzere Rusya Hükûmeti'nden müsaade istihsâl edeceklerdir ki, bu da aynı netâyici intâc edebilecektir. Bundan başka erbâb-ı sa'y ü gayretten bir kısım ahalinin daha muhâceretini ve Hazine-i Celîle'nin bu yüzden zarar-ı azîmini mûcib olacaktır. Bilakis Rusya Hükûmeti "sâbi'an" işaretli fıkra metnine istinâden bu yeni muhacirleri memleketine kabulden imtinâ' edecek olur ise gerek bu suretle ailelerinden büsbütün cüdâ düşecek olan muhacirîn-i merkûme ve gerek diğerk tarafdaki efrâd-ı aileleri dūçâr-ı perişanî olacaklardır ki, Hükûmet-i Seniyye'nin bunu asla arzu buyurmayacağı âzâde-i iştibâhdır.

Arzına mütecâsir olduğum işbu hususâtıdan başka Devlet-i Aliyye tebaasından diğerk bir kısım Ermenilere müte'allik olup Hükûmet-i Seniyye'nin nazar-ı merhametini celbe şâyân bulunan diğerk bir madde daha vardır. Mak-sad-ı acizânem muntazam pasaportları hâmil oldukları hâlde memurîn-i aidesinin müsaadesiyle Kafkasya'ya gelmiş olan ve kendi memleketlerinde olduğ gibi memâlik-i ecnebiyede bulundukları sırada dahi tebaa-i şahaneye müterettib bi'l-cümle vezâîfi kemâl-i müsâra'atla ifadan hâlî kalmayan Ermenilerden bahseylemekdir. Bu makûleler memurîn-i Saltanat-ı Seniyye'den daima gördükleri âsâr-ı himayet ve müzâherete iğtirâren ve Memâlik-i Şahane'den müfârakat için i'tâ buyurulan müsaadenin aileleri nezdine avdet müsaadesini dahi tazammun ettiğiki itikadına istinâden icra-yı ticaret veya san'at zım-nında bir müddet-i muvakkate için terk-i vatan etmiş oldukları hâlde şimdi müsaade-i mahsusa istihsâl etmeksizin Memâlik-i Şahane'den müfârakat eden ve esasen avdetleri taht-ı memnû'iyete alınan eşhâs ile tamamıyla siyyân tutulduklarını görüyorlar. Böyle bir hâlin daha ziyade devamı bu makûle Ermenilerle aileleri için cidden bâ'is-i mesâib olacağından bu bâbda dahi bilhassa nazar-ı dikkat ve merhamet-i cenâb-ı nezâret-penâhîlerini celbe müsâra'at ederim. Emr u fermân.

Melfûf tahrirât-ı umumiye suretinin tercümesidir.

Tebaa-i Osmaniyye'den olup 1893 senesinden beri tevârfh-i muhtelifede Rusya'ya gelmiş olan Ermeni firarîleri hakkında sene-i hâliye Şubat'ının biri ve Temmuz'unun yirmi altısı tarihlerinde sâdır olan iki kıt'a emirnâme-i İmparatorî ahkâmı mücebince daire-i memuriyetiniz dahilinde bulunan Ermeni firarîlerine hususât-ı âtiyeyi bildirmeniz lüzumu ihtar olunur.

Evvelen: Tebaa-i Osmaniyye'den olup 1893 senesinden beri tevârfh-i muhtelifede kendi arzularıyla Kafkasya'ya gelmiş olan ve yine kendi arzularıyla ve yol masraflarını tesviye etmek şartıyla Rusya'dan müfârat etmek arzusunda bulunan Ermeniler hakkında teshîlât-ı lâzıme ifa olunacaktır.

Sâniyen: Rusya'dan müfârat etmek arzusunda bulunmayan Ermeni firarîlerinin el-yevm bulundukları mahallerde kalmalarına ve nevâhî idarelerince muvâfakat olunduğu hâlde kendilerini nevâhî sicillâtına kaydetdirmelerine müsaade olunacaktır -Dokuzuncu cildin yüz kırk birinciden yüz kırk altıncı maddesine kadar olan mevâddına müracaat oluna- ve aksi hâlde 1899 tarihinde tab' olunan dokuzuncu cildin beş yüz altmış dördüncü maddesi fıkrâ-i tâsi'ası ahkâmına tevfiқан kendilerini şehir ahalisinden olmak üzere kaydetdirmelerine müsaade olunur. Bundan başka merkûm Ermenilerden sancakların içeri taraflarında yerleşmek arzusunda bulunanlar Rusya tâbiyyetini iktisâb etdikden sonra intihâb edecekleri mahalle kadar -tenzilâtın hadd-i a'zamîsinden müstefîd olarak- demiryol ücretini tesviye etmek üzere Rusya'nın içeri taraflarına gitmeğe me'zûndurlar. Bunlara pasaport i'tâ olunacaktır.

Sâlisen: Gerek Kafkasya'da kalacak ve gerek Rusya'nın içeri taraflarına gidecek olan Ermeni firarîleri Rusya tâbiyyetine dahil olmak mecburiyetindedirler. Rusya tâbiyyetini ihrâz etmeyenler derhal Rusya memâlikinden müfârakata mecburdurlar. Ahvâli mârru'z-zikr dokuzuncu cildin sekiz yüz otuz yedi ve sekiz yüz otuz dokuzuncu maddeleri ahkâmına temas edenler müstesna olmak üzere Ermeni firarîleri derhal Rusya tebaasından olmak üzere kaydolunacaklardır.

Râbi'an: Ermeni firarîleri 1903 senesinden itibaren Rusya ahali mi-sillü Ahz-ı Asker Kanunu'na tâbi olacaklardır.

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

Hâmisen: Kafkasya'da taksim-i arazi vuku'unda nevâhîde mukayyed mârru'z-zıkr Ermeni firarîleri arazi almak hakkını haiz olmayacaklardır.

Sâdisen: Ermeni muhacirleriyle vereselerine Rusya tâbiiyetini kabul etdikleri tarihten itibaren yirmi sene sonra ancak Kafkasya şehirlerinde tasar-ruf-ı emlâk hakkı i'tâ olunacaktır.

Sâbi'an: İşbu kanun münhasıran 1 Şubat sene 1901 tarihine kadar gel-miş olan Ermeni firarîlerine müte'allıktır. Tarih-i mezkûrdan sonra gelmiş olanlar Rusya'dan tard ve ihrac edileceklerdir. Ermeni firarîlerinin tanzim-i ahvâlî hakkındaki emr-i İmparatorî'nin infaz-ı ahkâmı için taraf-ı senâverî-den talimât-ı mukteziye i'tâ kılınacağını ilâve eylerim.

[15 Ocak 1902]

HR. SYS, 2840/37

31

**RUSYA'DA BULUNAN ERMENİLERİN SINIRI GEÇEREK
OSMANLI TOPRAKLARINA ZARAR VERMELERİNİN
ENGELLENMESİ**

*Rusya Dışişleri bakanının Ermenilerin sınırı geçerek Osmanlı topra-
klarına zarar vermelerinin engellenmesi için gerekli emirlerin ve-
rileceği vaadinde bulunduğu*

Bâb-ı Âlî

Tercüme Odası

Numara: 6

14 Kânûn-ı Sâni sene 1317

Nev'-i Tercüme: Rusya'da bulunup hudud-ı hakanîyi tecavüz eden Ermenilere dair 9 Kânûn-ı Sâni sene [1]902 tarihli ve 7 numaralı tahrirâta cevap

Hariciye Nezâreti'ne fî 21 Kânûn-ı Sâni sene 1902 tarihiyle Petersburg Sefâret-i Seniyyesi'nden vârid olan 14 numaralı tahrirâtın tercümesidir.

Rusya'da bulunup hudud-ı hakanîyi tecavüz eden Ermenilere dair 9 Kânûn-ı Sâni sene [1]902 tarihli ve yedi numaralı tahrirât-ı aliyye-i âsafâne-leri resîde-i dest-i ta'zîm oldu.

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

Bu bâbda icra eylediğim teşebbüsât üzerine Rusya Hariciye Nâzırı mâr-ru'z-zıkr Ermenilerin Memâlik-i Şahane'ye mürûrlarının men'î zımnında Rus memurîn-i aidesine be-tekrar emir verileceğini suret-i kat'îye[de] bendenize va'd etmiş ve Rusya Hükûmeti'nin hudud boyunca huzur ve asayiş-i umumî-nin idâme ve muhafazası için bu yolda evâmir i'tâsından hâlî kalmadığını ilâve eylemiştir. Emr u fermân.

[27 Ocak sene 1902]

HR. SYS, 2863/52

32

**ERMENİLERİN OSMANLI DEVLETİ ALEYHİNE
YAPACAKLARI MİTINGLERLE ÇIKARACAKLARI
KARIŞIKLIKLARA RUSYA HÜKÜMETİ'NİN İZİN
VERMEYECEĞİNİ BİLDİRDİĞİ**

*Ermenilerin Osmanlı Devleti aleyhine yapacakları mitinglerle çıkara-
racakları karışıklıklara kesinlikle engel olunması için Kafkasya Va-
liliği'ne emir verileceğinin Rusya Dışişleri bakanı tarafından ifade
edildiği*

Şifre

Başkitâbet'e Petersburg Sefâret-i Seniyyeleri'nden

Fî 3 Mart sene [1]902 tarihli telgrafnâme-i âlîlerinde muharrer irâde-i seniyye-i cenâb-ı mülûkâne mazmûn-ı celîli malum-ı müstemendânem oldu. Tıbk-ı fermân-ı hazret-i Padişahî muktezâ-yı âlîsi üzere Hariciye nâzırını gö-rüp mündericâtından bi'l-etraf bahseyledim. Müşârunileyh bu gibi Ermeni mi-tinginin ictimâ'ına ve mefsedetkârâne harekâtına Rusya Hükûmeti'nin asla müsaade etmeyeceğini ve bunların kat'îyyen men'î zımnında derhal Kafkas-ya Valiliği'ne emir i'tâ edeceğini ifade eylediğinin hâk-i pâ-yı kerem-ihtivâ-yı hazret-i veli-nimet-i bî-minnet efendimiz hazretlerine arzı müsterhamdır. Ol bâbda.

Fî 5 Mart sene [1]902 ve fî 20 Şubat sene [1]317

Hüsnü

Y. PRK. EŞA, 39/77

RUSYA'DA BULUNAN VE OSMANLI ÜLKESİNE GÖÇ ETMEK İSTEYEN ERMENİLERE ENGEL OLUNMASI

Osmanlı ülkesinden Rusya'ya giden Ermenilerin dönüşlerinde kabul edilmeyeceklerine ve Rusya'dan da gönderilmeyeceklerine dair Rusya Hükümeti tarafından teminat verildiğinden, kaçarak geri dönen Ermenilerden vaktiyle Osmanlı ve Rusya Hükümetleri arasında karşılıklı alınıp verilen defterde isimleri yazılı olanların alınması ve gelmek isteyen Ermenilerin kaçmalarına izin verilmemesi için Rusya Hükümeti nezdinde acilen teşebbüste bulunulması gerektiği

Meclis-i Vükelâ

Müzâkerâtına Mahsus Zabıt Varakasıdır

29 Zilkade sene [1]319

24 Şubat sene [1]317

Hulâsa-i Meâli

Mukaddemâ Memâlik-i Şahane'den Rusya'ya gitmiş olan Ermenilerin bir müddetden beri firaren avdet etmekde oldukları ve bu makûlelerin kefalete rabtı Dahiliye Nezâreti'nden iş'âr kılındığı Bitlis Vilâyeti'nden bildirilmiş olup Rusya'da bulunan ve Memâlik-i Şahane'ye gelmek isteyen Ermeniler hakkında evvelce beyne'd-devleteyn cereyân eden muhaberât ve bu bâbda cânib-i Hükûmet-i Seniyye'den icra kılınan teşebbüsât üzerine merkûmûnun Memâlik-i Şahane'ye adem-i kabulü kararlaştırıldığı gibi kendilerinin gönderilmeyeceklerine dair Rusya Hükûmeti tarafından o zaman te'minât-ı kaviyye verilmiş olmasına nazaran karar-ı vâkı'a bi'l-cümle nezâret ve vilâyetlerce tamamıyla riâyet olunarak hilâfında hareket edilmemek maslahaten lâzımeden bulunmakla beraber merkûmûnun Memâlik-i Şahane'ye kabul olunmamak istenilmesi emn ü asayiş-i memleketin bu yüzden ihlâlüne sebep verilmemek maksadına müstenid bulunduğu cihetle şimdi gelenlerin kefalete rabtının iş'ârıyla kabulü yoluna gidilmesi hâlinde bu maksad fevt olacağından ve bunlar iş'âr-ı mesbûk vechile kefalete rabt olunsa bile bu makûle müfsidlere kefil olacak eşhâsın yine kendileri gibi erbâb-ı fesaddan ve emn ü itimada nâ-şâyân kesândan olacakları derkâr bulunduğundan karar-ı mezkûrun mer'iyet-i ahkâmına dikkat ve daima o vechile hareket olunması zımnında lâzım gelenlere tebligât-ı kat'îye ve müessire ifası hakkında şeref-sâdır olan

irâde-i seniyye-i hazret-i Hilâfet-penâhî mantûk-ı celîline tevîkan sebk eden iş'âra cevaben ve re'sen nezâret-i müşârunileyhâdan meb'ûs iki kıt'a tezkire kırâet olundu.

Kararı

Sâlifü'l-beyân tezkireler meâllerinde mezkûr Ermenilerin kefalet-i ka-viyyeye rabtıyla memleketlerine gönderilmeleri ve ba'd-ezîn bu takım Ermenilerin duhûlüne meydan verilmemesi hakkında sebk eden karar vechile vilâyât-ı mukteziyye tebligât icra ve memnû'iyet hakkında tecdîd-i vesâyâ kılınmış olup ancak hudud-ı hakanînin vüs'at ve tûlü cihetle ne mertebe itina olunsa dere, tepe yollarından bir takım Ermenilerin fûrceyâb-ı duhûl olacakları ve bunların avdetlerine meydan verilmemesi hakkında Rusya Hükûmetince verilen te'minât kâfi ise de iğmâz ve firar suretiyle oradan gelip de yine Rusya'ya iadelerine teşebbüs olunanlar Rusya memurları cânibinden reddedilmekte olup hatta Muş havalisinden mukaddemâ Rusya'ya gidip bir müddetden beri firaren avdet eden Ermenilerin çoğaldığı Bitlis ve Rusya'dan gelen ve iade edilmişler iken Rusya hudud memurları tarafından kabul olunmadıkları cihetle taht-ı tevkîfde bulundurulmuş Ermenilerin adedi ziyadeleştiği Erzurum Vilâyeti'nden bildirildiği beyânıyla merkûmûnun câ-yı cevelân buldukça vukuât-ı asayiş-şikenâneye bâdî olacakları melhûz idüğünden bunların iadesine Rusya hudud memurları cânibinden irâe edilen tas'îbât esas-ı karara münâfi olacağına nazaran gelmişlerin geri alınması ve geleceklerin kaçmalarına meydan verilmemesi zımnında Rusya Hükûmeti nezdinde teşebbüsât icrası ve bizim tarafdanda Rusya'ya gitmiş ve oraca sebt-i defter edilmiş olan Ermeniler hakkında Hükûmet-i müşârunileyhâca ittihâz edilen mukarrerâtdan dolayı bunların peyderpey bu cânibe gelecekleri anlaşıldığından te'minât-ı vâkı'a vechile merkûmûnun yine Rusya'ya iadeleri takdirde firar tarîkının seddedilmiş olacağı ve şâyed bu teklife hükûmet-i müşârunileyhâca muvâfakat olunmadığı hâlde kaçmış gelmiş ve ba'demâ gelecek Ermeniler el-yevm temekkün ettiği yerlerde durdurulmayıp ba'îd olan vilâyâta serpiştirilerek taht-ı nezâretde tutulur ise me'vâ-yı kadîmlerine avdet fikri kendilerinden zâil olarak kaçmak yolu kapanacağı ve bu bâbda verilecek kararın bir an evvel inbâsı lüzumu gösterilmiştir. İcab-ı keyfiyet lede'l-müzâkere Memâlik-i Şahane'den Rusya'ya giden Ermenilerin avdetlerinde adem-i kabulleri mukarrer oldu-

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

ğu gibi gönderilmeyeceklerine dair evvelce Rusya Hükûmeti tarafından te'minât-ı kaviyye i'tâ edilmiş olduğundan ve ol bâbda Hariciye nâzırı paşa tarafından verilen izahâta göre firaren avdet eden Ermenilerden vaktiyle Hükûmet-i Seniyye ile Rusya Devleti beyninde teâtî olunan defterde esâmîsi muharrer olanların iadeleri takdirde kabulleri tabîi idüğü anlaşıldığından ber-mûceb-i iş'âr-ı nezâret te'minât-ı mesbûkaya tevfi kan merkûmûndan gelmiş olan Ermenilerin geri alınması ve gelmek isteyen Ermenilerin firarla Memâlik-i Şahane'ye avdetlerine meydan verilmemesi zımnında devlet-i müşârun-ileyhâ nezdinde teşebbüsât-ı mukteziye ve serî'a icrası hususunun Hariciye Nezâreti'ne tebliği tezekkür kılındı.

[9 Mart 1902]

(Meclis-i Vükelâ azâlarının imzaları)

MV, 103/70

34

**RUSYA'YA DÖNEN ERMENİLERİN KABUL
EDİLMEMESİNİN İKİ DEVLET ARASINDA
HOŞNUTSUZLUĞA SEBEP OLACAĞI**

Rus hudut memurlarının geri dönen Ermenileri kabuldten kaçınmalarının iki devlet arasında bu konuda varılan anlaşmaya uymadığının Petersburg büyükelçisi tarafından Rusya Dışişleri bakanına iletildiği

Bâb-ı Âlî

Tercüme Odası

Numara: 32

Fî 21 Mart sene 1318

Nev'-i Tercüme: Rusya'da bulunan Ermenilere dair 2/18 Mart sene [1]902 tarihli ve 29 ve 39 numaralı iki kıt'a tahrirâta cevap

Hariciye Nezâreti'ne 27 Mart sene [1]902 tarihiyle Petersburg Sefâret-i Seniyyesi'nden vârid olan 650 numaralı tahrirâtın tercümesidir.

Rusya'da bulunan Ermenilere dair şehr-i hâlin ikisi ve on sekizi tarihli ve yirmi dokuz ve otuz dokuz numaralı iki kıt'a tahrirât-ı aliyye-i âsafâneleri

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

melfûfâtıyla beraber resîde-i dest-i tevkîr oldu. Hariciye nâzırı nezdinde ol bâbdaki teşebbüsâtımı te'kîd ve taraf-ı âlî-i âsafânelerinden bildirilen vukuât-ı ahîreyi beyân ile beraber Rus hudud memurlarının bu makûle Ermenileri Rusya'ya kabulden istinkâf etmeleri devleteyn beyninde bu bâbda takarrür etmiş olan itilâf ile asla kâbil-i tevîk olmadığı hakkında nazar-ı dikkatini celb etdim. Müşârunileyh memurîn-i mezkûreye evâmîr-i lâzîme i'tâ edeceğini va'd etdi. Emr u fermân.

[3 Nisan 1902]

HR. SYS, 2863/66

35

**RUSYA'DAN GİZLİCE OSMANLI ÜLKESİNE GELEN
ERMENİLERİN TEKRAR RUSYA'YA KABULLERİNDEKİ
PROBLEMİN AŞILMASI GEREKTİĞİ**

Petersburg büyükelçisi ile görüşen Rusya Dışişleri bakanının, Rusya'dan gizlice Osmanlı ülkesine gelen Ermenilerin Rusya'ya kabullerinde problem çıkarılmaması için hudut memurlarına gerekli emirleri vereceğini ifade ettiği

Bâb-ı Âlî

Tercüme Odası

Numara: 87

Fî 29 Mayıs sene 1318

Nev'-i Tercüme: Rusya'dan hafiyyen Memâlik-i Şahane'ye azîmet etmiş olan bazı Ermenilerin Rusya toprağına adem-i kabulüne dair Hariciye nâzırı nezdinde teşebbüsât icra edildiğine dair 14 Mayıs sene [1]902 tarihli ve 76 numaralı tahrirâta cevab

Hariciye Nezâreti'ne 31 Mayıs sene [1]902 tarihiyle Petersburg Sefâreti Seniyyesi'nden vârid olan 171 numaralı tahrirâtın tercümesidir.

Rusya'dan hafiyyen Memâlik-i Şahane'ye azîmet etmiş olan bazı Ermenilerin Rusya toprağına adem-i kabulüne dair resîde-i dest-i ta'zîm olan fî 14 Mayıs sene [1]902 tarihli ve yetmiş altı numaralı tahrirât-ı aliyye-i âsafâneleri üzerine Hariciye nâzırı nezdinde teşebbüsât-ı lâzîmede bulundum. Mü-

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

şârunileyh bu makûle Ermeniler hakkında hudud memurlarına evâmîr-i lâzîme i'tâ eyleyeceğini cevaben bendenize ifade etdi. Emr u fermân.

[11 Haziran 1902]

HR. SYS, 2863/81

36

**GİZLİCE OSMANLI ÜLKESİNE GİREN ERMENİLERİN
İADE EDİLDİKLERİNDE RUSYA SINIRINDA
ENGELLENMEMELERİ İÇİN PETERSBURG
BÜYÜKELÇİSİNİN ÇABALARI**

*Petersburg büyükelçisinin, Rusya'dan gelerek gizlice Osmanlı topraklarına giren Ermenilerden iade edilenlerin Rusya'ya kabulünde-
ki problemin aşılması için Rusya Dışişleri Bakanlığı nezdindeki
faaliyetlerini sürdüreceği*

Bâb-ı Âlî

Tercüme Odası

Numara: 88

Fî 30 Mayıs sene 1318

Nev'-i Tercüme: Rusya'dan hafiyyen Memâlik-i Şahane'ye azîmet etmiş olan bazı Ermenilerin Rusya toprağına adem-i kabulüne dair 31 Mayıs sene [1]902 tarihli ve 171 numaralı tahrîrâta zeylen 97 numaralı telgrafnâmeye cevap

*Nezârete fî 11 Haziran sene [1]902 [tarihiyle] Petersburg
Sefâret-i Seniyyesi'nden [vârid olan] 183 [numaralı] telgrafnâme*

Doksan yedi numaralı telgrafnâme-i âsafâneleri ahz olundu.

Geçen Mayıs'ın otuz biri tarihli ve yüz yetmiş bir numaralı tahrîrât-ı acizânem yetmiş altı numaralı tahrîrât-ı aliyye-i nezâret-penâhîlerinde mün-deric evâmîre imtisâlen Hariciye nâzırı nezdinde icra etmiş olduğum teşebbüsâtın neticesini hâvîdir. Bu bâbda tecdîd-i teşebbüsâtta tecvîz-i kusur etmeyeceğim derkârdır.

[12 Haziran 1902]

HR. SYS, 2863/82

**RUS HÜKÜMETİ'NİN, ERMENİ MÜLTECİLERİ ZORLA
RUS TÂBİİYETİNE GEÇİRMEK İSTEMESİ ÜZERİNE
ERMENİLERİN TOPLUCA SINIRA DOĞRU HAREKET
ETTİKLERİ**

Rusya Hükümeti'nin 23 Ağustos 1902 tarihinde aldığı bir kararla mülteci Ermenileri tutuklayarak Rus tâbiyetini kabule zorlaması üzerine Ermenilerin topluca sınıra doğru ilerledikleri, içlerinden bazılarının memleketlerine dönmek için bir ay mühlet istedikleri

Bâb-ı Âlî

Tercüme Odası

Numara: 200

Fi 25 Ağustos sene 1318

Nev'-i Tercüme: Ermeni mültecilerinin cebren Rus tâbiyetine idhallerine teşebbüs olunması üzerine bundan bi'l-imtinâ' memleketlerine avdet için topdan hududa doğru gitdiklerine ve bazıları dahi bir ay mühlet talep eylediklerine dair

Hariciye Nezâreti'ne fi 27 Ağustos sene [1]902 tarihiyle Tiflis

Başşehbenderliği'nden vârid olan 27 numaralı tahrirâtın tercümesidir.

Rusya Hükümeti tarafından şehir-i hâlin yirmi üçü tarihinde ittihâz olunan karar-ı ahîr mücebince Ermeni mültecileri bi't-tevkif cebren Rus tâbiyetine kayd ve idhal edilmek üzere polis komiserliği nezdine îsâl olunmuşlardır.

İşbu mülteciler tâbiyet-i Osmaniyyeleri'ni asla terk etmek istemedikleri cihetle bundan imtinâ' etmişler ve şu dört gün zarfında memleketlerine avdet için topdan hududa doğru gitmişlerdir. İçlerinden bazıları dahi umûr ve mesâlih-i zâtiyelerini bi't-tesviye memleketlerine avdet etmek üzere bir ay mühlet talep eylemişlerdir. Emr u fermân.

[7 Eylül 1902]

HR. SYS, 2840/41

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

38

**RUS TÂBİİYETİNE GEÇİRİLMEK İSTENEN VE OSMANLI
SINIRINA İLERLEYEN ERMENİLERİN KABUL
EDİLMEYEREK İADELERİ İÇİN ÇALIŞMALAR YAPILDIĞI**

Rusya Hükûmeti'nin, verdiği güvenceye aykırı olarak zorla tâbiiyetine geçirmek istediği Ermenilerin Osmanlı ülkesine kabul edilmeyip gelenlerin de iadesi için gerekli önlemlerin alındığı

**Bâb-ı Âlî
Daire-i Hariciye
Mektubî Kalemi
Aded: 2049**

Huzur-ı Sâmi-i Hazret-i Sadâret-penâhi'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Rusya Hükûmeti tarafından Efrecî Ağustos'un yirmi üçü tarihinde it-tihâz olunan karar-ı ahîr mûcebince Ermeni mültecilerinin bi't-tevkif cebren Rus tâbiiyetine kayd ve idhal edilmek üzere polis komiserliği nezdine îsâl olunduklarını ve işbu mültecilerin tâbiiyet-i Osmaniyyeleri'ni asla terk etmek istemedikleri cihetle bundan imtinâ' ile Efrecî Ağustos evâhinde memleketlerine avdet için topdan hududa doğru gitdiklerini ve içlerinden bazıları dahi umûr ve mesâlih-i zâtiyelerini bi't-tesviye memleketlerine avdet etmek üzere bir ay mühlet taleb eylediklerini mutazammın Tiflis Başşehbenderliği'nden vârid olan 27 Ağustos sene [1]902 tarihli ve yirmi yedi numaralı tahrirâtın tercümesi leffen takdim kılınmakla emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 4 Cumâdelâhire sene 1320 ve fî 25 Ağustos sene 1318

Hariciye Nâzırı
Tevfik

**

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

Sadâret-i Uzmâ
Mektubî Kalemi
14 Cumâdelâhire sene [1]320
4 Eylûl sene [1]318

Rusya Hükûmeti'ne de tebligât icrası cümle-i emr u
fermân-ı hümâyûn-ı şahaneden olmasına
nazaran Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne
de tebliği menûl-ı re'y-i âlîdir

Elden

Taraf-ı Vâlâ-yı Seraskerî ile
Hariciye ve Dahiliye Nezâret-i Celîleleri'ne

Bugünkü tarihli diğer tezkireye zeyldir:

Rusya Hükûmeti tarafından verilen emr-i ahîr üzerine Kars Polis müdürünün takrîben iki bin nefer Ermeni'yi hudud-ı hakaniyeye göndermek üzere bulunduğu Kars Başşehbenderliği'nin Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne vuku bulan iş'ârından münfehim olduğundan Meclis-i Mahsus-ı Vükelâ'nın karar-ı ahîr-i ma'rûzu ve şeref-sâdır olan emr u fermân-ı hümâyûn-ı mülûkâne hükm-i celîli vechile gerek zikrolunan iki bin Ermeni'nin gerek ba'd-ezîn hududa gelecek olanlar bulunur ise bir ferdinin bile kabul edilmeyip kâmilan iade olunması ve Rusya Hükûmeti'ne de ona göre icra-yı tebligât edilmesi şeref-sudûr buyurulan irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî icab-ı âlîsinden olduğu Mâbeyn-i Hümâyûn-ı Cenâb-ı Mülûkâne Başkitâbet-i Celîlesi'nden bâ-tezkire-i hususiye ahîren inbâ ve "Hariciye/Dahiliye" Nezâret-i Celîleleri'ne de tebligât icra kılınmakla* icab edenlere ber-mantûk-ı emr u fermân-ı hümâyûn-ı şahane serî'an vesâyâ-yı ekîde ifası bâbında.

**

* **Hariciye:** "...Nezâret-i Celîlelerince de ber-mantûk-ı emr u fermân-ı hümâyûn-ı şahane serî'an muktezâsının ifa ve neticesinin inhâsına himmet".

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

Sadâret-i Uzmâ

Mektubî Kalemi

14 Cumâdelâhire sene [1]320

4 Eylûl sene [1]318

Elden

Dahiliye, Hariciye Nezâret-i Celîleleri'yle Taraf-ı Vâlâ-yı Seraskerî'ye

Memnû'iyet-i müttehaze hilâfına olarak Rusya'dan Erzurum, Van, Bitlis vilâyetlerine bir takım Ermenilerin vürûd etdiği ve adedlerinin gitdikçe artmakda olduğu iş'ârât-ı mahalliyyeden ve Rusya Hükûmeti tarafından ahîren ittihâz olunan karar mücebince Ermeni mültecileri bi't-tevkif cebren Rus tâbiiyetine idhal edilmek üzere polis dairesine îsâl olundukları ve bunlar tâbiiyet-i Osmaniyye'yi terk etmedikleri cihetle dört gün zarfında memleketlerine avdet için müctemi'an hududa doğru gitdikleri Tiflis Başşehbenderliği'nden Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne gelen tahrirâtdan anlaşılıp Memâlik-i Şahane'den Rusya'ya giden Ermenilerin avdetlerine müsaade olunmayacağı Rusya Hükûmetince te'min olunmuş iken bunların Rusya tâbiiyetini kabul etmemeleri sebebiyle Memâlik-i Şahane'ye iadelerine teşebbüs olunması te'minât-ı sâbıkaya muhalif olmasıyla Petersburg Sefâret-i Seniyyesince mukarrerât-ı sâbıkadan bahisle Rusya'da bulunan Ermenilerin Memâlik-i Şahane'ye avdet edememeleri esbâbının istihsâli zımnında tecdîd-i teşebbüsât olunmasının Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne ve gelmiş olan Ermenilerin Rusya'ya iadeleriyle beraber ba'd-ezîn geleceklerin hududdan geri çevrilmeleri için iktizâ eden vilâyâta te'kîd-i vesâyâ olunmasının savb-ı devletlerine/Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'ne ve cihet-i askeriyece dahi takayyüdât-ı lâzıme icrası zımnında Dördüncü Ordu-yı Hümâyûn Müşiriyeti'ne icra-yı tebligât edilmesinin taraf-ı vâlâ-yı Seraskerî'ye havalesi ve re's-i hududa gelen Ermenilerin adem-i kabullerinde ve iadelerinde bir gâile tahaddüs etmemesine itina olunmasının Serasker-i müşârunileyhle taraf-ı sâmililerine ilâveten tavsiyesi Meclis-i Mahsus-ı Vükelâ kararıyla lede'l-istîzân Ermeniler tarafından mukaddemâ vuku'a getirilen harekât-ı fesadiyeden sonra bazı devletlerin müracaatı üzerine ittihâz olunan mukarrerât sırasında o esnada Memâlik-i Şahane'den diyar-ı ecnebiyeye firar eden Ermenilerden avdet etmek isteyenlerin içinde yalnız vukuâtı

bulunmayan ve hüsn-i hâl ashâbından olanların kabul olunabileceği fıkrası da dermiyân olunmuş ve Rusya'ya giden Ermenilerin iade edilmemesi hakkında icra edilen teşebbüsât-ı mükerrere üzerine dahi Rusya Hükûmeti'nden bu bâbda Rusya İmparatoru hazretleri nâmına te'minât-ı kaviyye alınmış olduğu hâlde Rusya'daki Ermenilerin yine Memâlik-i Şahane'ye avdet etmeleri asla caiz olamayacağından ve bu bâbda Petersburg Sefâret-i Seniyyesi'ne yazılan telgrafnâmelere dair Hariciye Nezâret-i Celîlesi'nin manzûr-ı âlî buyurulan 11 Cumâdelâhire sene [1]320 tarihli ve 192 numaralı tezkiresinde Memâlik-i Şahane'ye avdet için Kars'da ictimâ eden firarî Ermenilerin on iki bin mütecâviz olduğu muharrer olarak bunun daha ziyade artması da tabî bulunduğundan ve Ermenilerin bundan maksadları vilâyât-ı şahane'ye toplanarak bazı mahallerde ekseriyet teşkil etmek ve hiç olmaz ise nüfus-ı İslâmiye mikdarına takarrüb edecek derecede bulunmak hususu olduğundan arz ve istîzân edildiği vechile muktezîyâtının ifası ve her hâlde bu makûle eşhâsın Memâlik-i Şahane'ye avdete imkân bulamamalarına suret-i mütemâdiye ve ekîdede pek ziyade ve fevkalâde dikkat edilmesi hususuna irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî şeref-müte'allik buyurularak Nezâret ve Serasker-i müşârunileyhimâya tebligât-ı lâzîme icra** kılınmış olmakla Nezâret-i Celîlelerince de ifa-yı muktezâsı.

Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'ne başkaca tezkire

Bugünkü tarihli diğer tezkireye zeyldir. Hariciye Nezâret-i Celîlesi'nden bugün gelen 13 Cumâdelâhire sene [1]320 tarihli ve 3133 numaralı tezkire-i melfûfede Rusya Hükûmeti'nin emri üzerine Kars Polis müdürünün takrîben iki bin nefer Ermeni'yi hudud-ı hakaniyeye iade etmek üzere olduğu Kars Başşehbenderliği'nden bildirilerek lede's-sual merkûm Ermenilerin

** **Hariciye'ye:** "...ve 13 C. sene [1]320 tarihli ve 3133 numaralı tezkire-i devletleri dahi Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'ne isrâ olunmakla Nezâret-i Celîlelerince dahi ber-mantûk-ı emr u fermân-ı hümayûn-ı şahane iktizâsının serî'an ifa ve neticesinin inbâsına himmet".

Taraf-ı Vâlâ-yı Seraskerî'ye: "...kılınmakla Bâb-ı Vâlâ-yı Seraskerîce dahi ber-mantûk-ı emr u fermân-ı hümayûn-ı şahane icab edenlere serî'an vesâyâ-yı lâzîme ifası bâbında".

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

men‘-i azîmetleri hususunun Petersburg'a yazıldığı Mösyö Maksimof tarafından ifade olunduğu gibi Petersburg Sefâret-i Seniyyesi'ne dahi te‘kîden vesâyâ icra edilmiş ise de merkûm Ermeniler hudud-ı hakaniyeyi geçmek isterler ise mürûrlarına kat‘iyyen meydan verilmemesi zımnında iktizâ edenlere vesâyâ-yı ekîde icrası lüzumu dermiyân olunmuş olmakla mündericâtına ve tebliğ olunan hükm-i irâde-i seniyye-i hazret-i Hilâfet-penâhî'ye nazaran iktizâsının serî‘an ifasına ve keyfiyetin inbâsıyla melfûfların iadesine himmet.

**

Sadâret-i Uzmâ

Mektubî Kalemi

Numara: 3792

25 Cumâdelâhire sene [1]320

15 Eylûl sene [1]318

Elden

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne

14 Cumâdelâhire sene [1]320 tarihli tezkireye zeyldir:

Rusya'dan bu defa hududu geçen yirmi beş Ermeni, nizâmiye müfrez-i seyyaresi ma‘rifetiyle Bargiri Hükûmeti'ne teslim olunup bunlar Rusya'ca kabul edilmeyeceklerinden ve Rusya'dan gelen Ermenilerin İran'a def‘i kâbil ise de bu suret mahzurdan sâlim olmadığından bahisle ne muamele olunmak lâzım geleceği Van Vilâyetince istifsâr kılınmasına nazaran Rusya Hükûmeti tarafından hilâf-ı te‘minât olarak Ermenilerin Memâlik-i Şahane'ye geçmelerine meydan verilmekde ve el-yevm mevkûf bulunan Ermenilerin iadelerinde kabulleri için Rusya Hükûmetince hudud memurlarına emir verdirilmesi lüzumu Erzurum Vilâyeti'nden bildirilmekde olduğuna dair Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'nin 22 Cumâdelâhire sene [1]320 tarihli ve 3792 numaralı tezkiresi leffen savb-ı devletlerine irsâl kılınmakla mütâlaa-i aliyyelerinin izbârına ve melfûfun iadesine himmet.

**

Bâb-ı Âlî
Daire-i Hariciye
Tercüme Odası
Aded

*Hariciye Nezâreti'ne 30 Eylül sene [1]902 tarihiyle Tiflis
Başşehbenderliği'nden vârid olan 35 numaralı tahrirâtın tercümesidir.*

Geçen Ağustos'un yirmi yedisi ve otuzu tarihli ve yirmi yedi ve yirmi sekiz numaralı iki kıt'a tahrirât-ı acizâneme zeyldir:

Memâlik-i Şahane'ye avdet etmek üzere müctemi'an hududa azîmet etmiş olan Ermeni firarîlerinin "Kars ve Aleksandropol" karyelerine dağıldıklarını bu kere istihbâr etdim. Petersburg Sefâret-i Seniyyesi'nin talimâtına imtisâlen merkûm Ermenilerin hududa doğru azîmetlerini men' için şehir-i hâlin on dördü tarihiyle Kafkasya guvernörüne bir tezkire irsâl ederek Ermeni firarîlerinin Memâlik-i Şahane'ye duhûlleri memnû' bulunduğundan buna cür'etyâb oldukları takdirde hududdaki memurîn-i Osmaniyye tarafından def' u tard olunacaklarını beyân ve merkûmûnun hududa doğru men'-i azîmetleri zımnında icab edenlere evâmîr-i lâzîme i'tâsını rica etdim. Bâlâda arz etmiş olduğum vechile merkûm firarîlerin her biri bir yere gitmiş olduğundan bunların takım takım hafîyyen hudud-ı hakanîden geçmeleri muhtemel olduğunu ve bir kere Memâlik-i Şahane'ye dahil olunca artık Rusya'ya avdet etmek istemeyecekleri gibi Rusya memurları dahi bunların tekrar Rusya'ya avdetlerine muvâfakat etmeyeceklerini arz u iş'âr etmeği vazifeden addeylerim. Emr u fermân hazret-i men lehül-emrindir.

A. MKT. MHM, 547/11

39

**SINIRA YAKIN RUS KÖYLERİNE GELEN ERMENİLERİN
RUS MEMURLARI TARAFINDAN İSKÂN EDİLDİKLERİ**

Kars ve Tiflis şehbenderlerinden, Osmanlı sınırına yakın Başköy ve Armutlu ile diğer Rus köylerine gelen Ermenilerin Rus memurları tarafından iskân için Kars ve Tiflis havalisine gönderildiklerine ilişkin malumatın bildirilmesinin istendiği

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

Bâb-ı Âlî
Tercüme Odası
Numara: 215
Fî 5 Kânûn-ı Evvel sene 1318

Nev'-i Tercüme: Hududa karîb Rus karyelerine
Rus memurları tarafından iskân etdirilen
Ermenilere dair Kars Şehbenderliği'nden
vârid olan tahrirât-ı cevabiye suretinin
leffen takdim olunduğuna dair

*Hariciye Nezâreti'ne 6 Kânûn-ı Evvel sene [1]902 tarihiyle Petersburg
Sefâret-i Seniyyesi'nden vârid olan 434 numaralı tahrirâtın tercümesidir.*

Başköy ve Armudlu ile hududa karîb sair Rus karyelerine peyderpey
vürûd eden Ermenilerin Rus memurîni tarafından berây-ı iskân Kars ve Tif-
lis havalisine sevk ve i'zâm olunduklarına dair Erzurum Vilâyet-i Aliyyesi'-
ne verilen malumâtı hâvî tahrirât-ı aliyye-i nezâret-penâhîleri resîde-i dest-i
ta'zîm oldu. Bu bâbda icra-yı tedkikât ile alacakları malumâtı taraf-ı acizâ-
neme iş'âr eylemeleri lüzumunu Kars ve Tiflis şehbenderlerimize tavsiye ve
ihtar eylediğimden, bu kere Kars Şehbenderliği'nden mevrûd tahrirât-ı cava-
biyenin sureti leffen takdim kılındı. Emr u fermân.

[18 Aralık 1902]

HR. SYS, 2864/20

40

ERMENİLERİN RUS TÂBİİYETİNE GİRMEK İÇİN ZORLANDIKLARI

*Rusya'dan gitmeleri için kendilerine verilen sürenin bitmesine az
bir zaman kala, gitmedikleri takdirde Rus tâbîiyetini kabul etmiş
sayılacak olan Ermenilerin Rusya'yı terk etmeleri için Rus memur-
ları tarafından tehdit edildikleri / Gürcü ve Rus işçilerin Ermeni
işçilere baskı yaptıklarından bazı Ermenilerin Amerika ve Marsil-
ya'ya gittikleri*

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

Bâb-ı Âlî
Tercüme Odası
Numara: 312
Fî 27 Kânûn-ı Evvel sene 1318

Nev'-i Tercüme: Ermenilerin Rusya'dan çıkmaları için verilen mühlet münkaziye olmak üzere olduğundan Rusya'da kaldıkları hâlde kendilerine Rus tâbiyetine dahil olmuş nazarıyla bakılacağından Rusya'dan çıkmaları arzu olunduğuna, Rus ve Gürcü amele ile beynlerinde hâsıl olan münâferete dair

Hariciye Nezâreti'ne fî 10 Kânûn-ı Evvel sene [1]902 tarihiyle Batum Başşehbenderliği'nden vârid olan 130 numaralı tahrirâtın tercümesidir.

Şehr-i hâlin on altısı tarihli ve 129 numaralı tahrirât-ı acizâneme zeylidir:

Ermenilerin Rusya'dan çıkmaları için verilen mühlet fî 1 Kânûn-ı Sâni sene [1]903 tarihinde münkaziye olacağı ve bu müddet hitâmında Rusya'da kaldıkları hâlde kendilerine Rus tâbiyetine dahil olmuş nazarıyla bakılarak haklarında Rus tebaası misillü muamele olunacağı beyânıyla Rusya'dan çıkmaları hususunda memurîn-i mahalliye tarafından mütemâdiyen ducâr-ı tehdidât oldukları gibi gerek Rus ve gerek Gürcüler bunların Rusya'da ikametlerine şedîden itiraz etmekde ve itirazlarını ekseriya mücadele derecesine kadar vardırırmakdadırlar. Hatta bundan iki gün mukaddem Rus ve Gürcü ameleleri bir İngiliz vapuruna gaz sandıkları tahmîl etmekde olan Ermeni ameleleri terk-i eşgâle mecbur eylemiştir. Rus ve Gürcülerin Ermeni amele ile beraber çalışmaları için memurîn-i mahalliye tarafından ittihâz olunan karar hâdiseye nihayet vermiş gibi görünüyor idiyse de bugün istihbâr eylediğime nazaran memleketde mevcut amele müctemi'an kıyâm ederek Koşild fabrikasına azîmet etmişler ve Ermeni amelenin teb'îdini suret-i tehdidkârânede taleb ve kendilerinin memleketlerinde amele-i ecnebiyeye tercih edilmeleri lâzım geldiğini beyân eylemişlerdir. Bu hâl Ermenilerden bazılarını Amerika'ya ve bazılarını da Marsilya'ya hicrete mecbur etmektedir. Emr u fermân.

[9 Ocak 1903]

HR. SYS, 2840/47

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

41

**ERMENİ MİLİTANLARIN OSMANLI SINIRINA YAKIN
KARABULAK NAHİYESİ İLE KAĞIZMAN, REVAN VE
BAŞKALE CİVARINDA TOPLANDIKLARI**

Rusya'nın Osmanlı sınırına yakın Karabulak nahiyesi ile Kağızman, Revan ve İran'ın Selmas cihetinde bulunan Başkale taraflarında toplanan Ermeni militanlarına bu bölgelerdeki Ermeni ahali tarafından her türlü yardımda bulunulduğu anlaşıldığından militanların sınırı geçmemeleri için gerekli önlemlerin alınması

Bâb-ı Âlî

**Daire-i Umûr-ı Dahiliye
Teskî-i Muamelât Komisyonu
Aded: 772**

Müsta'cel

Huzur-ı Âlî-i Cenâb-ı Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Hudud-ı hakanîye civar Karabulak nahiyesinde tecemmu' eden iki yüz kadar Ermeni fedaisi Ararat Dağı'nın arkasından Revan cihetine savuşdukları ve İran'ın Selmas cihetindeki fedailerin dahi Başkale cihetinde tecemmu' etmekde oldukları anlaşıldığı Erzurum Vilâyeti'nden bâ-telgraf inbâ ve takayyüdâta itina olunması için vilâyet-i müşârunileyhâya cevaben ve Van Vilâyeti'ne re'sen vesâyâ ifa kılınmış ve keyfiyet Hariciye Nezâreti Celîlesi'ne de bildirilmiş olduğunun huzur-ı âlî-i fahîmânelerine izbârı Teskî-i Muamelât Komisyonu'ndan ifade kılındı. Ol bâbda emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 22 Muharrem sene [1]321 ve fî 7 Nisan sene [1]319

**Nâzır-ı Umûr-ı Dahiliye
Mehmed Memduh**

**

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

Sadâret-i Uzmâ

Mektubî Kalemi

Numara: 772

22 Muharrem sene [1]321

7 Nisan sene [1]319

Elden

Taraf-ı Vâlâ-yı Seraskerî'ye

Rusya'nın hudud-ı hakanîye civar Karabulak nahiyesinde tecemmu' eden iki yüz kadar Ermeni fedaisi Ararat Dağı'nın arkasından Revan cihetine savuşdukları ve İran'ın Selmas cihetindeki fedailerin dahi Başkale cihetinde toplanmakta oldukları Erzurum Vilâyeti'nin iş'ârından anlaşılaraq vilâyet-i müşârunileyhâya ve Van Vilâyeti'ne vesâyâ-yı lâzıme ifa olunduğu Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'nden bildirilmekle icab eden memurîn-i askeriyye de tebligât ifası bâbında.

**

Bâb-ı Âlî

Daire-i Umûr-ı Dahiliye

Tesrî'-i Muamelât Komisyonu

Aded

Erzurum Vilâyeti'nden alınan telgraftâmenin suretidir.

C. 5 Nisan sene [1]319. Tahkikât-ı vâkı'a-i çâkerâneme nazaran Kağızman ve Revan cihetlerinde iki-üç yüzü mütecâviz Ermeni mevcut olup yine avdet etmekde ve Ermeni fesad komiteleri tarafından küşâd edilmiş olan fırından meccânen ekmek alarak ve Rusya ve İran memâlikindeki Ermeni köylerinde mazhar-ı muâvenet olarak komiteler tarafından verilecek talimâta intizâr etmekde bulundukları anlaşılmış ve hiçbir vechile hududu tecavüz etmelerine meydan verilmemesi zımnında icab edenlere ifa-yı tebligât kılınmış olduğu ma'rûzdur.

Fî 9 Nisan sene [1]319

**

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

Bâb-ı Âlî
Daire-i Umûr-ı Dahiliye
Tesrî'-i Muamelât Komisyonu
Aded: 949

Huzur-ı Âlî-i Hazret-i Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

7 Nisan sene [1]319 tarihli tezkire-i acizîye [zeyldir]:

Kağızman ve Revan cihetlerinde iki-üç yüz Ermeni mevcut olup yine avdet etmekde ve Ermeni fesad komiteleri tarafından küşâd edilmiş olan fırından meccânen ekmek alarak ve Rusya ve İran memâlikindeki Ermeni köylelerinde mazhar-ı muâvenet olarak komiteler tarafından verilecek talimâta intizâr eylemekde bulundukları tahkikât-ı vâkı'adan anlaşıldığına ve hiçbir vec-hile hududu tecavüz etmelerine meydan verilmemesi zımında icab edenlere ifa-yı tebligât edildiğine dair cevaben Erzurum Vilâyeti'nden alınan telgraf-nâmenin sureti Tesrî'-i Muamelât Komisyonu ifadesiyle leffen huzur-ı âlî-i fahîmânelerine takdim kılındı. Van Vilâyeti'ne de te'kîden vesâyâ ifa edilmekle ol bâbda emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 29 Muharrem sene [1]321 ve fî 14 Nisan sene [1]319 / [27 Nisan 1903]

Nâzır-ı Umûr-ı Dahiliye

Mehmed Memduh

A. MKT. MHM, 547/30

42

**OSMANLI SINIRINA YAKIN YERLERDE TOPLANAN
SİLAHLI ERMENİ MİLİTANLARIN SINIRI GEÇMEMELERİ
VE DENİZ YOLUYLA SİNOP'TAN OSMANLI
SAHİLLERİNE ÇIKMAMALARI İÇİN GEREKLİ
ÖNLEMLERİN ALINMASI**

Kars, Iğdır, Kağızman, Maķû Karakîlisesi ve Selmas gibi Osmanlı sınırına yakın yerlerde toplanan silahlı Ermeni militanların Osmanlı sınırını geçmemeleri ve Rusya'nın Soçi, Adler, Gudauta, Sohum

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

*ve Tuapse gibi sahil bölgelerinden küçük yelken ve balıkçı kayıkla-
rıyla hareket ederek Sinop'tan Osmanlı sahillerine çıkmamaları için
gerekli önlemler alınmasının ilgili makamlara bildirildiği*

Sadâret-i Uzmâ

Mektubî Kalemi

20 Muharrem sene [1]321

Fî 5 Nisan sene [1]319

Tezkire

Taraf-ı Vâlâ-yı Seraskerî'ye, Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'ne

Beş yüz Ermeni müfsidinin hudud-ı hakanîyi tecavüz etmek üzere İğ-
dır ve Kağızman cihetlerinde tecemmu‘ eyledikleri Kars Başşehbenderliği'n-
den bildirilmesi üzerine bunların men‘i ve hududdan teb‘îdi esbâbının istik-
mâli hakkında Petersburg Sefâret-i Seniyyesi'ne tebligât ifa kılındığı Harici-
ye Nezâret-i Celîlesi'nden bildirilmiş ve takayyüdât-ı mukteziyenin icrası
için taraf-ı vâlâ-yı Seraskerî'ye/Nezâret-i Celîleleri'ne ve vilâyâta derhal ya-
zılmış olduğundan taraf-ı devletlerinden dahi te'kîd-i keyfiyet ve taleb-i ma-
lumât buyurulması bâbında.

Telgrafnâme

Van, Bitlis, Erzurum Vilâyâtına

Hudud-ı hakanîyi tecavüz etmek üzere İğdır, Kağızman cihetlerinde beş
yüz Ermeni'nin tecemmu‘ eyledikleri Kars Şehbenderliği'nden bildirilmekle
bunların men‘i ve hududdan teb‘îdi hakkında teşebbüsât icrası Petersburg
Sefâret-i Seniyyesi'ne yazıldıysa da oraca takayyüdât-ı mukteziyenin icrası
ve Ermenilerin tecavüzâtına meydan verilmemesiyle beraber ahalinin yekdi-
ğerine taarruzuna da imkân bırakılmaması ve ihbarât-ı vâkı‘a hakkında tah-
kikât icrasıyla inbâsı tavsiye olunur.

**

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

Sadâret-i Uzmâ

Mektubî Kalemi

Numara: 440

24 Muharrem sene [1]321

9 Nisan sene [1]319

Elden

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne

23 Muharrem sene [1]321 tarihli diğer tezkireye zeyldir:

Makû Karakilisesi'nde yüz elli ve Selmas'da iki yüzü mütecâviz müsellağ fedai toplandığı ve Tebriz'den gelen iki reis-i fesede Makû'ye giderek silahsız bulunan bazılarının teslîhiyle meşgul ve Rusya'daki rüesânın talimâtına muntazır bulunduğu Dördüncü Ordu Müşiriyet-i Celîlesi'nden bildirildiğinden bahisle fesede-i merkûmenin hudud-ı hakaniyeyi tecavüzden men'leri lüzumu taraf-ı vâlâ-yı Seraskerî'den alınan 21 Muharrem sene [1]321 tarihli ve 440 numaralı tezkire-i melfûfede beyân kılınmıştır. Bu bâbda evvelce vârid olan 20 Muharrem sene [1]321 tarihli ve 436 numaralı tezkire-i aliyyeleri üzerine de serasker-i müşârunileyh Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'ne tebligât icra olunmuş ise de revîş-i iş'ârâta nazaran Rusya ve İran taraflarında birçok Ermeni fesedesi ictimâ ve hudud-ı hakaniyeyi tecavüz için Rusya'daki rüesâ-yı fesadın talimâtına intizâr etmekde olup bunların maksad-ı mefsetkârâne ile tecemmu' ve teselluh ve Memâlik-i Şahane'ye tecavüze teheyü' etmelerine gerek Rusya gerek İran Devletlerince hasbe'l-musâfât nazar-ı müsâ-maha ile bakılmayacağı derkâr olduğundan Petersburg ve Tahran Sefâret-i Seniyyeleri vesâtatıyla teşebbüsât ve tebligât-ı ekîde ve müsmire ifasıyla oralardaki erbâb-ı iğtişâş hakkında tedâbîr-i şedîde ve ciddiye ittihâzı esbâbının istihsâline ve neticesinin inbâsına himmet.

**

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

Sadâret-i Uzmâ
Mektubî Kalemi
Numara: 620
1 Safer sene [1]321
16 Nisan sene [1]319

Elden

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne

Kars ve Kağızman civarındaki karyelere Rusya tarafından kırmızı renkli bir takım defterlerin tevzî' olunduğu ve mezkûr defterlerin hâvî olduğu sütunlara karyelerde silah isti'mâl edebilecek eşhâsın mikdarıyla vesâit-i nakliye-i muhtelifenin cinsi ve mikdarı kaydedildiği Hudud Kumandanlığı'nın iş'ârına atfen Dördüncü Ordu-yı Hümâyûn Müşiriyet-i Celîlesi'nden iş'âr edildiğine dair taraf-ı vâlâ-yı Seraskerî'den vârid olan 29 Muharrem sene [1]321 tarihli ve 550 numaralı tezkire leffen savb-ı devletlerine irsâl kılınmakla serî'an bi't-tahkik istihsâl olunacak malumât-ı mevsûkanın inbâsına ve melfûfun iadesine himmet.

**

Sadâret-i Uzmâ
Mektubî Kalemi
Numara: 162
12 Safer sene [1]321
27 Nisan sene [1]319

Müsta'cel

Taraf-ı Vâlâ-yı Seraskerî'ye, Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'ne

26 Muharrem sene [1]321 tarihli tezkireye zeyldir^{*}.

Bir takım Ermeni fesedesinin Bayezid'in Abbasgöl ve Karabulak ve Eleşkird cihetlerinden Memâlik-i Şahane'ye dahil olmak istedikleri gibi İran tarafından dahi Van vilâyeti hududunu tecavüz eylemek üzere bazı çeteler

^{*} **Dahiliye'ye mebde'**: "20 Muharrem sene [1]321 tarihli tezkireye zeyldir:"

tertib eylemekde ve el-yevm Kars'a tâbi muharrerü'l-esâmî karyelerde bazı Ermeni fedaileri bulunmakda olduğu ve Paskalya münasebetiyle Kars'a gelen bir takım Ermeni fedailerinin ahali-i İslâmiyeye taarruz edecekleri istihbâr kılınması üzerine hükûmât-ı mahalliye nezdinde teşebbüsât-ı mukteziye lede'l-icra fesede-i merkûmenin takibi ve ahali-i İslâmiyenin muhafazası zım-nında tedâbîr ve takayyüdât ifa kılındığından bahisle hudud-ı hakaniyece dahi tedâbîr-i ciddiye ve mükemmeleye tevessül olunmak üzere lâzım gelenlere vesâyâ icrası hakkında Kars Başşehbenderliği'nden bi'l-vürûd Hariciye Nezâret-i Celîlesi'nden gönderilen tahrirâtın sureti leffen taraf-ı vâlâ-yı sipehdârîlerine tisyâr** ve keyfiyet Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'ne de iş'âr kılınmış olmakla cihet-i askeriyece dahi icab edenlere tebligât ifası bâbında.

**

Bâb-ı Âlî
Daire-i Hariciye
Mektubî Kalemi
Aded: 845

Huzur-ı Sâmi-i Hazret-i Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Hudud-ı hakaniyenin Çermeli⁶ kordonu karşısında bulunan Rusya'nın Ortakale kordonuna çadır ve cephâne ile elli re's esb ve üç yük silah ve biraz da efrâd vürûd ettiği ve ahali esblerinin Mart içinde iki defa muayene olunduğu ve şu aralık hududa civar Hıristiyan karyelerine bir takım Ermeni hazesinin peyderpey gelmekde bulunduğu Hudud Kumandanlığı'nın iş'ârı üzerine Dördüncü Ordu-yı Hümayûn Müşiriyet-i Celîlesi'nden telgrafla izbâr edildiğini hâvî taraf-ı âlî-i Seraskerî'den huzur-ı sâmi-i dâver-i efhamîlerine takdim olunup nezâret-i acizîye havale buyurulan 8 Muharrem sene [1]321 tarihli tezkire üzerine sebk eden vesâyâyâ cevaben tahkikât-ı vâkı'aya göre Ermeni mültecileri Bulgar eşkıyası tarafından Rumeli vilâyât-ı şahanesinde

** **Dahiliye'ye:** "...ve keyfiyet taraf-ı vâlâ-yı Seraskerî'ye de iş'âr kılınmış olmakla nezâret-i celîlelerince dahi icab edenlere vesâyâyâ-yı serî'a icrasına himmet".

⁶ Metinde "Çermeki" şeklinde geçmektedir.

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

ihdâs olunan hâl-i hâzır nazar-ı itibara alarak bir taarruza hâzırlanmakda ve bu maksada mebnî bir takım Ermenilerin Erzurum, Sason ve Bayezid cihetlerinde ictimâ etmekde olduklarını ve ahîren istihsâl olunan malumâta nazaran takrîben on beş bin râddesinde bulunan bütün bu Ermenilerin mükemmel surette müsellah olup hatta sekiz kıt'a topları bile olduğunu ve Avrupa ve Amerika'dan gelen yüzlerce Ermeniler Memâlik-i Şahane'ye duhûl için İran'da vâki Selmas ve Hoy'a gitmek üzere Tiflis'den geçdiklerini ve Ortakale Rus kordonuna sevk ve i'zâm olunan asker ve mühimmâta gelince; Rus ordusu harekât-ı askeriye icrasını daima i'tiyâd edinmiş olduğundan bunun fevkalâde bir hareket olmadığını ve bazı ifadâtı şâmil Tiflis Başşehbenderliği'nden vârid olan 29 Nisan sene [1]903 tarihli ve 2 numaralı tahrirâtın tercümesi leffen takdim kılınmış ve Petersburg ve Tahran Sefâret-i Seniyyeleri'ne vesâyâ-yı lâzime icra olunmuş olmakla emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 18 Safer sene [1]321 ve fî 3 Mayıs sene [1]319

Hariciye Nâzırı

Tevfik

**

Bâb-ı Âli
Daire-i Hariciye
Tercüme Odası
Aded

*Hariciye Nezâreti'ne 29 Nisan sene [1]903 tarihiyle
Tiflis Başşehbenderliği'nden vârid olan 2 numaralı tahrirâtın tercümesidir.*

Şehr-i hâlin on beşi tarihli ve yüz on beş numaralı tahrirât-ı aliyye-i âsafânelerine cevabdır:

Mahall-i memuriyet-i acizâneme muvâsalat eder etmez taraf-ı âlî-i nezâret-penâhîlerinden emir buyurulan malumâtı derhal istihsâle müsâra'at eyledim. Tahkikât-ı vâkı'aya göre Ermeni mültecileri Bulgar eşkıyası tarafından Rumeli vilâyât-ı şahanesinde ihdâs olunan hâl-i hâzır nazar-ı itibara alarak bir taarruza hâzırlanmakda ve bu maksada mebnî bir takım Ermeniler Er-

zurum, Sason ve Bayezid cihetlerinde ictimâ etmekdedirler. Ahîren istihsâl eylediğim malumâta nazaran takrîben on beş bin râddesinde bulunan bütün bu Ermeniler mükemmel suretde müsella olup hatta sekiz kıt'a topları bile var imiş. Avrupa ve Amerika'dan gelen yüzlerce Ermeniler Memâlik-i Şahane'ye duhûl için İran'da vâki Selmas ve Hoy'a gitmek üzere buradan geçmişlerdir. Ortakale Rus kordonuna sevk ve i'zâm olunan asker ve mühimmâta gelince; Rus ordusu harekât-ı askeriye icrasını daima i'tiyâd edinmiş olduğundan bu fevkalâde bir hareket değildir. Şimdilik hususât-ı meşrûhanın arz u iş'ârıyla iktifa eder ve Hükûmet-i Seniyyece mûcib-i fevâid olabilecek bi'l-cümle malumâtı bi'l-istihsâl taraf-ı âlî-i âsafânelerine iş'ârda tecvîz-i kusura etmeyeceğimi arz eylerim. Emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

**

*Sefâret-i Seniyye'ye Kars Başşehbenderliği'nden vârid olan
fî 7 Mayıs sene 1319 tarihli ve 786/1387 numaralı tahrirât-ı cevabiye suretidir.*

Rusya'da bulunan Ermeni firarîlerinden on beş bin kadarının Memâlik-i Mahrûse-i Şahane'ye tecavüz kasdıyla hudud-ı hakanînin Erzurum ve Sason ve Bayezid cihetlerine yakın mahallerinde tecemmu' etmekde bulundukları ve merkûm Ermenilerin mükemmel suretde müsella olup hatta sekiz kıt'a topa dahi mâlik oldukları ve Avrupa ve Amerika'dan vürûd eden yüzlerce Ermenilerin İran cihetinden Memâlik-i Şahane'ye duhûl etmek üzere Tiflis'den geçip Hoy ve Selmas'a gitdikleri cümle-i tahkikâtından bulunduğu Tiflis Başşehbenderliği'nden iş'âr kılındığından bahisle bu bâbdaki tahkikât ve istitlâ'ât-ı mevsûka-i acizânemin hemen inbâsını âmir şeref-vârid olan fî 29 Nisan sene 1319 tarihli ve üç yüz yirmi sekiz hususî numaralı tahrirât-ı aliyye-i cenâb-ı sefâret-penâhîleri mütâlaa-güzâr-ı acizânem oldu. Bu taraflarda bulunmakda olan Ermeni erbâb-ı mefsedetinin bu yakınlarda yine icra-yı mefsedete kalkışmakda oldukları ve hatta hudud-ı hakanîyi tecavüzle Memâlik-i Mahrûse-i Şahane'de îkâ'-ı şûrişe ne suretle hâzırlanmakda oldukları ve hududu nerelerden tecavüz tasavvurunda bulunduklarıyla bunların mikdarı hakkında vaktiyle dest-res olduğum malumât-ı acizânemi muhtevî olup makam-ı

sâmî-i nezâret-penâhîye takdim eylemiş olduğum fî 8 Nisan sene 1319 tarihli raporun bir kıt'a suret-i müstahrecesi manzûr-ı sâmî-i âsafâneleri buyurulmak üzere leffen arz u takdim kılınmış olduğundan mezkûr rapor mütâlaasından dahi rehîn-i ilm-i sâmî-i fahîmâneleri buyurulacağı üzere hudud-ı hakanî-yi tecavûze hâzırlanmakda olan erbâb-ı fesadın tahkikât-ı acizâneme nazaran umumu ancak beş yüze karîb bir râddede olabileceğinden Tiflis Başşehbenderliği'nin iş'ârı vechile on beş bin nefer fedainin bu tarafda bi'l-ictimâ' hududu tecavüz eylemeleri mübâlağadan hâlî olmadığı gibi gerçi Ermenilerin müsellah oldukları vâki ve ekserîsinde Rus berdankaları ve hatta bazılarında yeni sistem Rus tüfenkleri dahi mevcut ise de bunların sekiz kıt'a da topa mâlik oldukları tahkikât-ı acizâneme tevâfuk edemediğinin ve fakat acizleri Ermeni erbâb-ı fesadının harekâtını nazar-ı dikkatden dûr tutmamakda idüğünden o bâbda da âtiyen istihsâl olunabilecek malumâtın dahi arzı tabî bulunmuş olduğunun cevaben arzına müsâra'at eylerim. Ol bâbda emr u fermân hazret-i men lehül-emrindir.

**

Bâb-ı Âlî
Daire-i Hariciye
Tercüme Odası
Aded

Hariciye Nezâreti'ne 23 Mayıs sene [1]903 tarihiyle Taygan Başşehbenderliği'nden vârid olan telgrafnâmenin tercümesidir.

Kafkasya sevâhilinde vâki Soçi'den alınan malumât-ı mevsûkaya nazaran birçoğu Laz elbisesini lâbis ve esliha ve mevâdd-ı infilâkiyeyi hâmil takrîben üç yüz Ermeni firârîsinin küçük yelken kayıkları ve balık sandallarına râkiben Sinop'dan bed' ile rüzgârın müsaade edeceği sevâhil-i Osmanîye'ye çıkacaklar ve Soçi, Adler, Gudauta, Sohum, Tuapse'den⁷ hareket edecekler imiş.

**

⁷ Metinde "Tuhayis" şeklinde geçmektedir.

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

Bâb-ı Âlî
Daire-i Hariciye
Mektubî Kalemi
Aded

Huzur-ı Sâmi-i Hazret-i Sadâret-penâhi'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Kafkasya sevâhilinde kâin Soçi'den alınan malumât-ı mevsûkaya nazaran birçoğu Laz elbisesini lâbis ve esliha ve mevâdd-ı infilâkiyeyi hâmil takrîben üç yüz Ermeni firârîsinin Soçi, Adler, Gudauta, Sohum ve Tuapse'den küçük yelken kayıkları ve balık sandallarına râkiben Sinop'dan bed' ile rûzgârın müsaade edeceği sevâhil-i Osmanîye'ye çıkacakları mervî idüğünü şâmil Taygan Başşehbenderliği'nden ahz olunan 23 Mayıs sene [1]903 tarihli telgrafnâmenin tercümesi leffen takdim kılınmış ve bunların işbu harekât-ı mefsedet-cûyânelerinin men'i zımnında Rusya Hükûmeti nezdinde teşebbûsât-ı müessire icrası Petersburg Sefâret-i Seniyyesi'ne telgrafla tavsiye ve izbâr edilmiş olmakla takayyüdât-ı lâzime icrası hususunun iktizâ edenlere emr u izbârı merhûn-ı irâde-i aliyye-i dâver-i efhamîleridir. Emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 26 Safer sene [1]321 ve fî 11 Mayıs sene [1]319

Hariciye Nâzırı

Tevfik

**

Sadâret-i Uzmâ
Mektubî Kalemi
26 Safer sene [1]321
11 Mayıs sene [1]319

Elden

Taraf-ı Vâlâ-yı Seraskerî'ye,
Dahiliye Nezâreti ve Rûsûmât Emânet-i Celîleleri'ne

Kafkasya sevâhilinde kâin Soçi'den alınan malumât-ı mevsûkaya nazaran birçoğu Laz elbisesini lâbis ve esliha ve mevâdd-ı infilâkiyeyi hâmil

takrîben üç yüz Ermeni firarîsinin Soçi, Adler, Gudauta, Sohum, Tuapse'den küçük yelken kayıkları ve balık sandallarına râkiben Sinop'dan bed' ile rüzgârın müsaade edeceği sevâhil-i Osmaniyye'ye çıkacakları mervî bulunduğu Taygan Başşehbenderliği'nin 23 Mayıs sene [1]903 tarihli telgrafnâmesinde beyân ve bunların harekât-ı mefsedet-cûyânesinin men'i zımında Rusya Hükûmeti nezdinde teşebbüsât-ı müessire icrası Petersburg Sefâret-i Seniyyesi'ne telgrafla tavsiye olunduğundan bahisle takayyüdât-ı lâzımenin icrasının iktizâ edenlere tebliği lüzumu Hariciye Nezâret-i Celîlesi'nden bildirilmiş ve keyfiyet Dahiliye Nezâret ve Rûsûmât Emânet-i Celîleleri'ne de iş'âr edilmiş olmakla cihet-i askeriyece dahi iktizâ edenlere tebligât-ı lâzıme ve serî'a icrası bâbında.

**

Bâb-ı Âlî
Nezâret-i Umûr-ı Hariciye
Tercüme Odası
Aded

Hariciye Nezâreti'ne 2 Haziran sene [1]903 tarihiyle Petersburg Sefâret-i Seniyyesi'nden vârid olan 692 numaralı tahrirâtın tercümesidir.

Erzurum, Sason ve Bayezid cihetlerinden hudud-ı şahaneye tecavüz maksadıyla suret-i mükemmelede müsella ve sekiz topa mâlik mikdar-ı küllî Ermeni'nin hudud üzerinde tecemmu' etmekde oldukları Tiflis başşehbenderimiz tarafından iş'âr olunduğuna dair 13 Mayıs sene [1]903 tarihli ve yüz üç numaralı telgrafnâme-i nezâret-penâhîleri resîde-i dest-i ta'zîm oldu. Evvel be-evvel işin tahkikini Kars başşehbenderimize havale eylediğimden şehbender-i mûmâileyhden bu kere vârid olup sureti leffen takdim kılınan tahrirât-ı cevabiyede on beş bin denilen Ermenilerin mikdarında mübâlağa edilmiş olduğu ve yedlerinde top bulunduğunun dahi tebeyyün eylemediği iş'âr kılınmış ve tahrirât-ı mezkûrede hudud-ı hakanîye tecavüz edecekleri bildirilen beş yüz müfside gelince; geçen Mayıs'ın dokuzu tarihli ve altı yüz elli dokuz numaralı telgrafnâme-i acizânemle arz etmiş olduğum vechile 8 Mayıs sene [1]903 tarihli ve doksan sekiz numaralı telgrafnâme-i devletleriyle teb-

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

liğ buyurulan irâde-i seniyye-i hazret-i Padişahî hükm-i münîfi mücebbince taraf-ı çâkerîden zaten bu bâbda Rusya Hariciye Nezâreti nezdinde teşebbüsât-ı ekîde icra kılınarak ol bâbda memurîn-i aidesinin nazar-ı dikkati celb edileceğine dair va'd alınmıştır. Emr u fermân hazret-i men lehül-emrindir.

[2 Haziran 1903]

A. MKT. MHM, 547/29

43

**ERZURUM'DA DURUMUN ÇOK GERGİN
BULUNDUĞUNA VE ERMENİLERE KARŞI SERT
TEDBİRLER ALINDIĞINA İLİŞKİN HABERLERİN ASILSIZ
OLDUĞUNUN RUSYA BÜYÜKELÇİLİĞİ'NE BİLDİRİLDİĞİ**

Rusya Büyükelçiliği Baştercümanı Mösyö Maykof'un Erzurum Rus Konsoloshanesi'nin verdiği bilgilere dayanarak sunduğu belgede Ermenilere karşı bir takım sert önlemler alınmasına karar verildiği, bölgeye asker sevk edildiği ve Erzurum'da durumun çok gergin olduğuna dair alınan haberler üzerine Erzurum Vilayeti'nden gelen cevapta Ermenilere karşı hiçbir askerî harekât planlanmadığı, vilayette emniyet ve asayişin sağlandığı, ek bazı önlemler alınarak ihtiyâç durumunda konsoloshanelerin korunacağı, Rusya konsolosunun Ermeni militanları Sason'da topladığı, Bitlis'te toplanan Ermeni militanların Rusya'dan sızmalarına göz yuman küçük rütbeli Rus memurların cezalandırılmasının Rusya'dan isteneceği ve aslı olmayan söylentilerin Ermeni komiteleri tarafından yayıldığına ifade edildiği

Müsta'celdir

*Fî 7 Cumâdelûlâ sene [1]321 ve 19 Temmuz
sene [1]319 tarihli ve 876 numaralı tezkire-i sâmiyenin suretidir.*

Müşir paşa hazretleriyle müzâkere etmek üzere Erzincan'a azîmet ve avdet etmiş olan Erzurum valisiyle vuku bulan mülâkât neticesinden anlaşıldığına göre Ermenilere karşı bir takım tedâbîr-i hûnrîzâne ittihâzına kat'iyen karar verildiğine ve nefsi-i Erzurum'da hâl ve mevki pek ziyade gerginleşmiş olup şehirde bulunan asâkirin bir hayli kısmı sevk olunduğuna ve konsoloshâne hey'etiyle Rus Ermeni ailelerinin mahall-i ilticasında yalnız dört silah bulunup bir felâket vuku'u men' edilmek istenilir ise fezâyihin başlıca müret-

tiblerinden bulunan Bitlis valisinin azli lâzım geleceğine dair Erzurum Rusya konsolosunun iş'ârâtını hâkî Rusya Sefâreti Baştercümanı Mösyö Maykof tarafından vâki olan tebligât-ı şifahiyeyi mutazammın olup arz-ı atebe-i ulyâ kılınan varaka tercümesi bugün Mâbeyn-i Hümâyûn-ı Mülûkâne'de bulunulduğu esnada taraf-ı senâverîye tevdî' edilmiş ve keyfiyet derhal Erzurum Vilâyeti'nden isti'lâm olunmuş ise de iş'ârât-ı vâkı'a mübâlağadan ârî görülemeyip saye-i asayiş-vâye-i hazret-i Hilâfet-penâhî'de o misillü ahvâl ve harekât-ı gayr-ı marziye vuku'una meydan verilmeyeceği derkâr idüğüne ve konsolosun bu yoldaki iş'ârât ve iş'âtının beyne'l-ahali heyecan ve sû-i te'sirâtı müstelzim olabilir bunun mehâzîri ise müstağnî-i tezkâr bulunduğuna mebnî işin bu derece i'zâmına mahal olmadığının lisan-ı münasible sefârete tebliğ ve tefhîmi hususuna himmet buyurulması siyâkında.

**

*Fî 10 Cumâdelûlâ sene [1]321 ve
fî 22 Temmuz sene [1]319 tarihli tezkire-i sâmiyenin suretidir.*

Devletli müşîr paşa hazretleriyle müzâkere etmek üzere Erzincan'a azîmet ve avdet etmiş olan Erzurum valisiyle vuku bulan mülâkât neticesinden anlaşıldığına göre Ermenilere karşı bir takım tedâbîr-i hûnrîzâne ittihâzına kat'ıyyen karar verildiğine ve nefsi-i Erzurum'da hâl ve mevki pek ziyade gerginleşmiş olup konsoloshâne hey'etiyle Rus Ermeni ailelerinin mahall-i ilticasında yalnız dört silah bulunduğuna dair Erzurum Konsoloshânesi'nin iş'ârâtını hâkî Rusya Sefâreti Baştercümanı Mösyö Maykof tarafından tevdî' olunan varaka üzerine keyfiyet Erzurum Vilâyeti'nden isti'lâm edilmiş ve maa-hâzâ iş'ârât-ı vâkı'a mübâlağadan ârî görülemeyip saye-i asayiş-vâye-i hazret-i Hilâfet-penâhî'de ahvâl ve harekât-ı gayr-ı marziye vuku'una meydan verilmeyeceği derkâr olduğundan i'zâm-ı maddeye mahal olmadığının sefârete tefhîmi 7 Cumâdelûlâ sene [1]321 tarihinde taraf-ı devletlerine tavsiye olunmuş idi. Vilâyet-i müşârunileyhâdan gelen cevabda Ermeniler aleyhine hiçbir hareket mutasavver olmayıp vilâyetin her tarafında emn ü asayiş mahfûz bulunduğu gibi nefsi-i Erzurum'da dahi herkes iş ve gücüyle meşgul olup hiçbir gerginlik ve endişe Ermeniler arasında bile mevcut olmadığı ve

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

maa-hâzâ tedâbîr-i ihtiyâtiye ittihâzından geri durulmayıp lede'l-hâce konso-loshânelerin muhafazası tabîi bulunduğu ve Rusya konsolosu Sason'da bir takım fedailer ictimâ ettiği cihetle Bitlis vilâyetinde bir mesele hudûsü tak-dirinde tevessü'ünden endişe ettiğini ve şimdiki hâlde Erzurum vilâyeti için hiçbir şikâyet ve endişe bulunmadığını sarâhaten beyân ve Bitlis vilâyetinde ictimâ eden fedailerin Rusya cihetinden tecavüz edebilmiş olmaları her hâl-de hudud civarında bulunan ufak Rus memurlarının müsaade ve müsâmahasıyla olabileceğinden hükûmet-i metbû'asına müracaatla bunları te'dîb etti-receğini ilâveten ityân etmiş iken sefârete başka suretle iş'ârâtda bulunması sehve mebnî olacağı ve hilâf-ı vâki olan rivayât-ı mümâsilenin Ermeni komi-telerinin işâ'ât-ı mefsedetkârânesinden münba'is bulunduğu dermiyân kılın-masına nazaran sefârete icab ve münasibi vechile tefhîm-i keyfiyet buyurul-ması siyâkında.

[4 Ağustos 1903]

HR. SYS, 2795/6

44

OSMANLI-RUS SINIRINDA ERMENİ ASILLI SUBAYLARIN GÖREVLENDİRİLMEMELERİ GEREKTİĞİ

Rusya sınırında görev yapan bazı Ermeni subayların Ermeni boz-gunculara talimat verdikleri ve sınırdan geçişlerini kolaylaştırdık-ları anlaşıldığından Ermeni asıllı subayların sınırda görevlendiril-memeleri konusunun Petersburg büyükelçisi tarafından Rusya Dış-işleri bakanına iletildiği

Umum Erkân-ı Harbiye Dairesi

Dördüncü Şubesi

1247

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Rusya'nın hudud üzerinde istihdam eylemekde olduğu zâbitânından ba-zıları Ermeni erbâb-ı fesadına bir takım talimât i'tâ etmekde ve mürûrlarını teshîle çalışmakda oldukları cihetle Ermeni zâbitânının hududda istihdam edilmemesi esbâbının istikmâli Dördüncü Ordu-yı Hümâyûn Müşiriyeti Celî-lesi'nden vârid olan telgraftâmede beyân ve izbâr kılınmış olmakla icra-yı

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

icabıyla neticesinin emr u inbâ buyurulması bâbında emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 2 Rebûlâhir sene 1321 ve fî 14 Haziran sene 1319

Serasker

Rıza

**

Sadâret-i Uzmâ

Mektubî Kalemi

Numara: 1527

8 Rebûlâhir sene [1]321

21 Haziran sene [1]319

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne

Rusya'nın hudud üzerinde istihdam eylemekde olduğu zâbitândan bazıları Ermeni erbâb-ı fesadına bir takım talimât i'tâ etmekde ve mürûrlarını teshîle çalışmakda oldukları cihetle Ermeni zâbitânının hududda istihdam edilmemesi esbâbının istikmâli lüzumu Dördüncü Ordu-yı Hümâyûn Müşiriyet-i Celîlesi'nden bildirildiğini mutazammın taraf-ı vâlâ-yı Seraskerî'den vârid olan 2 Rebûlâhir sene [1]321 tarihli ve 1247 numaralı tezkire leffen savb-ı devletlerine irsâl kılınmış olmakla meâline nazaran iktizâsının ifa ve inbâsına ve melfûfun iadesine himmet.

**

Bâb-ı Âlî

Daire-i Hariciye

Mektubî Kalemi

Aded: 1761

Huzur-ı Sâmi-i Hazret-i Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Rusya'nın hudud üzerinde istihdam eylemekde olduğu zâbitândan bazıları Ermeni erbâb-ı fesadına bir takım talimât i'tâ etmekde ve mürûrlarını

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

teshîle çalışmakda oldukları cihetle Ermeni zâbitânının hududda istihdam edilmemesi esbâbının istikmâli lüzumu Dördüncü Ordu-yı Hümâyûn Müşiriyet-i Celîlesi'nden bildirildiğini mutazammın tezkire-i aliyye-i Seraskerî'nin irsâl buyurulduğu beyân-ı âlîsiyle iktizâsının ifa ve arz u inbâsı ifadesini şâmil resîde-i dest-i ta'zîm olan 8 Rebûlâhir sene [1]321 tarihli ve altı yüz doksan yedi numaralı tezkire-i sâmiye-i cenâb-ı Sadâret-penâhîleri mütâlâa-güzâr-ı çâkerî olarak sebk eden vesâyâyâ cevaben nezdinde teşebbüs icra edilen Rusya Hariciye nâzırının bu işe bakacağını va'd eylediğine dair Petersburg Sefâret-i Seniyyesi'nden vârid olan 24 Haziran sene [1]903 tarihli ve yedi yüz seksen dört numaralı tahrirâtın tercümesi tezkire-i meb'ûsenin iadesiyle beraber leffen takdim kılınmakla emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 12 Cumâdelûlâ sene [1]321 ve fî 24 Temmuz sene [1]319

Hariciye Nâzırı

Tevfik

**

Bâb-ı Âlî
Daire-i Hariciye
Tercüme Odası
Aded

Hariciye Nezâreti'ne 24 Temmuz sene [1]903 tarihiyle Petersburg Sefâret-i Seniyyesi'nden vârid olan 784 numaralı tahrirâtın tercümesidir.

Hudud üzerinde ifa-yı vazife etmekde olan Ermeniyü'l-asl bazı Rus zâbitânının bazı ef'âl ve harekâtına dair şehir-i hâlin sekizi tarihli ve yüz kırk üç numaralı tahrirât-ı aliyye-i nezâret-penâhîleri melfûfuyla beraber resîde-i dest-i ta'zîm oldu. Hariciye nâzırını görüp hudud-ı hakanî üzerinde bu gibi ahvâlden tevellüd edecek mehâzîri en münasib suretde bast u temhîd etmekliğin üzerine müşârunileyh bu işe bakacağını bendenize va'd eyledi. Emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

**

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

Sadâret-i Uzmâ

Mektubî Kalemi

Numara: 1761

16 Cumâdelûlâ sene [1]321

28 Temmuz sene [1]319

Taraf-ı Vâlâ-yı Seraskerî'ye

Rusya'nın hudud üzerinde istihdam etmekde olduğu zâbitândan bazıları Ermeni erbâb-ı fesadına talimât i'tâ ve mürûrlarını teshîl etmekde oldukları cihetle Ermeni zâbitânın hududda istihdam edilmemesi esbâbının istikmâli lüzumunu mutazammın 2 Rebîulâhir sene [1]321 tarihli ve 1247 numaralı tezkire-i aliyye-i Seraskerîleri üzerine bi'l-muhabere Hariciye Nezâret-i Celîlesi'nden gelen cevabda Rusya Hariciye nâzırının bu işe bakacağını va'd eylediği Petersburg Sefâret-i Seniyyesi'nin iş'âr-ı cevabîsine atfen dermiyân kılınmış olmakla ol bâbda.

[10 Ağustos 1903]

A. MKT. MHM, 548/2

45

**EÇMİYAZIN MANASTIRI İLE DİĞER ERMENİ KİLİSE,
MEKTEP VE MALLARINA RUSYA HÜKÜMETİ
TARAFINDAN EL KONULACAĞINA İLİŞKİN
SÖYLENTİLER**

Rusya'daki Eçmiyazın Manastırı ile diğer Ermeni kilise, mektep ve mallarına Rusya Hükümeti tarafından el konularak doğrudan idare edileceği söylentileri ile ilgili Ermeni Patrikhanesi'nde yapılan toplantıda Osmanlı Hükümeti'ni bu işe karıştırmak veya Rusya ile siyasî bir sorun çıkarma girişiminde bulunmak gibi bir karar alınmadığı, Patrikhane'nin Eçmiyazın Katogikosluğu'ndan bu konu ile ilgili alacağı bilgiye göre nasıl hareket edeceğini haber vereceği, Osmanlı Hükümeti'nin çıkarlarına aykırı bir şey yapılmayacağı, söz konusu girişim Eçmiyazın Katogikosluğu'nun onayı ile olmuş ise Patrikhanece bir şey yapılmasına gerek kalmayacağı ve cemaatlerin bir devlet ile ilgili yaptıkları toplantılarda bir görevli bulundurulmasının ruhanî meclis görüşmelerine karışıldığı ve engellendiği şeklinde yorumlanabileceğinin Adliye ve Mezâhib Nezâreti'nden bildirildiği

Adliye ve Mezâhib Nezâreti
Mezâhib Müdürlüğü

Rusya'daki Eçmiyazin manastırıyla diğer Ermeni kilise ve mektepleri emlâkine Rusya Hükûmeti tarafından vaz'-ı yed olunarak doğrudan doğruya idaresine teşebbüs edileceği rivayetinden dolayı Salı günü Ermeni Patrikhânesi'nde in'ikâd eden meclisin müzâkerâtı hakkında arz-ı malumâtı mutazammın bi't-takdim manzûr-ı âlî buyurulan tezkire-i hususiye-i acizî üzerine Hükûmet-i Seniyye'nin bu işe karışdırılması asla caiz olmadığı gibi tebaa-i Devlet-i Aliyye'den olan Ermeni cemaati meclisi tarafından bir devlet-i mütehâbbeye karşı tecavüz-kârâne lisan isti'mâli de devletçe rehîn-i rıza olamayacağına ve Ermenilerin taraf-ı Devlet-i Aliyye'den mazhar oldukları ni'am ü inâyâtın kadr-i âlîsini takdir ile tarîk-ı sadakatden ayrılmamaları ve hilâf-ı marzî ahvâlden mücânebet etmeleri lâzım gelip aksi hâldeki mehâzîr-i melhûza-i mühimmenin beyân-ı âlîsine ve cemaat meclislerinin böyle bir devlete karşı icra-yı müzâkerât etdikleri esnada nezâret-i acizîden esna-yı müzâkerede bir memur bulundurularak yolsuzluk vuku'una mahal bırakılmaması lüzumuna göre iktizâ-yı hâlin ifası hakkında şeref-sudûr buyurulan irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî'nin tebliğ-i ahkâm-ı münîfesine dair 26 Cumâdelûlâ sene [1]321 tarihli tezkire-i hususiye-i âsafâneleri üzerine Patrikliğe memur-ı mahsus i'zâmıyla ol bâbda tebligât-ı mukteziye ve münasibe ifa kılındıkda meclis-i mezkûrda Hükûmet-i Seniyye'yi işe karışdırmak veyahud gâile-i siyasiyeyi müntic teşebbüsâtda bulunmak gibi bir karar ittihâz edilmeyip evvel emirde rivayet-i vâkı'adan dolayı Eçmiyazin Katogikosluğu'ndan malumât ve izahât talebine mübâşeret olunmuş ve binâenaleyh hâl-i hâzır maslahat Patrikhâne ile Eçmiyazin arasında her vakit cereyân eden muhaberât kabîlinden bulunmuş olduğu ve mezkûr Katogikosluk'dan alınacak cevap üzerine bir şey yapılmak lâzım gelirse beyân-ı malumât edileceği ve her hâlde menfaat ve rıza-yı Hükûmet-i Seniyye'ye mugayir bir muamelede bulunulmayacağı ve maamâfih Rusya Hükûmeti'nin teşebbüs-i mervîsi mezkûr Katogikosluğun muvâfakatıyla vuku'a gelmiş olmak ihtimali de mevcut olup bu takdirde ise Patrikhânece hiçbir muameleye hâcet kalmayacağı cevaben ifade kılınmıştır. Cemaat meclislerinin böyle bir devlete karşı icra-yı müzâkerât eyledikleri esnada ber-mûceb-i emr u fermân-ı hümayûn-ı cenâb-ı mülûkâne nezâret-i aci-

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

zâiden bir memur bulundurulması hususu esasen mühim ve fevâid ve muhas-senât-ı kesîreyi müstelzim tedâbîrden iken vaktiyle ihmal ve imhâle uğraya-rak haiz olduğu ehemmiyet nazar-ı dikkatden dûr tutulmuş ve şimdi buna te-şebbüs olunması ise devletçe mecâlis-i ruhâniye müzâkerâtına müdahale ve mümâna‘at edildiği suretinde telakki ve işâ‘a olunarak ağıyâr u bedhâhân el-lerine bir ser-rişte-i şemâtet ü şikâyet geçmesine bâdî ve şu sırada bir mesele rengini alarak mûcib-i sudâ‘ olacağı şübheden vâreste ise de yine her ne vec-hile emr u fermân buyurulur ise mantûk-ı münîfinin infazına ibtidâr olunaca-ğının arz-ı atebe-i ulyâ kılınması mercûdur. Ol bâbda irâde hazret-i men lehül-emrindir.

Fi 27 Cumâdelûlâ sene [1]321 ve fî 8 Ağustos sene [1]319 / [21 Ağustos 1903]

Adliye ve Mezâhib Nâzırı

Abdurrahman

Y. MTV, 249/133

46

**PATRİKHANE'NİN RUSYA'DA ERMENİ KİLİSE VE
MANASTIRLARINA AİT MALLARA EL KONULMASI İLE
İLGİLİ KARARDAN VAZGEÇİLMESİ İÇİN MÜRACAATTA
BULUNMAYI GECİKTİRDİĞİ**

Rusya'daki Ermeni kilise ve manastırlarına ait mallara Rusya Hükümetince el konulması ile ilgili karardan vazgeçilmesi için Ermeni Patriği'nden Rus İmparatoru nezdinde teşebbüste bulunması istenmesine rağmen Patriğin 15 gün daha bekleyeceğini bildirdiği

Adliye ve Mezâhib Nezâreti

Mezâhib Müdürlüğü

Rusya'daki Ermeni kilise ve manastırları emlâkinin doğrudan doğruya zabt ve idaresine dair Rusya Hükümetince ittihâz olunan karardan dolayı isti-lâmî hâvî evvelce Ermeni Patrikhânesi tarafından Eçmiyazin Katogikosluğu'na yazılmış olduğu müstahber olan mektuba ahîren vürûd eden cevabda hükûmet-i müşârunileyhânın ol bâbdaki karar ve teşebbüsü Katogikosluk tara-

findan kabul edilmediği ve Erivan ve Tiflis ve Gümrü Ermenileriyle Rusya'da bulunan diğer Ermeni ahalinin dahi bu bâbda nümâyîşlerde bulunarak Katogikosluğa müzâheret gösterdikleri ve karar-ı mezkûrun Eçmiyazin Meclis-i Ruhânîsi'nde bulunan komiseri ma'rifetiyle doğrudan doğruya mezkûr Sinod'a tebliğ olunmakla beraber kabulünü mübeyyin bir mazbata tanzimi teklif edilmiş ise de meclis tarafından teklif-i vâki reddolunduktan başka komiserin dahi meclisten çıkmasına lüzum gösterilmekle mûmâileyhin Tiflis valisiyle bi'l-muhabere oraya azîmet eylediğini ve Ermenilerin karar-ı mezkûrdan dolayı umumiyetle gösterdikleri adem-i hoşnudî üzerine hükûmet-i müşârunileyhâca sükût ve iğmâz tarîkı ihtiyar olunduğunu ve maamâfih Eçmiyazin kürsüsü bilumum Ermenilerce mu'teber olmasına mebnî Memâlik-i Mahrûse-i hazret-i Padişahî'de sâkin Ermenilerin dahi bu bâbda mezkûr Katogikosluğa muâvenet etmeleri lüzumu iş'âr kılınmış ve Sis Katogikosluğu'yla Kudüs Ermeni Patrikliği'nden vürûd eden mektublarda dahi Rusya Hükûmeti'nin sâlifü'z-zikr kararından dolayı beyân-ı şikâyetle bu bâbda hükûmet-i müşârunileyhâya ya taraflarından münferiden veyahud Patrikhâne ile müştereken müracaat edilmesi gösterilmiş olduğu ve binâenaleyh geçen Perşembe günü Ermeni Patrikhânesi'nde Patrik efendinin riyâseti altında altı piskoposdan mürekkeben teşekkül eden meclisde mezkûr cevap kırâet edildikten sonra mukaddemki kararları vechile Rusya İmparatoru hazretlerine bir istid'ânâme gönderilerek bunda Ermeni Kilisesi hukuk ve imtiyâzâtına eslâfî taraftan riâyet edilmiş iken müşârunileyhin bu meslekden inhirâfî cemaatçe me'mûl edilmemekde olduğundan bahisle teşebbüs-i vâki'den sarf-ı nazar olunmasının suret-i nazikânede taleb ve iltimas edilmesine karar verilerek mezkûr istid'ânâmenin bir haftaya değin temhîr ve irsâl kılınacağı haricden haber alınmakla berây-ı malumât arz-ı keyfiyete ibtidâr kılındı. Ol bâbda irâde hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 17 Cumâdelâhire sene [1]321 ve fî 27 Ağustos sene [1]319

Adliye ve Mezâhib Nâzırı

Abdurrahman

**

Adliye ve Mezâhib Nezâreti
Mezâhib Müdürlüğü

Rusya'daki Ermeni kilise ve manastırları emlâkinin doğrudan doğruya zabt ve idaresine dair Rusya Hükûmetince ittihâz olunan karardan sarf-ı nazar olunmasının Rusya İmparatoru hazretlerinden taleb ve iltimasını hâvî olarak İmparator-ı müşârunileyhe bir istid'â gönderilmesine Ermeni Patrikhâne-since karar verildiğine ve bunun bir haftaya kadar irsâl olunacağı haber alındığına dair bi't-takdim manzûr-ı âlî buyurulan tezkire-i acizî üzerine Patrikhânece bu yolda istid'ânâme tanzim ve irsâlinden sarf-ı nazar olunması için suret-i münasibede teşebbüsât icrası şeref-sudûr buyurulan irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî icab-ı celîlinden olduğu 21 Cumâdelâhire sene [1]321 tarihli tezkire-i hususiye-i âsafâneleriyle tebliğ ve izbâr buyurulmasına mebnî Ermeni Patriği efendi nezdine bir memur i'zâmıyla ve sair vasıta ile vesâyâ-yı münasibe icra etdirildikde Rusya'daki Eçmiyazın Katogikosluğu'nun bi'l-cümle Ermenilere aid bir kürsî-i ruhânî olarak ona mensub emlâkde tebaa-i Devlet-i Aliyye'den olan Ermeniler dahi alâkadar bulundukları ve Rusya Hükûmeti'nin karar-ı mezkûru ise Ermeni cemaati beyninde pek ziyade sû-i te'sir hâsıl edip hatta bizzat Eçmiyazın Katogikosuyla maiyyetindeki hey'et-i ruhâniye karar-ı mezkûrdan dolayı şiddetle protesto eylemiş oldukları hâlde Memâlik-i Mahrûse-i Şahane'de bulunan cemaat efrâdı arasında bir gûne şemâtet vuku'una meydan verilmemiş oldukdan başka bu işde Hükûmet-i Seniyye'ye müracaatla istid'â-yı himayet ve vesâtat olunmak tarfıkına da tasdî'den ihtirâzen tevessül edilmemiş ise de kendilerince ehemmiyet-i mezhebiyeyi haiz olan böyle bir hususda büsbütün bî-kaydâne davranmaları mümkün olamayacağını düşünerek ve maslahatın resmîyetden külliyyen tecerrüdü için Patrikhâne meclisleri dahi işe müdahale etdirilmeyerek yalnız piskoposların hususî bir teşebbüs ve müracaatları kabîlinden olmak üzere İmparator-ı müşârunileyhe o yolda bir istid'ânâme gönderilmesi tensîb edilmiş olduğunu ve bunun dahi men'ine tasaddî edilmesi kendisince müte'azzir bulunduğunu Patrik-i mûmâileyhin cevaben ifade eylediği anlaşılmış ve şu aralık bu gibi teşebbüsâtın münasib ve caiz olmadığı hakkında be-tekrar vuku bulan tebliğât üzerine bu bâbda on beş gün kadar daha teennî edilebilece-

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

ği cevabı alınmış olmakla arz-ı keyfiyete ibtidâr kılındı. Ol bâbda irâde hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 27 Cumâdelâhire sene [1]321 ve fî 6 Eylöl sene [1]319 / [19 Eylöl 1903]

Adliye ve Mezâhib Nâzırı

Abdurrahman

Y. MTV, 251/67

47

**RUS HÜKÜMETİ'NİN ERMENİ KİLİSESİNE AİT MALLARA
EL KOYMA KARARINI PROTESTO İÇİN TİFLİS VE
ELİZABETPOL'DE GÖSTERİLER DÜZENLENDİĞİ**

Ermeni kilisesine ait malların Mülkiye memurları tarafından idare edilmesine dair Rusya Hükümetince alınan kararı protesto amacıyla Elizabetpol ve Tiflis'te Ermenilerin çıkardıkları karışıklıklarda 7 kişinin öldüğü, 27 kişinin de yaralandığı ve öldürülenler adına Ermeni Büyük Kilisesi'nde düzenlenen âyin sırasında askerler üzerine taş atılıp Rahip Ter Ararat ile birlikte karışıklık çıkaranlardan 3 kişinin tutuklandığı

Bâb-ı Âlî

Tercüme Odası

Numara: 193

Fî 25 Eylöl sene 1319

Nev'-i Tercüme: Ermeni Kilisesi'ne aid emvâlin memurîn-i mülkiyenin yed-i idaresine tevdî'i hakkında Rusya Hükümetince ittihâz olunan tedâbîr üzerine Ermeniler tarafından ikâ' olunan iğtişâşa dair Novye Vremya gazetesinde mûnderic bendin leffen takdim olunduğuna dair

Hariciye Nezâreti'ne 17 Eylöl sene [1]903 tarihiyle Petersburg Sefâret-i Seniyyesi'nden vârid olan 886 numaralı tahrirâtın tercümesidir.

Ermeni Kilisesi'ne aid emvâlin memurîn-i mülkiyenin yed-i idaresine tevdî'i hakkında Rusya Hükümetince ahîren ittihâz olunan tedâbîr üzerine

bir hayli Ermeniler tarafından geçen Ağustos-ı Rumî'nin yirmi dokuzuncu ve otuz birinci günleri Elizabetpol ve Tiflis şehirlerinde îkâ' olunan iğtişâşâ-ta dair *Novye Vremya* gazetesinin 17 Eylül sene [1]903 tarihli nüshasıyla Petersburg'da çıkan diğer bi'l-cümle evrak-ı havâdisde münderic bir bendin Fransızca tercümesi leffen takdim kılındı. Emr u fermân.

*Novye Vremya gazetesinin fî 17 Eylül sene [1]903
tarihli nüshasında münderic bend-i melfûfun tercümesidir.*

Ağustos'un yirmi dokuzuncu günü Elizabetpol şehrinde Ermenilerden mürekkeb bir cemm-i gafîr Ermeni kiliseleri emvâlinin memurîn-i mülkiye-nin yed-i idaresine tevdî'ine dair olan 12 Haziran sene [1]903 tarihli emirnâme-i İmparatorî'den nâşi îkâ'-ı iğtişâşât eylemiştir. Ermeniler asâkir üzerine taş atmağa başlayarak üç asker neferini cerîhadâr eylemişlerdir. Bu iğtişâşâ nihayet vermek için asker isti'mâl-i silaha mecbur olmuş ve bunun üzerine yedi kişi maktûl ve yirmi yedi kişi mecrûh oldukdan sonra kalabalık dağılmış-dır. Ağustos'un otuz birinci günü Tiflis'de Ermeni Büyük Kilisesi'nde âyin-i ruhânînin icrasından sonra papas etrafında iki bin kişi bulunduğu hâlde Eliza-betpol'de Ermeniler tarafından îkâ' olunan iğtişâşât esnasında maktûl olan altı kişinin istirahat-ı ruhu için dua etmiş ve resm-i mâtemi müteâkib Rahib Ter Ararat kiliseler emvâlinin gasb olunmasına karşı lanet-hân olmuş ve bu sırada ihtilâl-cûyâne ilânnâmeler tevzî' edilmiştir. Cemaat pür-gazab olarak zâbıta üzerine taşlar ve takrîben kırk-elli el revolver endâht eylemiştir. Memurîn-i zâbıta havaya revolver endâhtıyla mukabele etmişlerse de yine cemaatden bazı eşhâs cerîhadâr olmuşlardır. Memurîn-i zâbitadan bazıları darb ve cerh edilmiş ve mahall-i iğtişâşâta celb olunan Kazak askeri Rahib Ter Ararat dahi dahil olduğu hâlde iğtişâşın müşevviklerinden dört kişiyi tevkif ile kalabalığı dağıtmışlardır.

[8 Ekim 1903]

HR. SYS, 2868/14

**ERMENİLERİN OSMANLI TOPRAKLARINDA KARIŞIKLIK
ÇIKARMA HAZIRLIKLARI YAPTIĞI**

Ermenilerin Osmanlı topraklarında karışıklık çıkarmak amacıyla Kars, Soğanlı ve Kızılkilise civarında bir takım hazırlıklar yapmakta oldukları, ülkeye sokmak üzere bomba hazırladıkları ve kendilerine hudutta bulunan Ermeni asıllı Rus memurlarından birinin göz yumduğu Kars Şehbenderliği ile Erzurum Vilayeti'nden bildirildiğinden gerekli tedbirlerin alınması hususunda Dahiliye Nezâretince ilgili vilayetlere tebligatta bulunulması

Sadâret-i Uzmâ

Mektubî Kalemi

Numara: 2772

27 Receb sene [1]321

6 Teşrîn-i Evvel sene [1]319

Elden

Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'ne

Ermenilerin Kars dahilinde ikâ' etmekde oldukları bazı hâdisât Memâlik-i Şahane'de icra-yı mefsedet tasavvurunda bulunduklarını göstermekde olduğu gibi Memâlik-i Şahane'ye idhal etmek üzere bombalar yapmakda bulundukları istihbâr edildiği Kars Şehbenderliği'nden ve Rusya'nın Soğanlı ve Kızılkilise civarında toplanan Ermeni fedailerinin bugünlerde hududu tecavüz edecekleri mevsûkan istihbâr kılındığı ve hududda bulunan Rus memurlarından biri Ermeni olduğu cihetle Ermenilerin tedarikât ve harekâtına iğmâz etmesi melhûz bulunduğu ve hükûmet-i metbû'asına iş'âr-ı keyfiyet eylediği Rusya konsolosu tarafından ifade olunduğu Erzurum Vilâyeti'nden iş'âr kılınmasına binâen sebk eden tebligâta tevfiikan Petersburg Sefâret-i Seniyyesince Rusya Hariciye nâzırı vekilinin nazar-ı dikkati celb edildikde Ermenilerin tahrikâtına nihayet vermeleri zımnında memurîn-i müte'allikasına vesâyâ-yı lâzıme ifa ve icab-ı hâli icra eyleyeceğini vekil-i mûmâileyhin va'd ettiği sefâret-i seniyye-i müşârunileyhânın iş'ârına atfen ve cevaben Hariciye Nezâret-i Celîlesi'nden bildirilmekle Ermenilerin Kars Şehbenderliği'nden bildiri-

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

len teşebbüsât ve tasavvurâtına nazaran icab eden takayyüdâta bir kat daha itina olunması zımnında lâzım gelen vilâyetlere vesâyâ-yı ekîde ve müessire ifasına himmet.

[19 Ekim 1903]

A. MKT. MHM, 548/11

49

**RUSYA'DAN SINIRI AŞARAK OSMANLI ÜLKESİNE
GİREN VE KARIŞIKLIK ÇIKARAN ERMENİLERİN
YAKALANMASINA ÇALIŞILDIĞI**

Erzurum Valiliği'nin bildirdiğine göre Rusya'dan sınırı geçerek karışıklıklar çıkaran Ermenilerin çoğunun etkisiz hale getirildiği, kaçan veya gizlenenlerin de aranmakta olduğu, ayrıca Rusya'nın Karaurgan Kumandanının, devletinden aldığı emir gereği Ermenilerin toplanmalarına meydan vermediği ve birçoğunun yakalandığı

**Yıldız Saray-ı Hümayûnu
Başkitâbet Dairesi**

Şifre

Erzurum Valisinden

C. 24 Eylül sene [1]319. Mülkün sahib-i hakikî ve meşrû' u olan veli-nimet-i bî-minnetimiz Halife-i zîşân efendimiz hazretlerine her şeyin doğrusunu ve hakikati arz etmeği ve her ne vechile emr u fermân-ı isabet-beyân-ı hümayûn şeref-efzâ-yı sünûh ve sudûr buyurulursa tamamen ona tevfi-k-ı hareket eylemeği vezâif-i sadakat ve diyânetden bildiğim cihetle hâdise-i ahîreyi dahi hakikati vechile arz etmekdeyim. Ermeni fedaileri ekser mahalde maksadlarını icra ile tahlîs-i nefis etmekde oldukları hâlde bu defa Rusya'dan gelenler bi-hakkın yani kısım-ı küllîsi meyyiten ve mecrûhan te'dîb ve tenkîl kılındılar. İçlerinden ihtifâ etmiş olanlar var ise derdest olunmak üzere taharrî kılınmaktadır. Vilâyet Ermenileri bu işe iştirak etmediklerinden zann-ı câkerânemce mesele karîn-i hitâm oldu. Şâyed haricden yine tecavûze cür'et edenler olursa te'dîb ve tenkîllerine kifayet edecek kuvvet mevcuddur. Ermenilerin asıl maksadları ahali-i İslâmiyeyi heyecana getirmek ve bu suretle işin

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

rengini değişdirmek olduğu hâlde lehü'l-hamd bu cihet sükûn üzere olup bazı Ekrâdın emvâle tecavüz sadedinde bulundukları istihbâr kılınmakla men' ve te'dîbleri zımında müfrezeler tertib ve sevk edildi. Kayd ve istihdamı makrûn-ı müsaade-i seniyye-i cenâb-ı Padişahî buyurulan jandarmalar için lâzım gelen esliha ve cephânenin i'tâsı hakkında müşiriyet-i celîleye müracaat kılınıp bugün emri vürûd etmekle ve bir taraftan dahi efrâd muayene ve kaydolunup istihdamına başlanmakla saye-i kudret-vâye-i hazret-i Padişahî'de marzî-i âlî-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî'ye mugayir ahvâlin men'-i vuku'u el-tâf-ı Sübhâniye'den müsted'âdır. Ermeni komiteleri ale'd-devam hilâf-ı hakikat ve mübâlağalı neşriyât ile tahdîş-i ezhâna çalışmakda iseler de saye-i muvaffakiyet-vâye-i cenâb-ı mülkdârîde hiçbir karışıklığa muvaffak olamayacakları şübhesizdir her hâlde. Fermân.

Fî 25 Eylöl sene [1]319

Vali
Nâzım

**

Yıldız Saray-ı Hümayûnu
Başkitâbet Dairesi

Erzurum'dan Şifre

Rusya'nın Karaorgan⁸ Kumandanı Makozov'un devlet-i metbû'asından aldığı emir üzerine Ermeni müfsidlerinin ictimâlarına meydan verilmemekde olduğu ve Namervan cihetinde fesede-i merkûmeden birçoklarının derdest edildikleri Hudud-ı Hakanî Kumandanlığı'ndan iş'âr edildiği berây-ı malumât arz olunur. Fermân.

Fî 9 Teşrîn-i Evvel sene [1]319 / [22 Ekim 1903]

Erzurum Valisi
Nâzım

Y. PRK. ZB, 33/66

⁸ Metinde "Karakirgan" şeklinde geçmektedir.

**İSTANBUL'DA BULUNAN PİSKOPOSLARIN
PATRİKHANE'DE TOPLANARAK RUSYA'NIN
EÇMİYAZIN KATOGİKOSLUĞU'NUN MALLARINA EL
KOYMASI KONUSUNU GÖRÜŞTÜKLERİ**

Adliye ve Mezâhib Nezâreti'ne çağırılan Ermeni Patriği'nden alınan bilgilere göre, Patrikhane'de toplanan piskoposların amaçlarının, Rusya'da bulunan kilise ve mekteplerin idaresinin hükümete devrinden dolayı Avrupa'daki Hristiyan hükümdarlara verilmek üzere bir dilekçe hazırlamak değil, Rusya'nın Eçmiyazın Katogikosluğu'nun mallarına zorla el koymasını görüşmek olduğu

**Adliye ve Mezâhib Nezâreti
Mezâhib Müdürlüğü**

Rusya'da bulunan Ermeni kilise ve mekteplerinin idaresinin yed-i hükûmete alınmakda olmasından dolayı Avrupa hükümdarân-ı Hristiyaniyesi-ne müracaat etmek ve protesto kılıklı bir mahzar-ı umumî tanzim eylemek üzere bugün Dersââdet'de bulunan umum piskoposların ictimâ edecekleri arz ve ihbar kılınmış ve çünkü diğer bir rivayete nazaran işbu mahzarda Saltanat-ı Seniyye memurlarından tazallüm-i hâl ile bazı metâlib-i nâ-ma'kûlenin dahi münderic bulunacağı anlaşılmış olduğundan nezâret-i acizîce bu ictimâ'a ve böyle bir mahzarın tanzimine müsaade edilmeyip işin dağdağsızca önü alınması hakkında şeref-sudûr buyurulan irâde-i seniyye-i hazret-i Padişahî'yi mübelliğ 13 Şaban sene [1]321 tarihli tezkire-i hususiye-i âsafâneleri mütâlaa-güzâr-ı acizî olarak mantûk-ı emr u fermân-ı hümayûn-ı cenâb-ı Hilâfet-penâhî'nin hüsn-i infazı zımında derhal Ermeni Patriki efendi daire-i nezârete davetle ol bâbda tefhîmât-ı mukteziye icra kılındıkda ahîren Rusya Hükûmeti tarafından Eçmiyazın Katogikosluğu dairesinin nükûd ve emlâkinin suret-i cebriyede ahz ve müsâderesine teşebbüs olunmasından dolayı bazı piskoposlar Patrikhâne'den malumât almak üzere kendiliklerinden müracaat eylemişler ise de hükümdarân-ı müşârunileyhime o yolda müracaat vuku'u ve mahzar tanzimi maksadıyla ictimâ vuku bulmadığını ve zaten Dersââdet'deki piskoposların adedi onu mütecâviz olmayıp onlardan da gelmeyenler bulunduğunu ve Eçmiyazın işine gelince hükûmet-i müşârunileyhânın teşebbüsât-ı cebriyede devamından nâşi Kafkasya'nın bazı mahallerinde heyecan ve uygunsuzluklar dahi zuhurunu istihbâr eylemesi üzerine oralardaki Ermeni-

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

lerin bu gûne hareketleri bilâhare işin bir reng-i siyasî iktisâb etmesine ve bi'n-netice Kilise hukukunun ziyâ'ına bâ'is olabileceğinden bahisle teskin-i ezhânı mûcib olacak vesâyâ ifasından dahi geri durmadığını ve Katogikos-luğun oradan nakli hakkında vuku bulan bazı iş'âra cevaben de bu hususun kat'â rehîn-i cevâz olamayacağını bildirdiğini Patrik-i mûmâileyh cevaben ifade eylemiş olmakla arz-ı keyfiyete ibtidâr kılındı. Ol bâbda irâde hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 13 Şaban sene [1]321 ve fî 21 Teşrîn-i Evvel sene [1]319 / [3 Kasım 1903]

Adliye ve Mezâhib Nâzırı
Abdurrahman Nureddin

Y. PRK. AZN, 23/82

51

**ERMENİLERE YARDIM VE YATAKLIK ETTİĞİ TESPİT
EDİLEN TARSUS RUS KONSOLOSLUĞU'NDA GÖREVLİ
KAVAS ANDON'UN GÖREVDEN ALINMASI**

Amerika'ya firar eden Ermenilere yardımda bulunan, giydiği kavas elbisesiyle gemilere kolaylıkla çıkarak haberleşmeyi sağlayan ve kaçak silah sokulmasına cüret eden Tarsus Rusya Konsolosluğu'nda görevli Kavas Andon'un kavaslıktan çıkarılması

Adana Vilâyet-i Aliyyesi'nden fî 22 Teşrîn-i Evvel sene [1]319 tarih ile Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne mevrûd tahrirât suretidir.

Birkaç gün evvel Adana'da Ohannesyan Mardiros nâmına Amerika'dan vürûd eden bir mektubdan hâsıl olan şübhe üzerine merkûm bi't-takib üzeri taharrî edildikde mezkûr mektub derûnunda sekiz liralık bir çek ve on parça Ermeniyyü'l-ibare evrak zuhur etmekle lede't-tedkik meblağ-ı mezbûrun merkûmun Amerika'ya firar etmek üzere Amerika'daki dayısı Manuk Bedrosyan tarafından gönderildiği ve mezkûr mektublar mündericâtına nazaran Haçador Ahpar ve Kavas Andon ve Adana'nın Alikocalı karyesinden Harputlu Bedros Tartoyan nâm kimseleri gördüğü ve sekiz lira verdiği hâlde kendisini sühûletle İskenderiye veya Marsilya'ya gönderebilecekleri ve bunların pek emniyetli adamlar olduğu beyân ve hikâye edildiği anlaşılmış ve şu hâlde nazaran merkûm Kavas Andon'un bir vakitten beri Amerika Ermeni firarîlerine tavas-

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

sut ve vapurların âmed ü şüdü esnasında kavas elbisesiyle kemâl-i serbestî ile vapurlara gidip gelerek bu bâbdaki muhabereyi teshîl etmekle beraber esliha-i memnû'a idhaline de cür'et eylediği bu bâbda icra kılınan tahkikâtlardan tezâhür etmekde ve şu sıfatla merkûm hakkında icrası lâzım gelen te'dîbât ve muamelât-ı kanuniye icrasız kalmakda olduğundan ve ahvâl-i ma'rûza-i mükerreresinin önü alınması ise kavaslıktan ihracına vâbeste idüğünden bahisle merkûmun cevâz-ı istihdamına meydan verilmemesi hususunun arz u inbâsı Polis Serkomiserliği'nden bâ-jurnal ifade olunmuş ve diğer Haçador ile Bedros hakkında buraca muamele-i lâzıme icra olunmakda bulunmuş olmakla ber-vech-i ma'rûz merkûm Kavas Andon'un el-yevm müstahdem bulunduğu Rusya Devlet-i fahîmesinin Tarsus'da mukim Konsülatosu Kavaslığı'ndan ihracı esbâbının istikmâline inâyet-i mahsusa-i nezâret-penâhîlerinin şâyân buyurulması bâbında fermân.

[4 Kasım 1903]

HR. SYS, 2795/64

52

**SINIRI GEÇMEK İÇİN ÇETELER OLUŞTURAN
ERMENİLERDEN BAZILARININ YAKALANARAK TEVKİF
EDİLDİĞİ**

Kağızman'ın Yeniköy civarındaki Köroğlu mevkiinden sınırı aşan Ermeni çetelerinin, Osmanlı askerlerinin karşılık vermeleri üzerine geri çekilerek huduttaki Rus askerleri tarafından yakalanıp tevkîf edildikleri ve Ermenilerin hududu tecavüz için çeteler teşkili ile meşgul oldukları Kars Şehbenderliği'nden bildirildiğinden, gerekli askerî önlemlerin alınması

Sadâret-i Uzmâ

Mektubî Kalemi

15 Şaban sene [1]321

23 Teşrîn-i Evvel sene [1]319

Taraf-ı Vâlâ-yı Seraskerî'ye

Ahîren bir Ermeni eşkıya çetesinin Rusya'nın Kağızman havalisinden ma'dûd olan Yeniköy civarında vâki Köroğlu nâm mevkiden hudud-ı hakanîyeyi tecavüz etmeleri üzerine hududdaki asâkir-i şahane tarafından vuku

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

bulan mukabele neticesinde bunlardan bir takımı geriye ric'ate mecbur olarak Kağızman'ın Sithan karyesi civarına kadar gidebilmişler ise de hududdaki Rus devriye kolu tarafından cümlesi derdest ile Kars'a götürülerek taht-ı tev-kife alınmış oldukları ve bunların Rusyalı Ermenilerle vukuât-ı malumeden sonra Memâlik-i Şahane'den firaren Rusya'ya giden Ermenilerden olup Rus mavzer ve berdanka tüfenkleriyle müsellah bulundukları ve Ermeni komitesi-nin hudud-ı hakaniyeyi tecavüz niyet-i mefsedetkârânesiyle çeteler tertibi ile meşgul olduğu haber alındığından bahisle hudud-ı hakaniyece takayyüdât-ı ciddiye icrası lâzımeden bulunduğunun Kars Başşehbenderliği'nden iş'âr olunduğu Hariciye Nezâret-i Celîlesi'nden alınan tezkirede bildirilmiş ve Er-zurum Vilâyeti'nin bu bâbdaki istihbârât ve iş'ârâtı dahi bunu müeyyid olma-sına mebnî hududda cihet-i askeriyece takayyüdât-ı lâzımenin bir kat daha tevsîk ve takviyesi ehemm ü elzem bulunmuş olmakla ona göre lâzım gelen-lere tebligât-ı ekîde icrası bâbında.

[5 Kasım 1903]

A. MKT. MHM, 548/14

53

**RUSYA'DA BULUNAN ERMENİLERİN İSİM
DEĞİŞTİREREK MÜSLÜMAN MUHACİR SIFATIYLA
OSMANLI ÜLKESİNE GİRMELERİNE İZİN VERİLMEMESİ**

Rusya'da bulunan Ermenilerin Osmanlı ülkesine girişleri kesinlikle yasaklanmış olduğundan bunların isim değiştirerek Müslüman mu-hacirleri sıfatıyla ülkeye girişlerine izin verilmemesi ve ellerindeki tezkirelerin vize edilmemesi hususunda Petersburg Büyükelçiliği ile Rusya'da bulunan bütün şehbenderliklere tebligatta bulunulması

Sadâret-i Uzmâ

Mektubî Kalemi

3 Zilhicce sene [1]321

7 Şubat sene [1]319

Elden

*Hariciye ve Dahiliye Nezâret-i Celîleleri'ne
Muhacirîn-i İslâmiye Komisyon-ı Âlîsi Birinci Azâlığı'na*

Sivastopol'dan evvelce gelip İdare-i Mahsusa'nın Maltepe Vapuru'na nakledilen muhacirînin kabul ve iskânları lede'l-istîzân Tiflis ve civarından

hicret edecek üç bin nüfusun Adana vilâyetine i'zâmları da Muhacirîn-i İslâmiye Komisyon-ı Âlîsi Birinci Azâlığ'ından arz edilmiş olup bir takım Ermeniler tebdil-i nâm ile Rusya'dan gelmekte bulunduğundan ve taraf-ı eşref-i hazret-i Hilâfet-penâhî'den icra buyurulan teşebbüsât üzerine Rusya'da bulunan Ermenilerin Memâlik-i Şahane'ye azîmetleri suret-i kat'iyede men' edilmiş ve bu bâbda Rusya İmparatoru hazretleri tarafından dahi beyân-ı te'minât olunmuş ve binâenaleyh muhacirîn-i İslâmiye nâm-ı müsteârıyla Ermeni erbâb-ı fesadının dahil-i Memâlik-i Şahane olmalarına mahal bırakılmaması pek ziyade şâyân-ı itina ve dikkat bulunmuş olduğundan ba'd-ezîn bu yolda ma'rûzâtta bulunulmaması şeref-sudûr buyurulan irâde-i seniyye-i hazret-i Hilâfet-penâhî iktizâ-yı âlîsinden bulunduğu Mâbeyn-i Hümâyûn-ı Mülûkâne Başkitâbet-i Celîlesi'nden bâ-tezkire-i hususiye-i cevabiye tebliğ edilmiş* ve Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'yle Komisyon-ı Âlî-i mezkûr Birinci Azâlığ'ına malumât verilmiş olmakla bu gibi muhacirlerin tezkirelerinin vize edilmemesi zımında Petersburg Sefâret-i Seniyyesi'yle Rusya'da bulunan şehbenderliklere tebligât-ı lâzıme ifasına himmet buyurulması siyâkında tezkire.

[20 Şubat 1904]

A. MKT. MHM, 524/29

54

**ERMENİLER TARAFINDAN AVRUPA'DA TOPLANAN VE
RUSYA'YA GÖNDERİLEN PARALARLA SİLAH VE
MÜHİMMAT SATIN ALINDIĞI**

Ermeni bozguncuları tarafından Avrupa'da toplanarak Rusya'ya gönderilen para ile silah ve mühimmat satın alındığı ve Rus tebaasından Melik Paşayef isimli bir Ermeni'nin Erzurum'a gelerek orada Ermenilere para ve silah dağıtıp karışıklık çıkartacağını Petersburg Büyükelçiliği'nden bildirildiği

* **Komisyon'a ve Dahiliye'ye:** "...bu gibi muhacirlerin tezkirelerinin vize edilmemesi zımında Petersburg Sefâret-i Seniyyesi'yle Rusya'da bulunan şehbenderliklere ifa-yı tebligât olunması "Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne iş'âr/ve Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'ne de/ve mezkûr azâlığa da" malumât i'tâ kılınmış olduğu beyânıyla tezkire".

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

Bâb-ı Âlî
Tercüme Odası
Numara: 45
Fî 12 Mart sene 1320

Nev'-i Tercüme: Ermeni fesedesı tarafından Avrupa'da cem' ve Rusya'ya irsâl olunan iânâta dair Kars ve Tiflis başşehbenderlerimizden mevrûd muharrerât suretlerinin leffen takdim olunduğuna dair

Hariciye Nezâreti'ne 3 Mart sene [1]904 tarihiyle Petersburg Sefâret-i Seniyyesi'nden vârid olan 124 numaralı tahrirâtın tercümesidir.

Geçen Şubat'ın on yedisi tarihli ve doksan üç numaralı tahrirât-ı acizâ-neme zeyldir:

Ermeni fesedesı tarafından Avrupa'da cem' ve Rusya'ya irsâl olunan iânâta dair Kars ve Tiflis başşehbenderlerimizden mevrûd muharrerât-ı cevabiye'nin suretleri leffen takdim kılındı.

Mütâlaasından müstebân buyurulacağı vechile Re'fet Bey mârru'z-zikr raporunun ikinci fıkrasında Rusya tebaasından Melik Paşayef nâmında birisinin Mayıs'a doğru Erzurum vilâyetinde îkâ'-ı fesad için dört yüz kişi teslîh etmek maksadıyla güya para tevzî' ve tüfenk iştirâ eylediğini beyân eylemekdedir. Her ne kadar mârru'z-zikr erbâb-ı fesadın men'-i azîmetleri için tedâbîr-i serî'a ittihâzı zımnında mîr-i mûmâileyh tarafından Kafkasya memurîni nezdinde teşebbüsât-ı lâzıme icra edilmiş ise de bendenizin dahi bu bâbda Hariciye nâzırının nazar-ı dikkatini celb edeceğim derkârdır. Emr u fermân.

Petersburg Sefâret-i Seniyyesi'ne fî 21 Şubat sene [1]904 tarihiyle Tiflis Başşehbenderliği'nden vârid olan 13 numaralı tahrirâtın tercümesidir.

Memâlik-i ecnebiyedeki Ermeniler tarafından cem' olunan iânâtın Rusya'ya irsâline dair şehir-i hâlin yirmi altısı tarihli ve yirmi numaralı tahrirât-ı sefirâneleri resîde-i dest-i ta'zîm oldu.

Şehr-i hâlin ikisi tarihli ve beş numaralı tahrirât-ı acizânemle iş'âr ey-lemiş olduğum vechile Aleksandropol'deki askerî deposundan hafıyyen bir takım esliha ve hartuç iştirâ olunmuşdur. Mezkûr depoya memur olan zâbi-tânın bu kadar esliha ve mühimmât kaldırılmasına müsaade etmeleri kendilerine mebâliğ-i vefîre i'tâ edilmesinden ileri geldiği ve bu mebâliğin dahi Avrupa'daki Ermeni erbâb-ı fesadı tarafından cem' olunan iânâtıdan hâsıl olduğu derkârdır.

Sâniyen: Rusya tebaasından olup Şuşa'dan gelmiş olan Melik Paşayef nâm şahıs Mayıs'a doğru Erzurum vilâyetine pây-endâz-ı mefsedet olmak üzere dört yüz kişi teslîh maksadıyla para tevzî' ve esliha iştirâ eylemekdedir. Merkûmun mel'anet-i vâkı'asını akîm bırakmak için guvernör nezdinde teşebbüsât-ı lâzımede bulundum.

Sâlisen: İstihsâl eylediğim malumâta nazaran Tiflis Hükûmet Bankası'na Avrupa'dan elli bin ruble kadar bir meblağ gelmiş ve bu akçenin kime aid olduğu diğer bir mektubla iş'âr olunacağı bildirilmiştir. Mürsel-i ileyhinin ismi bildirilmemiş olmasına nazaran meblağ-ı mezbûrun Ermeni fesad komitesi nâmına gönderilmiş olması melhûzdur. Fakat irsâl olunan bu akçe şimdiye kadar hiçbir kimse tarafından talep olunmamıştır. Bu bâbda icra-yı tahkikâta devam eylemekde olduğumdan alacağım malumâtı zât-ı sefirânelerine iş'ârda tecvîz-i kusur etmeyeceğim derkârdır. Emr u irâde.

[25 Mart 1904]

HR. SYS, 2864/52

55

**RUS MEMURLARIN MUŞ BÖLGESİNDEKİ ASKERİ
HAREKETLİLİK HAKKINDA BİLGİ ALMAK İÇİN OSMANLI
KORDONLARINA ZİYARETLERİNİ SIKLAŞTIRDIKLARI**

Muş bölgesindeki Ermeni eşkıyasının yakalanması için yapılan askerî harekâtta endişelenen Rus memurların olaylar hakkında bilgi almak üzere Osmanlı kordonlarını sık sık ziyaret etmeleri Ermenileri cüretlendirdiğinden Rus memurlarına karşı Osmanlı hudut memurları tarafından ne gibi muamelede bulunulacağının belirlenmesi

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

Makam-ı Seraskerî
Mektubî Kalemi
Hususî

*Dördüncü Ordu-yı Hümayûn Müşiriyet-i Celîlesi'nden
mevrûd 17 Mart sene [1]320 tarihli şifreli telgrafnâmenin suretidir.*

11 Mart sene [1]320 tarihli telgrafnâme-i acizîye zeyldir:

Mütekâbil kordonlara mensub olmadıkları ve bir yevm-i resmîye de müsâdif bulunmadığı hâlde şu beş-on gün zarfında Rusya zâbitân ve memurî[ni]nin bizim taraf kordonlarına sık sık gelip gitmekde bulunduklarına dair alınan haberlerin hey'et-i umumiyesi Muş cihetindeki Ermeni hazelesinin tenkîli için icra edilen sevkıyât ve harekât-ı askeriye Ruslar tarafından başka bir zeminde telakki olunarak malumât istihsâli maksadıyla bizim tarafa gelmekde olmalarına delâlet etmekde olmasına ve bizim taraf kordon memurları ise bu gibi şeylere karşı mütekâbil kordon zâbitânıyla eyyâm-ı resmiye tebriklerine gelen zâbitân haklarında olduğu gibi irâe-i muamele-i mihmân-nüvâzî eylemekde bulunmalarına ve Rus zâbitânının bizim taraf kordonlarını bu suretle teftiş ve muayene altında bulundurmalarına ve evvelki telgrafnâmede arz olunduğu üzere tezyîd-i kuvâ-yı hududiye etmelerine Ermeni hazelesi tarafından kendilerine bir muâvenet-i fi'liye-i askeriyede bulunacak gibi bir mana verilip kolaylıkla sükûnetyâb olamayacak derecede iğtişâş, ihtilâl ikâ'-ı fikir ve cesaretini tezyîd etmekde bulunmasına nazaran hâsıl olan işbu sû-i telakkinin Hükûmet-i Seniyyece istihsâl-i esbâb-ı izâlesi lâzımeden bulunduğu arzıyla beraber muayene ve teftişât-ı ma'rûzaya karşı bizim taraf hudud memurlarının takib etmeleri lâzım geleceği hatt-ı harekâtın tayin buyurulması Hudud Kumandanlığı'nın iş'ârı üzerine ma'rûzdur.

**

Makam-ı Seraskerî
Mektubî Kalemi
Hususî

Rusya'nın Hükûmet-i Seniyye'ye karşı emniyetsizlik göstermekde ve bu sebeble hudud müfrezelerini ve hududa civar mevâki'-i askeriyedeki as-

kerini takviye etmek ve Ermeni fesedesı teşebbüsâtına mukabil iğmâz-ı ayn eylemek gibi muamelâtta bulunmakda olduğuna dair bazı ifadâtı hâvî Dördüncü Ordu-yı Hümâyûn Müşiriyet-i Celîlesi'nden vârid olan telgrafnâmenin sureti 8 Muharrem sene [1]322 tarihli tezkire-i hususiye-i acizânemle arz-ı südde-i muallâ kılınmış idi. Müşiriyet-i müşârunileyhâdan bu kere vârid olup nüsha-i muhrecesi leffen arz u takdim kılınan telgrafnâmede Rusya zâbitân ve memurîninin şu günlerde hududa sık sık gelip gitmeleri Muş cihetindeki Ermeni hazelesinin tenkîli için icra edilen sevkıyât ve harekât-ı askeriye-yi Rusların başka bir zeminde telakki etmeleriyle bu bâbda malumât istihsâli maksadından ileri geldiği ve Rusların bu gibi harekâtına ve hududun takviyesine Ermeniler tarafından güya Rusların kendilerine muâvenet-i fi'liyede bulunacakları gibi bir mana verilip iğtişâsı tezyîd etmekde oldukları beyânıyla işbu sû-i telakkinin istihsâl-i esbâb-ı izâlesi ve muayene ve teftişât zımında gelen sâlifü'l-arz Rus memurlarına karşı bizim hudud memurîninin takib edecekleri hatt-ı hareketin tayini izbâr olunmuş ve mezkûr telgrafnâmenin bir suretinin leffiyile mündericâtına nazaran iktizâsının ifa ve neticesinin müşiriyet-i müşârunileyhâya li-ecli't-tebliğ taraf-ı acizâneme inbâsı bâ-tezkire-i acizâ Bâbîâlî'ye iş'âr edilmiş olmakla ve alınacak cevabın dahi arz-ı hâk-ı pâ-y-ı âlî kılınacağı derkâr bulunmakla ol bâbda emr u fermân hazret-i men lehül-emrindir.

Fî 16 Muharrem sene [1]322 ve fî 21 Mart sene [1]320 / [3 Nisan 1904]

Serasker

Rıza

Y. MTV, 258/133

56

**ERMENİ EŞKİYASI MELKON'UN SARIKAMIŞ
NATCHALNİĞİ TARAFINDAN YAKALANMASINA
RAĞMEN OSMANLI SINIRINA YAKIN YERLERDE DAHA
BİRÇOK ŞAKİNİN BULUNDUĞU**

Sarıkâmiş Kazası Natchalniği tarafından yolda tesadüfen yakalanan kişinin, meşhur Ermeni eşkıyası Melkon olduğunun anlaşıldığı ve bunun gibi daha birçok kişinin Osmanlı hududuna yakın mahallerde bulunduğu bildirildiğinden Rusya Hükümetince haklarında zorlayıcı tedbirler alınması gerektiği

*Fî 24 Rebûlâhir sene [1]322, fî 25 Haziran sene [1]320
tarihiyle makam-ı Sadâret-i Uzmâ'dan yazılan tezkire-i sâmiye suretidir.*

Devletli efendim hazretleri

Sarıkamış kazası natchalniği tarafından yolda tesadüf edilip hâsıl olan şübhe üzerine mahfûzan Kars'a îsâl ve hapsedilen bir şahsın Ermeni fesedesi rüesâ-yı meşhuresinden Melkon idüğüne dair bazı tafsilâtı hâvî Kars Başşeh-benderliği Vekâleti'nden vârid olan tahrirât suretinin gönderildiğini mutazam-mın 23 Rebûlâhir sene [1]322 tarihli ve 1166 numaralı tezkire-i devletleri mütâlâa olundu. Tahkikât ve iş'ârât-ı vâkı'aya nazaran eşhâs-ı merkûmeden başka Rusya'nın hudud-ı hakaniyeye karîb mahallerinden bizim tarafa teca-vüz ve tahattî ile icra-yı mefsedet teşebbüsâtında bulunur daha bir takım Ermeni erbâb-ı fesadı olup bunların men'-i tecavüzleri hakkında Rusya Hükû-metince tedâbîr-i müessire-i zecriye ittihâz olunmadığı takdirde ber-takrîb bizim tarafa geçerek yine icra-yı şakâvete ve yerli Ermenileri dahi bi'l-iğfal kendilerine iltihaka icbâr ile teşkil-i cemiyete cür'et edecekleri cihetle muha-faza-i sükûn ve asayiş maksadıyla Hükûmet-i Seniyyece de haklarında tedâ-bîr-i lâzıme-i tenkîliye ittihâzına mecburiyet hâsıl olacağı tabîi olduğundan ve halbuki bu yolda bi'z-zarure icra olunan takibât ve tenkîlâtın bilâhare Rus-yaca ve diğer bazı devletlerce dâ'î-i tenkidât olmakda idüğü emsali delâletiyle malum bulunduğundan ona mahal kalmamak için şahs-ı merkûm ile emsali haklarında Rusya Hükûmetince muamele-i zecriye ifası zımnında sefâretin lisan-ı münasible celb-i nazar-ı dikkati hususuna himmet buyurulması siyâ-kında.

[8 Temmuz 1904]

HR. SYS, 2775/33

57

**RUSYA'DAN OSMANLI ÜLKESİNE GEÇEN ERMENİ
ÇETELERİNİ ENGELLEMEK İÇİN RUS ASKERİ
MEMURLARINA KESİN EMİR VERİLMESİ GEREKTİĞİ**

Rusya tarafından hududu geçerek tecavüzlerine devam eden Erme-ni çetelerine engel olmak amacıyla Osmanlı Devleti'nin sürekli as-kerini takviye eder duruma düşmemesi için Rusya Devleti'nin Er-menî çetelerinin geçişlerinin engellenmesi hususunda Kafkasya'da-ki memurlarına emir vermesi ve bu konuda Petersburg Büyükelçili-ği aracılığıyla girişimde bulunulmasının istendiği

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

Bâb-ı Âlî
Tercüme Odası
Numara: 20
Fî 3 Temmuz sene 1320

Nev'-i Tercüme: Memâlik-i Şahane'ye geçmekte olan
Ermeni çetelerini men' için Rusya memurîn-i
askeriyesine evâmîr-i kat'iye i'tâsı için
teşebbüsât-ı lâzime icrası hakkında

Hariciye Nezâreti'nden 16 Temmuz sene [1]904
[tarihiyle] Petersburg Sefâret-i Seniyyesi'ne irsâl
olunan 155 numaralı telgraftâmenin müsveddesi tercümesidir.

Kafkasya Kumandanlığı'ndan Petersburg'a iş'âr olunduğu vechile Ermeni çeteleri Rusya'dan Memâlik-i Şahane'ye geçmekte devam ediyorlar. Yirmi gün mukaddem Pasinler cihetinden hududu geçmiş olan çeteden mâadâ kırk-elli kişiden mürekkeb diğer bir çete ahîren Bayezid cihetlerinden başgöstermiştir. Bir üçüncü çete dahi Namervan kazası dahilinde kâin Kemer kaya ve Kaleboğaz cihetlerinden hududu geçmeğe çalışmakta iken asâkir-i şahane müfrezelerinden birine tesadüf etmiş ve müfreze-i mezkûre ile mücadeleye girişmiştir. Diğer cihetden hududu muhafazaya memur Rus zâbitleri tarafından memurîn-i Osmanîye'ye verilen habere göre Abbasgöl'den⁹ gelen bir çete Orgof'a doğru azîmet etmiş ve Soğanlımeşe ve Bardızmi'da birçok erbâb-ı fesad ictimâ eylemiştir. Rusya Hükûmeti'nin bütün bu harekâta muhalif olduğunu ve fesedenin hududdan men'-i mürûru hakkında i'tâ eylediği evâmîr kat'î idüğünü biliyoruz. Fakat maa't-teessüf ahvâl ve vukuât çetelerin Rusya Hükûmeti'nin bu evâmîri hilâfına hareket ve memurîn-i askeriyenin nazar-ı tarassudundan kurtulmağa ihrâz-ı muvaffakiyet edebildiklerini isbat ediyor. Arzu ettiğimiz şey haşmetli İmparator hazretlerinin bu bâbdaki arzu-yı haşmetânelerine Kafkasya memurîn-i mülkiye ve askeriyesi cânibinden harfiyyen mütâbaat gösterilmesidir. Hâtır-ı sefirânelerindedir ki, Bâbîâlî o taraflarda başgöstermeğe başlayan çeteleri tedmîr için Muş'da bir mikdar kuvâ-yı askerîye tahşîd ettiği zaman Rusya Hükûmeti buna karşı serd-i itirazâta kıyâm

⁹ Metinde "Abbasköy" şeklinde geçmektedir.

etmiş ve niyyât ve makâsıdımız hakkında bazı mertebe âsâr-ı şübhe göstermiş idi.

Fakat hükûmet-i müşârunileyhâ daima bir meveddet-i hâlisâ ve bâhireye müstenid olan harekâtımızın hüsn-i niyete makrûn olduğuna bilâhare kanaat hâsıl etmiştir. Şu kadar ki, bir taraftan çeteler Memâlik-i Şahane'ye geçmeğe muvaffak olurlar ve diğer taraftan hudud civarındaki harekâtımız Petersburg Kabinetosunca sû-i tefsire uğramak ihtimalinden dolayı sekteye uğrar ise bu hâlin temâdîsi Rusya Hükûmeti'ni de bizim kadar müteessif ve müteessir edecek netâyici istilzâm eyleyeceği derkârdır.

Bu mütâlaâta istinâd ederek ahvâl-i mesrûde hakkında Kont Lamsdorff'un cidden nazar-ı dikkatini celb etmeniz ve her gün tecavüzât-ı cedîdeyi men' için havali-i mezkûredeki asâkir-i şahaneyi takviye mecburiyetine düşürülmekliğimiz için Kafkasya memurînine çetelerin Memâlik-i Şahane'ye mürûr ve tecavüzlerini külliyyen men'e sâlih evâmîr-i kat'îye ve müessire i'tâ edilmesini istihsâl ve netice-i teşebbüsâtınızı derhal taraf-ı senâverîye iş'âr eylemeniz mütemennâdır.

[16 Temmuz 1904]

HR. SYS, 2868/16

58

**MUŞ ERMENİ MURAHHASA VEKİLİ VARTAN RAHİP
TARAFINDAN KONSOLOSLARA VERİLEN MAHZARDA
MÜDAHALE TALEBİNDE BULUNULDUĞU**

Muş Ermeni Murahhasa Vekili Vartan tarafından konsoloslara verilen dilekçelerden anlaşıldığına göre, konsoloslardan sert bir müdahalede bulunmaları ve dağda yapılacak kışlaya engel olmalarının istendiği

Şifre

Bitlis Vilâyeti'nden

Fî 8 Temmuz sene [1]320 telgrafnâme-i çâkerânemle arz olunduğu üzere Muş Ermeni Murahhasa Vekili Vartan Rahib tarafından cümlesi Muş'ta bulundukları sırada konsoloslara verilmiş olan mahzarı görmek üzere Rusya konsolosunun ikametgâhına gittim. Konsolos o gibi evrakdan bazısını ne-

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

reye sakladığını bilemediğini beyânla beraber Ermenice'den dört kıt'a varakayı irâe etmesiyle elinden aldım. Bunların ikisi Rahib Vartan tarafından diğer ikisi dahi cebel Ermenileri tarafından tanzim ve merkûm vasıtasıyla konsoloslara i'tâ edilmiştir. Meâlleri konsoloslardan bir müdahale-i şedîde icrasını temenni ile beraber cebelde kışla yapılmasına mümâna'at olunması dahi dahil olduğu hâlde efkâr-ı mel'ûnâneyi musavvir birçok mevâdd-ı mefsedet-cûyâneyi muhtevî olmasıyla işbu evrak-ı muzırranın tercümesi suretleri posta ile arz u takdim kılınacaktır. Fermân.

Fî 10 Cumâdelevvel sene [1]322 ve fî 10 Temmuz sene [1]320 / [23 Temmuz 1904]

Bitlis Valisi
Ferid

Y. PRK. UM, 70/32

59

**MUŞ'TA İHTİDÂ ETTİKTEN SONRA ERZURUM'A GELEN
BİR ERMENİ KIZININ KAÇARAK ERMENİ KATOLİK
MURAHHASAHANESİ'NE GİTTİĞİ, ORADAN DA RUSYA
KONSOLOSHANESİ TERCÜMANININ EVİNE
GÖTÜRÜLDÜĞÜ**

Muş'da İslâmiyet'i kabul edip bir çavuşla Erzurum'a gelen ve ni-kâhlı eşi olduğu çavuş tarafından iddia edilen Ermeni kızının kaçarak Ermeni Katolik Murahhasahanesi'ne, oradan da Rusya Konsolosluğu tercümanının evine götürülmesinin ve konsolosluk tarafından ihtidasının kabul edilmeyip hükûmete teslim edilmemesinin uygun olmadığı belirtilerek Rusya Büyükelçiliği nezdinde gerekli teşebbüslerde bulunulması

Bâb-ı Âlî

Daire-i Sadâret-i Uzmâ

Mektubî Kalemî

Aded

Erzurum Vilâyeti'nden Vârid Olan Şifre Telgrafnâme

Muş'da bir Ermeni kızının bir askerî çavuş tarafından kaçırılıp Erzurum'a getirildiğinin haber verilmesi üzerine bi't-taharrî buldurulup çavuş-ı merkûm kızın Muş'da ihtidâ edip menkûhası olduğunu söylemekle ve kızın

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

Ermeni Katolik Murahhasahânesi'ne firar etdiği ve oradan Rusya Konsolos-hânesi tercümanının hânesine getirildiği işidilmekle cereyân-ı madde Muş Mutasarrıflığı'ndan lede'l-isti'lâm alınan cevapda mezbûrenin muamele-i ihtidâyesini vâki ise de çavuşla izdivâcına dair malumât-ı resmiye olmadığı bildirilmekle ve çavuş akd-i nikâha dair bazı tafsilât vermekle bu cihet Muş Mutasarrıflığı'ndan tekrar isti'lâm kılınmakla beraber madem ki ihtidâsı vâki'dir, her bâr iddiası hakkında hükûmetçe tahkikât ve ahkâm-ı nizâmiye icra olunmak tabii olduğundan netice-i tahkikâta kadar hükûmetçe münasib bir hâne-de ale'l-usul muhafaza kılınmak üzere lüzum-ı teslimi konsoloshâneye ifade kılınmış ise de Ermeni olup İslâmiyet'i kabul etmediğini ifade eylediğinden bahisle iade edilemeyeceği cevaben bildirilmesine nazaran olunacak muamele-nin istîzânına cür'et kılındı. Fermân.

Fî 11 Ağustos sene [1]320

Erzurum Valisi

Nâzım

**

Sadâret-i Uzmâ

Mektubî Kalemi

15 Cumâdelâhire sene [1]322

14 Ağustos sene [1]320

Elden

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne

Muş'da ihtidâ edip bir asker çavuşuyla beraber Erzurum'a gelen ve men-kûhası olduğu mûmâileyh tarafından iddia olunan bir Ermeni kızının Ermeni Katolik Murahhasahânesi'ne ve oradan Rusya Konsoloshânesi tercümanının hânesine götürülüp muamele-i ihtidâyesinin icra edilmiş olduğu lede'l-isti'lâm Muş Mutasarrıflığı'ndan bildirilmesine ve çavuş tarafından nikâha dair tafsilât verilmekde bulunmasına binâen netice-i tahkikâta kadar hükûmetçe münasib bir hâne-de ale'l-usul muhafaza olunmak üzere teslimi lüzumu konsûlatoya ifade edilmiş olduğu hâlde mezbûre Ermeni olup İslâmiyet'i kabul

etmediğini ifade eylediğinden bahisle iade olunamayacağı cevabı verildiği Erzurum Vilâyeti'nden bâ-telgrafnâme iş'âr ve icabı istifsâr olunuyor. Beyâna hâcet olmadığı üzere edyân serbest olduğu cihetle kabul-i İslâm ile muamele-i ihtidâiyelerinin icrasını hükûmetden talep edenler haklarında hükûmetçe ale'l-usul tahkikât-ı lâzıme icra ve kendileri, velileri ve evvelce mensub oldukları mezhebin memurîn-i ruhâniyesi ile muvâcehe olunduktan sonra kabul-i İslâm'da sebat ve arzu-yı vicdanî ile bi'l-ihtiyar ihtidâ etdiklerini onların muvâcehesinde de tekrar eyledikleri takdirde ihtidâları kabul ve tasdik edilmekte bulunmasına nazaran muamele-i ihtidâiyesi ale'l-usul icra edilmiş olduğu Muş Mutasarrıflığı'ndan Erzurum Vilâyeti'ne cevaben bildirilen mezbûre hakkında mahallince şu tahkikât ve muamelâtın icra edilmiş olacağı bedîhî ve maa-hâzâ bu hususda alâkadarân tarafından tereddüd ve itiraz vuku bulmakda ise hükûmetçe ta'mîk-ı tahkikât ile merkûmenin ihtidâsı vicdanî ve muamelesi usul ve nizâma muvâfık olduğu hâlde İslâm tanınması ve aksi takdirde mezhebinde serbest bırakılması tabîi olduğu cihetle hükûmetin bu hususda icra edeceği tahkikât ve ta'mîkâtın dûçâr-ı işkâl edilmesine esasen mahal olmadıktan mâadâ mûmâileyhâ tâbiât-ı Devlet-i Aliyye'den bulunmasına nazaran Rusya konsülatosunun bu işe ne sıfatla müdahale etmekde olduğu anlaşılamadığından ve şu hâlin sefâretçe de kat'â tecvîz edilmeyeceği âşikâr bulunduğundan bu bâbda icrası icab eden tahkikât-ı cedîde ifa olunabilmek üzere mezbûrenin hükûmet-i mahalliyyeye derhal teslimi zımında Rusya Sefâreti'ne serî'an tebligât-ı lâzıme icrasıyla neticesinin vilâyete ona göre cevap yazılmak üzere hemen inbâsına himmet.

[27 Ağustos 1904]

A. MKT. MHM, 643/38

60

KISKİM KAZASININ HUDUT ÜZERİNDEKİ BÖLGELERİNE ERMENİ ÇETELERİNİN SALDIRACAKLARI

Rusya'nın Livane taraflarında bulunan Ermeni çetelerinin Kışkım kazasının hudut üzerindeki Ohur, İşhan vb. mahallerine saldıracakları Rusya'nın Oltu kazası kaymakamı tarafından bildirildiğinden Hudut Kumandanlığınca gerekli tedbirlerin alınması

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

Bâb-ı Âlî
Daire-i Sadâret-i Uzmâ
Mektubî Kalemi
Aded

Erzurum Vilâyeti'nden Vârid Olan Şifre Telgrafnâme

Rusya'nın Livane cihetlerinde bulunan bir takım Ermeni eşkıyasının Kiskim kazasında ve hudud üzerinde kâin Ohur ve İşhan ve sair mahallerden tecavüz edecekleri Rusya'nın Oltu kaymakamı tarafından mahremâne olarak bâ-tahrirât ihbar edildiği Namervan Kaymakamlığı'ndan bildirilmekle müşiriyet-i celîleye ve Hudud Kumandanlığı'na iş'âr ve sair icab edenlere vesâyâ ifa kılındığı berây-ı malumât ma'rûzdur. Fermân.

Fi 22 Ağustos sene [1]320

Erzurum Valisi

Nâzım

**

Sadâret-i Uzmâ
Mektubî Kalemi
24 Cumâdelâhire sene [1]322
23 Ağustos sene [1]320

Taraf-ı Vâlâ-yı Seraskerî'ye

Rusya'nın Livane cihetlerinde bulunan bir takım Ermeni eşkıyasının Kiskim kazasında ve hudud üzerinde kâin Ohur ve İşhan ve sair mahallerden tecavüz edecekleri Rusya'nın Oltu kaymakamının ihbar-ı mahremânesine atfen Namervan Kaymakamlığı'ndan bildirilmesi üzerine Dördüncü Ordu-yı Hümâyûn Müşiriyet-i Celîlesi'ne ve Hudud Kumandanlığı ile sair icab edenlere ifa-yı vesâyâ olunduğu Erzurum Vilâyeti'nden vârid olan telgrafnâmede beyân edilmiş olmakla suret-i iş'âra nazaran cihet-i celîle-i askeriyece de icab-ı hâlin ifası bâbında.

[5 Eylül 1904]

A. MKT. MHM, 548/36

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

61

**ERMENİ PATRİKLİĞİ'NİN BİTLİS'TE TUTUKLU
BULUNAN ERMENİLERİN MİKTARINI GÖSTEREN BİR
DEFTER GÖNDERİLMESİ TALEBİNDE BULUNDUĞU**

Ermeni Patrikliği'nden Bitlis Murahhaslığı'na gönderilen bir mektupta Bitlis'te tutuklu bulunan Ermenilerin miktarını belirtir bir defter istendiği

Sadâret-i Uzmâ

Mektubî Kalemi

Numara: 291

25 Şevval sene [1]322

19 Kânûn-ı Evvel sene [1]320

Adliye ve Mezâhib Nezâret-i Celîlesi Cânib-i Âlîsi'ne

Ermeni Patrikliği'nden Bitlis Murahhaslığı'na gelen bir mektubda Bitlis'de mevkûf Ermenilerin esbâb-ı mahkumiyetleriyle mikdarını mübeyyin bir defterin tanzim edilerek irsâli taleb edilmiş ve geçenlerde Rusya konsolosu dahi mezkûr Ermenilere ve muamelât-ı mehâkime aid bazı istîzâhâtda bulunmuş olup binâenaleyh Patrik'in sâlifü'z-zikr taleb ve teşebbüsünde Rusya sefirinin ittılâ'ı lâhık ve konsolosa bazı vesâyâsı sâbık olmak ihtimali bulunduğu dair Bitlis Vilâyeti'nden gelen 13 Kânûn-ı Evvel sene [1]320 tarihli telgrafnâme leffen savb-ı âlî-i âsafânelerine irsâl kılınmakla iktizâsının ifa ve inbâsı ve melfûfun iadesi bâbında.

**

Bâb-ı Âlî

Daire-i Umûr-ı Dahiliye

Tesrî'-i Muamelât ve Islâhât Komisyonu

Aded: 4608

Huzur-ı Âlî-i Hazret-i Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Ermeni Patrikliği'nden Bitlis Ermeni Murahhaslığı'na gelen bir mektubda Ermenilerden Bitlis'de ne kadar adam mevkûf bulunduğunu ve kaçır seneye mahkum olduklarını mübeyyin bir defter gönderilmesi iş'âr edildiği

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

bi'l-istihbâr Murahhasalıkdan istifsâr-ı keyfiyet olunarak fi'l-hakika olunan taleb üzerine bir defter tanzim ve irsâl kılındığı ifade ve mektubla defterin birer suretlerini i'tâ eylediği ve Bitlis Rusya konsolosuyla vuku bulan mülâ-kâtta dahi Bitlis Hapishânesi'nden ve mevkûf olan Ermenilerle muamelât-ı mehâkimden bahsetmesiyle kavâ'id-i adliye dairesinde kendisine cevaplar verilmiş ise de siyâk-ı hâl nazaran Patrik'in bu teşebbüsünde Rusya sefirinin ıttılâ'ı ve konsolosa vesâyâsı lâhık olmak ihtimali ba'îd olmayıp maa-hâzâ hakikat-i madde anlaşılamadığı Bitlis Vilâyet-i Aliyyesi'nden bâ-telgraf bildirildiği Tesrî'-i Muamelât Komisyonu ifadesiyle berây-ı malumât arz olunur. Ol bâbda emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fi 28 Şevval sene [1]322 ve fi 22 Kânûn-ı Evvel sene [1]320 / [4 Ocak 1905]

Nâzır-ı Umûr-ı Dahiliye
Memduh

A. MKT. MHM, 625/4

62

**ERMENİ ÇETELERİNİN SINIRI GEÇMEMELERİ İÇİN
OSMANLI HÜKÜMETİ'NİN UYGULADIĞI POLİTİKANIN
FRANSA, İNGİLTERE VE RUSYA KONSOLOSLARI
TARAFINDAN DA DESTEKLENDİĞİ**

Ermeni çetelerinin sınırı aşarak Osmanlı topraklarına geçmelerinin engellenmesi hususunda Rusya Hükümeti'nin vermiş olduğu söze rağmen gerekli dikkati göstermediği, bu konuda Osmanlı Hükümeti'nin uyguladığı politikanın Fransa, İngiltere ve Rusya konsoloslarınca da desteklendiği, Erzurum taraflarına saldırımları sebebiyle yakalanmış olan Rus tebaasından dört Ermeni'nin Erzurum Vilâyeti İstînâf Mahkemesince yapılacak olan sorgulama ve muhakemelerinde Rusya Konsoloshanesi tercümanının da hazır bulunduğu

Sadâret-i Uzmâ

Mektubî Kalemi

1 Cumâdelûlâ sene [1]322

2 Temmuz sene [1]320

Tezkire

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne

Rusya Hükümetince hududun takviyesiyle Ermeni müfsidlerinin teca-vüzâtına meydan verilmemesi zımnında müfrezeler gezdirildiği anlaşılmakda

ise de bundan yirmi gün evvel Pasinler ve bu defa dahi Bayezid cihetlerinden vuku bulan tecavüzâta ve hazeleden bir çetenin Abbasgöl tarafından gelerek Orgof'a gitdiği ve Rusya'nın Soğanlımeşesi'nde de bir hayli müfsidin ictimâ eylediği hakkında Rus devriye zâbitânının ihbarâtına ve Rusya'nın Bardızmi şehrinde ictimâ eden Ermeni hazelesinin yirmi kadar refikleri tarafından Bardız karyesinden ekmek toplanarak götürüldüğünün istihbâr kılınmasına nazaran Rusya'nın hudud üzerindeki memurîni tarafından bu bâbda tekâsül vuku'u anlaşıldığından bahisle icra-yı icabını mutazammın Erzurum Vilâyet-i Behiyyesi'nden alınan 1 Temmuz sene [1]320 tarihli telgrafnâme leffen savb-ı devletlerine gönderilmiş ve iş'âr-ı vâki câlib-i ehemmiyet görünmüş olmakla Rusya Sefâreti'ne bu bâbda tebligât ve tefhîmât-ı mukteziye ifasıyla celb-i nazar-ı dikkate ve netice-i teşebbüsâtın inbâsına ve melfûfun iadesine himmet.

**

Sadâret-i Uzmâ**Mektubî Kalemi****2 Cumâdelûlâ sene [1]322****3 Temmuz sene [1]320***Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne*

Dünkü tarihli tezkire-i senâverîye zeyldir. Rusya'dan Bayezid sancağı hududuna tecavüz eden Ermeni eşkıyası kırk-elli neferden ibaret olarak Diya-din civarındaki Üçkilise nâm manastırda tahassun etmek istemişlerse de bunların şu teşebbüsleri evvelce bi'l-istihbâr kuvâ-yı lâzıme tertib ve sevk edilmiş olmasından dolayı hazelenin manastıra duhûle muvaffak olamayıp civar bir dağa iltica eyledikleri ve lede't-takib birkaçı meyyiten derdest edilmekle beraber diğerlerinin de şiddetle taharrî olunduğu ve Namervan tarafından tecavüz etmek isteyen diğer bir Ermeni çetesinin de tenkîline müsâra'at kılındığı Erzurum Vilâyet-i Behiyyesi'nden bu kere dahi bi'l-vürûd sureti leffen savb-ı devletlerine gönderilen telgrafnâmede muharrer olmasına nazaran ber-vech-i iş'âr-ı sâbık Rusya Sefâreti'ne bu bâbda tebligât ve tefhîmât-ı mukteziye ifasıyla hazelenin Rusya'dan bu tarafa tecavüzlerine meydan verilmemesi esbâbının âcilen istikmâl ve inbâsına himmet.

**

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

Bâb-ı Âlî
Daire-i Sadâret-i Uzmâ
Şifre Kalemi
Aded

Erzurum Vilâyeti'nden Vârid Olan Şifre Telgrafnâme

Ermeni eşkıyasının tecavüzât-ı mel'anetkârânelerinden bahisle bunlara karşı Hükûmet-i Seniyye'nin icraât-ı âdilânesi ve ahali-i mutî'anın hüsn-i muhafazası hakkındaki tedâbîr meşhûdları olduğundan memâlik-i ecnebiye-de bulunan komitelerin şu harekât-ı mel'anetkârânelerinin ne derece mugayir-i insaniyet olduğu burada bulunan konsolosların her birine bi'l-münasebe ayrı ayrı ifade kılınmış idi. Fransız konsolosu mütâlaa-i vâkı'aya iştirak ile eşkıya-yı merkûmenin bi-hakkın te'dîb ve tenkîli hakkında Hükûmet-i Seniyye'nin derkâr olan salâhiyetini isti'mâlde serbest bırakılması muktezî olup hatta komitelerce sermaye-i mefsedet ittihâz olunmamak üzere ba'demâ lisan-ı resmîde mümkün mertebe Ermeni Meselesi'nden bahs olunmayarak lüzum görüldükçe Memâlik-i Şahane'de mütemekkin ahali-i Hristiyanîye tabirinin isti'mâl edilmesini sefâretine tavsiye edeceğini ifade eyledi. İngiliz konsolosu dahi hükûmetin eşkıyanın tenkîlinde ve tecavüzât-ı vâkı'a vesilesiyle ahali-i mutî'anın dûçâr-ı zarar ve tecavüz olmaması hususundaki muvaffakiyetini takdir ile beraber mütâlaa-i zâtiye kabîlinden olmak üzere Bitlis vilâyeti dahilinde dahi ahvâl hüsn-i cereyân etmiş olsa İngiliz Hükûmeti'nin Hükûmet-i Seniyye'nin bu bâbdaki muamelâtını daha ziyade te'yid edeceği zannında bulunduğunu dermiyân eyledi. Rusya konsolosu da eşkıya-yı merkûmenin hareketini takbîh ve bunların teşebbüsâtı gerek Devlet-i Aliyye ve gerek Rusya aleyhinde olduğu cihetle tahdid-i mazarratlarına çalışmakda olduğunu ifade eylemekle arz-ı malumâta mücâseret kılındı. Fermân.

Fî 5 Temmuz sene [1]320

Vali
Nâzım

**

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

Sadâret-i Uzmâ

Mektubî Kalemi

Numara: 2194 / 1429

Fî 4 Cumâdelûlâ sene [1]322

Fî 5 Temmuz sene [1]320

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne

Karakilise ve Diyadin cihetlerinden hudud-ı hakaniyeyi tecavüz eden Ermeni hazelesinin îkâ' eyledikleri vukuâta dair Dördüncü Ordu-yı Hümâyûn Müşiriyeti makamından alınan beş kıt'a telgrafnâmenin leffiyle ve Rusya Hükûmeti hudud memur ve zâbitlerinin hazele-i merkûmeye karşı lâkaydâne vaziyetde bulunmaları şâyân-ı dikkat ahvâlden olduğundan bahisle bu bâbda Rusya Hükûmeti nezdinde teşebbüsât icrası lüzumuna dair 2 Cumâdelûlâ sene [1]322 tarihli ve 1032 numaralı tezkire-i aliyye-i Seraskerî Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'nin bu bâbda bazı ifadeyi hâvî 2 Cumâdelûlâ sene [1]322 tarihli ve 2184 numaralı tezkiresiyle beraber leffen savb-ı devletlerine irsâl kılınmakla meâllerine ve şimdiye kadar cereyân eden muamelât ve muhaberâta nazaran iktizâsının serî'an ifa ve inbâsına ve melfûfların iadesine himmet.

**

Bâb-ı Âlî

Daire-i Hariciye

Mektubî Kalemi

Aded: 1325

Huzur-ı Sâmi-i Hazret-i Sadâret-penâhi'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Rusya'dan Bayezid sancağı hududuna Ermeni eşkıyası tarafından vuku bulan tecavüzâta ve hazeleden bir çetenin Abbasgöl tarafından gelerek Orgof'a gitdiği ve Rusya'nın Soğanlımeşesi'nde bir hayli müfsidin ictimâ eylediği hakkında Rus devriye zâbitânının ihbarâtına ve saireye nazaran Rusya'nın hudud üzerindeki memurîni tarafından Ermeni müfsidlerinin adem-i tecavüzüne dikkat hususunda tekâsül vuku'u anlaşıldığını ve kırk-elli neferden ibaret olan mütecâvizînin Diyadin civarındaki Üçkilise nâm manastırda tahassun etmek istemişler ise de teşebbüsleri evvelce bi'l-istihbâr kuvâ-yı lâzıme tertib ve

sevk edilmiş olmasından dolayı hazelenin manastıra duhûle muvaffak olamayıp civar bir dağa iltica eylediklerini ve lede't-takib birkaçı meyyiten derdest edilmekle beraber diğerlerinin de taharrî olunduğunu ve Namervan tarafından tecavüz etmek isteyen diğer bir Ermeni çetesinin de tenkîline müsâra'at kılındığını mutazammın Erzurum Vilâyeti'nden takdim olunan telgrafnâme suretlerinin irsâl buyurulduğunu ve Rusya Sefâreti'ne bu bâbda tebligât ve tefhîmât-ı mukteziye ifasıyla hazelenin Rusya'dan bu tarafa tecavüzlerine meydan verilmemesi esbâbının âcilen istikmâli ve arz u inbâsı ifadesini hâvî resîde-i dest-i tekrîm olan 1 ve 2 Cumâdelûlâ sene 1322 tarihli iki kıt'a tezkire-i sâmiye-i fahîmâneleri mütâlâa-güzâr-ı acizî olarak mûcebince Rusya sefirine tebligât ve tefhîmât-ı lâzîme lede'l-icra Rusya Hükûmetince bu bâbda ittihâzı lâ-büd bulunan tedâbîre dair derhal Petersburg'a telgraf çekeceğini ifade ve te'min eylemiş ve ol bâbda Petersburg Sefâret-i Seniyyesi'ne de vesâyâ-yı lâzîme ifa olunmuş idi. Kendisine tebligât-ı lâzîme icra ve nazar-ı dikkati celb olunan Rusya Hariciye nâzırının hudud üzerindeki Rus memurîn-i aidesine derhal evâmîr-i şedîde i'tâ kılınacağını ve bu mesele hakkında Petersburg'da bulunan Kafkasya valisi ile istişare etmekden geri durmayacağını ifade eylediğini ve Ermeni çeteleri tarafından Memâlik-i Şahane'ye yeniden her gûne tecavüzât ve taarruzât vuku'unun men'i için en müessir tedâbîre tevessül olunmasını nâzır-ı müşârunileyhden be-tekrar musırran rica ile beraber bu hâlin devamı iki devlet-i mütecâvîreye ne derece muzır olduğunu tebyîn eylediğini müş'ir Petersburg sefiri devletli paşa hazretlerinden bu ke-re ahz olunan 19 Temmuz sene 1904 tarihli ve 468 numaralı telgrafnâmenin tercümesi leffen takdim kılınmış ve zikrolunan Ermeni hazelesinin îkâ' eyledikleri vukuâta dair ahîren şeref-tevârüd eden 4 Cumâdelûlâ sene 1322 tarihli ve 707 numaralı tezkire-i sâmiye-i Sadâret-penâhîleri'ne melfûf evrak-ı muhabere mündericâtı evvelki tezâkir-i sâmiye-i âsafânelerinde muharrer vukuâtın tafsilinden ibaret olduğundan tecdîd-i teşebbüsâta mahal görülememiş olmakla emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 6 Cumâdelûlâ sene 1322 ve fî 7 Temmuz sene [1]320

Hariciye Nâzırı

Tevfik

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

Sadâret-i Uzmâ

Mektubî Kalemi

Numara: 2528

28 Cumâdelûlâ sene [1]322

29 Temmuz sene [1]320

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne

Rusya'ya firar eden Ermenilerin Memâlik-i Şahane'ye men'-i mürûru için tedâbîr-i müessireye tevessül olunması zımında hudud üzerindeki Rus memurînine evâmîr-i lâzîme i'tâ etdireceğini Rusya Hariciye nâzırı muâvini te'min etmiş olduğu Petersburg Sefâret-i Seniyyesi'nden bildirildiğine dair tezkire-i devletleri üzerine taraf-ı vâlâ-yı Seraskerî'ye ve Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'ne icra-yı tebligât olunmuş idi. Ermenilerin bugünlere kadar Rusya'dan savuşup vilâyet sevâhiline duhûl teşebbüsünde bulunmalarına ve tutulup iade edilmelerine nazaran men'-i mürûrları hususunda Rusya hükûmeti tarafından mahalli memurlarına verileceği va'd ve te'min edilen emrin henüz se-meresi mahsûs olmadığı ve Rusya'da bulunan firarî Ermenilerin Rusya tâbiyetine girmesi yahud Rusya'dan çıkıp gitmesi hükûmet-i mahalliye tarafından bugünlerde teklif ile tazyik ve dört gün mühlet i'tâ kılındığı cihetle Memâlik-i Şahane'ye hafîyyen dahil olmak üzere avdet teşebbüsâtında bulundukları Batum Başşehbenderliği'nden bildirilip şu hâl dahi men'-i mürûrları hakkında Rusya Hükûmeti'nden mahalli memurlarına henüz bir emir verilmemiş olduğuna delâlet eylediği Trabzon Vilâyeti'nden bildirildiğini mutazammın nezâret-i müşârunileyhânın 25 Cumâdelûlâ sene [1]322 tarihli ve 2528 numaralı tezkire-i cevabiyesi leffen savb-ı devletlerine irsâl kılınmış olmakla serî'an iktizâsının ifa ve inbâsına ve melfûfun iadesine himmet.

**

Sadâret-i Uzmâ

Mektubî Kalemi

Numara: 2182

Fî 7 Şaban sene [1]322

3 Teşrîn-i Evvel sene [1]320

Adliye ve Mezâhib Nezâret-i Celîlesi Cânib-i Âlîsi'ne

Hududu tecavüz eden Ermeni hazelesinden olmaları cihetle vilâyet mahkemesince idamlarına hükmolunan Rusya tebaasından dört şahsın kon-

sûlatoya teslimleri mahalli Rusya konsolosu tarafından iltimas ve bu bâbda usul ve emsali irâe olunduğuna dair Erzurum Vilâyeti'nden gelip Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne tevdi' kılınan telgrafnâme üzerine hazele-i merkûme bizim tarafda îkâ'-ı cûrm etmeyip de mücerred hududu tecavüzleri üzerine mahkum olmuşlar ise Rusya Hükûmetince mahkumiyetleri bile tanınamayacağı cihetle iadeleri icab edip ancak bunlar Memâlik-i Şahane'ye geçtikden sonra asayiş-i umumîyi ihlâl gibi ahvâle tasaddîlerinden nâşi mahkum oldukları hâlde bu misillü Rusyalı mahkumînin konsûlatoya teslimleri öteden beri sefâretçe taleb ve iddia olunmuş ve bu iddia ise ahden şâyân-ı kabul olamayacağına binâen reddedilerek iş muhtelefün-fîh kalmış ise de bu misillü mahkumînden bazılarının devletçe karar üzerine teslim olundukları tahattur edilerek bu bâbdaki emsal ise nezâret-i celîle-i âsafânelerince malum olacağından bahisle icra-yı icabına dair nezâret-i müşârunileyhâdan vârid olan 4 Şaban sene [1]322 tarihli ve 2182 numaralı tezkire melfûfuyla ma'an irsâl kılınmakla meâllerine nazaran bi't-tedkik icabının ilâve-i mütâlâa-i aliyye-i âsafânelerinin inbâsı ve melfûfların iadesi bâbında.

**

Sadâret-i Uzmâ

Mektubî Kalemî

Fî 15 Şaban sene [1]322

11 Teşrîn-i Evvel sene [1]320

Adliye ve Mezâhib Nezâret-i Celîlesi Cânib-i Âlîsi'ne

Erzurum cihetlerine tecavüzle derdest edilmiş olan Rusya tebaasından dört Ermeni'nin icra kılınacak istintâk ve muhakemelerinde Rusya Konsolos-hânesi tercümanının bulundurulması için vilâyete telgrafla emir i'tâsı Rusya sefirî tarafından iltimas ve iltimas-ı vâki merkûmları himaye etmek talebinden münba'is olmayıp bunların Rusya'da dahi bir takım şürekâ ve avenesi bulunması kaviyyen melhûz olmasına binâen ahvâl ve harekâtıyla hüviyetleri hakkında istihşâl-i malumât ile Rusyaca dahi tedâbîr-i lâzîme ittihâzı maksadına müstenid bulunduğunu ve haklarında kanunen tayin olunacak mücâzâtın icrasına bir şey denilemeyeceğini ilâveten ifade ettiği Hariciye Nezâret-i

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

Celîlesi'nden bâ-tezkire iş'âr edilmiş olmakla suret-i iş'âra nazaran iktizâsının ifa ve inbâsına himem-i aliyye-i âsafâneleri derkâr buyurulmak bâbında.

**

Sadâret-i Uzmâ

Mektubî Kalemi

Numara: 545

22 Şaban sene [1]322

18 Teşrîn-i Evvel sene [1]320

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne

Erzurum cihetlerine tecavüzle derdest edilmiş olan Rusya tebaasından dört Ermeni'nin istintâk ve muhakemelerinde Rusya Konsoloshânesi tercümanının bulundurulması sefâretçe iltimas olunduğuna dair 15 Şaban sene [1]322 tarihli ve 2304 numaralı tezkire-i devletleri üzerine bi'l-muhabere Adliye Nezâret-i Celîlesi'nden gelen cevabda eşhâs-ı merkûmenin Rusya tebaasından oldukları hâlde istintâk ve muhakemelerinde tercümanın huzuru tabîi bulunduğundan Erzurum İstînâf Mahkemesi Müdde'î-i Umumîliği'ne tebligât icra kılındığı bildirilmiş olduğu beyânıyla tezkire.

**

Sadâret-i Uzmâ

Mektubî Kalemi

Numara: 683

15 Zilkade sene [1]322

8 Kânûn-ı Sâni sene [1]320

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne

22 Şaban sene [1]322 tarihli tezkireye zeyldir:

Erzurum cihetlerine tecavüzle derdest edilmiş olan Rusya tebaasından dört Ermeni'nin icra kılınan istintâk ve muhakemesinde Rusya Konsülatı tercümanı hâzır bulundurularak evrak-ı lâzîmenin imza etdirilmiş olduğu ve eşhâs-ı merkûmenin tâbiyetleri evvelce taayyün etmediğinden Polis Dairesi'n-

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

de icra kılınmış olan tahkikât-ı ibtidâiyede dahi bunların Rusya'daki şürekâsının tahkiki zımnında tercümanın suret-i gayr-ı resmîyede hâzır bulunduğu Erzurum Vilâyeti İstînâf Müdde'î-i Umumîliği'nin iş'ârına atfen Adliye Nezâret-i Celîlesi'nden izbâr kılındığı beyânıyla tezkire.

[21 Ocak 1905]

A. MKT. MHM, 643/32

63

**ERMENİ ÇETELERİN SINIRI AŞARAK VELİBABA
CİVARINDAKİ MÜSLÜMAN KÖYLERİNE BASKIN
YAPMAYI PLANLADIKLARI**

Sithan, Başköy, Armutlu ve diğer köylerde toplanarak sınırı geçip Velibaba ve civarındaki Müslüman köylerini basmayı planlayan Ermeni çetelerine engel olunması hususunda Erzurum Rus Konsolosluğu tarafından Kars Güvernörlüğü'ne tebliğat yapılacağı

Bâb-ı Âlî

Daire-i Umûr-ı Dahiliye

Tesrî'-i Muamelât ve Islâhât Komisyonu

Aded

1 Mart [1]321 tarihiyle

Erzurum Vilâyeti'nden alınan telgrafnâme halli suretidir.

Pasinler Karakilise karşısında kâin Sithan ve Başköy ve Armudlu ve Hopviran¹⁰ ve Şadivan¹¹ ve Çiçekli¹² karyelerinde beş yüzü mütecâviz Ermeni fesesdesi bi't-tecemmu' karye-i mezkûreye mücâvir olan köylerden esb mübâya'a etmekde ve karîben hududu tecavüzle Velibaba karyesini basmak ve sair İslâm köyünde îkâ'-ı şûriş etmek niyet-i fâsidesinde bulundukları ve Sithan karyesini merkez ittihâz etmiş oldukları Karakilise Pasaport Memurluğu'yla Aras nahiyesi müdürünün iş'ârına atfen Pasinler Kaymakamlığı'ndan bildirilmekle ve Ermeni komitelerinin tahdîş-i ezhân için bir takım havâdis neşretmekde olduklarına nazaran sıdk u kizb muhtemel bulunan şu riva-

¹⁰ Metinde "Hoyran" şeklinde geçmektedir.

¹¹ Metinde "Şirvan" şeklinde geçmektedir.

¹² Metinde "Çanlı" şeklinde geçmektedir.

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

yetin oraca tahkikât icra ve tedâbîr-i lâzıme ittihâzı için Kars Guvernâtörlüğü'nden ifa-yı tebligât edileceği Erzurum Rusya konsolosu tarafından va'd edildiği berây-ı malumât ma'rûzdur. Fermân.

[14 Mart 1905]

HR. SYS, 2775/62

64

**RUSYA'NIN BİTLİS KONSOLOSLUĞU'NUN, ERMENİ
AHALİDEN TEHDİTLE PARA VE FİDYE ALDIKLARI İÇİN
TUTUKLANAN BİR ERMENİ ÇETESİNİN TAHLİYESİNİ
İSTEDİĞİ**

Ermeni ahaliye tehdit mektupları göndererek para ve fidye aldıkları kesin delillerle tespit edilip yakalanan bir Ermeni çetesinin tahliyesinin Rusya'nın Bitlis Konsolosluğunca istendiği / Heyet-i ithamiye üyelerinden Ohannes Ağa'nın konsolosun etkisinde kalması sebebiyle söz konusunun çetenin yakın bir vilayette yargılanmaları talebi

Şifre

Bitlis Vilâyeti'nden

Vilâyete vusûl-i bendegânemle beraber merkezde vücudu ve Ermenilere tehdidnâme dağıtmakla akçe ahz ve fidye i'tâ yolundaki muamele-i şakâvetkârânesi ihbar kılınan ve cebelden Bitlis'e avdet-i kemterânemde derdest edildiği 8 Eylül sene [1]320 telgrafla arz olunan Ermeni komitesinin ikrarları ve muhaberât-ı muzırра evrakı ve sair delâil ile zâhire ihrac olunan ve maznûn bulunan on altı Ermeni hakkında cihet-i adliyece icabât-ı kanuniye derdest-i icra ve Bitlis Rusya konsolosu ise aralıkda bunların tahliyesi iltimasıyla lâubâliyâne hânesine kabul ve ihtilât eylediği zannıyla müterassıd-ı malumât olan Ermenilere hoş görünmek mesleğinde olduğu cihetle taraf-ı memlûkânemden mehâkim muamelâtının irâde-i hümayûn-ı hikmet-meşhûn-ı cenâb-ı Hilâfet-penâhîleri'yle müdahaleden masûn olduğundan hükûmetçe netice-i kanuniye intizârından başka bir şey yapılamayacağı tefhîm olunmakta bulunduğu hâlde Vilâyet Hey'et-i İthamiyesi'nde bulunan bu bâbdaki evrakın ihtivâ ettiği netice-i delâil-i sübûtiyeyi nazar-ı itibara almayarak ve ekseriyetden ayrılarak azâdan Ohannes Ağa müttefikan suret-i umumiyede bu hazine-

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

nin men'-i muhakemesini iltizâm etmesiyle mahiyet-i madde ve muamele hükmünce bu suret adliye ve hükûmetçe câlib-i dikkat olarak merkûm Ohannes'in taht-ı muhakemeye alınması ve diğerlerine aid muhakemenin de diğer mütecâvir bir vilâyet adliyesine nakledilmesi hususları İstînâf Müdde'î-i Umumîliğince Adliye Nezâreti'nden istîzân olunmuş ve hazele-i merkûmûn ekseriyet-i ârâ ile itham edilmiş ise de Ohannes'in şu cür'eti konsolosun maksadını tervîc fikr-i mefsedetkârânesinden münba'is olacağı siyâk-ı hâlden müstedlel olduğu gibi Adliye Nezâretince iş'ârât-ı vâkı'a-i ma'rûzanın selâmet-i muamele ve muhakeme nokta-i nazarından muvâfık-ı maslahat olacağı ma'rûzdur. Fermân.

Fî 13 Muharrem sene [1]323 ve fî 7 Mart sene [1]321 / [20 Mart 1905]

Bitlis Valisi

Ferid

Y. PRK. UM, 74/130

65

**RUSYA'DAN BAYEZİD, BİTLİS VE ERZURUM'A
GEÇTİKLERİ SIRADA YAKALANAN ERMENİ ÇETE
MENSUPLARIYLA İLGİLİ BİLGİLERİN RUSYA
BÜYÜKELÇİLİĞİ'NDEN İSTENDİĞİ**

Rusya'dan Bayezid, Bitlis ve Erzurum taraflarına geçip kolluk kuvvetlerince yakalanmış olan Ermeni çetelerine mensup kişilerin Rusya'daki bağlantılarını çıkarmak ve gerekli tedbirleri almak üzere sorgu ve yargılanmalarına ait bilgilerin Rusya Büyükelçiliği'nden istendiği

Bâb-ı Âlî

Daire-i Hariciye

Mektubî Kalemi

Aded: 1804

Huzur-ı Sâmi-i Hazret-i Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Rusya'dan Bayezid, Bitlis ve Erzurum ve civarlarına geçip derdest edilmiş olan Ermenilerin Rusya'da ta'allukâtı ve hem-efkârları bulunması akvâ-yı

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

melhûzâtıdan olmasına mebnî bunlar hakkında Rusyaca dahi tahkikât ve muamelât-ı lâzıme icrasına medâr olmak üzere zikrolunan Ermenilerin istintâk-nâmeleri suretlerinin sür'at-i mümkünine ile tarafına tebliği nezd-i çâkerîye gelmiş olan Rusya sefiri tarafından talep ve iltimas olunmakla ifa-yı iktizâsı menût-ı irâde-i aliyye-i Sadâret-penâhîleridir. Emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 22 Cumâdelâhire sene 1322 ve fî 21 Ağustos sene 1320

Hariciye Nâzırı

Tevfik

**

Sadâret-i Uzmâ

Mektubî Kalemi

Numara: 1804

22 Ağustos sene [1]320

Şifre

Bitlis, Van ve Erzurum Vilâyetleri'ne

Rusya'dan o taraflara geçip derdest edilmiş olan Ermenilerin Rusya'da ta'allukâtı ve hem-efkârları bulunması melhûz olmasına mebnî bunlar hakkında Rusyaca dahi tahkikât ve muamelât-ı lâzımenin icrasına medâr olmak üzere çetelerin suret-i teşekkülüne ve haricdeki komitelerle olan münasebâtının derecâtı ile saireye dair Rusya Sefâreti'nden izahât talep edilmekle posta ile iş'ârı.

**

Bâb-ı Âlî

Daire-i Sadâret-i Uzmâ

Mektubî Kalemi

Aded

Erzurum Vilâyeti'nden Vârid Olan Şifre Telgrafnâme

C. 22 Ağustos sene [1]320. Çetelerin suret-i teşkiline ve haricdeki komitelerle olan münasebetlerine ve saireye dair tahrirâtda Bayezid cihetine te-

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

cavüz edip saye-i kudret-vâye-i hazret-i Padişahî'de Üçkilise'de tenkîl edilmiş olan Ermeni eşkiyasının üzerinde zuhur eden mektubların epeyce malumâtı hâvî bulunduğu ve evrak-ı mezkûrenin müşiriyet-i celîleye gönderildiği Huded Kumandanlığı'ndan bildirilmesi üzerine irsâli lüzumu müşiriyet-i müşârunileyhâya yazılmış ve alınan telgrafnâme-i cevabiyede mezkûr evrakın bir kısmı tercüme edilmiş ve bir kısmı tercüme edilmemiş olduğu hâlde makam-ı âlî-i Seraskerî'ye gönderildiği bildirilmiştir. Bunların vilâyete irsâliyle beraber ba'demâ elde edilecek bu gibi evrakın mündericâtından istinbât olunacak malumâta göre tedâbîr-i lâzıme ittihâz ve icra edilmek ve lede'l-icab Rusya Konsülatosu nezdinde teşebbüsât-ı lâzımede bulunulmak üzere doğrudan doğruya vilâyete gönderilmesi için lâzım gelenlere tebligât ifası zımında makam-ı müşârunileyhâya emir ve tebliğ buyurulması istihâmına mücâseret eylerim. Fermân.

Fî 11 Eylül sene [1]320

Erzurum Valisi
Nâzım

**

Sadâret-i Uzmâ

Mektubî Kalemi

Numara: 121

14 Receb sene [1]322

12 Eylül sene [1]320

Elden

Taraf-ı Vâlâ-yı Seraskerî'ye

Rusya'dan Bayezid, Bitlis, Erzurum ve civarlarına geçip derdest edilmiş olan Ermenilerin Rusya'da ta'allukâtı ve hem-efkârları bulunması melhûz olduğundan bunlar hakkında Rusyaca dahi tahkikât ve muamelât-ı lâzımenin icrasına medâr olmak üzere zikrolunan Ermenilerin istintâknâmeleri suretlerinin tarafına tebliği Rusya sefiri cânibinden taleb ve iltimas olunduğu Hari-ciye Nezâret-i Celîlesi'nden bildirilmesine binâen çetelerin suret-i teşekkülüne ve haricdeki komitelerle olan münasebâtının derecâtı ile saireye dair iza-hâtın iş'ârı Bitlis, Van ve Erzurum Vilâyetlerine lede't-tebliğ Erzurum Vilâyeti'nden bu kere alınan 11 Eylül sene [1]320 tarihli melfûf telgrafnâmede

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

Bayezid cihetine bi't-tecavüz saye-i kudret-vâye-i hazret-i Padişahî'de Üçki-
lise mevkiinde tenkîl edilmiş olan Ermeni eşkıyası üzerinde zuhur edip mü-
şiriyet-i celîleye gönderildiği Hudud Kumandanlığı'ndan bildirilen mektubla-
rın kısmen tercüme edilerek ve kısmen dahi aynen taraf-ı âlî-i sipehdârîlerine
gönderildiği müşiriyet-i müşârunileyhâdan cevaben izbâr olunduğu gösteril-
miş olmakla evrak-ı mezkûrenin hemen Bâbîâlî'ye irsâli ve melfûf telgrafnâ-
menin dahi iadesi bâbında.

**

Sadâret-i Uzmâ

Mektubî Kalemi

Numara: 157

29 Şaban sene [1]322

25 Teşrîn-i Evvel sene [1]320

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne

22 Cumâdelâhir sene [1]322 tarihli ve 1804 numaralı tezkire-i devletle-
rine cevabdır:

Rusya'dan gelip derdest edilmiş olan Ermeniler hakkında Rusyaca da-
hi tahkikât ve muamelât-ı lâzîminin icrasına medâr olmak üzere suretlerinin
tarafına tebliği Rusya sefiri tarafından iltimas edilen istintâknâmelerin Erzu-
rum Vilâyet-i Behiyyesi'nden gönderilen suretleri vilâyet-i müşârunileyhânın
13 Şaban sene [1]322 tarihli ve 54 numaralı tahrirâtı[y]la beraber matviyyen
savb-ı devletlerine irsâl kılınmakla iktizâsının ifasına himmet.

**

Bâb-ı Âlî

Daire-i Sadâret-i Uzmâ

Şifre Kalemi

Aded

Bitlis Vilâyeti'nden gelen şifre telgrafnâmedir.

C. 26 Şubat sene [1]320. Rusya'dan Muş dahiline gelen ve fî 18 Hazi-
ran sene [1]314 tarihinde derdest ve tevkif olunan Serkiz veled-i Sevak in-

de'l-muhakeme Memâlik-i Şahane'nin bir kısmını idare-i hükûmetden çıkarmağa teşebbüsü tahakkuk etmesine mebnî idamına hükmolunmuş ve ilâmının da nakza binâen muhakemesi ve kendisi bâ-irâde-i seniyye-i hazret-i Padişahî Erzurum İstînâf Mahkemesi'ne nakledilmiş ve merkûmun ifadesinden ve evrakdan Tiflis'de Ermeni komitesi şubesinin reisi uzun boylu, sarı bıyıklı, büyük siyah gözlü, dolgun çehreli Vanlı Karekin nâmında bir şahıs olduğu ve bunun mensub olduğu Taşnak Komitesi azâsı tahminen altı yüz kişi ve fabrikalarda bulunan amelelerin bir kısmı Ermeni olup bunların kaçırdıkları silahları mezkûr şube mensubâtına verdikleri ve bu Taşnak Komitesi'nin Bakü'de, Revan'da şubeleri olmakla beraber Tiflis'de komiteye riyâset eden şahıs diğer bir istihbâra göre Aliyekun(?) ve Bakü'de Leo Kemako(?) Levam olduğu ve memâlik-i ecnebiyeden komiteye aid paralar bu nâma gönderilmekde idüğü münfehim ve geçen yaz Muş'un Tirkuvank karyesinde mecrûhan derdest edildiği fî 6 Haziran sene [1]320 tarihinde arz olunan Rusyalı mülâzımirkor'un ifadesinden dahi Bakü'de Gurgen ve Kars'da Torkomyan nâmlarını taşıyan Taşnak Komitesi'nin vesâit-i icraiyesinden bir şahsı tanıdığı ve kendisi bunun teşvik ve delâletiyle fedai yazıldığı ve hudud-ı Osmanî'ye gelmek için Kars'dan çıkarak Kars ovasında Bayburt¹³ karyesinde diğer yirmi dört Ermeni ile ictimâ edip şahs-ı merkûmun evvelce tedarik eylediği esliha ve esb ve elbiseyi alarak geldikleri müstebân olduğu ve bu cihetlere tecavüzle îkâ'-ı mefsedet eden Ermeniler hep Taşnak Komitesi'ne mensub olduğu gibi şu cihetlere gelen çetelerin Tiflis komitesi tarafından tertib ve sevk olduğu anlaşılmakda ise de bunların geçtikleri mahallerde ne yolda teşekkül ettiği ve cihât-ı sairesi mechûl bulunduğu muhaberât-ı câriye üzerine ma'rûzdur. Fermân.

Fî 21 Mart sene [1]321 / [3 Nisan 1905]

Bitlis Valisi

Ferid

A. MKT. MHM, 548/34

¹³ Metinde "Bapret" şeklinde geçmektedir.

**ERMENİ ÇETELERİNİN OSMANLI TOPRAKLARINA
SALDIRIMLARINI ÖNLEMELİK İÇİN RUSYA TARAFINDAN
NE GİBİ TEDBİRLER ALINDIĞININ BELİRLENMESİ
GEREKTİĞİ**

Rusya'da Abbasgölü civarında askerî eğitim yaptıkları güvenilir kaynaklardan haber alınan silahlı Ermeni çetelerinin Osmanlı topraklarına saldırımlarını önlemek amacıyla Rusya Devleti'nin alacağı tedbirlere ilişkin görüşlerinin Petersburg Osmanlı Büyükelçiliği ve İstanbul Rusya Büyükelçiliği vasıtasıyla öğrenilmesi

*Fî 5 Safer sene [1]323, fî 28 Mart sene [1]321
tarihiyle makam-ı Sadâret-i Uzmâ'dan yazılan tezkire-i sâmiye suretidir.*

Rusya'nın Abbasgölü civarında bazı Ermeni hazelesinin bi'l-ictimâ' alenen talim etmekde oldukları mevsûkan haber alınıp merkûmların Memâlik-i Şahane'ye tecavüzlerine meydan verilmemek için icab eden tedâbîr-i askeriye'nin Hükûmet-i Seniyyece icrası ve hududu tahattîye tasaddî etdikleri hâlde tenkîlleri tabîi ise de Saltanat-ı Seniyye ile Rusya Devlet-i fahîmesi beyninde cârî olan münasebât-ı dostâne icabınca bu misillü hazelenin Memâlik-i Şahane'ye tecavüz etmek üzere Rusya'da ictimâ ve böyle alenen talim etmelerine devlet-i müşârunileyhâca müsâmaha edilmemek lâzım geleceği cihetle evvel emirde devlet-i müşârunileyhânın bu bâbdaki nazariyâtının ve eşirrâ-yı merkûmenin suret-i şedîde ve serî'ada takib ve te'dîbiyle Memâlik-i Şahane'ye tecavüzlerine meydan vermemek için ne gibi tedâbîr-i fi'liyeye müracaat olunacağını tahkikiyle Hükûmet-i Seniyyece de ona göre ittihâz-ı tedâbîr olunması icab edeceğinden hükûmet-i mezkûrenin bu bâbdaki nazariyât ve tevessülâtının gerek Petersburg Sefâret-i Seniyyesi gerek Dersaâdet Rusya Sefâreti vesâtatıyla âcilen ve vâzihan tahkik ve iş'ârına himmet buyurulması siyâkında.

[10 Nisan 1905]

HR. SYS, 2775/64

**RUSYA'DA TOPLANAN YARDIMLARI ERMENİ
FAKİRLERE DAĞITMAK, HASTA VE YARALI
ERMENİLERİ DE TEDAVİ ETMEK AMACIYLA BİTLİS'E
GELMEK İSTEYEN DOKTOR ZAVRİYEV İLE
BERABERİNDEKİLERE İZİN VERİLMESİ**

Rusya'da toplanmış bir miktar yardımı Bitlis vilayetindeki Ermeni fakirlere dağıtmak, Ermenilerin hasta ve yaralılarını muayene ve tedavi etmek amacıyla Rusya'dan Bitlis ve Erzurum vilayetlerine gönderilen Doktor Zavriyev ile beraberindekilere izin verilmesi

Daire-i Hariciye

Hususiye

13

Doktor Zavriyev'in, refakatinde bir cerrah muâvini ve dört hizmetçi olduğu hâlde Tiflis'den Karaorgan tarîkıyla Erzurum'a müteveccihen hareket eylediği Kokhanovsky imzasıyla Bakî'den Rusya sefirine keşîde olunup manzûr-ı âlî buyurulan telgrafnâmede muharrer olduğundan sâlifü'z-zıkr doktorla rûfekâsının kimler olup neden dolayı Erzurum'a gelmekte olduklarının bi't-tahkik arzı şeref-sâdır olan irâde-i seniyye-i hazret-i Hilâfet-penâhî icab-ı âlîsinden bulunduğunu mübellîğ resîde-i dest-i tekrîm olan 12 Safer sene [1]323 tarihli ve sekiz yüz dokuz numaralı tezkire-i aliyye-i âsafâneleri müttâlaa-güzâr-ı acizî oldu. Bitlis vilâyeti dahilindeki Ermeni fukarâsı için Rusya'da cem' edilen iânâtı tevzî' ve hastagânı tedavi eylemek üzere Rusya Hükûmetince azîmetine me'zûniyet verilen mûmâileyh Doktor Zavriyev'e ve refakat ve hizmetinde bulunacak tabib muâvini ile sair kesâna muâvenet ifası zımında Erzurum ve Bitlis Vilâyetlerine evâmîr i 'tâsı Rusya Sefâreti'nden iltimas olunmuş ise de bu bâbda evvelce bi'l-istîzân şeref-sudûr buyurulan irâde-i seniyye-i hazret-i Hilâfet-penâhî tebliğ kılınmış olup ancak bu defaki iltimasa nazaran sefâretten yalnız bir tabib i 'zâmıyla iktifa edilmeyerek buna bir takım muâvinler dahi terfîkî cihetine gidilmekte ve adeta bir hey'et teşkil edilmek istenildiği anlaşılmakta olduğundan ve bu ise rehîn-i cevâz olamayacağından sefârete o yolda tefhîm-i keyfiyet olunması hakkında bâ-tezkire-i sâmiye mesbûk olan emr u izbâr üzerine tebligât-ı lâzîme lede'l-icra mûmâileyh doktora terfîk edilen tabibin lede'l-hâce hastagâna ameliyât icrası

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

hususunda muâvenet edeceği gibi iki-üç hizmetçiden mürekkebe olan sairlerinin dahi âlât u edevâtını nakleleyecekleri cihetle bunların terfîkî ile bir hey'et teşkil edilmek istenilmeyip bu bâbdaki maksad ber-minvâl-i ma'rûz fukarâ-yı merkûme haklarında ifa-yı muâvenetden ibaret olduğu beyânıyla iltimas-ı sâbık vechile vilâyeteyn-i müşârunileyhimâyâ evâmîr-i lâzîme i'tâsı lüzumu ifade ve ol vechile keyfiyet cevaben huzur-ı sâmi-i Sadâret-penâhî'ye izbâr kılınmış olmakla emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fi 13 Safer sene [1]323 ve fi 5 Nisan sene 1321 / [18 Nisan 1905]

Hariciye Nâzırı

Tevfik

Y. MTV, 273/70

68

**RUSYA'DAN İRAN'A GEÇEN ERMENİLERİN OSMANLI
TOPRAKLARINA SALDIRI HAZIRLIKLARI YAPTIKLARI**

Rusya'daki karışıklıklardan istifade ederek İran'a geçip Osmanlı topraklarına tecavüz etme niyetinde olan Ermenilere müsaade edilmemesi hususunda İran Hükûmeti nezdinde gerekli teşebbüslerde bulunulduğu

Sadâret-i Uzmâ

Mektubî Kalemi

Numara: 89

18 Muharrem sene [1]323

12 Mart sene [1]321

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne

Ermeni fesedesinin Rusya dahilindeki kargaşalıktan bi'l-istifade kısmen Rusya ve kısmen İran cihetlerinden hududu tecavüze hâzırlandıkları ve İranîler tarafından İran hududunda ve nikât-ı mühimmede vâki köylerin Rusya'dan geçecek Ermenilere fûrûht edilmekde olduğu istihbâr kılındığından ve bu hâl Ermenilerin iğtişâş için tedarikâtta bulunduklarına delil olduğundan bahisle bu gibi köylerin fûrûhtu ve fesedenin duhûl ve iskânı hususunun men'i zımnında İran Hükûmeti nezdinde teşebbüsât-ı lâzîme icrası lüzumu Dördüncü Ordu-yı Hümâyûn Müşiriyet-i Celîlesi'nden iş'âr olunduğuna dair

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

14 Muharrem sene [1]323 tarihli ve 80 numaralı tezkire-i aliyye-i Seraskerî leffen savb-ı devletlerine irsâl kılınmakla iktizâsının ifa ve inbâsına ve mel-fûfun iadesine himmet.

**

Sadâret-i Uzmâ

Mektubî Kalemi

Numara: 491

22 Safer sene [1]323

14 Nisan sene [1]321

Elden

Taraf-ı Vâlâ-yı Seraskerî'ye

14 Muharrem sene [1]323 tarihli ve 80 numaralı tezkire-i aliyye-i Seraskerîleri'ne cevabdır:

Rusya'daki iğtişâşâtdan bi'l-istifade İran ve Rusya cihetlerinden hududu tecavüze hâzırlandıkları haber alınan Ermeni fesedesi hakkında Petersburg ve Tahran Sefâret-i Seniyyeleri'ne tebligât-ı lâzıme icra olunarak Ermenilerin Rusya'dan Memâlik-i İraniye'ye geçecekleri şâyi'ası Hükûmet-i İraniyece de haber alınması üzerine fesede-i merkûmenin Memâlik-i İraniye'ye dahil olmamaları esbâbının te'mini için evvelce Tebriz Hükûmeti'ne icra edilen ve sâyânın bu kere de te'kîd ve teşdîd edildiği ve memurîn-i İraniyece bu bâbda mümkün mertebe ikdâm edileceği me'mûl bulunduğu Tahran Sefâret-i Seniyyesi'nden bildirildiği Hariciye Nezâret-i Celîlesi'nden bâ-tezkire-i cevabiye izbâr edilmekle ol bâbda.

[27 Nisan 1905]

A. MKT. MHM, 549/14

69

**RUSYA HÜKÜMETİ NEZDİNDE GİRİŞİMDE
BULUNULARAK ERMENİ BOZGUNCULARIN SINIRDAN
OSMANLI ÜLKESİNE SIZMALARININ ENGELLENMESİ**

Abbasgölü civarında toplanan Ermeni bozguncularının Osmanlı sınırından içeri sızmamaları için Rusya Hükûmeti nezdinde gerekli girişimlerde bulunularak dağıtılmalarının sağlanması

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

Yıldız Saray-ı Hümayûnu
Başkitâbet Dairesi
1187

Şifre

Petersburg Sefâret-i Seniyyesi'ne

Abbasgölü civarında birçok Ermeni fesedesı ictimâ ederek hududu tecavüz etmek niyetinde bulundukları ve şimdiki hâlde talim ile iştigâl etmekde oldukları mütevâliyen arz ve ihbar kılınmakda bulunmuş olduğundan Rusya Hükûmeti nezdinde icra-yı teşebbüsât-ı lâzıme ile fesede-i merkûmenin dağıdılması ve hududu tecavüzlerine meydan verilmemesi esbâbının istihsâl kılınması şeref-sudûr buyurulan irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî icab-ı âlîsinden olmakla ol bâbda.

Fî 19 Nisan sene [1]321 / [2 Mayıs sene 1905]

Serkâtib-i Hazret-i Şehriyârî

Tahsin

Y. PRK. BŞK, 74/46

70

**BİTLİS ERMENİLERİ'NE YARDIM İÇİN RUSYA'DAN GELEN
DOKTOR ZAVRİYEV'İN GETİRDİĞİ İLAÇ
HAMMADELERİNDEN GİRİŞİ YASAK OLANLARIN İADESİ**

Bitlis vilayetinde bulunan fakîr Ermeniler için Rusya'da toplanan yardımları dağıtmak ve hasta Ermenileri tedavi etmek üzere Osmanlı Hükümetince Bitlis'e gelmesine izin verilen Doktor Zavriyev'in beraberinde getirdiği çeşitli ilaç hammaddelerinden gümrükten sokulması yasak olanlarına el konulmayıp geldiği yere iadesi

Sadâret-i Uzmâ

Mektubî Kalemi

23 Şevval sene [1]322

Fî 17 Kânûn-ı Evvel sene [1]320

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne

Bitlis vilâyeti dahilinde bulunan Ermeni fukarâ ve hastagânı için Rusya'dan gönderileceği cânib-i sefâretten beyân olunan tabib ve cerrah ve ecza

hakkında ber-mantûk-ı irâde-i seniyye-i mülûkâne icra olunan tebligâta cevaben bu kere Petersburg Sefâret-i Seniyyesi'nden vârid olan telgrafnâmede Rusya Hariciye Nâzırı Kont Lamsdorffun teşebbüs-i vâki'den dolayı zuhuru melhûz olan mehâzîr-i azîmeyi tasdik ile tahkik-i keyfiyet edeceğini beyân eylediği iş'âr olunmuş ve saye-i inâyet-vâye-i hazret-i Padişahî'de cânib-i Hükûmet-i Seniyye'den her türlü himayet ve muâvenete mazhar olan mârru'z-zıkr Ermeni fukarâ ve hastagânına haricden vuku bulacak muâvenetden tevellüdü tabîi bulunan mehâzîr ve mazarrât bu suretle nâzır-ı müşârunileyh tarafından dahi teslim edilmiş olmasına nazaran Rusya Sefâreti'nin teşebbüs-i mezkûrdan sarf-ı nazar etdirilmesi şeref-sudûr buyurulan irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî icab-ı celîlinden olduğu Mâbeyn-i Hümâyûn-ı Mülûkâne Başkitâbet-i Celîlesi'nden bâ-tezkire-i hususiye tebliğ ve iş'âr edilmiş olmakla ber-mantûk-ı emr u fermân-ı hümâyûn-ı şahane iktizâsının icra ve inbâsına himmet buyurulması siyâkında.

**

Bâb-ı Âlî
Daire-i Hariciye
Mektubî Kalemi
Aded: 3058

Huzur-ı Sâmi-i Hazret-i Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Bitlis vilâyeti dahilinde bulunan Ermeni fukarâsıyla hastagânı için Rusya'dan gönderilecek olan tabib hakkında teşebbüsden sefârete sarf-ı nazar etdirilmesi hakkında şeref-sudûr buyurulan emr u fermân-ı hümâyûn-ı hazret-i Hilâfet-penâhî müceb-i âlîsınca edilen vesâyâyâ cevaben Rusya Hariciye nâzırının bu talebden ferâğat etmemiş olduğunu mutazammın Petersburg Sefâret-i Seniyyesi'nden alınan telgrafnâmenin tercümesi gurre-i Zilkade sene [1]322 tarihli tezkire-i cevabiye-i acizî ile takdim kılınmış idi. Zikrolunan Ermenilere Rusya'da cem' edilen iânâtı tevzî' ve adedi pek külliyetli olan hastagânı tedavisine ihtimâm etmek üzere Rusya Hükûmeti tarafından Bitlis'e azîmetine me'zûniyet verilen Doktor Zavriyev'in bu vazifenin ifası hususun-

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

da Bitlis Rusya konsülatosunun vesâyâsına tevîk-ı hareket edip muvakkaten mezkûr konsülato maiyyetinde bulunacağını ve tabib-i mûmâileyhin işbu teşebbüs-i hayrhâhânesinde kendisine Hükûmet-i Seniyyece müzâheret-i mümkün irâe buyurulacağı cezm ü itikadında bulunulduğundan kendisine ve refakat ve hizmetinde bulunacak tabib muâvini ile sair kesâna muâvenet-i mukteziye ifası için Erzurum ve Bitlis Vilâyetlerine evâmîr-i lâzime i'tâsı ve beraberinde getireceği veya bilâhare celb edeceği edviye ve âlât ile sair iâne eşyasının bilâ-resm gümrüklerden imrârı esbâbının istikmâli ve Hükûmet-i Seniyyece teşebbüs-i mezkûrun netice-pezîr-i muvaffakiyet olması emrinde ittihâzı tensîb buyurulacak tedâbîrin sefârete bir an evvel iş'ârı iltimasını hâvî bu kere Rusya Sefâreti'nden i'tâ olunan 10 Kânûn-ı Sâni sene [1]905 tarihli ve sekiz yüz seksen üç numaralı takrîrin tercümesi leffen takdim kılınmakla emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fi 6 Zilkade sene [1]322 ve fi 30 Kânûn-ı Evvel sene [1]320

Hariciye Nâzırı
Tevfik

**

Sadâret-i Uzmâ
Mektubî Kalemi
Numara: 3058
12 Zilkade sene [1]322
5 Kânûn-ı Sâni sene [1]320

Elden

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne

Bitlis vilâyeti dahilindeki Ermeni fukarâsı için Rusya'da cem' edilen iânâtı tevzî' ve hastagâni tedavi eylemek üzere Rusya Hükûmetince Bitlis'e azîmetine me'zûniyet verilen Doktor Zavriyev'e ve refakatinde ve hizmetinde bulunacak tabib muâvini ile sair kesâna muâvenet ifası zımında Erzurum ve Bitlis Vilâyetlerine evâmîr-i lâzime i'tâsına ve teferruâtına dair Rusya Sefâreti'nden verilen takrîr tercümesinin leffiyle vârid olan 3058 numaralı tezkire-i devletleri mütâlâa olundu. Bu iş hakkında evvelce bi'l-istîzân şeref-sudûr buyurulan irâde-i seniyye-i hazret-i Hilâfet-penâhî taraf-ı devletlerine teb-

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

liğ ve cevaben gelen tezkire-i aliyyeleri dahi arz-ı hâk-i pâ-yı âlî kılınmış olup ancak sefâretten bu defaki iltimasa nazaran yalnız bir tabib i'zâmıyla iktifa edilmeyerek buna bir takım muâvinler dahi terfîkî cihetine gidilmekde ve adeta bir hey'et teşkil edilmek istenildiği anlaşılmakda olduğundan ve bu ise rehîn-i cevâz olamayacağından sefârete o yolda tefhîm-i keyfiyete himmet.

**

Telgrafnâme

Geldiği Mahal: Erzurum

Numara: 4245

Huzur-ı Sâmi-i Hazret-i Sadâret-penâhî'ye

C. 12 Nisan sene [1]321. Doktor-ı mûmâileyhin beraberinde getirmiş olduğu ecza-yı tıbbiyenin vilâyet sıhhiye müfettişi ve beledî eczacısı hâzır oldukları hâlde icra olunan muayenesinde bir şişede elli gram esrar hulâsası ve beş şişede yirmi beş gram kolamait kofain ve bir paketde sekiz kilo klorat de potas zuhur etmiş ve bu üç nev' eczanın idhali kat'iiyen memnû' bulunmakla beraber hîn-i idhalinde zabt u müsâderesi ve yalnız ecza-yı nâriyeden ma'dûd bulunan klorat de potasın beher kilosunun fiyatı yirmi kuruş hesabıyla iki kat ceza-yı nakdî olarak kırkar kuruş istîfâsı Şûrâ-yı Devlet kararıyla şeref-sudûr buyurulan irâde-i seniyye-i hazret-i Hilâfet-penâhî iktizâ-yı âlîsinden bulunduğu 18 Temmuz ve 26 Şubat sene [1]305 tarihinde Rûsûmât Emânet-i Celîlesi'nden tebliğ edilmekle beraber memnû'ât-ı mezkûrenin 21 Mart sene [1]321 tarihinde de te'yid edilmiş olduğu cihetle mezkûr üç nev' eczanın ol bâbdaki irâde-i seniyye-i hazret-i Padişahî hükm-i âlîsine tevfiikan zabt u müsâdere edildiği ve mütebâkîsinin gümrük resmini ifa etmiş ise de mezkûrül-mikdar klorat de potasın üç yüz yirmi kuruşdan ibaret olan ceza-yı nakdîsini te'diye etmediği ve ecza-yı mezkûreyi de kaldırmayarak gümrükde bırakmış olduğu lede'l-havale Rûsûmât Nezâreti'nden yazılan derkenarda gösterilmekle arz ve istîzân-ı keyfiyet olunur. Fermân.

Fî 14 Nisan sene [1]321

Erzurum Valisi
Nâzım

**

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

Sadâret-i Uzmâ
Mektubî Kalemi
15 Nisan sene [1]321

Telgraf

Erzurum Vilâyeti'ne

C. 14 Nisan sene [1]321. Doktor Zavriyev nezdinde bulunan ecza-yı tıbbiyeden memnû' olanları hakkında kavâ'id-i mevzû'a dairesinde muamele ifası tabîidir.

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne

Erzurum ve havalisinde bulunan fukarâ-yı hastagânı tedavi etmek üzere Rusya'dan oralara gelen Doktor Zavriyev hakkında teshîlât irâesi Rusya Sefâreti'nin ol bâbdaki iltiması üzerine Erzurum Vilâyeti'ne iş'âr ve ahvâl ve harekâtının suret-i hafîyyede tahkik ve tarassud edilmesi lüzumu da ilâveten izbâr olunmuş idi. Vilâyet-i müşârunileyhâdan bu kere cevaben vârid olup leffen savb-ı devletlerine irsâl olunan telgrafnâmede mûmâileyh doktorun nezdinde bazı ecza-yı memnû'a-i tıbbiye bulunduğundan zabt u müsâdere edildiği ve ecza-yı mezkûre miyânındaki malumü'l-mikdar klorat de potasın üç yüz yirmi kuruşdan ibaret olan ecza-yı nakdîsini te'diye etmediği beyânıyla olunacak muamele istifsâr ve kavâ'id-i mevzû'a dairesinde muamele ifası lâzım geleceği cevaben vilâyet-i müşârunileyhâya iş'âr edilmiş olmakla beyân-ı hâl siyâkında tezkire-i senâverî terkîm kılındı, efendim.

23 Safer sene [1]323 - 15 Nisan sene [1]321

**

Bâb-ı Âlî
Daire-i Hariciye
Mektubî Kalemi
Aded: 526

Huzur-ı Sâmi-i Hazret-i Sadâret-penâhi'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Erzurum ve havalisinde bulunan fukarâ-yı hastagânı tedavi etmek üzere Rusya'dan oralara gelmiş olan Doktor Zavriyev'in nezdinde bazı ecza-yı

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

memnû'a-i tıbbiye bulunduğundan zabt u müsâdere edildiğini ve ecza-yı mezkûre miyânındaki klorat de potasın üç yüz yirmi kuruşdan ibaret olan ceza-yı nakdîsini te'diye etmediği beyânıyla istifsâr-ı muameleyi hâvî Erzurum Vilâyeti'nden alınan telgrafnâmenin irsâl buyurulduğunu ve yazılan cevabı hâvî resîde-i dest-i ta'zîm olan 23 Safer sene [1]323 tarihli tezkire-i sâmiye-i cenâb-ı Sadâret-penâhîleri mütâlaa-güzâr-ı acizî oldu. Tabib-i mûmâileyhin nezdinde bulunan ecza-yı mezkûrenin ticaret maksadıyla getirilmeyip hastagâna tertib edilecek muâlecâtta isti'mâl edileceği cihetle bundan dolayı ceza-yı nakdî ahzı muvâfık olamayacağı ve mûmâileyhin Rusya Hükûmeti'nin emriyle gelmiş ve bu bâbda evvelce Hükûmet-i Seniyye'ye de arz-ı malumât edilmiş bulunduğundan edviye-i mezkûrenin zabt u müsâderesi kâbil-i kabul olamayacağı cihetle redd ü iadesi bundan akdem Rusya Sefâreti'nden ifade ve talep edilmiş olmasına ve fi'l-hakika ecza-yı mezkûrenin idhali irâde-i seniyye-i hazret-i Hilâfet-penâhî ile memnû' olup ancak bunlar ticaret maksadıyla getirilmeyip hastagâna verilecek muâlecâtta isti'mâl edilmek üzere getirilmiş bulunmasına nazaran isti'mâl ve idhali memnû' addedilen mezkûr üç kalem eczanın yalnız mevrîdine iadesi ve bundan dolayı ceza-yı nakdî aranılmaması sureti muvâfık-ı hâl olacağı vârid-i hâtır olmakda ise de maamâfih iktizâ-yı hâlin ifası menû't-ı irâde-i aliyye-i fahîmâneleri bulunmuş ve meb'ûs telgrafnâme iadeten takdim kılınmış olmakla emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 23 Safer sene 1323 ve fî 15 Nisan sene 1321

Hariciye Nâzırı
Tevfik

**

Sadâret-i Uzmâ
Mektubî Kalemi
Numara: 526
20 Nisan sene [1]321

Şifre

Erzurum Vilâyeti'ne

Zeyl 15 Nisan sene [1]321:

Doktor Zavriyev'in nezdindeki ecza-yı tıbbiye ticaret maksadıyla getiril[mey]ip fukarâ-yı hastagâna verilecek edviyede isti'mâl olunacağı cihetle

ceza-yı nakdî muvâfık olamayacağı gibi Rusya Hükûmeti'nin emriyle gelmiş olduğundan ecza-yı mezkûrenin zabt u müsâderesi de kabul olunamayacağı Rusya Sefâreti'nden ifade edilmesine ve bundan dolayı bir ihtilâf zuhuruna meydan verilmesi münasib olmayacağına binâen memnû‘ olan eczanın mevridine iadesi ve ceza-yı nakdî aranılmaması ve cümle-i ifadâtdan olduğu üzere mûmâileyhin âlât-ı cerrahiyesi ahz ve tevkif edilmiş ise onların dahi iadesiyle netice-i keyfiyetin bildirilmesi Hariciye Nezâreti'nin iş‘âr ve ifadesi üzerine tebliğ olunur.

[3 Mayıs 1905]

A. MKT. MHM, 625/3

71

**ABBASGÖLÜ CİVARINDA ASKERÎ EĞİTİM ALAN VE
İRAN SINIRINDA TOPLANAN ERMENİLERİN OSMANLI
ÜLKESİNE GİRMEMLERİ İÇİN ÖNLEM ALINMASI
GEREKTİĞİ**

Kızıldize ve Musun köylerine saldıracakları haber alınan Rusya'nın Abbasgölü civarında askerî eğitim gören ve İran sınırında toplanan Ermeni bozguncuların Osmanlı sınırından sızmamaları için gerekli askerî önlemlerin alınması

Makam-ı Seraskerî

Mektubî Kalemi

Bayezid sancağı civarındaki Kızıldizi ile Musun karyelerine bir takım Ermeni hazelesinin tecavüz edecekleri anlaşılarak Rusya Hükûmetince tedâbîr ittihâz kılınmış ve haber-i vâki alınan malumâtı müeyyid bulunmuş olduğundan mukaddemâ dahi tebliğ olunduğu üzere tedâbîr-i lâzımenin bi-tamâmihâ ittihâz ve icrasıyla hazele-i merkûmeden bir ferdin bile tecavüz ve ikâ‘-ı mefsedet etmesine meydan verilmemesi ve aksi hâl hey‘et-i çâkerânemizce mûcib-i mes‘uliyet olacağından ona göre iktizâsının ifası ve ne yapılmakda olduğuna dair her gün arz-ı malumât edilmesi şeref-sudûr buyurulan irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhîleri icab-ı âlîsinden olduğu başkâtib paşa kulları tarafından tebliğ ve Selmas'da tecemmu‘ eden beş yüz kadar Ermeni fesedesinin ictimâ ve tecavüz-i hudud edememelerini te‘minen Tebriz Hükûmeti'ne evâmîr-i ekîde verilmiş olduğuna dair Tahran Sefâret-i Seniyyeleri'n-

den mevrûd telgrafnâmenin arz u takdimi hakkında Sadriazam paşa kullarının tezkire-i ma'rûzası hey'et-i memlûkânemize tevdî' edilmesiyle evrak-ı mezkûre mütâlaa ve icabı müzâkere edilmiştir.

Rusya'nın Abbasgölü civarında talim etmekde olan ve hudud-ı İraniye'de tahaşşüde Memâlik-i Şahanelerine geçmek için fırsat gözetmekde bulunan Ermeni hazelesinin tecavüz ve îkâ'-ı mefsedet etmelerine meydan verilmemesi için Erzurum civarından hududa üç nizâmiye taburu gönderildiği gibi Dördüncü Ordu-yı Hümâyûnlarına mensub olarak hudud-ı hakanîlerinde bulunan on bir nizâmiye taburu mevcudlarının yedişer yüze ve Yedinci ve Sekizinci Fırkalara mensub olanların altışar yüz nefere iblâğı ve mezkûr ordu-yı hümâyûnlarındaki cebel bataryaları için Tophâne-i Âmirelerinden tam tertib mühimmâtın irsâli ve nizâmiye kıta'âtıyla birlikde istihdam edilmek üzere Hamidiye Hafif Süvari alaylarından on bölüğün cem' ve celbiyle oradaki Martini tüfenkleriyle teslîh edilmesi ve bunlar için Tophâne-i Âmirelerinden revolver gönderilmesi hususlarına müsaade-i seniyye-i hazret-i Hilâfet-penâhîleri şâyân buyurularak mantûk-ı münîfi derhal infaz edilmiş ve Kızıldizi ile Musun karyelerine tecavüz edecekleri anlaşılan Ermeni hazelesinden bir ferdinin bile tecavüz ve îkâ'-ı mefsedet etmesine zinhâr meydan verilmemesi hakkında evvel ve âhir icra edilen tebligâtı te'kîden ve mantûk-ı emr u fermân-ı hümâyûn-ı mülûkânelerine tevîkan mezkûr ordu-yı hümâyûnları müşiri paşa kullarına bu defada kemâl-i ehemmiyetle tebligât-ı âcile ifa kılınmış olduğu gibi buradan gönderilecek sâlifü'l-arz şarapnel ve sairenin oraya vürûdu zamana muhtac olduğundan ve hazele-i merkûmenin İslâm karyelerine tecavüzât ve icra-yı şakâveti pek elîm olacağından bunların vusûlüne değin orada bulunan kuvve-i askeriye hüsn-i suretle tertib ve bunları bir takım mıntıkalara taksim ve her mıntıkanın kumandasını da faâl ve müdebbir ümerâ ve zâbitânın uhde-i reviyetine tevdî' ile Ermeni hazelesinin bir ferdinin bile hududlardan zinhâr tecavüzüne meydan verilmemesi ve mütesaddî-i tecavüz olanların bulundukları yerde derhal tenkîli emrinde hemen tedâbîr-i kaviyye-i askeriye tevessül eylemelerinin kumandanlarına tefhîmi ve bu bâbda ednâ mertebe batâet ve rehaveti görüleceklerin şedîden mes'ul olacaklarının suret-i müessirede tebliğiyle beraber şâyed kuvve-i mevcude-i mahalîye kifayet etmez ise diğer lâzım gelen kuvvetin hemen tertib ve sevki ve ma-

hallince münasib ve muktezî görülecek sair tedâbîrin bilâ-ifâte-i zaman itti-hâz ve ifasıyla bu tarafa derhal malumât i'tâsı hususâtı ilâve-i tebligât edilmiş ve bu bâbda takibât-ı mütemâdiyeden geri durulmamakda olup icraât ve tedâbîr-i müttehaze hakkında alınacak malumât üzerine atebe-i ulyâ-yı cenâb-ı Zıllullahîlerine peyderpey arz-ı malumât edileceği derkâr bulunmuş olmakla ol bâbda ve kâtıbe-i ahvâlde emr u fermân veliyyü'l-emr ve'l-ihsân efendimiz hazretlerininindir.

Fi 18 Rebülevvel sene [1]323 ve fi 10 Mayıs sene [1]321

(Askerî Komisyon üyelerinin mühürleri)

Komisyon-ı Askerî'nin işbu mazbatası manzûr-ı âlî buyuruldu. Ermeniler öteden beri takib etdikleri âmâl-i muzırranın husûlü için Memâlik-i Şahane'de bazı mahallerde nüfusca ekseriyet teşkili ve binâenaleyh nüfus-ı İslâmiyenin taklîli maksadına hâdim bulundukları ve bundan dolayı Ermeni eşkıyasının katliâm icrasını i'tiyâd etdikleri malum olmakla beraber Rusya cihetindeki Ermeni hazine bu taraftaki Ermenilere kâbil-i kıyas olmayarak içlerinde askerlik etmiş ve harb ü darba almış ve Gürcüler gibi huşûnet¹⁴ ve hiyanet-i tab'larıyla ma'rûf olmuş Ermeniler dahi bulunduğu cihetle bunların men'-i tecavüzâtı ve mazarrâtı için öyle arz olunduğu vechile birkaç taburun tezyîd-i mevcudu ve birkaç bölüğün celb ve cem'i kâfi olamayacağından ve bundan evvel yine Rusya Sefâreti Rumeli'de bazı vukuât ve teşebbüsâtdan Hükûmet-i Seniyye'yi haberdâr eylediği hâlde bilâhare bir şey yapılmadığı çâr u nâçâr Avusturya Hükûmeti'yle hareket-i müttefikâneye mecbur kaldığı yolunda beyânâtda bulunmuş olmasına göre maâzallahi Teâlâ bu Ermeni eşkıyasına meydan bırakılacak olur ise âtiyen devlet ve memleketçe envâ'-ı mazarrât ve mehâzîri dâ'î olacağından hazine-i merkûmenin men'-i tecavüzü zımnında lüzumu kadar redîf taburunun silah altına alınması ve saire gibi iktizâ eden tedâbîri ittihâza me'zûn olduğuna ve merkûmün fırceyâb-ı tecavüz oldukları takdirde mes'uliyeti kendisine râci' olacağına dair Dördüncü Ordu-yı Hümayûn müşiri paşa hazretlerine tebligât-ı kat'iyeye icrası lâzım gele-

¹⁴ Metinde "huşûnet" şeklinde geçmektedir.

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

ceğinin şeref-sudûr buyurulan irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî mantûk-ı münîfine tevîkan tebliğine ibtidâr kılındı. Ol bâbda.

Fî 18 Rebûlevvel sene [1]323 / [23 Mayıs 1905]

Mukabele olunmuştur.

Kulları
Rifat

Kulları
Necib

Abd-i Memlûkleri
Tahsin

Y. MTV, 274/75

72

**ERMENİLER TARAFINDAN ÖLDÜRÜLEN RUSYA
ASKERİ KAYMAKAMLARINDAN GANİKOF'UN EŞİ VE
ÇOCUKLARINA PARA YARDIMI YAPILDIĞI**

Ermenilere karşı yaptığı uygulamalardan dolayı Ermeni eşkıyası tarafından öldürülen Rusya askerî kaymakamlarından Ganikof'un yardıma muhtaç eşi ve çocuklarına para verildiği

Nezâret-i Umûr-ı Maliye

Muhasebe-i Umumiye

Aded: 1010

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Rusya askerî kaymakamlarından müteveffâ Ganikof'un beş çocuğu ile muhtac-ı muâvenet bir hâlde kaldığı arz edilen zevcesine emvâl-i mahalliye-den tesviyesi muktezâ-yı emr u fermân-ı hümayûn-ı cenâb-ı Hilâfet-penâhî'-den bulunan beş yüz liranın te'diye edilip edilmediğinin ve verilmemiş ise sebeb-i te'ehhurunun ve ne vakit tesviye edileceğinin arz u iş'ârını âmir resî-de-i dest-i ta'zîm olan 5 Mayıs sene [1]321 tarihli ve dokuz yüz kırk sekiz numaralı tezkire-i sâmiye-i Sadâret-penâhîleri Muhasebe-i Umumiye'ye le-de'l- havale ol bâbda mukaddemâ şeref-vârid olan 27 Eylül sene [1]320 tarihli tezkire-i sâmiye-i fahîmâneleri üzerine ber-mantûk-ı emr u fermân-ı hümayûn-ı cenâb-ı Padişahî sâlifü'l-arz beş yüz liranın Dahiliye Nezâret-i Celîlesi tahsisâtına mahsûben bâ-sened tesviyesi mukaddemâ Erzurum Vilâyeti Defterdarlığı'na tebliğ kılınmış ve meblağ-ı mezkûrun aynen lira taleb edilmesi-

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

ne ve mal sandığında lira olmamasına mebnî çarşıdan mübâya'asıyla farkının dahi suret-i mahsûbu vilâyet-i mezkûreden telgrafla istîzân edilmesi üzerine mezkûr beş yüz liradan mal sandığında mevcut olmayan mikdarının haric-den mübâya'asıyla farkının da tahsisât-ı mezkûreden mahsûb edilmek üzere onun senedinin dahi nakid makamında Hazine'ye irsâli ahîren 7 Kânûn-ı Evvel sene [1]320 tarihinde vilâyet-i mezkûre defterdarlığına tebliğ edilmiş ve fark-ı mezkûrun mikdarı nezâret-i müşârunileyhâdan istifsâr edilmesi üzerine de sebk eden isti'lâm-ı çâkerâneme cevaben vilâyet-i mezkûre defterdarlığından vürûd eden inhâda mezkûr beş yüz lira için Dördüncü Ordu-yı Hümâyûn Levâzım Dairesi'nden ve farkı bulunan bin iki yüz kuruş için dahi Sarraf Yeremya Arslanyan'dan başkaca iki kıt'a sened alınarak tesviye edildiği bildirilmiş olduğundan keyfiyetin huzur-ı sâmi-i dâver-i a'zamîlerine cevaben arz ve izbârı muhasebe-i mezkûreden ifade kılınmıştır. Ol bâbda emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fi 2 Rebûlâhir sene [1]323 ve fi 24 Mayıs sene [1]321

Maliye Nâzırı
Nazif

**

Sadâret-i Uzmâ
Mektubî Kalemî
Numara: 1010
4 Rebûlâhir sene [1]323
27 Mayıs sene [1]321

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne

Rusya askerî kaymakamlarından olup Ermeniler aleyhinde hareket etmesi üzerine ahîren Ermeni eşkıyası tarafından katlolunan Mösyö Ganikof'un beş çocuğu ile muhtac-ı muâvenet bir hâlde kaldığı Dördüncü Ordu-yı Hümâyûn Müşiriyet-i Celîlesi'nden arz edilen zevcesine mükâfât-ı nakdiye olmak ve emvâl-i mahalliyeden tesviye kılınmak üzere i'tâsı irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî iktizâ-yı âlîsinden bulunan beş yüz liranın tesrî-i ifası Rusya

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

Sefâretince iltimas kılınmakda olup bu bâbda sebk eden tebliğ üzerine Maliye Nezâret-i Celîlesi'nden alınan cevabda mezkûr beş yüz liranın sâlifü'l-be-yân Ordu-yı Hümâyûn Levâzım Dairesi'nden sened alınarak te'diye edilmiş olduğu Erzurum Vilâyeti Defterdarlığı'nın iş'ârına atfen izbâr kılınmakla se-fârete malumât i'tâsına himmet.

[9 Haziran 1905]

A. MKT. MHM, 549/3

73

**RUSYA KONSOLOSHANESİ'NDE TUTUKLU BULUNAN
MİHRAN PERAZİ'NİN OSMANLI DEVLETİ'NİN İÇ
GÜVENLİĞİNİ BOZUCU HAREKETLERİ SEBEBİYLE
YARGILANMAK ÜZERE CİNAYET TEVKİFHANESİNE
TESLİMİNE KONSOLOSLUK TARAFINDAN İZİN
VERİLMEDİĞİ**

Osmanlı Devleti'nin iç güvenliğini bozucu faaliyetlerde bulunması sebebiyle zanlı olarak Rusya Konsoloshanesi'nde tutuklu bulunup yargılanmak üzere Osmanlı Devleti yetkililerine teslim edilmeyen ve yargılanacağı gün henüz belirlenmeyen Rusya tebaasından Mihran Perazi'nin, belirlenen günde yargılanmadığı takdirde konsoloshanece gereğinin yapılacağına Rusya Büyükelçiliği'nden ifade edildiği, bunun üzerine Hariciye Nezareti'nin mahkûmiyet kararı alınıncaya kadar sanığın kefaletle serbest bırakılması sağlanırsa yargılamasının yapılabileceğine dair görüş bildirdiği

Adliye ve Mezâhib Nezâreti

Umûr-ı Cezaiye Müdüriyeti

Aded: 7

Huzur-ı Sâmi-i Cenâb-ı Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Hudud-ı hakaniye dahilinde asâkir-i şahane efrâdından iki neferin keyfiyet-i katlinden dolayı müttehem mahalli tevkifhânesinde mevkûf oldukları hâlde Bayezid Sancağı Mutasarrıflığı'ndan hod be-hod Rusya Konsoloshanesi'ne teslim edilmiş olan dört nefer Rusyalı Yezidî'nin ecânibin hâl-i maznûniyetlerine müte'allik mevkûfiyetlerinin dahi Devlet-i Aliyye tevkif-

hânelerinde ifası lüzumuna göre ba'de't-teslim muhakemelerine ibtidâr olunması lâzım geleceğinden ve tebaa-i ecnebiyeden bu misillü cinayetle maznûn olanların Hükûmet-i Seniyye tevkifhânelerinde tevkifi kavâ'id-i müttehaze-i kadîmeden bulunduğu bahisle merkûmûnun li-ecli'l-muhakeme teslimi Rusya Konsülatosu'na tebliğ olunarak yine teslimden imtinâ' olunduğu takdirde gıyâben muhakemeye devam ile mahkumiyet derecesine vâsıl olunca merkûmûnun alınması tabîi olmakla ona göre iktizâ-yı hâlin ifasına dair Meclis-i Mahsus-ı Vükelâca ittihâz olunan kararı mutazammın 30 Zilkade sene [1]322 ve 23 Kânûn-ı Sâni sene [1]320 tarihli tezkire-i sâmiye-i Sadâret-pennâhîleri üzerine Erzurum Müdde'î-i Umumîliği'yle sair icab edenlere tebliğ-i keyfiyet olunmuş idi. Bu kere Dersaadet İstînâf Mahkemesi Riyâset-i Ûlâsı'ndan i'tâ olunan müzekkirede Saltanat-ı Seniyye'nin emniyet-i dahiliyesini ihlâlâ teşebbüs etmelerinden dolayı itham edilen tebaa-i Devlet-i Aliyye'den Bağdasar ve Moses ile Rusya Devleti tebaasından Mihran Pervazof'a¹⁵ dair evrak-ı tahkikiyenin mahkeme-i cinayete tevdî' olunmasını müteâkib devlet-i müşârunileyhâ konsülatosunda mevkûf bulunduğu anlaşılan merkûm Mihran usulü vechile isticvâb ve kendisine bir vekil intihâb olunmak ve cinayet tevkifhânesine teslim kılınmak için cereyân eden muhabere neticesinde devlet-i müşârunileyhâ tercümanlarından Mösyö Mumcuyan ile diğer birisi mahkemeye gelerek mûmâileyh Mösyö Mumcuyan uhûd-ı atîka icabınca merkûm Mihran'ın yine kendilerine teslim edilmek ve muhakeme günü getirilmek şartıyla isticvâbının icrasını talep etmesine karşı merkûm Mihran'ın mahkeme-i cinayet tevkifhânesine teslim edilmediği hâlde gıyâben muhakemesine ibtidâr kılınacağı ifhâm kılınması üzerine merkûm Mihran'ı alarak Şubat'ın yirmisine kadar bir karar ittihâz ve tebliğ olunmadığı takdirde Rusya'ya i'zâm edileceğinden bahisle gitdiği ve merkûm Mihran'ın gıyâbında muhakemesi icra kılınsa yine tercümanın huzuru lâzım ve tercümanın huzurunda ise müttehemin adem-i gaybûbetinden nâşi muhakemesine gıyâben bakılamayacağı keyfiyetine müteferri' itirazâtı müstelzim olacağı beyânıyla bu bâbda oluncak muamele istifsâr kılınmış ve karar-ı vâki dairesinde Hükûmet-i Seniyye tevkifhânesine teslim edilmeyen ecânib haklarında muhakeme-i gıyâbiye ifa-

¹⁵ Bu isim metinde "Mihran Perazi" şeklinde de geçmektedir.

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

sı tercümanın huzuruna mütevakkıf olup tercümanın ise şahs-ı müttehemin mevcudiyetinden bahisle serd-i itirazât ve îkâ'-ı müşkilât edeceği gibi gıyâ-ben icra kılınacak muhakemede hâzır bulunmayacağını tercüman-ı mûmâileyhin söylediği dahi riyâset-i müşârunileyhâdan ifade edilmiş olmasına mebnî muamele-i lâzımenin tayin ve inbâ buyurulması re'y-i sâmi-i Sadâret-penâhîlerine mütevakkıf olmakla ol bâbda emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 11 Muharrem sene 1323 ve fî 5 Mart sene 1321

Adliye Nâzırı

Abdurrahman

**

Sadâret-i Uzmâ

Mektubî Kalemi

Numara: 330

7 Safer sene [1]323

30 Mart sene [1]321

Elden

Adliye ve Mezâhib Nezâret-i Celîlesi Cânib-i Âlîsi'ne

Rusya Devleti tebaasından Mihran Perazi'nin harekât-ı fesad-cûyâneye tasaddî töhmetiyle geçen Ağustos'dan beri konsoloshânede mevkûf olup konsoloshânenin metâlib-i mükerreresine rağmen merkûmun yevm-i muhakemesi henüz mahkeme-i istînâfiyece tayin edilmemiş olduğundan Efrencî Nisan'-ın on birinden itibaren sekiz gün zarfında muhakemesi icra olunmadığı hâlde konsoloshânece merkûm hakkında muvâfık görülecek tedbirin ittihâz olunacağına dair Rusya Sefâreti'nden Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne verilen takrîr-i şifahînin tercümesi nezâret-i müşârunileyhânın 5 Safer sene [1]323 tarihli ve 330 numaralı tezkiresiyle beraber matviyyen sûy-ı âlî-i âsafânelerine isbâl kılınmış olmakla icabının serî'an icra ve inbâsına ve melfûfların iadesine himem-i aliyye-i dâverâneleri derkâr buyurulmak bâbında.

**

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

Sadâret-i Uzmâ

Mektubî Kalemi

Numara: 65

13 Safer sene [1]323

5 Nisan sene [1]321

Elden

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne

Rusya Devleti tebaasından Mihran Perazi'nin harekât-ı fesad-cûyâneye tasaddî töhmetiyle geçen Ağustos'dan beri konsoloshânedeki mevkûf bulunduğuna ve merkûmun yevm-i muhakemesi henüz tayin edilmediğine binâen Efrencî Nisan'ın on birinden itibaren sekiz gün zarfında muhakemesi icra olunmadığı takdirde hakkında muvâfık görülecek tedbirin konsoloshânece ittihâz olunacağını mutazammın Rusya Sefâreti'nden verilen takrîr-i şifahî tercümesinin gönderildiğine dair 5 Safer sene [1]323 tarihli ve 330 numaralı tezkire-i devletleri üzerine sebk eden iş'âra cevaben Saltanat-ı Seniyye'nin emniyet-i dahiliyesini ihlâl teşebbüs etmelerinden dolayı itham edilen tebaa-i Devlet-i Aliyye'den muharrerü'l-esâmî eşhâsa dair evrak-ı tahkikiyenin mahkeme-i cinayete tevdi'ini müteâkib devlet-i müşârunileyhâ konsülatosunda mevkûf bulunduğu anlaşılan merkûm Mihran usulü vechile isticvâb ve kendisine bir vekil intihâb olunmak ve cinayet tevkifhânesine teslim kılınmak için cereyân eden muhabere neticesinde devlet-i müşârunileyhâ tercümanlarından Mösyö Mumcuyan ile diğer birisi mahkemeye gelerek mûmâileyh Mösyö Mumcuyan uhûd-ı atfâa icabınca merkûm Mihran'ın yine kendilerine teslim edilmek ve muhakeme günü getirilmek şartıyla isticvâbının icrasını talep etmesine karşı merkûm Mihran'ın mahkeme-i cinayet tevkifhânesine teslim edilmediği hâlde gıyâben muhakemesine ibtidâr kılınacağı ifhâm olunması üzerine merkûm Mihran'ı alarak Şubat'ın yirmisine kadar bir karar ittihâz olunmadığı takdirde Rusya'ya i'zâm edileceğinden bahisle gitdiği ve merkûm Mihran'ın gıyâbında muhakemesi icra kılınsa yine tercümanın huzuru lâzım ve tercümanın huzurunda ise müttehem gaybûbetinden nâşi muhakemesine bakılamayacağı keyfiyetine müteferri' itirazâtı müstelzim olacağı beyânıyla bu bâbdaki muamele Dersââdet Mahkeme-i İstînâfiyesi Riyâseti'nden istifisâr

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

olunmuş ve Hükûmet-i Seniyye tevkifhânesine teslim edilmeyen ecânib haklarında muhakeme-i gıyâbiye ifası tercümanın huzuruna mütevakıf olduğu Meclis-i Mahsus kararı iktizâsından olup tercümanın ise şahs-ı müttehemin firarî olmadığından bahisle serd-i itirazât ve îkâ'-ı müşkilât edeceği gibi gıyâben icra kılınacak muhakemede hâzır bulunmayacağını söylediği dahi riyâset-i müşârunileyhâdan ifade kılınmış olmasına mebnî muamele-i lâzîmenin henüz taayyün etmediğine dair Adliye Nezâret-i Celîlesi'nden vârid olan 8 Safer sene [1]323 tarihli ve 65 numaralı tezkire leffen savb-ı devletlerine irsâl kılınmakla siyâk-ı iş'âra nazaran vâki olacak mütâlaa-i devletlerinin serî'an inbâsına ve melfûfun iadesine himmet.

**

Bâb-ı Âlî
Daire-i Hariciye
Mektubî Kalemi
Aded: 995

Huzur-ı Sâmi-i Hazret-i Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Rusya Devleti tebaasından olup harekât-ı fesad-cûyâneye tasaddî töhmetiyle maznûn ve konsoloshânedeki mevkûf bulunan ve yevm-i muhakemesi henüz tayin edilmediği cihetle müddet-i muayyene zarfında muhakemesi icra olunmadığı takdirde konsoloshânece icabı icra olunacağına dair sefâretten ifade kılınan Mihran Perazi'nin cinayet tevkifhânesine teslimine konsülatoca muvâfakat edilmemekde ve gıyâben icra-yı muhakemesine de tercümanın ne suretle itiraz eylemekde olmasına binâen muamele-i lâzîmenin henüz taayyün etmediğini mutazammın Adliye Nezâret-i Celîlesi tezkiresinin irsâl buyurulduğu beyân-ı âlîsiyle bu bâbdaki mütâlaa-i çâkerinin arz u inbâsı ifadesini mutazammın resîde-i dest-i tekrîm olan 13 Safer sene [1]323 tarihli ve iki yüz sekiz numaralı tezkire-i sâmiye-i Sadâret-penâhîleri mütâlaa-güzâr-ı acizî olarak devlet-i müşârunileyhâ tebaasından diğer bazı eşhâsın habse mahkumiyetleri hakkındaki ilâmâtın infazı için konsülatoya edilen müracaatlara

bunların cezalarının konsoloshânede icra edildiği yolunda cevaplar alındığından bahisle icra-yı icabına dair nezâret-i müşârunileyhâdan nezâret-i acizîye vürûd eden tezkirelerle beraber İstişare Odası'na lede'l-havale Rusyalıların gerek maznûnen ve gerek mahkumen Devlet-i Aliyye hapishânelerinde hab-sedilmeyip konsoloshânelerde tevkifleri icab edeceğine dair sefâretten dermiyân edilen iddiadan dolayı zuhur edip henüz halledilmemiş olan ve 3 Rebûlevvel sene [1]323 tarihli tezkire-i çâkerî ile ber-tafsîl arz ve izbâr olunan ihtilâf esasen tesviye edilmedikçe bu ihtilâfa müteferri‘ hususâtıdan nâşi sefâret nezdinde teşebbüs-i münferide icrasından bir fâide hâsıl olamayacağından esas-ı mesele hakkında devletçe bir karar ittihâzı lüzumunun ve merkûm Mihran Memâlik-i Şahane'de bulunduğu cihetle gıyâben muhakemesi sefâretin itirazını dâ‘î olması melhûz ve kanuna da muhalif olacağından merkûmun mahkumiyet zamanına kadar kefaletle tahliye-i sebîli şeklinde bir muamele imkânı bulunursa muhakemenin cereyânı te‘min edilmiş olacağının huzur-ı sâmi-i Sadâret-penâhîlerine arz ve izbârı ifade kılınmış olmasına ve iş‘âr-ı mesbûk-ı çâkerîye nazaran iktizâsının icrası menût-ı irâde-i aliyye-i dâver-i efhamîleridir. Emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 4 Rebûlâhir sene 1323 ve fî 26 Mayıs sene 1321 / [8 Haziran 1905]

Hariciye Nâzırı

Tevfik

A. MKT. MHM, 634/26

74

**ERMENİ HASTALARI TEDAVİ AMACIYLA BİTLİS'E
GELEN RUS DOKTOR ZAVRİYEV'İN MAKSADINI AŞAN
FAALİYETLERDE BULUNMAYA BAŞLADIĞI**

Bitlis Ermeni Murahhası Haznîk Efendi'nin, Bitlis'e gelen Rusyalı Doktor Zavriyev'in Rusya konsolosu ile birlikte kendisinden Hantara(?) Katar Manastırı'nda bulunan Ermeni yetimlerinin sayısının masrafları Rusya tarafından karşılanmak üzere artırılmasını, Ermenilerin yeni okullar açmalarına malî ve idarî açıdan yardımında bulunulmasını, Ermenilere para yardımı yapılacağını açıklayanmasını ve kişiselerde çan çalınmasını istediğini bildirdiği

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

Şifre

Bitlis Vilâyeti'nden

Fî 21 Mayıs sene [1]321[e] zeyldir:

Rusyalı Doktor Zavriyev'in icra-yı tabâbete başladığı ve Petersburg'a ve Bakü'ye çekdiği telgraflara hafiyyen muttali' olunduğuna göre birkaç gün sonra Muş'a gideceğini ve âcilen para gönderilmesini yazmış ve aldığı cevab-da Nisan nihayetinde Dersaâdet Rusya Sefârethânesi'ne otuz üç bin frank gönderilmiş olduğu iş'âr edilmiş olduğu ve tarassudât-ı lâzıme ifa kılındığı ma'rûzdur. Fermân.

Fî 4 Rebûlâhir sene [1]323 ve fî 26 Mayıs sene [1]321

Bitlis Valisi

Ferid

**

Şifre

Bitlis Vilâyeti'nden

Bitlis'e gelen Rusyalı Doktor Zavriyev ile Rusya konsolosu dünkü Cuma günü Ermeni Murahhasahânesi'ne gitdiler ve gece Murahhas Haznik Efendi hâne-i ubeydâneme geldi. Vâki olan ifadesine nazaran konsolos ile Doktor Zavriyev, nâm-ı sahîhi Baron Agop murahhasaya hitaben Bitlis'in Hantara(?) Katar Manastırı'nda bulunan on iki yetimi masrafları Rusya'dan verilmek üzere yüz elliye iblâğ ve fakat eytâmhâne idaresini Rusyalı bir direktörün nezâretine tevdi' etmek istediklerini ve mekteb olmayan köylerde Ermeniler tarafından mekteb açılır ise taraflarından muâvenet icrasıyla beraber bu mektepleri intihâb edecekleri adamlarla idare edeceklerini ve Doktor Zavriyev'e emniyetle rabt-ı kalb edilmesi için kilisede va'z ve Ermeni milletine ol suretle muâvenet ve müracaat vuku'unda para dahi i'tâ edeceğinin tefhîm edilmesini ve kiliselerde çan çalınmasını ve bu işler hakkında sefârete vuku bulacak iş'ârının hâsıl edeceği müsaid neticeye kadar doktorun buralarda bulunacağını söylemiş olmalarına ve bu Rusyalı Ermenilerin Bitlis'e gelmelerince seya-

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

hat ve tabâbet suretinde göstermek istedikleri hâl ve hareketlerinin bu vechi-
le rengi değişmekte olmasına nazaran berây-ı malumât arz-ı keyfiyete mücâ-
seret kılındığı ma'rûzdur. Fermân.

Fî 14 Rebûlâhir sene [1]323 ve fî 5 Haziran sene [1]321 / [18 Haziran
1905]

Bitlis Valisi

Ferid

Y. PRK. UM, 76/42

75

**KAFKASYA'DAKİ OSMANLI VATANDAŞLARININ
EMNİYETLERİNİN SAĞLANMASI VE ERMENİ
BOZGUNCULARIN OSMANLI HUDUDUNDAN
GEÇMELERİNİN ENGELLENMESİ**

*Kafkasya'daki Osmanlı tebaasının can ve mal güvenliğinin sağlan-
ması ve Rusya topraklarında bulunan Ermeni bozguncuların Osman-
lı ülkesi hududundan geçmelerinin engellenmesi için Rusya Dışişle-
ri Bakanlığı nezdinde gerekli girişimlerde bulunulmasının Peters-
burg Büyükelçiliği'nden talep edildiği*

Sadâret-i Uzmâ

Mektubî Kalemi

21 Rebûlâhir sene [1]323

12 Haziran sene [1]321

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne

20 Rebûlâhir sene [1]323 tarihli ve 1158 numaralı tezkire-i devletleri-
ne cevabdır:

Kafkasya'daki tebaa-i Saltanat-ı Seniyye'nin mal ve canlarının muhafa-
zası emrinde tedâbir-i lâzıme ittihâzı ve Rusya cihetinde bulunan Ermeni ha-
zelesinin îkâ'-ı mefsedet için bizim tarafa mürûrlarına mümâna'at olunması
için de hudud üzerindeki Rus memurlarına evâmir-i kat'îye i'tâsı hakkında
Rusya Hariciye Nezâreti nezdinde teşebbüsât-ı müessire ifası lüzumu Peters-
burg Sefâret-i Seniyyesi'ne bildirildiği gibi işin ehemmiyeti cihetiyle işbu teb-

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

ligâtın bura sefâretine dahi ifası lâzım geleceğinden ona göre icab-ı hâlin icrasına himmet.

[25 Haziran 1905]

A. MKT. MHM, 549/22

76

**RUSYA'DAKİ OSMANLI ERMENİLERİ'NİN DENİZ
YOLUYLA TRABZON SAHİLLERİNE ÇIKMA KARARI
ALDIKLARI**

Rusya'daki Osmanlı ahalisinden olan Ermenilerin irili ufaklı deniz araçlarıyla sonbaharda Trabzon sahillerine çıkacakları Rusya'dan gelirken yakalanan iki Ermeni tarafından ifade edildiğinden Dahiliye ve Hariciye Nezâretleri tarafından gerekli önlemlerin alınmasının istendiği

Sadâret-i Uzmâ

Mektubî Kalemi

Numara: 600

22 Cumâdelâhire sene [1]323

10 Ağustos sene [1]321

Elden

Dahiliye ve Hariciye Nezâret-i Celîleleri'ne

Rusya'dan gelirken derdest olunan iki Ermeni'nin ifadesine nazaran Memâlik-i Mahrûse-i Şahane ahalisinden olup Rusya'da bulunan Ermenilerin bir anda merâkib-i kebîre ve sağîre-i bahriye ile ve dehâlet ve istîmân suretiyle sonbaharda sevâhil-i vilâyete fûrceyâb-ı duhûl olmak için beynlerinde karar verdikleri Trabzon Vilâyet-i Aliyyesi'nden arz u iş'âr kılınmış olduğundan ve Rusya'dan Ermenilerin Memâlik-i Şahane'ye gönderilmeyeceklerine dair Rusyaca beyânât ve taahhüdât-ı resmiye vâki olduğu cihetle bu bâbda Bâbı-âlice icra-yı teşebbüsât-ı serî'a edildiği hâlde Ermenilerden hiç kimsenin firarına müsaade edilmeyeceği ve kaviyyen men' edileceği derkâr bulunduğundan hemen icra-yı teşebbüsât ile beraber dahilen de tedâbîr-i mâni'a ittihâzı şeref-sudûr buyurulan irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî iktizâ-yı âlîsin-den bulunduğu Mâbeyn-i Hümâyûn-ı Mülûkâne Başkitâbet-i Celîlesi'nden bâ-tezkire-i hususiye inbâ ve Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne tebligât icra kılın-

miş olmakla nezâret-i celîlelerince dahi ber-mantûk-ı emr u fermân-ı hü mâ-yûn-ı şâhane iktizâsının serî'an ifasına himmet.

[23 Ağustos 1905]

A. MKT. MHM, 549/30

77

**RUSYA'DA SUÇ İŞLEYEN OSMANLI ERMENİLERİ'NİN
OSMANLI ÜLKESİNE İADELERİ GEREKTİĞİ
KONUSUNDA RUSYA DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI'NIN NOTA
VERDİĞİ**

Rusya'da işlemiş oldukları suçlardan dolayı ülkeden çıkarılmalarına karar verilen Ermenilerin Osmanlı Devletince kabul edilmeleri hususundaki talebin neticesiz kalması sebebiyle Rusya hududundan gizlice Osmanlı topraklarına geçip yine Rusya'ya iade olunan Ermenilerin de Rusya memurları tarafından kabul edilmeyeceklerinin bildirildiği, bunun üzerine Rusya Dışişleri Bakanlığı'nın, Ermeni olayları esnasında Rusya'ya kaçan ve isimleri kaydedilerek Bâbî-âli'ye tebliğ edilen Ermeniler dışında kalan ve suç işleyen Ermenilerin Osmanlı ülkesine kabullerinin gerektiğine ilişkin bir nota gönderdiği

Rusya hududundan hufyeten Memâlik-i Şâhane'ye geçip yine Rusya'ya iade olunan Ermenilerin hududdaki Rusya memurları tarafından kabul olunmaları için Rusya Hükûmeti nezdinde bi'd-defaât teşebbüsât icra olunmuş ve bu bâbda memurîn-i mezkûreye talimât-ı lâzime i'tâ olunacağı Rusya Hariciye nâzırı tarafından va'd edilmiş ise de ahîren Dersaâdet'deki Rusya Sefâreti'nden mu'tâ takrîr-i şifahîde Rusya'da îkâ' etdikleri cerâimden dolayı tardları karargâr olan ve tebaa-i Devlet-i Aliyye'den bulunan Ermenilerin Memâlik-i Şâhane'ye kabul olunmaları hakkında Petersburg Sefâret-i Seniyyesi nezdinde edilen teşebbüsât semeredâr olamadığından memurîn-i Osmaniyye tarafından iade kılınan Ermenilerin dahi Rusyaca kabul edilemeyeceği bildirilmesi üzerine sefâret-i seniyye-i müşârunileyhâya icra olunan vesâyâyâ cevaben vârid olan tahrirâtta Rusya'da bulunan firarî Ermenilerin Memâlik-i Şâhane'ye avdet edememeleri hakkında beyne'l-hükûmeteyn vâki olan itilâf Ermeni vekâyî'i esnasında Rusya'ya kaçmış ve isimleri vaktiyle Bâbî-âli'ye tebliğ olunan defterlerde mezkûr bulunmuş olan eşhâsa dair olup ondan sonra Rusya'ya gitmiş olan Ermenilere şâmil olamayacağını ve binâenaleyh eş-

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

hâs-ı mezbûre haricinde olup îkâ‘ etdikleri cinayât sebebiyle -emsali gibi- tardları lâzım gelen Ermeni tebaa-i Osmaniyye'nin Memâlik-i Şahane'ye kabulleri iktizâ eyleyeceğini mübeyyin Rusya Hariciye Nezâreti'nden gönderilen notanın ba's ü tesyîr kılındığı beyânıyla talimât taleb edilmekde olmakla ve bu bâbda bir karar ittihâzı lâzımeden bulunmakla keyfiyetin Rusya Sefâreti'nin sâlifü'z-zıkr takrîr-i şifahîsi suret-i mütercemesinin leffiyle makam-ı sâmi-i Sadâret'e izbârı vâbeste-i irâde-i aliyye-i dâverîleridir. Ol bâbda.

[(23 Eylül 1905)]

HR. SYS, 2775/75

78

**KAFKASYA UMUMÎ VALİSİNİN MÜSLÜMANLARLA
ERMENİLER ARASINDA ÇIKAN OLAYLARI
YATIŞTIRMAK AMACIYLA HER İKİ TARAFIN İLERİ
GELENLERİYLE GÖRÜŞTÜĞÜ**

Kafkasya genel valisinin, Ermeniler ile Müslümanlar arasında çıkan olaylar sebebiyle Bakü, Sabuncu ve Gence'de bazı yerleri teftiş ettiği ve iki tarafın ileri gelenleriyle görüşerek suçluların cezalandırılacağını belirttiğinin Tiflis Başşehbenderliği'nden Hariciye Nezâreti'ne bildirildiği

Bâb-ı Âlî

**Nezâret-i Umûr-ı Hariciye
Tercüme Odası**

*Hariciye Nezâreti'ne 26 Eylül sene [1]905 tarihiyle Tiflis
Başşehbenderliği'nden vârid olan 128 numaralı tahrirâtın tercümesidir.*

Kafkasya vali-i umumîsi, Kislovodsky sayfiyesinden Tiflis'e avdet edikten sonra harîkden hasarzede olan mahallât ile fabrika ve imalâthâneleri teftiş etmek üzere Bakü'ye azîmet etmiş ve Sabuncu'ya muvâsalatında ahali-i İslâmiye müşârunileyhi istikbal ile tuz ve ekmek i'tâ eyleyerek ifa-yı râsime-i hoş-âmedî eylemişlerdir. Müşârunileyh hastahâneye azîmetinde hastahâne müdür-i cedîdi hastahânenin topa tutulduğunu ve bizzat bu hâli müşahede eylediğini ve hastahâneyi me'men add ve tehlikeden berî zanneyleyerek hastahânenin havlusuna birçok Ermeni tecemmu‘ ettiğini ve bunlardan bazıları-

nın müsellağ olması kâbil-i inkâr değılse de hiçbir Ermeninin hâmil olduğı silahı isti'mâl etmediğini ifade eylemiştir. Miralay Odichelidze¹⁶ hastahâne müdürünün sözünü keserek ifadâtının hilâf-ı hakikat olduğunu beyân eylemiştir. Mûmâileyh miralay hastahânenin bahçesine dört bin kadar müsellağ Ermeni tecemmu' ederek yalnız gelip geçen Müslümanlara değıl Kazaklara ve piyade neferâtına bile silah atdıklarından askerî guvernörünün emri üzerine evvelâ ateşi kesmelerini Ermenilere ihtar ettiğinden ve bu ihtarın fâide ve neticesi görülmediğinden top endâhtına mecbur olduğunu ve Ermenilerin üzerinde yüz altı tüfenk, iki yüz elli revolver, dört yüz gencalı ve esliha-i saire zuhur ettiğı ve firara muvaffak olan Ermenilerin dahi iki bin kadar tüfengi beraber götürdükleri kendisince muhakkak bulunduğunu ifade etmiştir. Ferdâsı günü yani şehir-i hâlin dokuzunda vali-i umumînin daveti üzerine ulema-yı İslâmiye ve Ermeni hey'et-i ruhbanıyesi ve ekâbir-i memurîn-i idare huzuruna gelmişlerdir. Müşârunileyh, ulema ve ruhbanın teskin-i ezhân[1] için sarf-ı mâ-hasal-ı gayret edeceklerini ve bu vechile beyne'l-ahali huzur ve asayiş takarrür edeceğini ve caniler şedîden dûcâr-ı mücâzât olacaklarını beyân etmiştir. Vali-i müşârunileyh ayın onunda Gence'ye gitmiş ve cami-i şerif ile kiliseyi ziyaret, on birinde Tiflis'e avdet eylemiştir. Emr u fermân hazret-i men lehül-emrindir.

[26 Eylül 1905]

Y. A. HUS, 495/2

79

**RUSYA KANÇILARYASI TERCÜMANININ,
DOLAPDERE'DEKİ DÜKKÂNINDA BARUTLA
YAKALANAN VAHAN VE SERKİS'İ, RUS VATANDAŞI
OLDUKLARINI İLERİ SÜREREK HİMAYE ETTİĞİ**

Rusya Kançılaryası tercümanı tarafından Rusya tebaasından oldukları ifade edilerek kendilerine dokunulmaması istenen Osmanlı Devleti tebaasından ve Ermeni cemaatinden olup dükkânında barut ele geçirilen Vahan veled-i Artin ile kardeşi Serkiş'in Batum'a gittiklerinin ve adı geçen şahısların oradan Rus pasaportu alarak döneceklerinin haber alınması üzerine haklarında nasıl bir işlem yapılacağını Hariciye Nezâreti'nden sorulduğu

¹⁶ Metinde "Obişeliçe" şeklinde geçmektedir.

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

Mektubî Kalemî'ne Mahsus

Sıra Numarası: 4704

6 Şaban sene [1]323

22 Eylül sene [1]321

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne

Tebaa-i Devlet-i Aliyye'den ve Ermeni cemaatinden Vahan veled-i Artin'in Dolapderesi Caddesi'nde attârlık etmekde olduğu dükkânında yüz dirhem barut zuhur etmesiyle hakkında muamele-i mukteziye icra kılınacağı sırada Rusya Kançılaryası tercümanı bi'l-müracaa merkûm Vahan ve biraderi Serkiz'in Rusya tebaasından olduklarından bahisle ilişilmemesini musırran beyân eylesine binâen bu cihet derdest-i tahkik iken merkûmânın Batum'dan Rusya pasaportu istihsâl maksadıyla kançılaryadan aldıkları evrak-ı mürûriye ile 12 Temmuz sene [1]321 tarihinde Rus vapuruyla Batum'a gittikleri ve tebaa-i Devlet-i Aliyye'den olan merkûmânın oradan Rusya pasaportu alarak avdet edecekleri cihetle avdetlerinde haklarında olunacak muamelenin ve ne sıfatla tanınmak lâzım geleceğinin emr u inbâsı 5 Eylül sene [1]321 ve 53 numaralı tezkire-i acizânemle izbâr edilmiş idi. Bu kere Beyoğlu Mutasarrıflığı'ndan alınan tezkirede merkûmân Vahan ile Serkiz'in Rusya pasaportu istihsâl ederek bu kere avdet eyledikleri izbâr kılınmış olmakla iş'âr-ı sâbık-ı acizânem vechile bunların haklarında olunacak muamele ile ne sıfatla tanınmaları lâzım geleceğinin emr u izbârı hususuna müsaade.

[5 Ekim 1905]

ZB, 337/144

80

**KÜTAYIS VE GORİ'DE ÇIKAN KARIŞIKLIKLARDA
YAKALANAN ERMENİLERE RUS HÜKÜMETİ
TARAFINDAN SADECE NAKDÎ CEZA VERİLDİĞİ**

Kütayis ve Gori'de çıkan karışıklıklarda birçok kişinin ölüp suç üstü yakalanan silah kaçakçısı ve bomba imalatçısı Ermenilerin Rusya Hükûmeti tarafından sadece para cezasına çarptırıldığının Batum Başşehbenderliği'nden bildirildiği

Bâb-ı Âlî
Daire-i Hariciye
Tercüme Odası
Aded

Hariciye Nezâreti'ne 10 Teşrîn-i Evvel sene [1]905 tarihiyle Batum Başşehbenderliği'nden vârid olan 100 numaralı tahrirâtın tercümesidir.

Şehr-i hâlin yirmi beşinden beri Kütayis şehri bir hâl-i şûriş-iştîmâl içerisinde bulunup polis müdürüyle muâvini ve jandarmalarla memurîn-i hükûmetden bazıları katl ü itlâf olunmuş ve asâkir tarafından ahali üzerine silah endâht edilmiş ve Gori'nin her tarafında iğtişâş hüküm-fermâ olmakda bulunmuşdur. Teşrîn-i Evvel'in sekizinci gününden itibaren efrâd-ı cedîde silah altına alınacağından işlerin bir kat daha kesb-i vehâmet edeceği melhûzdur. Zâbita, Nadica nâm Rus kumpanyasına mensub bir vapurda beş sandık derûnunda her nev' şeşhâneli esliha derdest etmiştir. En şâyân-ı teessüf olan cihet şurasıdır ki, Rusya Hükûmeti îkâ'-ı cürm hâlinde derdest edilen gerek esliha kaçakçısı ve gerek mevâdd-ı infilâkiye ve saire âmili olan Ermeniler hakkında bir şey yapmıyor. Bunlara yalnız bir ceza-yı nakdî tertibiyle iktifa olunduğu cihetle bu hâl onları tekrar îkâ'-ı mefsedete sevk ediyor. Emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

[10 Ekim 1905]

Y. A. HUS, 495/64

81

ELİZABETPOL'DE MÜSLÜMAN KÖYLERİNE
SALDIRARAK SEKİZ KİŞİNİN ÖLÜMÜNE SEBEP OLAN
ERMENİ ÇETESİNİN OSMANLI ÜLKESİNE GİRMESİNE
ENGEL OLUNMASI

Rusya'nın Elizabetpol eyaletinde iki Müslüman köyüne saldırıp 8 kişiyi öldüren Ermeni çetesinin yakalanarak cezalandırılmalarının Rusya Hükûmeti'nin görevi olduğu, bu çetenin Revan eyaletinde bulunan Ermeni çetesiyle birleşerek Osmanlı sınırını geçme ihtimaline karşı Hariciye ve Dahiliye Nezâretleri tarafından gerekli önlemler alınmasının istendiği

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

Sadâret-i Uzmâ

Mektubî Kalemi

7 Şevval sene [1]323

21 Teşrîn-i Sâni sene [1]321

Hariciye ve Dahiliye Nezâret-i Celîleleri'ne

7 Şevval sene [1]323 tarihli ve 2771 numaralı tezkire-i devletlerine cevabdır:

Elizabetpol eyaleti dahilinde* iki İslâm karyesine hücum eden Ermeni çetesi tarafından ahali-i İslâmiyeden sekiz kişinin suret-i fecî'ada katl ü itlâf edilmesi ve ahali-i mezkûrenin galeyanını mûcib olacak ahvâlin vuku'a gelmesi câlib-i dikkat ve şâyân-ı teessüf ahvâlden bulunmuş ve ahvâl-i mümâsilenin men'-i tekerrürü ve mütecâsirlerinin derdest ve te'dîbi Rusya Hükûmeti'ne aid vezâifden görülmüş olmakla gerek bunların te'dîbi ve gerek bizim hududu tecavüz etmeleri melhûz idüğü Tiflis Başşehbenderliği'nin suret-i iş'ârından anlaşılan Ermeni çetesinin men'-i tecavüzü esbâbının istikmâli hususunun suret-i münasibede Rusya Sefâreti'ne tebliğine himmet.

[4 Aralık 1905]

A. MKT. MHM, 550/3

* **Dahiliye Nezâreti'ne:** "...iki İslâm karyesine bir Ermeni çetesinin vuku bulan hücumunda ahali-i İslâmiyeden sekiz kişinin suret-i fecî'ada katl ü itlâf olunduğu ve bu hâl ahali-i İslâmiyenin fevkalâde galeyana gelmesini mûcib olarak işbu çetenin Bayezid ile hem-hudud Revan eyaletinde bulunan sekiz yüz kişiden ibaret diğer bir çete ile birleşmesi ihtimaline mebnî bunların ikâ'-ı mel'anet için müctemi'an hududu tecavüzle Memâlik-i Şahane'ye dahil olmaları melhûz bulunduğu Tiflis Başşehbenderliği'nin iş'ârına atfen Hariciye Nezâret-i Celîlesi'nden inbâ ve mezkûr çetenin men'-i tecavüzü esbâbının istikmâli için Rusya Sefâreti'ne tebligât icrası zımında nezâret-i müşârunileyhâya vesâyâ-yı cevabiye ifa edilmiş olmakla tedâbîr-i lâzıme-i mâni'anın ittihâzı lüzumunun taraf-ı devletlerinden dahi icab eden vilâyât-ı mütecâvireye tebliği hususuna himmet".

**TAŞNAKSÜTYUN CEMİYETİ'NİN, RUS HÜKÜMETİ'NE
GÖSTERECEĞİ BAĞLILIK VE İTAATE KARŞILIK
ERMENİLERİN OSMANLI ÜLKESİNDEKİ EMELLERİNİ
GERÇEKLEŞTİRMELERİ İÇİN RUSYA'NIN YARDIMDA
BULUNMASI ŞARTINI KOŞTUĞU**

Taşnaksütyun Komitesi adı altında birleşen Ermenilerin Rusya Hükümeti'ne bir nota vererek Osmanlı topraklarındaki Ermenilerin amaçlarını gerçekleştirmelerine Rusya Hükümetince yardım edilmesi şartıyla, papazların malları iade edilmese ve mektepler yeniden açılmasa bile itaatten ayrılmayacaklarını temin ettiklerinin Rusya askerî guvernörü tarafından gizlice Batum Başşehbenderliği'ne bildirildiği

Bâb-ı Âlî
Daire-i Hariciye
Tercüme Odası
Aded

Hariciye Nezâreti'ne 8 Kânûn-ı Sânî sene [1]906 tarihiyle Rize tarîkıyla Batum Başşehbenderliği'nden irsâl olunan telgrafnâmenin tercümesidir.

Mufasssal tahrirât-ı acizânemle zât-ı âlî-i âsafânelerine arz eylemiş olduğum vechile askerî guvernörü "Taşnaksütyun" nâmı altında birleşen Ermeni komitesinin Rusya Hükümeti'ne bir nota irsâl ederek papazların emvâli iade olunmazdan ve mekâtibin tekrar küşâdına müsaade edilmezden evvel bile kendisinin tarîk-ı sadakat ve itaatden inhirâf etmeyeceğini te'min ettiğini ve fakat Ermenilerin Memâlik-i Şahane'deki âmâlinin hayyiz-i fi'le îsâli hususuna Rusya Hükümeti tarafından muâvenet edilmesi şart-ı kat'îsini dermiyân eylediğini suret-i mahremânede bendenize bildirmiştir. Gürcülerle Ermeniler arasındaki zıddiyet ve münâferetden nâşi Gürcüler Ermenileri ihanetle itham ediyorlar. Binâenaleyh hâl ve mevki kesb-i vehâmet etmiştir. Cereyân-ı ahvâle dair zât-ı âlî-i nezâret-penâhîlerine etrafiyla arz-ı malumât eyleyeceğim.

[8 Ocak 1906]

Y. PRK. EŞA, 48/56

**RUSYA'DAKİ KARIŞIKLIKLAR SEBEBİYLE KAFİLELER
HALİNDE İRAN SINIRINI AŞAN ERMENİLERİN OSMANLI
TOPRAKLARINA GİRMELEİ İÇİN GEREKLİ
TEDBİRLERİN ALINMASI**

Rusya'daki karışıklıklardan dolayı kafileler halinde İran sınırını aştıkları haber alınan çoğu yaralı birkaç bin Ermeni'nin İran üzerinden Osmanlı topraklarına geçmeleri ihtimaline karşı sınırın genişliği ve İran Hükümeti'nin tedbirlerinin yetersizliğinin göz önünde bulundurulması

Bâb-ı Âlî

Daire-i Sadâret-i Uzmâ

Mektubî Kalemi

Aded

Erzurum Vilâyeti'nden Gelen Şifre Telgrafnâme

Rusya'da ber-devam olan karışıklıktan dolayı ekserîsi yaralı olduğu hâlde birkaç bin Ermeni'nin Van cihetinden kafileler halinde İran'a tecavüz ettiği ve etmekte oldukları istihbâr kılındığı Bayezid Mutasarrıflığı'ndan bildirilmekle ve bunların Bayezid ve Van cihetlerinden hudud-ı hakanîyi tecavüz etmeleri melhûz bulunmasıyla takayyüdât-ı lâzımede bulunulması lâzım gelenlere tebliğ kılındığı ve müşiriyet-i celîleye ve Van Vilâyeti'ne de malumât verildiği ma'rûzdur. Fermân.

Fî 2 Kânûn-ı Sâni sene [1]321

Erzurum Valisi
Nâzım

**

Sadâret-i Uzmâ

Mektubî Kalemi

21 Zilkade sene [1]323

Fî 3 Kânûn-ı Sâni sene [1]321

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne

Rusya'da ber-devam olan karışıklıktan dolayı ekserîsi yaralı olduğu hâlde birkaç bin Ermeninin Van cihetinden kafileler halinde İran'a tecavüz ettik-

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

leri ve etmekte bulundukları Bayezid Mutasarrıflığı'ndan bi'l-istihbâr iş'âr ve bunların Bayezid, Van ve sair cihetlerden hudud-ı hakaniyeyi tecavüz etmeleri melhûz olmasıyla takayyüdât-ı mukteziyede bulunulması lüzumunun icab edenlere izbâr olunduğu Erzurum Vilâyet-i Celîlesi'nden alınan telgraf-nâmede bildirilmiş olmakla Rusya'dan İran'a böyle külliyetli Ermenilerin geçtikleri sahîh olup olmadığının ve haklarında İran Hükûmetince ne muamele olunduğunun ve bunların bizim tarafa tecavüzleri melhûz bulunup bulunmadığının Tahran Sefâret-i Seniyyesi'nden telgrafla istîzâhıyla alınacak cevabdan malumât i'tâsına himmet.

**

Sadâret-i Uzmâ

Mektubî Kalemi

Numara: 3362

26 Zilkade sene [1]323

8 Kânûn-ı Sâni sene [1]321

Elden

Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'ne

Rusya'da ber-devam olan karışıklıktan dolayı Revan cihetinden kafiye kafiye birkaç bin Ermeni'nin İran'a iltica etmekte oldukları Bayezid Mutasarrıflığı'ndan bildirilmesi üzerine hududca bir kat daha takayyüdât-ı lâzıme itina olunarak merkûmûnun tecavüzlerine meydan verilmemesi Van ve hudud kumandanlıklarına tebliğ edildiği Dördüncü Ordu-yı Hümâyûn Müşiriyet-i Celîlesi'nden bildirildiğini ve Ermeni eşkiyasının doğrudan doğruya Rusya hududundan dahi tecavüzleri muhtemel bulunduğu cihetle bunlardan hiçbirinin gerek İran gerek Rusya cihetinden duhûllerine kat'iiyen meydan verilmemesi zımnında icab edenlere tebligât-ı lâzıme ifası cevaben müşiriyet-i müşârunileyhâya izbâr kılındığını mutazammın taraf-ı vâlâ-yı Seraskerî'den gelen 23 Zilkade sene [1]323 tarihli ve 2588 numaralı tezkire ve melfûfu matviyyen savb-ı devletlerine irsâl kılınmış olmakla icab eden memurîn-i mülkiyeye de serî'an vesâyâ-yı ekîde icrasına himmet.

**

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

Sadâret-i Uzmâ

Mektubî Kalemi

Numara: 3429

30 Zilkade sene [1]323

Fî 12 Kânûn-ı Sâni sene [1]321

Taraf-ı Vâlâ-yı Seraskerî'ye ve Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'ne

Rusya'daki karışıklıktan dolayı ekser yaralı olarak birkaç bin Ermeni'nin kabile kabile İran'a tecavüz ettikleri istihbâr olduğu Erzurum Vilâyet-i Celîlesi'nden bildirilmesi üzerine havâdis-i mezkûre sıhhatinin ve bu bâbda İran Hükûmetince ittihâz olunan muamelenin ve bunların bizim tarafa tecavüzleri melhûz bulunup bulunmadığının Tahran Sefâret-i Seniyyesi vasıtasıyla tahkiki hakkında sebk eden tebliğ cevapten Hariciye Nezâret-i Celîlesi'nden alınan tezkirede Rusya'dan üçer-beşer Ermeni'nin Culfa cihetinden cehren İran'a dahil olmakda bulundukları gümrük memuru tarafından bildirildiği ve bâ-emr-i Şâhî tedâbîr-i mâni'â ittihâz edilecek ise de hududun vüs'atine mebnî men'-i duhûlleri müstahîl bulunduğu İran Hariciye nâzırı tarafından ifade edildiği ve bunların bizim tarafa tecavüzleri ihtimaline ve tedâbîr-i İraniye'nin şâyân-ı itimad olamamasına nazaran hududca icra-yı icabı sefâret-i müşârûniyehânın iş'âr-ı cevabîsine atfen beyân edilmiş ve Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'ne tebligât ifa kılınmış olmakla suret-i iş'âra nazaran cihet-i celîle-i askeriyeye de iktizâsının ifası bâbında.

[25 Ocak 1906]

A. MKT. MHM, 550/8

84

**ERMENİ ÇETELERİNE AİT DİNAMİT DEPOLARININ
ADRESLERİNİN PETERSBURG BÜYÜKELÇİLİĞİ
TARAFINDAN RUSYA DIŞİŞLERİ BAKANINA
BİLDİRİLDİĞİ**

Ermeni çetelerince tesis edilen dinamit depolarının mevkiilerini Petersburg Sefiri Hüsnü Bey'in tek tek bildirdiği Rusya Dışişleri Bakanı Lamsdorff'un, bu durumdan son derece memnun kaldığını ifade ederek görevli memurları durumdan haberdar edeceğini söylediği

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

Şifre

Başkitâbet'e

Petersburg Sefâret-i Seniyyeleri'nden

Fî 6 Kânûn-ı Sânî sene [1]321 tarihli telgrafnâme-i âlîlerinde muharrer irâde-i seniyye-i mülûkâne hükm-i celîline tevîkan Kont Lamsdorff nezdine gidip Ermeni fesedesî tarafından te'sis edilen dinamit depolarının mevâki'ini yegân yegân beyân etdim. Müşârunileyh bundan suret-i fevkalâdede memnun ve müteşekkir ve minnetdâr olduğunu ve icab eden memurîni bundan haberdâr etmekde kusur etmeyeceğini ifade ettiğinin mübarek hâk-i pâ-yı şahane-ye arzı müsterhamdır. Ol bâbda.

Fî 30 Zilkade sene [1]323 ve fî 13 Kânûn-ı Sânî sene [1]321 / [26 Ocak 1906]

Petersburg Sefiri

Hüsnü

Y. PRK. EŞA, 48/67

85

**RUSYA DIŞİŞLERİ BAKANININ, ERMENİ
KOMİTELERİNİN OSMANLI DEVLETİ ALEYHİNDEKİ
FAALİYETLERİNİN RUSYA HÜKÜMETİ TARAFINDAN
ASLA DESTEKLENMEYECEĞİNİ PETERSBURG
BÜYÜKELÇİSİNE BİLDİRDİĞİ**

Rusya Dışişleri bakanının, elçileri kabulü sırasında, Rusya'daki Ermeni komitelerinin Osmanlı Devleti aleyhine fesat çıkarma teşebbüsünde bulunduklarına dair herhangi bir bilgisinin olmadığını, söz konusu komiteler tarafından Rusya Hükümeti'ne dilekçe verilse bile hiç hükmünde kabul edilerek ehemmiyet verilmeyeceğini ve Ermeni komitelerinin gerek Osmanlı hududunu aşmamaları ve gerekse Osmanlı ülkesindeki maksat ve niyetlerinin gerçekleşmemesi için Rusya Hükümeti'nin kararlaştırılan politikadan asla sapmayacağını Petersburg büyükelçisine bildirdiği

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

Şifre

Başkitâbet'e

Petersburg Sefâret-i Seniyyeleri'nden

Fî 13 Kânûn-ı Sânî sene [1]321 tarihli telgrafnâme-i âlîlerinde muhar-
rer irâde-i seniyye-i cenâb-ı mülûkâne mazmûn-ı celîli malum-ı müstem-
dânem oldu. Hariciye nâzır-ı iki haftadan beri kabul edemediğinden dün ak-
şam hey'et-i süferâyı kabul ettiği sırada tıbk-ı şeref-sâdır olan fermân-ı celîl-i
hazret-i Padişahî mantûk-ı münîfince gayet suret-i münasibede olarak mün-
deric olan beyânâtın derece-i sıhhatine dair lâzım gelen tahkikâtta bulundum.
Müşârunileyh beyân buyurulan nâmdaki Ermeni komiteleri tarafından Hükû-
met-i Seniyye aleyhinde mefsedetkârâne bir teşebbüsde bulunduklarından
asla malumâtı olmadığını ve bu yolda Rusya Hükûmeti'ne bir mahzar i'tâsı-
na kıyâm etmiş olsalar bile hiç hükmünde addolunarak ehemmiyet verilme-
yeceğini ve defaâtle kullarına suret-i ciddiyede beyân ettiği üzere Ermeni
fesedesinin gerek hudud-ı hakanîyi men'-i tecavüzleri hususunda ve gerek
Memâlik-i Şahane'deki makâsıd ve menviyyâtlarının husûl bulmaması için
öteden beri Rusya Hükûmetince ittihâz olunan hatt-ı hareketden asla inhirâf
edilmediğini ve bu da hükûmeteyn menâfi '-i müşterekesi iktizâsından bulun-
duğunu ve hükûmet-i müşârunileyhânın Devlet-i Aliyye hakkındaki hissiyât-ı
samimiye ve dostâne ve hem-civarîsini bu kere de tekrar etmesi üzerine aciz-
leri lisan-ı münasible nâzır-ı müşârunileyhe bu bâbda Hükûmet-i Seniyye
nâmına beyân-ı teşekkür ettiğimin mübarek hâk-i pâ-yı şahaneye arzı müs-
terhamdır. Fermân.

Fî 14 Zilhicce sene [1]323 ve fî 26 Kânûn-ı Sânî sene [1]321 ve fî 8
Şubat sene [1]906

Petersburg Sefiri

Hüsnü

Y. PRK. EŞA, 48/75

**DENİZ YOLUYLA BATUM'A GİTTİĞİ ANLAŞILAN
OSMANLI BANKASI OLAYI SANIKLARINDAN SİVASLI
KASBAR NALBANDYAN'IN YAKALANMASI**

Osmanlı Bankası olayı ile alâkası bulunan ve Rusya'daki Ermenileri göçe teşvik maksadıyla Amerika'dan Marsilya'ya gelerek Batum'a gitmek üzere Paçe Kumpanyası'nın Sirkas Vapuru'na bindiği anlaşılan Sivaslı Kasbar Nalbandyan'ın Osmanlı hududu dahilinde herhangi bir yerde karaya çıkması durumunda derhal tutuklanması gerektiği

Sadâret-i Uzmâ

Mektubî Kalemi

17 Zilhicce sene [1]323

29 Kânûn-ı Sâni sene [1]321

Hariciye ve Dahiliye Nezâret-i Celîleleri'ne

Bank-ı Osmanî Vak'ası'nda zî-medhal bulunan Sivaslı Nalbandyan nâm Ermeni fedaisinin İran Devleti'nin Filibe Konsoloshânesi'nden aldığı pasaportla Liverpool'a muvâsalat ve mahalli İran konsülatosuna müracaat ederek Amerika'ya azîmet etmek üzere pasaportunu vize ettirdiği ve merkûmun el-yevm Marsilya'da bulunduğu istihbâr kılındığı Liverpool ve merkûmun nezâret-i şedîde altında bulundurulduğundan ef'âl ve harekâtına dair malumât verileceği Marsilya Başşehbenderliği'nden iş'âr olunduğuna dair* vârid olan tezkire-i devletleri lede'l-arz merkûmun anarşist güruhundan olmasına nazaran ahvâl ve eşkâli hakkında polis idarelerince teâtî-i malumât olunacağından şahsı ve şekli malum olarak memurîn-i zâbitaca ona göre takayyüdât ifası teshîl edilmiş olmak üzere fotoğrafının celb etdirilerek Zabtiye Nezâret-i Celîlesi'ne i'tâsı ve Memâlik-i Şahane'ye gelecek olur ise behemehâl derdest edilmesinin lâzım gelenlere tebliğ kılınması şeref-sudûr buyurulan irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî iktizâ-yı âlîsinden bulunduğu Mâbeyn-i Hümayûn-ı Mülûkâne Başkitâbet-i Celîlesi'nden bâ-tezkire-i hususiye-i cevabiye inbâ ve Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'ne tebligât-ı lâzıme icra kı-

* **Dahiliye:** "...Hariciye Nezâret-i Celîlesi'nden vârid olan tezkire..."

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

lınmış olmakla nezâret-i celîlelerince de ber-mantûk-ı emr u fermân-ı hümâyûn-ı şahane iktizâsının ifasına himmet.

**

Bâb-ı Âlî
Daire-i Hariciye
Tercüme Odası
Aded

Hariciye Nezâreti'ne 12 Şubat sene [1]906 tarihiyle Marsilya Başşehbenderliği'nden vârid olan telgrafnâmenin tercümesidir.

Nalbandyan Marsilya'da süflâ bir odada ikamet etmekde ve oraya ne gazete muhbirlerini ne de eşhâs-ı saireyi kabul etmemekdedir. Evkât-ı muayyenede sokağa çıkıp Şarklıların devam etmekde oldukları Rum kahvehânesine gitmekde ve adi bir otelde ta'âm ederek buraya uğrayan fakir Müslüman ve Ermenilerin ikamet etdikleri Ermeni oteline ekseriya uğramakda ve an-asl Samsun ahalisinden bulunan ve kendisine siyah süsünü veren Arutyun Mukisian ile mülâkî olmaktadır. Nalbandyan her ne kadar Rusya'ya gideceğini otelciye söylemiş ise de Bulgaristan'a gidecektir. Merkûmun hareketiyle semt-i azîmetini telgrafla arz u iş'ârda tecvîz-i kusur etmeyeceğim gibi fotoğrafını da elde etmeğe çalışacağım.

**

Bâb-ı Âlî
Daire-i Hariciye
Tercüme Odası
Aded

Hariciye Nezâreti'ne 16 Şubat sene [1]906 tarihiyle Marsilya Başşehbenderliği'nden vârid olan telgrafnâmenin tercümesidir.

Merkûm Ermeni Rusya konsolosuna pasaportunu vize ettirmeyip sahte bir nâm ile vapura râkib olmuştur. Merkûmun fotoğrafı iyi çıkmadığından dolayı müteessifim.

**

Bâb-ı Âlî
Daire-i Umûr-ı Dahiliye
Tesrî'-i Muamelât ve Islâhât Komisyonu
Aded: 4958

Huzur-ı Âlî-i Hazret-i Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Zîver-i eyâdî-i tekrîm olan 29 Kânûn-ı Sânî sene [1]321 ve 1 Şubat sene minh. tarih ve üç bin üç yüz otuz yedi ve üç bin üç yüz doksan üç numaralı iki kıt'a tezkire-i aliyye-i fahîmâneleri cevabıdır:

Bank-ı Osmanî Vak'ası'nda zî-medhal bulunan Sivaslı Kasbar Nalbandyan'ın hüviyet ve harekâtı hakkında gerek işbu tezâkir-i sâmiye-i Sadâret-penâhîleri'yle tevdî' buyurulan ve gerek re'sen alınan Hariciye Nezâret-i Celîlesi'nin tezkirelerine melfûf Marsilya Başşehbenderliği'nin telgrafnâmelerinde mûnderic izahâtıdan bahisle takayyüdât-ı lâzîme icrası Zabtiye Nezâret-i Celîlesi'yle icab eden vilâyâta evvel ve âhir ihtar kılındığı gibi Pake Kumpanyası'nın Biga'ya uğrayan Sirkas Vapuru'nda merkûmun eşkâline muvâfık bir şahıs görülüp yanında üç arkadaşı olduğu hâlde mezkûr vapurla Dersaadet'e azîmet eylediklerini hâvî Biga Mutasarrıflığı'ndan alınan telgrafnâme üzerine de nezâret-i müşârunileyhâ ile bil'-muhabere bu kere alınan tezkire-i cevabiyede mezkûr vapurdaki şahsın işbu Nalbandyan olduğu ve yanında bulunan üç Ermeni'nin kendi rüfekâsı bulunduğu anlaşılmış ise de vapurdan dışarı çıkmadıkları ve merkûm Nalbandyan esasen Rusya'daki Ermenileri hicrete teşvik maksadıyla Amerika'dan Marsilya'ya gelerek Batum'a gitmek üzere zikrolunan vapura râkib olduğu tebeyyün eylediğinden sevâhil-i şahaneden birine çıktığı takdirde derdesti zımnında şehir-i hâlin onuncu gecesi saat bir buçuk râddelerinde Batum'a müteveccihen hareket eyleyen sâlifü'l-beyân vapura suret-i hafiycede memur-ı mahsus ırkâb ve keyfiyet Trabzon Vilâyet-i Aliyyesi'yle Canik Mutasarrıflığı'na da iş'âr edildiği gösterildiğinin Tesrî'-i Muamelât Komisyonu ifadesiyle arz ve izbârına ve Hariciye Nezâret-i Celîlesi'nin ol bâbdaki tezkire-i ahîresinin takdim ve tisyârına ibtidâr olundu. Merkûmun Rusya'daki ahvâl ve harekâtının şehbenderlerce dahi nazar-ı tefahhus-

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

dan d r tutulmaması esbâbının istikmâli men t-ı müsaade-i aliyye-i efhamîleridir. Ol bâbda emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

F  2 Muharrem sene [1]324 ve f  13 Şubat sene [1]321 / [26 Şubat 1906]

N z r-ı Umûr-ı Dahiliye

Memduh

A. MKT. MHM, 635/4

87

**RUSYA'DAK  ERMEN LER N OSMANLI  LKES NE
G R ŞLER  YASAK OLDUĞU İÇİN BAŞKA K Ő LER
ADINA D ZENLENM Ő PASAPORTLARLA GÖRÜŞ YAPMA
TEŞEBBÜSÜNDE BULUNANLARA ENGEL OLUNMASI**

Rusya'ya firar etmiş olan Ermeniler ile Rusya'da mukim Ermeniler, Osmanlı  lk sine görüŐleri yasa  olduğu için başka k Ő ler adına düzenlenmiş pasaportlarla görüş yapmaya teşebbüs ettik lerinden, bunun önüne geçilebilmesi amacıyla Rusya'da bulunan őehbenderliklerden pasaport alan veya vize ettirenlerin isim, mezhep ve t biyetlerini belirtir bir defterin her hafta Hariciye Nezâreti'ne gönderilmesinin uygun olacağı

Nezâret-i Zabtiye

Mektubî Kalemi

Aded: 51

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne

Devletli efendim hazretleri

Memâlik-i şahane'den firaren Rusya'ya gitmiş olan Ermenilerle Rusya'da mukim Ermenilerin Memâlik-i şahane'ye duh llerine meydan verilmemesi muktez -yı irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî'den olduğu hâlde Ermeni müfsidlerinin ve sair eşhâs-ı muzırradan bazı kes nın nâm-ı  hara muharrer pasaportlarla Dersââdet'e gelmek teşebbüsünde bulundukları istihbâr olduğundan ba'dem  hangi mezhep ve tebaadan olur ise olsun Memâlik-i şahane'ye gelmek üzere pasaport alanların veyahud pasaportlarını vize ettirenlerin isim ve mezhep ve t biyetlerini mübeyyin defterin her hafta taraf-ı s m -i d ver nelerine tisy rı hususunun Rusya'da bulunan Saltanat-ı Seniyye

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

şehbenderliklerine tebliği ve mezkûr defterlerin vürûdunda peyderpey taraf-ı acizîye irsâli hususuna müsaade-i aliyye-i nezâret-penâhîleri şâyân buyurulmak bâbında emr u fermân hazret-i men lehül-emrindir.

Fî 6 Cumâdelûlâ sene [1]324 ve fî 15 Haziran sene [1]322 / [28 Haziran 1906]

Zabtiye Nâzırı

ZB, 338/114

88

**RUSYA'DA BULUNAN BAZI ERMENİLERİN MAHALLİ
ŞEHBENDERLİKLERİNDEN ALDIKLARI
PASAPORTLARLA OSMANLI ÜLKESİNE GELMEK
İSTEDİKLERİ**

Osmanlı ülkesine girişleri yasağ olduğu halde mahallî şehbenderliklerince vize edilmiş pasaportlarıyla gelmeye devam eden Rusya'daki Ermenilerin iadelerinde çeşitli zorluklar çıktığından söz konusu yasağın muhafazasına şehbenderliklerce dikkat edilmesi

Mektubî Kalemî'ne Mahsus

19 Haziran sene [1]322

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne

Rusya'dan Ermenilerin Memâlik-i Şahane'ye gelmelerine kat'ıyyen müsaade olunmaması irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî iktizâ-yı âlîsinden olduğu hâlde ikide birde mahallî şehbenderliklerinden vize edilmiş pasaportlarla bir takım Ermeniler vürûd etmekde olup bunların iadelerine teşebbüs olundukça sefâretçe birçok itirazât ve şikâyâtı kıyâm olunmakda ve her biri hakkında birer suretle dermiyân olunan sebep ve bahane sefâret için kanaatbahş olamayıp bu yüzden birçok müşkilât tahaddüs etmekde olmasına binâen emr u fermân-ı hümayûn-ı mülûkâne ahkâm-ı celîlinin hüsn-i muhafazası zımnında şehbenderliklere tebligât-ı âcile ifası hususuna müsaade.

[2 Temmuz 1906]

ZB, 338/119

**ÜÇ SENE ÖNCE RUSYA'YA KAÇAN VE GERİ
DÖNÜŞÜNDE YAKALANAN KİĞİLİ KIRAKOCI'NİN
İADESİNDE RUS MEMURLAR TARAFINDAN PROBLEM
ÇIKARILDIĞI**

Firaren Rusya'ya gittikten sonra geri dönerken yakalanan Ermenilerin iadeleri halinde Rus hudut memurlarınca kabul olunarak bir daha dönmelerine müsaade edilmemesi iki devlet arasında kararlaştırıldığı halde, üç sene önce Rusya'ya gidip dönerken yakalanan Kiğili Kirakoci'nin iadesinde Rus memurlarınca problem çıkarıldığından Hariciye Nezâretince gerekli teşebbüslerde bulunulması

*Fî 13 Cumâdelevvel sene [1]324 ve fî 22 Haziran sene [1]322
tarihiyle Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'nden mevrûd tezkirenin suretidir.*

Üç sene evvel Rusya'ya savuşmuş olan Kiğili Kirakoci bir nefer refîkiyle bu tarafa gelir iken Narman taraflarında derdest edilerek Rusya'ya iade olunmak istenilmiş ise de kabul olunmadığı Hudud Kumandanlığı'ndan bildirildiği ve tebaa-i Devlet-i Aliyye'den olan bu makûle eşhâsın kendilerince adem-i kabulü kat'iyyen mukarrer bulunduğu lede'l-müracaa Rusya general konsolosu cânibinden beyân edildiği Erzurum Vilâyet-i Aliyyesi'nden bâ-telgraf bildirilmiş ve Rusya'dan gelecek Ermenilerin adem-i kabulü karar-ı devlet iktizâsından ve bu kabîl firaren gelenlerin Dersââdet ve iadeleri hâlinde Rus hudud memurlarınca kabul olunarak bir daha azîmetlerinde meydan verilmeyeceği beyne'd-devleteyn vuku bulan itilâf icabından olmakla ona göre hükûmet-i müşârunileyhâ nezdinde teşebbüsât-ı mukteziyede bulunulmak üzere sefâret-i seniyyeye tebligât icra ve neticenin inbâsı hususuna himem-i aliyye-i nezâret-penâhîlerinin derkâr buyurulması Tesrî'-i Muamelât Komisyonu'ndan ifade edildi. Ol bâbda.

[5 Temmuz 1906]

HR. SYS, 2775/93

90

**RUSYA POLİS İDARESİ TARAFINDAN BATUM'DAN
MESSAGERIES KUMpanyası'nın DANUBE İSİMLİ
VAPURUYLA GÖNDERİLEN ERMENİLERİN İSTANBUL'A
GİRMELERİNE ENGEL OLUNMASI**

Erzurum'un Kiğı kazası ahalisinden olup daha önce Rusya'ya gitmiş olan 14 Ermeni'nin Rusya Polis İdaresi tarafından Batum'dan Messageries Kumpanyası'nın Danube isimli vapuru ile gönderildiği, bunların İstanbul'a çıkmalarına müsaade edilmemesi, aksi takdirde yakalanmaları gerektiği

Mektubî Kalemî'ne Mahsus

31 Temmuz sene [1]322

Umum

Beşiktaş, 696

Erzurum'un Kiğı kazası ahalisinden olup mukaddemâ memleketlerinden firaren Rusya'ya gitmiş olan melfûf pusulada esâmîsi muharrer on dört nefer Ermeninin Rusya Polis İdaresi tarafından Batum'da Messageries'nin Danube nâm vapuruna ırkâben def' olundukları Batum Şehbenderliği'nin Hariciye Nezâret-i Celîlesi'nden bâ-tezkire gönderilen tahrîrâtı mündericâtından anlaşıldığından takayyüdât-ı lâzıme icrasıyla merkûmların Dersâadet'e çıkmalarına meydan verilmemesi ve şâyed çıkacak olurlarsa derdestleriyle Daire-i Zabtiye'ye irsâlleri hususuna himem.

[13 Ağustos 1906]

ZB, 592/6

91

**RUSYA'YA İADE EDİLEN ERMENİLERİN KABULÜNDE
HERHANGİ BİR ENGELLE KARŞILAŞILMAMASI
KARARINA RAĞMEN KABUL EDİLMEYEN 42 KİŞİNİN
RUSYA DIŞIŞLERİ BAKANLIĞI TARAFINDAN SÜRGÜN
EDİLMEK İSTENDİĞİ**

Rusya'ya göç ettikleri halde gizlice Osmanlı ülkesine geldikleri için Zabtiye memurlarınca yakalanarak Rusya'ya iade edilmeleri gerekli olan Ermenilerin kabulünde Rusya memurlarınca herhangi bir engel çıkarılmaması gerektiğinin Rusya Dışışleri Bakanlığınca kabul edildiği /21 Teşrin-i Evvel 1905 tarihli Sadâret yazısına ekli listede isimleri belirtilen ve iadeleri istenen 42 Ermeni'nin sürgün edilmelerinin Rusya Hükûmeti'nin talebi olduğu

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

Bâb-ı Âlî
Tercüme Odası
Numara: 137
28 Ağustos sene 1322

Nev'-i Tercüme: Rusya'ya firar eden Ermenilerden Memâlik-i Şahane'ye avdet edenlerin bi't-tevkif Rus memurlarına teslimine dair 15 Ağustos sene [1]906¹⁷ tarihli ve 146 numaralı tahrirâta cevab

Hariciye Nezâreti'ne 25 Ağustos sene [1]906 tarihiyle Petersburg Sefâret-i Seniyyesi'nden vârid olan 349 numaralı tahrirâtın tercümesidir.

Ermeni firarîlerine dair şehir-i hâlin on beşi tarihli ve yüz kırk altı numaralı tahrirât-ı aliyye-i âsafâneleri resîde-i dest-i ta'zîm oldu.

Devleteyn beyninde mün'akid mukâvelenâmeye tamamıyla riâyet olunması ve suret-i hafiyyede Memâlik-i Şahane'ye pây-endâz-ı duhûl olan Ermeniler memurîn-i Hükûmet-i Seniyye tarafından tevkif ve hududa sevk ve i'zâm edildikleri esnada Rus memurları tarafından hiçbir bahane serd edilmeksizin kabul edilmeleri hususunun ne derecelerde haiz-i ehemmiyet olduğunu ve binâenaleyh Ermeni firarîlerinin teslimi meselesinin mesâil-i saireye tâbi tutulamayacağını tebyîn için geçen Mart'ın yirmi sekizi tarihli ve altmış iki numaralı tahrirât-ı aliyye-i âsafâneleri melfûfâtı muhteviyâtına ittibâ'an Nezâret-i Hariciye nezdinde bi'd-defaât icra-yı teşebbüsâtta tecvîz-i kusur etmedim.

Ermeni fesedesinin tahrikâtına dair geçen Temmuz'un ikisi tarihli ve iki yüz elli dört numaralı tahrirât-ı acizânemde Hariciye nâzırı nezdinde yine böyle bir teşebbüsde bulunduğumu ve müşârunileyhin bu bâbdaki efkâr ve mütâlaât-ı acizânemi müsaadetkârâne bir suretde telakki ettiğini ve memurîn-i aidesine iş'âr-ı keyfiyet edeceğini va'd eylediğini arz etmişdim.

Yalnız bu gibi mesâili tedkike memur olan Hariciye Nezâreti Birinci Şube müdürünü görüp mârru'z-zikr tahrirât-ı aliyye-i âsafânelerinde münderic evâmire imtisâlen teşebbüsât-ı sâbika-i acizânemi tekrar eylediğimde mûmâileyh mezkûr mukâvelenâmede mevzû'-ı bahs ve hafiyyen Memâlik-i Şahane'ye dahil olan firarî Ermenilerin Rusya Hükûmetince kabul edilmeleri

¹⁷ Metinde "902" şeklinde geçmektedir.

lâzım geldiğini cevaben söyledi ve Erzurum Rusya konsolosu firarî Ermenilerin adem-i kabulüne dair Rus hudud memurlarına emir verildiğini Erzurum valisine beyân eylediği cihetle mûmâileyh konsolosdan bu bâbda istihsâl-i malumât ile alacağı cevabı bendenize bildireceğini ilâve eyledi. 21 Teşrîn-i Evvel sene [1]905 tarihli ve iki yüz on numaralı tahrirât-ı aliyye-i âsafânelelerine melfûf cedvelde esâmîsi muharrer olup o zamandan beri daha birkaç kişinin ilâvesiyle adedleri tekessür eden kırk iki kişinin iadelerine gelince Hariciye Nezâreti ara sıra bunların teb'îdini talep etmekde ve taraf-ı acizânemden dermiyân olunan mütâlaâta rağmen 11 Teşrîn-i Evvel sene [1]905 tarihli ve 735 numaralı tahrirât-ı acizâneme melfûf muhtırada münderic efkâr ve mülâhazâtı serd ve ityân eylemekdedir. Fakat biz daima bu Ermenilere firarî nazarıyla bakdığımızdan ve bu da Meclis-i Vükelâca ittihâz ve geçen Teşrîn-i Evvel'in yirmi sekizi tarihli tahrirât-ı aliyye-i nezâret-penâhîleriyle taraf-ı acizâneme tebliğ buyurulan karar ile te'eyyüd eylediğinden mevzû'-ı bahs olan Ermenilerden hiçbirinin teb'îdi sefâret-i seniyyece kabul edilmemiştir. Emr u fermân.

[10 Eylül 1906]

HR. SYS, 2840/56

92

**ERMENİLER HAKKINDA RUSYA'DA İLAN EDİLEN
KARARNAME SEBEBİYLE GERİ DÖNÜŞÜ UYGUN
OLMAYAN BAZI KİŞİLERİN GİZLİCE GİRİŞ YAPMAK
İSTEYECEKLERİNİN GÖZ ÖNÜNDE BULUNDURULMASI
GEREKTİĞİ**

Rusya'daki Ermeniler hakkında ilan edilen kararname, Osmanlı ülkesine dönmeleri uygun olmayan Ermenilerin gizlice girme teşebbüslerini artırmalarına sebep olacağından vilayetlerce daha dikkatli olunması ve firaren girenlerin iadeleri hususunda engel çıkaran Rus memurlarının mukâveleye aykırı hareket etmemeleri hususunda Rusya Hükümeti nezdinde teşebbüslerde bulunulması gerektiği

Fî 7 Ramazan sene [1]324 ve fî 11 Teşrîn-i Evvel sene [1]322 tarihiyle makam-ı Sadâret-i Uzmâ'dan yazılan tezkire-i sâmiye suretidir.

13 Şaban sene [1]324 tarihli ve 2052 numaralı tezkire-i devletlerine cevabdır:

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

Rusya'daki Ermeniler hakkında ahîren ittihâz ve ilân olunan kararnâme Memâlik-i Şahane'ye avdetleri caiz olmayanların hafıyyen duhûle daha ziyade çalışmalarını mûcib olacağından takayyüdâta bir kat daha itina ve dikkat edilmesi hakkında vilâyât-ı şahaneye ve Zabtiye Nezâret-i Celîlesi'ne tebliğât-ı lâzıme icra edilmiş ise de Memâlik-i Şahane'ye duhûle tasaddî edenlerin elde edilerek iade olundukça Ruslar tarafından kabul olunmamakda olduğu Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'nden bâ-tezkire-i cevabiye izbâr kılındığından bu bâbdaki mukarrerât-ı malumeye mugayir muamele vuku'a getirilmemesi zımnında Rusya Hükûmeti nezdinde teşebbüsât-ı lâzıme ifasının Petersburg Sefâret-i Seniyyesi'ne tebliğine himmet buyurulması siyâkında.

[24 Ekim 1906]

HR. SYS, 2776/1

93

**USULEN RUSYA'YA İADE EDİLMELERİ GEREKİRKEN
OSMANLI TOPRAKLARI DAHİLİNDE BİR MAHALLE
SÜRÜLEN RUS UYRUKLU ERMENİLER KONUSUNDA
RUSYA BÜYÜKELÇİLİĞİ'NİN ŞİKÂYETÇİ OLDUĞU**

Komisyon-ı Mahsus'un incelemeleri sonucunda memleketlerine gönderilmelerine karar verilen Rus tebaasından 3 Ermeni'nin Erzurum ve Ankara'ya gönderilmelerinden dolayı Rusya Sefaretince şikâyetle bulunulması üzerine bunlardan Yovan veled-i Servato ve Yovan veled-i Kumanila'nın İstanbul'a getirilerek Rusya Kañçılaryası'na teslim edildiği, Erzurum'a gönderilen Makar Zaharof'un ise Erzurum Rusya Genel Konsolosluğu'nun kendisine verdiği pasaportla Rusya'ya yollandığı

Nezâret-i Zabtiye

Mektubî Kalemi

Aded: 132

Huzur-ı Me'âlî-mevfûr-ı Cenâb-ı Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Hâme-pîrâ-yı ta'zîm olan 1 Kânûn-ı Evvel sene [1]321 tarihli tezkire-i sâmiye-i cenâb-ı Sadâret-penâhîleri arîza-i cevabiyesidir:

Rusya Devleti tebaasından Makar Zaharof¹⁸ ile diğ er bazı kes anın z abı-taca tevkif ve teb  d edildiğı hakkında sef aretten vuku u emir ve izb r buyu-rulan Őik yet  zerine icra edilen tahkik tda merkûm Makar Zaharof taŐralı serseri ve Ő bheli Ermenilerden olduğı komisyon-ı mahsusca bi tedkik mem-leketlerine iadeleri hakkında irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî Şeref-sudûr ve m te allik buyurulan ve komisyon-ı mezkûrdan vârid olan defter üzerine derdest ile memleketlerine teb  d olunan kes andan olup merkûm dai-re-i zabtiyye celb olundukda her ne kadar geçen Mayıs içinde Batum'dan Dersaâdet'e geldiğini ve Rusya tebaasından bulunduğunu söylemiş ise de t -biyyetini m sbit yedinde pasaport bulunmadığı gibi Batum cihetinden gele-cek Ermenilerin kabul olunmaması evvel ve  hir Bâbîâli'den tebliğ olunan irâdât-ı seniyye ahkâm-ı m n fesinden olmasıyla merkûm bir gece bile tev-kif olunmaksızın derhal vapura irk ben istediğı mahalle gitmek üzere Dersa- det'den def  edildiğı ve bundan başka geçenlerde Yovan veled-i Servato ve Yovan veled-i Kumanila nâmında Rusya'dan iki kişi gelip bunların yedinde pasaport olmadıktan mâadâ asker firar si olarak mülteci sıfatıyla geldikleri-ni söylemiş olduklarından ve bu gibi mültecilerin ka ıllaryalarına teslimi mesbûk olmadığı gibi Dersaâdet'de dahi alıkonulmayıp iş bulmak ve ta ay-y Ő etmek üzere Anadolu cihetindeki bazı vilâyâta g nderilmekde bulundu-ğundan merk m n dahi ol vakit Ankara vilâyetine gönderildikleri ve sef are-tin vesile-i Őik yet addettiğı eŐ sın bunlardan ibaret olduğı nezd-i acizîye müracaat eden sef aret tercümanının ifadesinden anlaşılmış ve maamâfih bu    kişiden başka Rusya tebaasından başka kimsenin tevkifi vâki olmamış ol-makla ol bâbda emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

F  17 Şevval sene [1]323 ve f  1 Kânûn-ı Evvel sene [1]321

Zabtiye Nâzırı

Şefik

**

¹⁸ Bu isim belge metinlerinde: "Zakar Makarof", "Zakar Serkizovi  Makarof", "Markar Zaharof", "Makarof", "Zakar" Őekillerinde de geçmektedir.

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

Sadâret-i Uzmâ

Mektubî Kalemi

Numara: 163

8 Muharrem sene [1]323

19 Şubat sene [1]321

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne

Rusya tebaasından Makar Zaharof nâmında bir Ermeni'nin Rusya konsülatosuna müracaat edilmeksizin tevkif ve buradan Erzurum'a teb'îd edildiği ve geçenlerde Rusya'dan gelen Yovan veled-i Servato ve Yovan veled-i Kumanila nâmında iki şahsın dahi asker firarîsi addıyla Ankara'ya i'zâm kılındıkları ve Ankara'dan celb olunacakları va'd edildiği hâlde henüz teslim edilmedikleri Rusya Sefâreti'nden ifade edilmesi üzerine sebk eden istifsâra Zabtiye Nezâret-i Celîlesi'nden gelen cevabda merkûm Markar Zaharov komisyon-ı mahsus kararıyla teb'îdleri lâzım gelen Ermeniler miyânında memleketine teb'îd edilmiş olup esasen yedinde bir pasaport bulunmadığı ve Yovan veled-i Servato ile Yovan veled-i Kumanila'nın mülteci sıfatıyla buraya geldiklerini ve Rusya'ya avdet edemeyeceklerini beyân etmeleri üzerine ale'l-usul ifadeleri zabtolunduktan sonra sair mülteciler hakkındaki usul ve kaideye tevfiқан bir kâr ve san'atla işgal ve ta'ayyüş etdirilmek üzere Ankara vilâyetine gönderilmişlerse de orada serkeşliğe kalkışmaları ve o sırada bunların mülteci olmadıkları kaçırlaryadan iddia kılınması ve kendilerinin de Rusya'ya avdet etmeğe muvâfakat ettikleri Ankara Vilâyeti'nden bildirilmesi üzerine buraya celb ile Rusya kaçırlaryasına iade ve teslim olundukları Zabtiye Nezâret-i Celîlesi'nden bildirilmekle sefârete tefhîmât-ı lâzıme ifasına himmet.

**

Sadâret-i Uzmâ

Mektubî Kalemi

Numara: 9

11 Saferü'l-hayr sene [1]324

23 Mart sene [1]322

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne

16 Muharrem sene [1]324 tarihli tezkire-i devletlerine cevabdır:

Memleketine gönderilen ve Dersaâdet'e celbi için Rusya Sefâretince ısrar edilen Zakar Makarof 4 Mayıs sene [1]321 tarihinde Batum'dan gelmiş

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

ve Rusya'dan gelecek Ermenilerin kabul olunmaması evvel ve âhir şeref-sudûr buyurulan irâdât-ı seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî icab-ı âlîsinden bulunmuş olduğu gibi ahvâli dâ'î-i şübhe olduğu komisyon-ı mahsusca icra kılınan tahkikât ve tedkikâtdan anlaşılmasıyla Dersaâdet'den tard ve teb'îdleri hususuna irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî şeref-sudûr buyurulan Ermenilerden olmasına nazaran bunun tekrar gelmesine zâbıtaca müsaade olunamayacağına dair Zabtiye Nezâret-i Celîlesi'nden cevaben vârid olan tezkire lef-fen savb-ı devletlerine irsâl kılınmakla mündericâtına nazaran sefârete tefhî-mât-ı münasibe ifasına himmet.

**

Sadâret-i Uzmâ

Mektubî Kalemi

Numara: 97

15 Cumâdelûlâ sene [1]324

24 Haziran sene [1]322

Elden

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne

13 Rebûlâhir sene [1]324 tarihli ve 851 numaralı tezkire-i devletlerine cevabdır:

Mukaddemâ tard u teb'îd edilmiş olan Zakar Makarof'un Dersaâdet'de ikamesi mi yoksa Rusya'ya tardı mı icab edeceği konsülatı ile bi'l-müzâkere kararlaştırılmak üzere Dersaâdet'e iadesi Rusya Sefâretince taleb olunmakda ise de merkûm Zakar'ın burada ikameti müddetince câlib-i dikkat ahvâl ve harekâtı görülerek komisyon-ı mahsusca icra edilen tahkikât ve tedkikât üzerine emsali kırk sekiz kişi miyânında ber-mantûk-ı emr u fermân-ı hümayûn-ı mülûkâne sevk olunmuş olduğuna ve Rusya'dan gelecek Ermenilerin adem-i kabulü hakkındaki mukarrerât-ı âliye sefâretçe malum olduğu hâlde umum memâlik-i mütemeddine polis idarelerince cârî olduğu vechile ahvâli şâyân-ı emniyet görülmemesinden dolayı hukuk-ı düvel kavâ'idine tevffîkan Memâlik-i Şahane'den çıkarılmış olan merkûm Zakar'ın iadesi talebinde ısrara mahal olmadığına dair Zabtiye Nezâret-i Celîlesi'nden cevaben gelen 12 Cumâ-

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

delûlâ sene [1]324 tarihli ve 97 numaralı tezkire leffen savb-ı devletlerine tis-yâr kılınmakla meâline ve iş'âr-ı sâbika nazaran iktizâsının ifasına himmet.

**

Nezâret-i Zabtiye

Mektubî Kalemi

Aded: 137

Huzur-ı Sâmi-i Cenâb-ı Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Hâme-pîrâ-yı ta'zîm olan 6 Temmuz sene [1]322 tarihli ve yüz on numaralı tezkire-i sâmiye-i Sadâret-penâhîleri arıza-i cevabiyesidir:

Ahvâli şâyân-ı emniyet görülememesinden dolayı mukaddemâ tard edilip el-yevm Erzurum'da bulunduğu Hariciye Nezâret-i Celîlesi'nin iş'ârına atfen emir ve izbâr buyurulan Rusyalı Zakar Makarof Rusya'ya iade olunmak üzere münasebet-i mevkîye hasebiyle Trabzon'a sevk ve i'zâm edildiği hâlde merkûm güya Erzurum'da bazı işleri bulunduğunu ve ba'de't-tesviye oradan Rusya'ya gönderilmesini beyân ve hükûmet-i mahalliye'yi iğfal ederek arzusu is'âf edildiği tahkik kılınmasıyla hudud-ı hakanîden ihrac edilmesi lüzumu Erzurum Vilâyeti'ne ekîden iş'âr olunmuş idi. Merkûmun el-hâletü hâzihî Rusya'ya gitmemiş olmasına nazaran Dersââdet'e avdeti çaresini istih-sâl teşebbüsünde bulunduğu anlaşılmakla ol bâbda emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 24 Cumâdelâhir sene [1]324 ve fî 2 Ağustos sene [1]322

Zabtiye Nâzırı

Şefik

**

Rusya tebaasından olup konsülatoya müracaat edilmeksizin Erzurum ve Ankara'ya teb'îd olduğu sefâretten ifade olunan üç şahısdan Makar Zaharof'un komisyon-ı mahsus kararıyla teb'îdleri lâzım gelen Ermeniler

miyânında memleketine gönderildiği ve esasen yedinde pasaport bulunmadığı ve diğer ikisinin Dersaâdet'e celb ile Rusya kançılaryasına iade ve teslim olundukları Zabtiye Nezâret-i Celîlesi'nden cevaben iş'âr kılınması üzerine sebk eden tebliğe Hariciye Nezâret-i Celîlesi'nden gelen cevabda merkûm Makar'ın hüsn-i hâl ile ma'rûf ve pasaportu konsülatoda mevcut olduğu beyânıyla Dersaâdet'e celb ve iadesi hususunda sefâretçe ısrar edildiği gösterilmekle keyfiyet nezâret-i müşârunileyhâya lede't-tebliğ merkûm Batum'dan gelmiş ve Rusya'dan gelecek Ermenilerin kabul olunmaması evvel ve âhir şeref-sudûr buyurulan irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî icab-ı âlîsin-den bulunmuş olduğu gibi ahvâlleri dâ'î-i şübhe olduğu komisyon-ı mahsusca icra kılınan tahkikât ve tedkikâtan anlaşılmasıyla Dersaâdet'den tard u teb'îdleri hususuna irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî şeref-sudûr buyurulan Ermenilerden olmasına nazaran bunun tekrar gelmesine zâbitaca müsaade olunamayacağı Zabtiye Nezâret-i Celîlesi'nden vârid tezkire-i cevabiyede arz u iş'âr kılınmış ve tekrar sebk eden tebliğe Hariciye Nezâret-i Celîlesi'nden cevaben mütekaddim tezkirede merkûma isnâd olunan ahvâl hakkında sefâretçe malumât olmayıp merkûm şübheli eşhâsdan ise Rusya'ya iadesi usulen konsülatodan talep olunmak ve Erzurum'a teb'îd edilmemek lâzım geleceğinden bahisle merkûmun fi'l-hakika Rusya'ya iadesi mi yoksa bi-gayrı hakkın tardından dolayı dūçâr olduğu zararın tazmîni ile Dersaâdet'de ikametîne müsaade i'tâsı mı iktizâ edeceği konsülato ile bi'l-müzâkere tayin olunmak üzere Dersaâdet'e iadesi için Erzurum Vilâyeti'ne tebligât icrası lüzumu Rusya Sefâreti'nden bu kere dahi talep ve iltimas kılındığı dermiyân olunmuş ve Zabtiye Nezâret-i Celîlesi'nden gelen tezkire-i cevabiyede dahi merkûmun burada ikametî müddetince câlib-i dikkat ahvâl ve harekâtı görölerek komisyon-ı mahsusca icra edilen tahkikât ve tedkikât üzerine emsali kırk sekiz kişi miyânında ber-mantûk-ı emr-i hümayûn-ı mülûkâne sevk olunmuş olduğuna ve Rusya'dan gelecek Ermenilerin adem-i kabulü hakkındaki mukarrerât-ı âliye sefâretçe malum olduğu hâlde umum memâlik-i mütemeddine polis idarelerince cârî olduğu vechile ahvâli şâyân-ı emniyet görülmemesinden dolayı hukuk-ı düvel kavâ'idine tevfiқан Memâlik-i Şahane'den çıkarılmış olan merkûm Zakar'ın iadesi talebinde ısrara mahal olmadığı ve buna cevaben Hariciye Nezâret-i Celîlesi'nden mütekaddim tezkire-i cevabiyede fi'l-vâki

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

ahvâli şâyân-ı emniyet görülmeyen eşhâsın Memâlik-i Şahane'den harice çıkarılması hukuk-ı düvel kavâ'idi iktizâsından olup Rusya tebaasından bulunmak hasebiyle merkûm Makarof'un dahi Rusya'ya iadesi lâzım gelir ise de merkûm Memâlik-i Şahane'den çıkarılmış olmayıp Erzurum'a teb'îd edilmiş hatta mahalli konsülatosundan sefârete ahîren gelen tahrirâtta merkûmun el-yevm orada bulunmakda olduğu bildirilmiş ve şikâyet-ı vâkı'a ise usulen Rusya'ya iadesi cihetine gidilmeyerek zâbıtaca Memâlik-i Şahane dahilinde bir mahalle teb'îd edilmesinden ileri gelmiş olduğundan sefârete tebligât ifa edilmek üzere bu cihetin istîzâhı lüzumu dermiyân kılınmış ve sebk eden tebliğ cevaben Zabtiye Nezâret-i Celîlesi'nden gelen tezkirede mukaddemâ tard edilmiş olan Zakar Makarof'un evvelce Rusya'ya iade olunmak üzere Trabzon'a sevk edildiği hâlde bazı işlerinin tesviyesi zımnında Erzurum'a ve oradan Rusya'ya i'zâmını talep etmekle hükûmet-i mahalliyece arzusu is'âf edildiği tahakkuk etmesine binâen hudud-ı hakaniyeden ihracı lüzumu mukaddemâ Erzurum Vilâyeti'ne iş'âr kılındığı ve merkûmun Dersaâdet'e avdet için bir çare istihsâli teşebbüsünde bulunduğu anlaşıldığı dermiyân kılınmakla keyfiyet fi 29 C. sene [1]324 tarihinde Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne tebliğ buyurulmuş ve cevabı gelmemiştir.

**

Sadâret-i Uzmâ

Mektubî Kalemi

Numara: 188

16 Şevval sene [1]324

19 Teşrîn-i Sâni sene [1]322

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne

15 Receb sene [1]324 tarihli ve 1792 numaralı tezkire-i devletlerine cevabdır:

Usulen Rusya'ya iadesi lâzım gelir iken Memâlik-i Şahane dahilinde bir mahalle teb'îd edilmesinden dolayı Rusya Sefâretince şikâyet olunan Zakar Serkizoviç Markarof nâmındaki şahsın şâyân-ı emn ü itimad takımından

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

olmadığına binâen Dersaâdet'den hudud-ı hakaniye haricine çıkarılmak üzere sevk ve 12 Kânûn-ı Sâni sene [1]321 tarihinde Erzurum Rusya General Konsülatosu'ndan yedine pasaport i'tâ ve Nüfus İdaresince vize edilerek Rusya'ya i'zâm olunduğu bi'l-muhabere Zabtiye Nezâret-i Celîlesi'nden cevaben bildirilmiş olmakla iktizâsının ifasına himmet.

[2 Aralık 1906]

A. MKT. MHM, 635/3

94

**ERZURUM RUSYA KONSİLOSUNUN, ERMENİ OLAN
TERCÜMANININ KİŞİKİRTMALARI SEBEBİYLE
ANLAŞMAZLIK ÇIKARDIĞI BELİRTİLEREK
DEĞİŞTİRİLMESİNİN İSTENDİĞİ**

Sınırda görev yapan Osmanlı Kumandan ve subaylarının, Rusya sınırında görevli Rus Kumandan ve subayları ile sınır güvenliğinin sağlanması ve dostâne ilişkilerin devamı için son derece gayret gösterdikleri / Erzurum Rusya Konsolosunun uyumsuz bir kişi olması ve Ermeni olan tercümanının kişikirtmasına kapılarak en basit bir problemde dahi anlaşmazlık çıkarması sebebiyle ya Konsolosun değiştirilmesi veya Rusya Büyükelçiliği tarafından kendisine gerekli tavsiyelerin yapılmasının istendiği

Şifre

Başkitâbet'e

Dördüncü Ordu-yı Hümayûn Müşiriyeti'nden

C. 26 Teşrîn-i Sâni sene [1]322. Tıbk-ı emr u fermân-ı isabet-ayân-ı hazret-i Zıllullahî vechile hudud tarafında bulunan bi'l-cümle kumandan ve zâbitân ve asâkir, Rusya kumandan ve zâbitânı ile rıza-yı âlî dairesinde asayişin ve inzibâtın ale'l-husus münasebât ve musâfât-ı câriyenin hüsn-i muhafaza ve idâmesine son derecede mesâide bulunarak hatta en adi vukuât-ı hududiyeyi de kemâl-i ehemmiyetle telakki ve tedkik ederek Rusların memnuniyetini câlib bir surette hall ü fasla muvaffak olmakda olup hamden-lillahi Teâlâ şimdiye kadar vüdd ü musâfâtı ihlâlâ bâdî olur bir hâl vuku'a gelmediği gibi bi-mennihî Teâlâ ba'demâ da meydan verilmeyeceği akvâ-yı me'mûl-

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

dür. Ancak Erzurum Rusya konsolosu imtizâcsız olmakla tercümanlığında istihdam eylediği bir Ermeni gayet müfsid ve bedhâh olup daima konsolos-ı mûmâileyhi tahrik ve teşvik ederek en adi bir meselede ihtilâf ve tezağ ikâ'ına çalışmakda olduğundan ve konsolos-ı mûmâileyh müfsid-i merkûmun ilkââtına firîfte oldukça ihtilâfât eksik olmayacağı ve muhalif-i rıza-yı âlî ahvâl hudûsü müsteb'ad olmadığı cihetle lutfen ve inâyeten ya konsolos-ı mûmâileyhin tebdili veyahud cihet-i askeriye ile hüsn-i imtizâc ederek münasebât-ı câriyenin muhafazası zımnında müttehid bulunmasına dair sefâret vasıtasıyla vesâyâ-yı lâzıme ifa etdirilmesi bi'l-vücûh vâbeste-i re'y ü irâde-i hikmet-ihâta-i hazret-i Padişahî'dir. Fermân.

Fî 24 Şevval sene [1]324 ve fî 27 Teşrîn-i Sânî sene [1]322 / [10 Aralık 1906]

Müşir

Zeki

Y. PRK. ASK, 242/62

95

**RUSYA'DAN KAÇAN ERMENİLERİN İADELERİ
KONUSUNDA SÜRE TAHDİDİ GETİRİLMESİ**

Rusya'dan firar ederek memleketlerine geri dönen Ermenilerden altı ay veya daha fazla bir süre zarfında iade edilenlerin Rusya sınır memurları tarafından kabul edilmeleri gerektiği

Sadâret-i Uzmâ

Mektubî Kalemî

Numara: 332

Tarih 6 Safer sene [1]323

29 Mart sene [1]321

Taraf-ı Vâlâ-yı Seraskerî'ye ve Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne

Rusya'dan firar suretiyle memleketlerine avdet ve Hükûmet'e dehâlet eden bazı Ermenilerin kararına tevîkan iadelerine teşebbüs olursa bu kabîl firarîlerin dehâlete yanaşmayıp geldikleri yerlerde gizleneceklerinden ve bu hâl asayışce sû-i te'sir hâsıl edeceği gibi hududun vüs'atine nazaran her nok-

tasının muhafazasındaki usret Ermenilerin böyle hafıyyen duhûlünü mûcib olmakda ve bunlardan bir-iki gün içinde elde edilip iade edilenleri Rus memurları kabul ediyor ise de hududdan mürûrlarından bir müddet geçenleri kabul eylememekde bulunduğundan bahisle bundan tevellüd edecek mehâzîr hakkında bazı mütâlaâtı hâvî Bitlis Vilâyeti'nden alınan telgrafnâme üzerine sebk eden istifsâra cevaben Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'nden gelen tezkirede bu bâbda ittihâz olunacak tedbir hiç olmaz ise mesela altı ay ya daha ziyade bir müddet zarfında iade kılınacakların Rus hudud memurlarınca kabulü esbâbının istikmâlinden ve memurîn-i müte'allikasınca takayyüdâta bir kat daha itina edilmesinden ibaret kalıp bu suretle Ermeniler kendilerini gizlemekden istifade edemeyecekleri için firaren duhûlden bi'n-nisbe çekinmeleri me'mûl olmasıyla hudud boyunca takayyüdâta mümkün olduğu kadar ihtimâm olunmasının taraf-ı vâlâ-yı Seraskerîleri'ne ve ber-takrîb hududdan fûrceyâb-ı duhûl olan Ermenilerin ne vakit geçdikleri nazara alınmamak yahud altı veya daha ziyade bir müddet zarfında iade edilenlerin kabulünden imtinâ' edilmemek üzere Rusya hudud memurlarına talimât i'tâsı esbâbının istikmâlinin Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne tebliği lüzumu bildirilmiş ve ber-mûceb-i iş'âr Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne tebliğ-i keyfiyet edilmiş olmakla* Daire-i Celîle-i askeriyece dahi iktizâsının ifası bâbında.

**

Bâb-ı Âlî
Daire-i Hariciye
Mektubî Kalemi
Aded: 853

Huzur-ı Sâmî-i Hazret-i Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Rusya'dan firar suretiyle memleketlerine avdet eden Ermenilerin altı ay veya daha ziyade bir müddet zarfında iade olunanların Rusya hudud me-

* **Hariciye'ye:** "...Nezâret-i Celîlelerince dahi siyâk-ı iş'âra ve Rusya'dan gelecek Ermenilerin adem-i kabulü hakkındaki mukarrerât ve tebligât-ı sâbıkaya nazaran bi't-tedkik icab-ı hâlin ifa ve inbâsına himmet".

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

murlarınca kabul edilmeleri esbâbının istikmâli ve bu gibilerin fūrceyâb-ı duhûl olamamaları zımnında bizim tarafca takayyüdât icrası lâzım geleceği hakkında Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'nin vuku bulan arz u iş'ârından ve key-fiyet taraf-ı vâlâ-yı Seraskerî'ye tebliğ edilmiş olduğundan bahisle siyâk-ı iş'âra ve Rusya'dan gelecek Ermenilerin adem-i kabulü hakkındaki mukarrerât ve tebligât-ı sâbıkaya nazaran bi't-tedkik icab-ı hâlin ifa ve arz u inbâsı ifadesini mutazammın resîde-i dest-i ta'zîm olan 6 S. sene [1]323 tarihli ve yüz yetmiş iki numaralı tezkire-i sâmiye-i Sadâret-penâhîleri mütâlaa-güzâr-ı acizî olarak ol bâbda sebk eden ve vesâyâyâ cevaben bu madde için nezdinde teşebbüsât-ı lâzıme icra kılınan Rusya Hariciye nâzırının taleb-i vâki'imiz vechile Rusya memurîn-i aidesine evâmîr-i lâzıme i'tâsı esbâbına tevessül edeceğini va'd eylediğini mutazammın Petersburg Sefâret-i Seniyyesi'nden alınan 5 Mayıs sene [1]905 tarihli ve üç yüz on beş numaralı tahrîrâtın tercümesi leffen takdim kılınmakla emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fi 20 Rebûlevvel sene 1323 ve fi 12 Mayıs sene 1321

Hariciye Nâzırı
Tevfik

**

Sadâret-i Uzmâ
Mektubî Kalemi
Numara: 118
5 Zilkade sene [1]324
7 Kânûn-ı Evvel sene [1]322

Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'ne

13 Zilkade sene [1]322 tarihli tezkireye zeyldir:

Esna-yı tahrîrde firaren Rusya ve mahâll-i sairede olan Ermenilerden bu kere yine firaren avdet ve müsvedde defterine kaydlarıyla tezkire-i Osmaniyyelerinin i'tâsını ifade edenler hakkında olunacak muamele Bitlis Vilâyeti Nüfus Nezâretince istifsâr olunduğuna ve iğtişâşdan evvel ya sonra Memâlik-i Şahane haricine çıkanlar hakkında ne yolda muamele cereyân etmekde

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

bulunduğuna dair bazı ifadeyi ve sâlifü'z-zikr firarî Ermenilerden avdet edenlere Hükûmetçe mümâna'at olunmadığı anlaşılmakda olmasına binâen kendilerinin ale'l-usul kayd ve tahrîrleriyle tezkire-i Osmaniyyelerinin i'tâsı muvâfık-ı maslahat gibi görünmekde ise de icra-yı icabı istifsârını hâvî Tahrîr-i Nüfus-ı Umumiye Tedkik-i Muamelât Komisyonu'ndan i'tâ kılınan mazbata leffen savb-ı devletlerine irsâl olunmakla mündericâtına nazaran vâki olacak mütâlâa-i aliyyelerinin inbâsına ve melfûfun iadesine himmet.

[20 Aralık 1906]

A. MKT. MHM, 549/9

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

İ N D E K S

İ N D E K S

A

- Abbasgözü 87, 119, 127, 129, 141, 145, 152
- Abdurrahman Nureddin, Adliye ve Mezâhib Nâzırı 101, 102, 104, 110, 158
- Adana 110, 113
- Adler, Rusya 91, 92, 93
- Adliye ve Mezâhib Nezâreti 125, 131, 132, 133, 134, 136, 158, 160
- Afar, Sogort karyesinden, Ermeni eşkıya 40
- Ahlat 40
- Ahmed Tevfik bin İsmail Hakkı, Hariciye Nâzırı, bkz. Tevfik Paşa
- Aida, Pülür karyesinden, Ermeni eşkıya 40
- Aleksandropol 57, 79, 115
- Ali Ekrem, Mâbeyn Kâtibi 13
- Aliyekun, Tiflis'de Taşnak Komitesi Reisi 140
- Alman/lar 17, 44
- Almanya 51
- Sefâreti 51, 52
- Amerika 36, 58, 59, 81, 89, 90, 110, 179
- Anadolu 4, 20, 22, 47, 53, 61
- Andon, Ermeni eşkıyaya rehberlik eden 40
- Ankara 187, 188, 190
- Antakya Rum Patrikliği 37
- Antranik, Ermeni çete reisi 61
- Arak Manastırı, Muş 60, 61
- Arar, Ahlatlı, Ermeni eşkıya 40
- Ararat Dağı 82, 83
- Aras nahiyesi 134
- Armudlu karyesi 80, 134
- Arnavudluk 36
- Arslanyan, Yeremya, Sarraf 155

No:	Belgenin Konusu	Sayfa
	Arutyun Muksian, Marsilya'da ikamet eden Ermeni	178
	Avadis, Pülur karyesinden, Ermeni eşkıya	40
	Avrupa/lılar	15, 34, 35, 89, 90, 114, 115
	Avusturya Hükûmeti	153

B

Bâbüâlî	20, 24, 41, 43, 44, 56, 117, 119, 139, 164, 165, 187
Bağdad	36
Bağdasar, Ermeni fesatçı	157
Bahr-ı Siyah	47, 54
Bakü	63, 140, 162, 166
Bank-ı Osmanî Vak'ası	177, 179
Bardız karyesi	119, 127
Bargiri Hükûmeti	78
Başkale	82, 83
Başkitâbet, bkz. Mâbeyn-i Hümâyûn Başkitâbeti	
Başköy	80, 134
Batum	5, 63, 168, 179, 187, 188, 191
— Başşehbenderliği	81, 131, 169, 171, 183
Bayburt karyesi, Kars	140
Bayezid	40, 87, 89, 90, 93, 119, 127, 129, 137, 139, 151, 170, 172, 173
— Mutasarrıflığı	55, 156, 172, 173
Bedros, bkz. Tartoyan, Bedros	
Bedrosyan, Manuk, Amerika'da sakin Ermeni	110
Berlin Maliye Nezâreti	52
Beşiktaş	183
Beyoğlu Mutasarrıflığı	168
Biga Mutasarrıflığı	179
Bitlis	61, 69, 76, 85, 95, 96, 125, 126, 128, 135, 142, 145, 146, 147, 162

No:	Belgenin Konusu	Sayfa
-----	-----------------	-------

- Ermeni Murahhasalığı 125
- Nüfus Nezâreti 196
- Vilâyeti 61, 68, 120, 125, 135, 137, 138, 139, 142, 147, 162, 195

Bulanık 40

Bulgar eşkıyası 88, 89

Bulgaristan 37

Bükreş 36

C

Canik Mutasarrıflığı 179

Cebbar Bey, Miralay, Süvari Kumandanı 61

Cevad Paşa, Sadriazam 35

Correspondenz Bureau 56

Culfa 174

Ç

Çat, Köse Dağı tarafında 37, 40

Çendo, Sogort karyesinden, Ermeni eşkıya 40

Çerkes 7

Çermeli kordonu 88

Çiçekli 134

Çolaklı karyesi, Kars 39, 40

D

Dahiliye Nezâreti 18, 39, 40, 42, 55, 58, 59, 68, 75, 76, 77, 78, 83, 85, 86, 87, 88, 92, 93, 106, 112, 113, 131, 154, 164, 170, 173, 174, 177, 182, 186, 195, 196

Danube, Messageries Kumpanyası vapuru 183

Davidof, Rusya tebaasından 46

Dersaâdet 17, 31, 32, 56, 109, 179, 180, 182, 183, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193

No:	Belgenin Konusu	Sayfa
— İstînâf Mahkemesi Riyâseti	157, 159	
Diyadin	55, 127, 129	
Dördüncü Ordu-yı Hümâyûn Müşiriyeti	14, 18, 57, 76, 86, 87, 88, 96, 97, 98, 116, 117, 124, 129, 143, 152, 155, 156, 173	
Dragon atlıları	57	
Düyûn-ı Umumiye İdaresi	34, 35	

E

Ecved, Mâbeyn Kâtibi	25
Eçmiyazin Katogikosluğu	100, 101, 102, 103, 109
Ekrâd	108
Eleşkird	37, 40, 54, 55, 87
Elizabetpol eyaleti	105, 170
Erivan Ermenileri	102
Ermeni/ler	3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 28, 29, 31, 32, 33, 34, 36, 37, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 49, 50, 52, 53, 54, 55, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 68, 69, 70, 71, 72, 75, 77, 78, 80, 81, 82, 91, 94, 95, 98, 106, 107, 131, 132, 133, 136, 137, 140, 162, 164, 165, 166, 167, 169, 172, 174, 181, 182, 183, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 194, 195, 196, 197
— çetesi	41, 111, 119, 127, 130, 170
— erbâb-ı fesadı, bkz. Ermeni eşkıyası	
— eşkıyası/müfsitleri	39, 40, 57, 85, 86, 87, 96, 97, 99, 108, 113, 114, 115, 117, 118, 124, 126, 127, 128, 129, 134, 138, 139, 143, 144, 145, 151, 153, 155, 173, 175, 176, 180, 184
— fesedesi, bkz. Ermeni eşkıyası	
— firarîleri	65, 66, 79, 90, 92, 93, 110, 184, 185
— fukarâsı	142, 145, 146, 147
— işleri, bkz. Ermeni Meselesi	
— Katolik Murahhasahânesi	122
— kızı	121, 122
— kilisesi	100, 101, 102, 103, 104, 105, 109

No:	Belgenin Konusu	Sayfa
-----	-----------------	-------

- komitesi 14, 83, 84, 96, 108, 112, 115, 134, 135, 171, 176
- manastırları 101, 103
- mektepleri 100, 109
- Meselesi 30, 48, 51, 128
- mitingi 67
- Murahhasahânesi 162
- mültecileri 73, 74, 76, 88, 89
- Patrikhânesi 56, 100, 101, 102, 103
- patriki 103, 109
- Patrikliği 125

Ermenistan 61

Erzincan 94, 95

- Erzurum 12, 36, 37, 42, 54, 76, 85, 89, 90, 93, 94, 95, 96, 107, 108, 114, 115, 121, 122, 132, 133, 142, 148, 149, 152, 182, 183, 188, 190, 191, 192
- İstînâf Mahkemesi 140
 - İstînâf Mahkemesi Müdde‘î-i Umumîliği 133, 134, 157
 - Rusya Konsoloshânesi 53, 95, 193
 - valisi 95, 185
 - Vilâyeti 39, 40, 52, 54, 55, 69, 78, 80, 82, 83, 84, 95, 106, 112, 121, 123, 124, 127, 128, 130, 132, 134, 137, 138, 139, 142, 147, 149, 150, 172, 173, 174, 190, 191, 192
 - Vilâyeti Defterdarlığı 154, 156

F

Faşoda Meselesi 29, 30

Ferid, Bitlis Valisi 121, 136, 140, 162, 163

Filibe Konsoloshânesi 177

Fransız/lar 29, 44

- konsolosu 128

G

No:	Belgenin Konusu	Sayfa
	Ganikof, müteveffâ Rusya Askerî Kaymakamı	154, 155
	Gence	167
	Goltz, Mareşal, Türkiye'deki Alman Askerî Heyeti'nin Kumandanı	51
	Gori	169
	Gregoryen Kilisesi	22
	Gudauta	91, 92, 93
	Gurgen, Bakü'de Taşnak Komitesi'nden	140
	Gümrü Ermenileri	102
	Gürcü/ler	15, 81, 153, 171

H

	Haçador Ahpar, Ermeni firarîlerine yardım eden	110, 111
	Haço, Ahlatlı, Ermeni eşkıya	40
	Hakkı, Mâbeyn Kâtibi	8
	Haleb	36
	Hamazasb, Tüccar	40
	Hamidiye Alayları	36, 152
	Hamparsum, Karanlı, Ermeni eşkıya	40
	Hantara(?) Katar Manastırı, Bitlis	162
	Hanzir karyesi	37, 40
	Hariciye Nezâreti	4, 9, 13, 31, 38, 62, 66, 70, 71, 73, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 85, 86, 87, 88, 89, 91, 93, 98, 99, 104, 106, 110, 112, 113, 114, 119, 122, 126, 127, 129, 131, 132, 133, 138, 139, 143, 144, 145, 147, 149, 151, 155, 158, 159, 163, 164, 166, 168, 169, 170, 171, 172, 174, 177, 178, 179, 180, 181, 183, 184, 185, 188, 189, 190, 191, 192, 194, 195
	Hazine-i Celîle	64
	Haznik Efendi, Ermeni Murahhası	162
	Hopviran	134
	Hoşgeldi karyesi	40
	Hoy	89, 90

No:	Belgenin Konusu	Sayfa
-----	-----------------	-------

Hudud Kumandanlığı 87, 88, 108, 116, 124, 138, 139, 182

Hüsnü, Bitlis Valisi 60, 61, 62

Hüsnü, Petersburg Sefiri 3, 4, 22, 23, 27, 30, 31, 33, 48, 67, 175, 176

I

Iğdır 85

İ

İngiliz/ler 17, 29, 81

— Hükûmeti 128

— konsolosu, Bitlis 61, 128

İngiltere 60

— Hükûmeti 61

İran 82, 83, 84, 86, 87, 90, 143, 144, 152, 172, 173, 174, 177

İstînâf Müdde'î-i Umumîliği 136

İşhan 124

İtalyanlar 29

K

Kafkasya 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 19, 20, 28, 38, 48, 62, 64, 65, 66, 79, 91, 92, 109, 163

— Ermeni mültecileri 47

— İdare-i Umumiyesi 62

— Kumandanlığı 119

— memurîni 119, 120

— Valiliği 10, 12, 17, 67

— valisi 3, 130, 166

Kağızman 57, 83, 84, 85, 87, 111

Kaleboğaz, Namervan 119

Karabet, Karsh, Ermeni eşkıya 40

No:	Belgenin Konusu	Sayfa
	Karabet, Şeyhyakub karyesinden, Ermeni eşkıya	40
	Karabulak	82, 83, 87
	Karadeniz	35, 48, 51
	Karakilise	40, 129
	— Pasaport Memurluğu	134
	Karakurt mevkii	57
	Kars	40, 46, 57, 63, 75, 77, 79, 80, 87, 88, 93, 106, 112, 114, 118, 140
	— Başşehbenderliği	46, 75, 77, 80, 85, 88, 90, 106, 112, 118
	— Başşehbenderliği Vekâleti	118
	— Guvernâtörlüğü	135
	Kaspar, Köşk karyesinden, Ermeni eşkıya	40
	Kaspar, Pala (?) karyesinden, Ermeni eşkıya	40
	Katolikler	36, 45
	Kavas Andon, Tarsus Rusya Konsolosluğu'nda görevli	110, 111
	Kazak/lar	105, 167
	Kemerkaya, Namervan	119
	Kestor, Ahlatlı, Ermeni eşkıya	40
	Kırım	49, 51
	Kızıldizi	151, 152
	Kızılkilise	106
	Kirakoci, Kiğılı, Rusya'ya giden Ermenilerden	182
	Kirkor, Rusyalı mülâzım	140
	Kiskim kazası	124
	Kokhanovsky	142
	Komisyon-ı Askerî	153
	Komisyon-ı Mahsus	188, 189, 190, 191
	Koşıld fabrikası	81
	Köroğlu, Kağızman	111
	Köse Dağı	37, 40
	Köşk karyesi	40

No: **Belgenin Konusu** **Sayfa**

Kudüs Ermeni Patrikliği 102

Kürdler 55

Kütayis şehri 169

L

Lahey Konferansı 17

Lamsdorff, Kont, Rusya Hariciye Nâzırı 120, 146, 175

Laz 57, 91, 92

Leo Kemako (?) Levam, Bakü'de Taşnak Komitesi Reisi 140

Livadya 3

Livane 124

Liverpool 177

Lobanoff, Mösyö, Dersaâdet Rusya Sefiri 7

M

Mâbeyn-i Hümayûn Başkitâbeti 9, 10, 27, 30, 34, 67, 75, 95, 113, 146, 164, 175, 176,
177

Mahmud II, Osmanlı Sultanı 25

Makar Zaharof, Rusya Devleti tebaasından Ermeni 187, 188, 189, 190, 191, 192

Makozov, Karaorgan Kumandanı, Rusya 108

Maksimof, Mösyö, Dersaâdet Rusya Sefâreti Baştercümanı 3, 10, 13, 48, 78

Makü 86

— Karakilisesi 86

Maliye Nezâreti 156

Maltepe Vapuru 112

Marsilya 81, 178, 179

— Başşehbenderliği 177, 178, 179

Maykof, Mösyö, Rusya Sefâreti Tercümanı 37, 95

Meclis-i Mahsus 160

Meclis-i Mahsus-ı Vükelâ 45, 76, 157

No:	Belgenin Konusu	Sayfa
	Meclis-i Vükelâ	185
	Mehmed Ali Paşa, eski Mısır Valisi	25, 34
	Mehmed Ali Paşa, Kumandan	60
	Mehmed Bahâeddin, Es-Seyyid, Petersburg Sefâreti Müsteşarı	52
	Mehmed Cevad, Mâbeyn Kâtibi	8
	Mehmed Memduh, Dahiliye Nâzırı	12, 82, 84, 126, 180
	Mehmed Zeki, Dördüncü Ordu-yı Hümâyûn Müşiri	14, 58, 153, 194
	Melik Paşayef, Rusya tebaasından	114, 115
	Melik, Şeyhyakub karyesinden, Ermeni eşkıya	40
	Melkon, Ermeni fesatçı	118
	Memiş, Ermeni eşkıyaya silah satan	40
	Messengeries Kumpanyası	183
	Mihal, Karslı, Ermeni eşkıya	40
	Mihran Perazi, Rusya Devleti tebaasından	157, 158, 159, 160, 161
	Miş Sahak oğlu Mokay, Ermeni eşkıyaya rehberlik eden	40
	Mollasüleyman karyesi	40
	Moses, Ermeni fesatçı	157
	Muhacirîn-i İslâmiye Komisyon-ı Âlîsi	112, 113
	Mumcuyan, Tercüman	157, 159
	Muravyev, Kont, Rusya Adliye Nâzırı	23, 24, 29, 32, 50
	Musun karyesi	151, 152
	Muş	60, 61, 69, 116, 117, 119, 120, 121, 122, 139, 140, 162
	— Mutasarrıflığı	56, 122, 123

N

	Nadica, Rus Kumpanyası	169
	Naim, Mâbeyn Kâtibi	17, 25
	Nalbandyan, Kasbar, Sivaslı, Osmanlı Bankası olaylarına karışan	177, 178, 179
	Namervan	108, 119, 127, 130

No:	Belgenin Konusu	Sayfa
	— Kaymakamlığı	124
Namık Paşa, Eski Paris Elçisi		25
Nâzım, Erzurum Valisi	108, 122, 124, 128, 138, 148, 172	
Nazif, Maliye Nâzırı	155	
Necib, Mâbeyn Kâtibi	154	
Novye Vremya	104, 105	

O

Odichelidze, Kafkasya Umumî Valisi	167
Ohannes Ağa, Bitlis Hey'et-i İthamiye Azâsı	135, 136
Ohannes, Ermeni eşkıya	40
Ohannesyan Mardiros, Adana'da sakin Ermeni	110
Ohur, Artvin	124
Oltu	
— kaymakamı	124
Orgof	119, 127, 129
Ortakale kordonu, Rusya	88, 89, 90
Ortodoks/lar	37, 53

P

Pake Kumpanyası	179
Pala (?) karyesi	40
Papken, Ermeni Piskopos	56
Pasinler	119, 127, 134
— Karakilisesi	57
— Kaymakamlığı	134
Paskalya	88
Petersburg	10, 11, 17, 31, 35, 38, 48, 49, 78, 105, 119, 130, 162

No:	Belgenin Konusu	Sayfa
—	Kabinetosu 120	
—	Konsolosluğu 41	
—	Maliye Nezâreti 52	
—	Sefâreti 9, 10, 12, 13, 15, 17, 21, 22, 24, 27, 29, 31, 32, 38, 39, 41, 47, 66, 67, 70, 71, 72, 76, 77, 78, 79, 80, 85, 86, 89, 92, 93, 98, 99, 104, 106, 113, 114, 119, 130, 131, 141, 144, 145, 146, 163, 165, 175, 176, 184, 196	
	Prjevalskiy, Mösyö, Rusya İstihkâm Miralayı 53	
	Protestan Ermeniler 22	
	Pülur karyesi 40	

R

Rauf, Erzurum Valisi 53, 55
Re'fet Bey, Tiflis Başşehbenderi 114
Refik, Mâbeyn Kâtibi 13
Reşo, Ahlatlı, Ermeni eşkiya 40
Revan 63, 82, 83, 84, 140, 170, 173
Rıza, Serasker 97, 117
Rifat, Mâbeyn Kâtibi 37, 154
Rifat, Sadrazam 19
Romanya Hükûmeti 36
Rum Ortodoks Mezhebi 52
Rumeli 88, 89, 153
Rus/lar 5, 44, 53, 71, 73, 80, 81, 89, 90, 91, 112, 116, 117, 119, 127, 129, 161, 186, 193
— memurları 57, 116, 117, 131, 163, 165, 182, 184, 185, 195, 196
Rusya 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 28, 30, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 53, 54, 55, 57, 58, 59, 60, 62, 63, 64, 65, 66, 68, 69, 70, 71, 72, 76, 77, 78, 79, 81, 83, 84, 86, 87, 88, 90, 96, 97, 99, 100, 101, 102, 103, 106, 107, 108, 109, 112, 113, 114, 116, 118, 119, 124, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 134, 136, 137, 138, 139, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 149, 152, 153, 157, 159, 162, 163, 164, 165, 172, 173, 174, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196

No:	Belgenin Konusu	Sayfa
— Ahz-ı Asker Kanunu	65	
— Ermenileri	102, 112, 162, 179	
— Hariciye nâzırı	3, 11, 16, 21, 22, 27, 31, 47, 67, 71, 72, 98, 99, 130	
— Hariciye Nezâreti	12, 17, 50, 94, 163, 166	
— Hükûmeti	6, 7, 9, 11, 13, 15, 16, 20, 21, 23, 28, 29, 30, 32, 33, 41, 42, 44, 47, 48, 57, 59, 62, 64, 67, 68, 69, 70, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 92, 93, 100, 101, 102, 103, 104, 109, 118, 119, 120, 126, 129, 130, 131, 132, 142, 145, 146, 147, 150, 151, 165, 169, 170, 171, 176, 184, 186	
— kaçırlaryası	188, 191	
— Karadeniz donanması	51	
— Konsoloshânesi tercümanı	132, 133	
— konsolosu	95, 96, 106, 120, 125, 126, 128, 132, 135, 185, 194	
— Konsülatosu	52, 123, 138, 147, 156, 157, 188	
— Sefâreti	3, 4, 10, 16, 17, 23, 24, 33, 38, 41, 46, 54, 56, 123, 127, 130, 137, 141, 142, 146, 147, 149, 150, 151, 153, 156, 158, 159, 162, 165, 166, 170, 188, 189, 191, 192	
— sefiri	6, 10, 19, 28, 30, 33, 42, 43, 45, 48, 54, 125, 126, 130, 132	
— Tarsus Konsülatosu Kavashğı	111	
Rüsûmât Emâneti	93, 148	

S

Sabuncu	166
Sadâret	40, 53, 57, 74, 82, 84, 88, 92, 97, 98, 118, 129, 136, 146, 148, 149, 156, 141, 125, 160, 161, 179, 185, 186, 190, 195, 196
Salih Paşa, Bitlis Kumandanı ve Vali Vekili	61
Sarıaçı depoları, Rusya	57
Sarıkamış Kazası Natchalniği	118
Sason	89, 90, 93, 96
— Vukuâtı	3, 6, 14
Saub Hamparsum, Ermeni kadını	61

No:	Belgenin Konusu	Sayfa
Selmas	82, 83, 86, 89, 90, 151	
Seraskerî	18, 75, 76, 77, 111, 124, 131, 138, 144, 173, 174, 194, 195, 196	
Serkiz veled-i Sevak, Ermeni çeteci	139	
Serkiz, Rusya Devleti tebaasından	168	
Sibirya	35, 50	
Sinop	91, 92, 93	
Sirkas Vapuru	179	
Sis Katogikosluğu	102	
Sithan karyesi	57, 112, 134	
Sivastopol	112	
Soçi	91, 92, 93	
Sogort karyesi, Ahlat	40	
Soğanlı	106	
Soğanlımeşe	119, 127, 129	
Sohum	91, 92, 93	

Ş

Şadivan	134
Şam	36
Şefik, Zabtiye Nâzırı	187, 190
Şeyhyakub karyesi, Bulanık	40

T

Tahran Sefâreti	38, 86, 89, 144, 151, 173, 174
Tahsin, Mâbeyn Başkâtibi	8, 13, 17, 25, 26, 37, 48, 145, 154
Tarsus	111
Tartoyan, Bedros, Harputlu, Ermeni firarîlerine yardım eden	110, 111
Taşnak Komitesi	140
Taşnaksütyun	171

No:	Belgenin Konusu	Sayfa
Tatar	7, 15	
Taygan Başşehbenderliği	91, 92, 93	
Tebriz	86	
— Hükûmeti	144, 151	
Ter Ararat, Rahib	105	
Tesrî'-i Muamelât Komisyonu	39, 82, 84, 126, 179, 182	
Tevfik Paşa, Hariciye Nâzırı	4, 11, 12, 24, 31, 38, 45, 46, 59, 74, 89, 92, 98, 130, 137, 143, 147, 150, 161, 196	
Tiflis	53, 57, 63, 80, 89, 90, 93, 105, 112, 114, 140, 142, 166, 167	
— Başşehbenderliği	62, 73, 74, 76, 79, 89, 90, 91, 114, 166, 170	
— Ermenileri	102	
— Hükûmet Bankası	115	
— Komitesi	140	
Tiflis Resmî Gazetesi	62	
Tirkuvank karyesi, Muş	140	
Torkomyan, Kars'da Taşnak Komitesi'nden	140	
Trabzon	5, 12, 35, 42, 190, 192	
— Vilâyeti	131, 164, 179	
Tuapse, Rusya	91, 92, 93	
Tuna donanması	35	
Turhan Paşa, Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesi Reisi	3, 23	

Ü

Üçkilise 127, 129, 138, 139

V

Vahan veled-i Artin, Tebaa-i Devlet-i Aliyye'den ve Ermeni cemaatinden 168

Van 5, 12, 36, 42, 76, 85, 87, 172, 173

— Vilâyeti 78, 82, 83, 84, 137, 138, 172

Vanlı Karekin, Tiflis'de Ermeni Komitesi Reisi 140

No:	Belgenin Konusu	Sayfa
	Varcebet, Hanzir karyesinden 40	
	Varşova 51	
	Vartan, Muş Ermeni Murahhasa Vekili 120, 121	
	Velibaba karyesi 134	
	Vilâyât-ı Sitte 14	
	Viyana 56	

Y

	Yahudiler 50	
	Yahya Sezai, Mâbeyn Kâtibi 17	
	Yeniköy, Kağızman 111	
	Yermolov, Mösyö, Rusya Ziraat ve Nâfia Nâzırı 50	
	Yıldız Saray-ı Hümayûnu 56	
	Yoncalı karyesi, Karakilise 40	
	Yovan veled-i Kumanila, Rusya Devleti tebaasından Ermeni 187, 188	
	Yovan veled-i Servato, Rusya Devleti tebaasından Ermeni 187, 188	

Z

	Zabtiye Nezâreti 177, 179, 186, 188, 189, 191, 192, 193	
	Zakar Makarof, bkz. Makar Zaharof	
	Zavriyev, Rusyalı Doktor 142, 146, 147, 149, 150, 162	
	Zeki, bkz. Mehmed Zeki	
	Zinoviyev, Mösyö, Dersaâdet Rusya Sefiri 9, 10, 16, 21, 23, 29, 31, 32, 33, 34, 47, 49	
	Ziya, Tiflis Başşehbenderi 59	
	Zor 36	

E K

***OSMANLI BELGELERİNDE
ERMENİ-RUS İLİŞKİLERİ
II. CİLDİNİN REFERANSLARI***

BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ (BOA)

Sadâret Mektubî Mühimme Kalemî (A. MKT. MHM)

524/29	549/22
547/11	549/30
547/29	550/3
547/30	550/8
548/2	625/3
548/11	625/4
548/14	634/26
548/34	635/3
548/36	635/4
549/3	642/20
549/9	643/32
549/14	643/38

**Dahiliye Nezâreti Tesrî-i Muamelat ve Islahat Komisyonu
(DH. TMIK. S)**

25/44

Hariciye Nezâreti Siyasî (HR. SYS)

2773/54	2795/6
2773/56	2795/64
2774/9	2840/22
2774/16	2840/37
2774/21	2840/41
2775/33	2840/47
2775/62	2840/56
2775/64	2863/52
2775/75	2863/66
2775/93	2863/81
2776/1	2863/82

No:	Belgenin Konusu	Sayfa
2864/20		2868/14
2864/52		2868/16
Meclis-i Vükela Mazbataları (MV)		
98/94		103/70
102/30		
Yıldız Sadâret Hususî Maruzat Evrakı (Y. A. HUS)		
495/2		495/64
Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı (Y. MTV)		
249/133		273/70
251/67		274/75
258/133		
Yıldız Perakende Evrakı Askerî Maruzat (Y. PRK. ASK)		
151/15		242/62
168/32		
Yıldız Perakende Evrakı Adliye ve Mezâhib Nezâreti Maruzatı (Y. PRK. AZN)		
		23/82
Yıldız Perakende Evrakı Başkitabet Dairesi Maruzatı (Y. PRK. BŞK)		
58/104		60/71
59/64		74/46
59/69		
Yıldız Perakende Evrakı Elçilik, Şehbenderlik ve Ataşemiliterlik (Y. PRK. EŞA)		
33/76		39/77
33/81		48/56
34/66		48/67
		48/75

No:

Belgenin Konusu

Sayfa

Yıldız Perakende Evrakı Hariciye Nezâreti Maruzatı (Y. PRK. HR)

26/101	28/35
27/37	28/37
27/38	28/63
27/90	29/48
28/21	

Yıldız Perakende Umum Vilayetler Tahriratı (Y. PRK. UM)

49/88	74/130
57/12	76/42
70/32	

Yıldız Perakende Evrakı Zabtiye Nezâreti Maruzatı (Y. PRK. ZB)

33/66

Zabtiye Nezareti Evrakı (ZB)

337/144
338/114
338/119
592/6